

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1955

ANDRA KAMMAREN

Nr 8

4—9 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 4 mars

Svar på frågor av:

herr Dickson ang. färdigställandet av landsvägen Göteborg—Alingsås	3
herr Antby ang. grustäkter för allmänna vägar	4

Svar på interpellationer av:

fröken Vinge i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 dec. 1954 angående förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning	6
herr Hagberg i Stockholm ang. statsförvärv av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag	12
Ändrad lydelse av förordningen angående tillverkning av brännvin m. m.	17
Ändrade bestämmelser om kostnadsfria läkemedel	20
Ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel	24
Ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen	28
Vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område	33
Interpellationer av:	
herr Larsson i Hedenäset ang. bro över Torne älv i mellersta Torne-dalen	36
fröken Elmén ang. utredning om vetenskaplig forskning rörande arbetslivet och arbetsplatsens förhållanden	37

Onsdagen den 9 mars

Utrikesdebatt	43
Interpellation av herr Carlsson i Stockholm ang. konstfackskolans i Stockholm lokalfråga	125

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 4 mars

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 36, ang. överlämnande till lagutskott av två motioner	17
— utlåtande nr 37, ang. dispositionen av kolclearingkassans överskott	17
— nr 38, ang. ersättning till H. K. Almkvist m. fl.	17
— nr 39, ang. livränta till A. Magnusson	17
— nr 40, ang. befrielse från ersättningsskyldighet till kronan m. m.	17
— nr 41, ang. ersättning i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom	17
— nr 42, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag	17
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 9, om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen ang. tillverkning av brännvin m. m.	17
— nr 10, om ändring i förordningen ang. omsättnings- och utskänkningsskatt å rusdrycker, m. m.	20
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 10, om ändring i bestämmelserna rörande kostnadsfria läkemedel	20
— nr 11, om ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel	24
— nr 12, om ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen	28
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. vissa anslag ur kyrkofonden m. m.	33
— nr 6, om vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område	33
— nr 7, om viss ändring i 18 § lagen om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag	36

Fredagen den 4 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 25 nästlidna februari.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan och läkarintyg.

Till Herr talmannen i riksdagens andra kammare.

Med åberopande av bifogade läkarintyg får undertecknad härmed vördsam samt anhålla om befrielse från riksdagsarbetet en vecka framåt räknat från den 2 mars 1955.

Tobo den 2 mars 1955

Edvin Jacobsson

Härmed intygas att riksdagsmannen herr Edvin Jacobsson från Tobo på grund av sjukdom (halsinfektion och tandrotsinfektion) är sjukskriven under minst en vecka framåt.

Örbyhus den 2 mars 1955

Ivar Jonasson
e. prov.-läkare

Kammaren beviljade herr Jacobsson i Tobo ledighet från riksdagsgörömlen från och med den 2 till och med den 9 innevarande månad.

§ 3

Svar på fråga ang. färdigställandet av landsvägen Göteborg—Alingsås

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Dickson har frågat mig om jag finner att nu all möjlig energi insättes på att snarast färdigställa landsvägsavsnittet Göteborg—Alingsås.

I ett svar på en interpellation av herr Dickson i maj förra året om samma vägfråga redogjorde jag för de särskilda svårigheter, som var förbundna med planläggningen av ifrågavarande vägsträcka. Jag anser mig emellertid då kunna konstatera, att planlägningsarbetet bedrevs med all kraft.

Under den tid, som gått sedan dess, har projekteringen, såvitt jag kunnat finna, fortgått med all den skyndsamt, som tillgängliga resurser medgivit. För den närmast Alingsås liggande vägsträckan har arbetsplan fastställts. I fråga om den därpå följande delsträckan mellan Kärrbogärde och Floda räknar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med att arbetsplanen, om inga större krav på ändring av densamma framförs, skall kunna fastställas under sommaren. Återstående del av vägen planeras numera i motorvägsstandard. Besvärliga terrängförhållanden försvårar projekteringsarbetet och torde göra det nödvändigt, att en del av vägen förlägges i tunnel, vilket bl. a. medfört omfattande bergundersökningar. Vid Lerums samhälle måste därjämte vissa samhällsplaneringsfrågor lösas, innan arbetsplan kan slutligt fastställas. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen håller emellertid för troligt, att arbetsplanen för sträckan Floda—Ekebacken kan vara klar i slutet av detta år och att för resten av vägen markägarsammanträde kan hållas före sommaren.

Den totala kostnaden för ifrågavarande vägföretag beräknas till storleksordningen 35 miljoner kronor och ingår i sin helhet i flerårsplanen för perioden 1955—1959. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen räknar med att arbetet för delen Alingsås—Kärrbogärde, om arbetsplanen vinner laga kraft, skall kunna

Svar på fråga ang. grustäkter för allmänna vägar

påbörjas i höst. Verket har därjämte förklarat sig komma att göra ansträngningar för att i höst eller kommande vinter påbörja ytterligare ett avsnitt.

Jag har icke kunnat finna annat än att planlägningsarbetet bedrivs med all energi.

Härefter anförde

Herr **DICKSON** (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Hjalmar Nilson för svaret. Jag vet att han har jagat mig tidigare för att få lämna detta svar men att vidriga omständigheter gjort att det måst skjutas på. Jag kan således inte klaga på den energi han nedlagt på att utforma svaret.

Nu rör det sig ju om en bekymmersam fråga, och jag vet att statsrådet Hjalmar Nilson är väl medveten om hur befolkningen där nere oroar sig för att det inte blir slag i saken. Det var, som statsrådet själv säkert vet, ett sammanträde i Lerum 1953, då ett ursprungligt förslag kritiserades ner och ett nytt förslag kom upp som skulle undersökas, något som kallades järnvägsalternativet. Nu är det sjuutton månader sedan detta beslut fattades, att man skulle göra denna undersökning, men ännu vet de kommunala myndigheterna ingenting om var vägen skall gå. De myndigheter, som har med detta ärende att göra och med planering över huvud taget av bebyggelse och regionala anordningar, begär inte att vägar skall bli färdiga på ett ögonblick men de vill veta var vägen skall gå fram. Jag vill fråga om väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anlitat alla moderna hjälpmedel för att komma fram till en snabb lösning av detta problem. Det finns numera något som heter fotogrammetrimetoden, som med en särskild apparatur kan underlätta själva skrivbordsförberedandet vid dessa planeringar. Nu springer gubbar omkring i terrängen som på stenåldern och sät-

ter ut pinnar i stället för att man på en flygkarta skulle kunna få en mycket snabbare och mycket bättre överblick över hur det hela skall kunna läggas. Om det är så, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte upptäckt, att denna metod finns, skulle jag vilja hemställa till statsrådet att man undersöker om det inte vore lämpligt att skaffa en sådan där apparatur. Den kanske kostar 200 000 kronor, men vi skall ju bygga mycket vägar här i landet, och den kan på det sättet komma till god användning.

Jag tvivlar inte alls på statsrådets goda vilja, det har jag sagt här många gånger och sagt det i andra sammanhang också, men det gör att jag hoppas att statsrådet åtminstone med en ögat håller kontakt med detta projekt, som är ett av de allra viktigaste och mest brännande, så att det inte på något sätt kommer bort i hanteringen, utan att även i fortsättningen all energi läggs ned på en snabb lösning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. grustäkter för allmänna vägar.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON** erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Antby har frågat mig om jag vill medverka till att sådana bestämmelser utfärdas för grustäkt för allmänna vägar och dylikt, att grustäkten kan ske med skäligen hänsyn till naturvårdens och folkhälsans krav och att uppkomna skador blir någorlunda botade. Som svar får jag anföra följande.

Naturskyddslagen innehåller en allmän föreskrift om att envar i sitt umgänge med naturen skall visa varsamhet, så att onödigt skada ej uppkommer. Föreskriften får anses vara särskilt förbindande för statens verk och institutioner och torde framför allt få aktualitet, när det gäller statsmyndighe-

Svar på fråga ang. grustäkter för allmänna vägar

ternas handhavande av just grustäkt och liknande företag som medför fara för större skador på naturen. Dessutom bör jag kanske — för den händelse även enskildas grustäkt avses med frågan — nämna, att det i naturskyddslagen finnes bestämmelser som särskilt avser företag för täkt av grus o. d. Dessa bestämmelser ger bl. a. möjlighet för länsstyrelserna att under vissa omständigheter meddela föreskrifter i syfte att begränsa eller motverka menlig inverkan på landskapsbilden.

Enligt vad jag inhämtat har väg- och vattenbyggnadsverket i cirkulärskrivelse den 10 juli 1953 till samtliga vägförvaltningar meddelat anvisningar om vad som ur naturskyddssynpunkt skall iakttagas, när täkt av sten, grus, sand m. m. sker för väg- och vattenbyggnadsverkets räkning. Anvisningarna innehåller besked bl. a. om hur nya täkter bör förläggas för att ej verka störande på landskapsbilden, hur man skall förfara under pågående grustäkt för att undvika att onödigtvis förfula naturen och hur täkter skall iordningställas, sedan allt material uttagits.

Folkhälsosynpunkten har inom väg- och vattenbyggnadsverket beaktats genom att styrelsen bl. a. på informationsmöten med verkets personal fäst uppmärksamheten på vikten av att undvika föroreningar av grundvattnet i grusåsarna genom olja, lut och dylikt. Man har försäkrat mig, att personalen har detta väl klart för sig och rättar sig därefter.

Vad beträffar de grustäkter, som är tagna i anspråk för statens järnvägars räkning, har från järnvägsstyrelsen upplysts, att naturskydds- och folkhälsosynpunkterna är väl kända och uppmärksammade av vederbörande inom statens järnvägar och att sådana synpunkter noggrant beaktas vid verkets grustäkter.

Vad angår mitt eget ståndpunktstagande till den av herr Anthy framställda frågan får jag tillägga, att jag har den

uppfattningen, att vid statens grustäkter stor hänsyn skall tagas till naturskydds- och folkhälsosynpunkten. Jag har emellertid icke kunnat finna, att anledning föreligger att nu utfärda ytterligare bestämmelser därom.

Härpå anförde

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Hjalmar Nilson för svaret på min fråga.

Anledningen till min fråga är, att förbrukningen av grus har ökat mycket kraftigt under senare tid och medfört allt djupare ingrepp i landskapsbilden. Vi använder för närvarande cirka 20 miljoner kubikmeter grus årligen, och detta lär betyda att förbrukningen har fördubblats från år 1950 till 1954.

Man kan nog befara, att de ur landskapssynpunkt viktiga rullstensåsarna, särskilt de i närheten av större samhällen, hotas av förintelse, till men för mångahanda samhällsintressen. Dessa åsar är bl. a. vattenförande. De är kanske våra allra bästa vattenreserver, de är vindskyddande och sålunda till nytta bl. a. för jordbruket, och de s. k. malmarna är ofta högt skattade fritidsområden. Den som lekmanmässigt skall bedöma denna fråga kan inte underlåta att ifrågasätta, om det inte är ett samhällsintresse att minska grusåtgången genom att, där så är möjligt, använda andra material, t. ex. pinnmo, makadam, avfall från gruvdriften o. s. v.

Nu säger statsrådet, att han anser de utfärdade föreskrifterna tillfredsställande. Jag noterar tacksamt, att statsrådet anser bestämmelserna vara särskilt bindande för statens verk och institutioner. Detta uttalande får väl tolkas så, att nämnda verk skall gå före med gott exempel på detta område. Och det finns goda möjligheter, herr statsråd, att gå före med gott exempel vid fullgörandet av det stora företag, som berörts i närmast föregående fråga. Vägen mellan Göteborg och Alingsås går

Svar på interpellation i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 ang. förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning

genom ett landskap med en ovanligt vacker och storslagen men också mycket sårbar natur.

Det är tillfredsställande att se i statsrådets svar, att myndigheterna nu beaktar folkhälsosynpunkterna och att vederbörande personal nu verkligen informeras om riskerna för föroreningar av vattentäkterna. Det är bara att hoppas att de otillfredsställande företeelserna härvidlag inte är alltför många och framför allt, att de inte kommer att upprepas.

Vårt mångskiftande, vackra svenska landskap är allas vår gemensamma tillgång, och det bör vara oss alla en kär förmån att efter bästa förmåga vårda och skydda detsamma.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 ang. förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, som yttrade:

Herr talman! Fröken Vinge har i en med kammarens tillstånd framställd interpellation frågat mig på vad sätt jag vill förebygga riskerna för att Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 (nr 745) till samtliga statsmyndigheter angående förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning, m. m. leder till ökat krångel och dyrbar tidsförlust.

I anledning härav får jag anföra följande.

Det förbud mot anskaffning av viss lös egendom för statens räkning, vilket för några månader sedan utfärdades med giltighet tills vidare, får ses mot bakgrunden att de efterfrågedämpande åtgärder som vidtagits över hela fältet

av vår ekonomi till förhindrande av en inflationistisk utveckling. Sedan i höstas har den ekonomiska politiken successivt stramats åt. På det statliga området har, särskilt för affärsverken, en icke oväsentlig reducering av investeringsverksamheten under nästa budgetår föreslagits i statsverkspropositionen. I avvaktan på att åtstramningsåtgärderna skulle hinna göra sig gällande med full verkan, bedömdes det i december 1954 som önskvärt att genomföra en omedelbar begränsning av statens in-språktagande av de reala resurserna genom ett beställningsstopp för myndigheterna.

Köp och beställningar till ett värde av i runt tal 500 miljoner kronor har efter förbudets ikraftträdande skjutits framåt i tiden och alltså tills vidare undandragits marknaden. Det är ofrånkomligt, att åtgärder av den art, som det här är fråga om, övergångsvis kan medföra vissa olägenheter. Dessa olägenheter får emellertid vägas mot betydelsen av att stabiliseringsåtgärder vidtages över ett så vitt område av det ekonomiska livet som möjligt och således inte bara inom den privata sektorn.

Vid tillämpningen av cirkuläret har det varit en strävan att i största möjliga utsträckning undvika krångel och dyrbar tidsförlust. Dispens har i allmänhet lämnats beträffande sådana oundgängligen nödvändiga anskaffningar som haft ett direkt och ofrånkomligt sammanhang med den löpande verksamheten. För de av beställningsstoppet främst berörda områdena, nämligen försvaret och kommunikationsväsendet, har genom särskilda undantagsbestämmelser sörjts för att den normala militära utbildnings- och övningsverksamheten respektive den löpande driften hos kommunikationsverken kunnat hållas i stort sett orubbad. Även utbildningsverksamheten inom civilförsvaret har genom särskilt beslut av Kungl.

Svar på interpellation i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 ang. förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning

Maj:t undantagits från förbudet. Vidare har dispens regelmässigt lämnats beträffande köp och beställningar i avslutning till sådana statliga investeringsobjekt som påbörjats före cirkulärets ikraftträdande den 17 december 1954.

Dispensärendena har handlagts i så enkla former som möjligt. I enlighet med cirkulärets innehåll har sålunda ansökningarna i allmänhet gjorts per telefon eller i form av promemorior. Vederbörande departements besked har lämnats utan tidsutdräkt.

Beställningsstoppet har närmast syftat till att åstadkomma en tidsförskjutning av de statliga anskaffningarna. Avsikten har givetvis icke varit att förbudet skulle gälla under någon längre period. I enlighet härmed och för att vinna en smidig övergång till förhållandena under budgetåret 1955/56, då en begränsning av de statliga investeringarna förelagits, har det nu ansetts lämpligt att lätta på bestämmelserna. Kungl. Maj:t har därför i dagarna utfärdat ett cirkulär av innehåll att från och med den 1 mars 1955 köp och beställningar, för vilka kostnaderna bestrides från förslagsanslag eller obetecknade anslag, samt i övrigt anskaffningar understigande ett värde av i varje enskilt fall 20 000 kronor, skall vara undantagna från förbudet. Detta kommer därför i fortsättningen endast att gälla sådana större anskaffningar, för vilka medelsanvisningen kvarstår under nästa budgetår. Även i nämnda delar kommer beställningsstoppet efter hand att avvecklas.

Genom den nu vidtagna uppmjukningen av cirkulärets bestämmelser kommer dessas räckvidd i vad avser *antalet* ärenden att högst väsentligt begränsas. Detta medför givetvis en ytterligare förenkling av den administrativa handläggningen.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat fröken Vinges interpellation.

Härefter anförde:

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation. Det bästa svaret fick jag egentligen genom det nya cirkulär, som Kungl. Maj:t utfärdade för några dagar sedan. Tillkomsten av detta visar, att finansministern har insett det berättigade i den kritik mot det tidigare cirkuläret, som ligger i interpellationen.

Vi slipper alltså nu de många bagatellärendena. Antalet ärendena, som måste underställas Kungl. Maj:ts eller departementens prövning, har, som finansministern mycket riktigt anmärker, minskats väsentligt. Det är ett mycket värdefullt resultat. Ekvationen har också hyfsats i det avseendet, att beställningsstoppet nu bara gäller reservationsanslag. Vi slipper det besvärliga problem som finansministern i viss mån antydde i remissdebatten, nämligen hur det skulle bli med den behållning som, om beställningsstoppet varade länge, uppstod på förslagsanslag och obetecknade anslag. Det hade ju då varit nödvändigt att, när det inte rörde sig om verkliga besparingar utan bara om uppskov med utgifter, som man var överens om är ofrånkomliga, i varje särskilt fall vända sig till vederbörande departement och begära att departementschefen skulle gå till riksdagen och hemställa, att riksdagen i sin tur skulle ta ställning till hur det skulle förfaras med behållningen.

Ett problem har vi nog i alla fall kvar: Hur blir det när riksdagen nästa år skall ta ställning till de olika anslag, som berörts av cirkuläret? Ty riksdagen — och särskilt statsutskottet — brukar ju vid bedömningen av anslagsbehoven ta mycket stor hänsyn till de reservationer, som fanns kvar vid budgetårets utgång. Det är därför nödvändigt att riksdagen så småningom får

Svar på interpellation i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 ang. förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning

någon form av redovisning för hur stor del av dessa reservationer som är beroende av beställningsstoppet.

Statsrådet tycks inte själv anse att detta är någon besparingsaktion i egentlig mening. Genom detta cirkulär har betydande utgifter skjutits upp till en tidpunkt, som statsrådet anser lämpligare, men det skulle vara mycket värdefullt att veta, om också några *besparingar* har gjorts. Det kanske är för tidigt för statsrådet att svara på den frågan, och jag väntar mig egentligen icke något svar i dag. Men jag skulle vilja hemställa till statsrådet att vi vid en senare tidpunkt får en redogörelse för resultatet av aktionen också ur den synpunkten, om det blivit några verkliga besparingar.

Jag vill ta som ett exempel, att en myndighet just hade planerat att skaffa en ny maskin i stället för en som var försliten, men på grund av bestämmelserna i decembircirkuläret fick låta bli det och i stället reparera den gamla maskinen för dyra pengar — ty det fanns det möjligheter till. Hade man från början vetat att bestämmelserna endast skulle äga kortvarig tillämpning, hade man kanske låtit bli den oekonomiska reparationen och nu gjort det mera ekonomiska nyinköpet.

Jag vet att statens sakrevision varit inkopplad på dessa frågor, och jag hoppas att man genom dess granskning skall kunna få en hållpunkt för bedömningen. Men jag hemställer att — helst i dag — få ett svar från finansministern, om han tänkt sig att vid lämpligt tillfälle ge riksdagen en redogörelse för denna mycket viktiga fråga. Ty att vi måste iakttä alla möjliga sparsamhet med offentliga medel, är vi givetvis överens om.

Tillkomsten av det nya cirkuläret ger ju denna interpellationsdebatt en helt annan karaktär än den eljest skulle ha fått. Det hade annars varit rätt frestande att komma med en del av de dras-

tiska exempel på konsekvenserna beträffande de rena bagatellärendena, som det vimlat av i pressen. Jag har hittat sådana till och med i regeringsorganet Morgon-Tidningen, och de kunde kanske ha givit upphov till en liten muntration här i kammaren. Men detta är ju å andra sidan en allvarlig församling, och jag skall motstå frestelsen.

Finansministern tycks vilja göra gällande att allt gått friktionsfritt. Jag vill gärna säga, att jag är övertygad om att de tjänstemän, som skött verksamheten såväl inom kanslihuset som ute hos de olika myndigheterna, har var på sitt håll bemödat sig om att det hela skulle gå så friktionsfritt som möjligt. Men finansministern kan väl ändå inte vara alldeles okunnig om det missnöje som rådde inom vida kretsar på grund av det, jag måste använda uttrycket bryska sätt, som aktionen genomfördes på. När cirkuläret utfärdades lämnades ingen som helst motivering för åtgärden, som ju i alla fall var uppseendeväckande. Nu har vi i interpellationssvaret fått besked om motivet, och det fick vi ju i själva verket redan i statsverkspropositionen några veckor efter det att cirkuläret utfärdats.

Jag skall inte här ta upp någon diskussion om huruvida det ur samhälls-ekonomisk synpunkt var nödvändigt med dessa åtgärder. Detta har så utförligt behandlats både i remissdebatten och i den särskilda debatten angående investeringsavgiften. Jag skulle bara vilja fråga statsrådet: Varför lämnades intet meddelande om motivet i december? Det hade funnits möjligheter att göra detta genom ett uttalande för TT eller eventuellt genom en artikel i »Från departement och nämnder». Man skulle, om man från början fått veta bakgrunden till cirkulärets utfärdande, ha fått en annan inställning till aktionen inom tjänstemannakretsar. Jag är övertygad om att tjänstemän i ansvarig ställning ändå förstod bakgrunden — jag syftar

Svar på interpellation i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 ang. förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning

därför mera på tjänstemän i lägre grader och mellangrader. Men det hände att tjänstemän, som väntat att man skulle köpa saker och ting, som de direkt behövde för sitt arbete, vilket nu förhindrades genom beställningsstoppet, frågade mig: Hur kommer detta sig? Vi förstår att man under dåliga tider måste vara återhållsam, men är det verkligen sådana tider nu? Jag brukade då försöka anlägga min mest pedagogiska min och säga, att det är givet, att vi under alla omständigheter måste vara sparsamma. Men som sagt, ett klagande från finansministerns sida hade varit värdefullt. Det hade väl över huvud taget varit värdefullt att försöka inrikta sig på att från första början få tjänstemännen med på noterna.

Vad de många småutgifterna beträffar hade det väl gått att i stället för cirkuläret utfärda en allvarlig maning till sparsamhet och kanske som riktpunkt ange något visst procenttal. Det hade verkat mera sympatiskt. I fråga om de stora investeringarna hade detta kanske inte varit tillräckligt, men i dessa fall hade det väl funnits möjligheter att anordna konferenser med de särskilt berörda myndigheterna. Genom den form kungörelsen fick har åtgärderna faktiskt i vida kretsar fattats som ett uttryck för misstro mot statstjänstemännen — en misstro mot deras vilja och förmåga att iakttä sparsamhet. Det är att märka, att vissa av dem som är uttagna för denna misstro annars brukar benämnas förtroendeämbetsmän.

Ett annat problem är att ryckvisa ingripanden av detta slag försvårar planläggningen på längre sikt. Också med de metoder jag, som jag antydde, föredragit att man valt, skulle visserligen myndigheterna ha blivit nödsakade att revidera sina tidigare uppgjorda planer, och det kunde ha åstadkommit en hel del arbete och besvär, men då hade planläggningen skett hos myndig-

heterna och inte centralt i kanslihuset.

Jag har inte tänkt, herr talman, att beröra den konstitutionella frågan, nämligen hur långt Kungl. Maj:ts befogenheter sträcker sig när det gäller att inskränka räckvidden av beslut, som riksdagen har fattat. Jag har sett att 1950 års budgeträttskommitté anser, att befogenheterna sträcker sig långt när det gäller att göra besparingar på anslag. Jag håller det därför inte för uteslutet att statsrådet härvidlag har hållit sig inom ramen för sina grundlagsenliga befogenheter. Hur det förhåller sig med den saken är ju för övrigt konstitutionsutskottets sak att granska, och jag ämnar alltså inte ta upp någon debatt på den punkten. Men även om förfarandet inte är grundlagsstridigt, är det ur en annan synpunkt, eller kanske ett par andra synpunkter, betänkligt.

Våra svenska ämbetsverk har ju sedan 1600-talet en gentemot departementen självständig ställning. Ämbetsverken är givetvis bundna av lagar och förordningar, de är bundna av de instruktioner Kungl. Maj:t utfärdar på administrativ väg, de är bundna av den anslagsram riksdagen fastställer och de villkor, som riksdagen förbinder med anslagen. Men inom dessa ramar handhar ämbetsverken sina uppgifter självständigt. De kan och bör enligt min uppfattning fatta sina beslut utan att i förväg inhämta regeringens åsikter. Den nu utfärdade ukasen strider mot den traditionen.

Det är inte av någon konservativ förkärlek för traditioner som jag påtalar detta, utan därför att jag menar, att det är av väsentligt värde för vårt offentliga liv att det inom statsförvaltningen finns befattningshavare, som har vilja och förmåga att handla på eget ansvar, att använda sitt eget sunda förnuft och de specialkunskaper de har förvärvat genom tidigare utbildning eller i tjänsten. Jag anser att det är av värde

Svar på interpellation i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 ang. förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning

för vårt offentliga liv, att det finns utrymme för personliga insatser. Det är av sådana skäl man brukar anmärka på vad man kallar ministerstyre. Nu vill jag gärna säga, att det i det här fallet kanske inte har varit fråga om s. k. ministerstyre. Jag tror, att dessa diskussioner ganska sällan äger rum på vad man i utrikespolitiska sammanhang brukar benämna högsta nivå. Handläggningen av dessa ärenden har nog många gånger besannat ett inom förvaltningen brukat talesätt, nämligen att »kungen» ofta är en kanslissekreterare i ett departement.

Jag vill upprepa, herr talman, att det är självklart, att alla möjligheter till sparsamhet skall iakttas. Jag tror emellertid, att jag bäst avrundar detta anförande genom ett citat ur Morgon-Tidningens tvåminutersruta för några söndagar sedan, där Hans Hagnell säger: »Sparsamhet inom statsföretagen bör nog komma fram i det dagliga arbetet — inte genom centrala proklamationer, som förrycker arbetet och förstör trevnaden.»

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag vill först ta upp ett par speciella ting, som fröken Vinge här har anført. Hon frågade, om beställningsstoppet har lett till någon besparing. Jag föreställer mig, att denna fråga har en viss dubbelmening. Fröken Vinge menade tydligen, att åtgärden kan ha lett till motsatsen mot sparsamhet. Jag vill understryka, att detta beställningsstopp aldrig har tagit sikte på ett inbesparande av statsutgifter på längre sikt utan på ett uppskjutande av utgifterna i en akut situation, i vilken det är önskvärt att få pressen på samhällsekonomin lägre. Jag tror visst, att vi någon gång skall kunna komma fram till en bedömning av denna åtgärd och om den

lett till sparsamhet. Redan på förhand kan jag säga, att jag är övertygad om att denna undersökning kommer att visa, att beställningsstoppet lett både till sparsamhet och till motsatsen. Det kommer naturligtvis å ena sidan att visa sig, att åtgärder, som skulle ha medfört utgifter, i många fall inte bara har uppskjutits utan helt enkelt torkat in därför att de, när det kom till kritan, kanske inte var så nödvändiga. Å andra sidan kan jag inte förneka, att det kan ha vidtagits en och annan åtgärd för att komma över en tillfällig svårighet, som kostat pengar, vilka inte skulle ha kastats ut, om beställningsstoppet inte kommit. Om man håller sig till huvudsyftet, att vinna en temporär avlastning, får man väl också finna sig i att detta kan kosta något. Man får det inte för ingenting.

Fröken Vinge talade vidare om statsutskottets behov av att få veta, hur stora reservationerna blir. Fröken Vinge har väl tänkt litet snabbt i det fallet. Statsutskottet kan aldrig, när det gör upp sina förslag, ta hänsyn till de reservationer, som uppkommer under löpande budgetår, och det är ju sådana det är fråga om här. Den saken behöver vi därför inte tala mera om.

Jag skall inte heller diskutera den konstitutionella frågan, ty fröken Vinge har ju rätt i att för den är konstitutionsutskottet rätt forum. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att likartade ting har skett under två föregående år utan att de medfört någon reaktion från konstitutionsutskottet. Det skulle ju också ha varit ganska underligt, eftersom denna åtgärd otvivelaktigt faller inom den konstitutionella praxis, som sedan gammalt råder på det fältet.

Låt oss därför hålla oss till frågan om huruvida åtgärden var ändamålsenlig. Fröken Vinge menar väl inte, att vi skall ta upp frågan om det över huvud taget var ändamålsenligt att förskjuta statens press på marknaden, utan

Svar på interpellation i anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 december 1954 ang. förbud mot köp och beställning av lös egendom för statens räkning

allenast huruvida den metod, som användes, var den bästa. Fröken Vinge påstår, att det icke lämnades något motiv för beställningsstoppet. Nej, vi gav inte ut någon korrespondenskurs, fröken Vinge, men det stod uttryckligen i cirkuläret — och det återgavs ju av pressen — att Kungl. Maj:t, i syfte att i möjligaste mån förhindra en med hänsyn till förhållandena ogynnsam ökning av anspråket på landets reala resurser, utfärdat cirkuläret. Där fanns alltså motivet klart angivet, i korthet visserligen, men det fanns i varje verk, hoppas jag, och säkert i det verk som fröken Vinge representerar, alltid någon med tillräckliga insikter för att kunna uttolka denna förklaring. Fröken Vinge anser, att cirkuläret strider mot verkens självständighet. Det gör det väl inte, såvida inte Kungl. Maj:t har överskridit sin befogenhet. Men varför kom åtgärden bryskt och på en gång? Varför vädjade man inte i stället till verken? Är det så alldeles säkert att man inom statsförvaltningen skulle ha föredragit att plötsligt ställas inför en allvarlig uppmaning att själv verkställa alla dessa åtgärder i återhållande riktning? Det är nog en sida av saken som vi inte bör förbise. För min del är jag inte övertygad om att det missnöje, den oro och den försämring av andan, som fröken Vinge talat om, skulle ha blivit mindre, i fall vi valt ett sådant tillvägagångssätt. Dessutom skulle tjänstemännens lojalitet ha satts på ett mycket hårt prov, om dessa saker hade diskuterats i förväg. Vederbörande måste, när de haft detta hot över sig, ha ställts inför det problemet: »Skall vi vänta med att företa några åtgärder tills det hela är klart, eller skall vi skynda oss att vidta de dispositioner som vi tänkt oss?»

Jag tror inte, fröken Vinge, att denna sak är så entydig att man utan vidare kan säga, att det tillvägagångssätt som valdes var mindre ändamålsenligt

än det som fröken Vinge här antytt. I den situation, vari vi befann oss, och med det syfte som åtgärden hade, håller jag emellertid före att vårt tillvägagångssätt var det mest ändamålsenliga.

Det är riktigt att det har, även om vi försökt göra hela proceduren så smidig och enkel som möjligt, uppstått krångel, vilket skapat irritation och missnöje. Det är ingen som vill bestrida detta. Men om man vill nå ett sådant syfte som det här gäller, får man nog också betala litet för detta. Det är således klart, att det har förekommit saker och ting som tål att kritiseras, men när fröken Vinge talar om att det i tidningarna vimlat av redogörelser för besvärigheterna, och med stöd därav hävdar att det förekommit mycket av den sorten, så bestrider jag att detta har varit förhållandet. Det hela har faktiskt gått lättare och smidigare och mer friktionsfritt än vad jag från början trodde. Vederbörande har i allmänhet tagit saken med mycket gott humör, och det har för åtskilliga stora verk praktiskt taget inte behövt förekomma någon central handläggning. Verkchefen har på egen hand klarat av ärendena, och det har ju inte varit förbjudet — man har inte gjort något annat än att man, såsom man brukar göra, följt en kungl. kungörelse. På alla de håll, där verkchefen intagit denna ståndpunkt, har det inte inträffat något av allt det som fröken Vinge här talat om.

Till slut vill jag bara säga att fröken Vinge gärna får tillskriva sig äran av det nya cirkulär som beslöts i dag för en vecka sedan. Om det kan vara till någon glädje för fröken Vinge, skall jag inte på något sätt grumla den glädjen. Jag vill endast stillsamt påpeka att från första början i vad gäller detta beställningsstopp har det, liksom även i remissdebatten och i finansplanen, sagts att stoppet skall vara temporärt och så småningom avvecklas. Det är detta vi har börjat göra, och vi kom-

Svar på interpellation ang. statsförvärv av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

mer att fortsätta därmed. Avsikten har, såsom jag här tidigare sagt, bara varit att mildra övergången mellan de mera långtgående anslagen för innevarande budgetår och de mindre långtgående, som under nästa budgetår kommer att föreligga åtminstone för affärsverkens del. Det är ju inte bara en omedelbart konjunkturdämpande effekt som det här är fråga om, utan också en konjunkturdämpande verkan utspridd över ett och ett halvt år.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Jag tillskriver mig visst inte, herr finansminister, äran av det nya cirkuläret. Men jag vill bestämt hävda det berättigade i den kritik som kommit till uttryck inte bara i min interpellation utan också på så många andra sätt.

Jag tar gärna fasta på vad statsrådet här sagt om att det hela gått relativt friktionsfritt. Såsom jag sade redan i mitt förra anförande, är jag övertygad om att tjänstemännen på ömse sidor har gjort sitt bästa för att allt skulle förlöpa så bra som möjligt. Jag betraktar statsrådets uttalande som ett bevis för att statsrådet trots allt inser att statens tjänstemän är lojala. Men under sådana omständigheter kan jag fortfarande inte förstå, att man inte hade kunnat gå till väga på ett smidigare sätt.

Statsrådet framhåller att det också skulle ha varit besvärligt för förvaltningen med en allvarlig uppmaning att iaktta sparsamhet, kanske med angivande av något visst procenttal såsom rättesnöre. Visst hade det varit besvärligt, särskilt om anslagen redan från början varit så lågt tilltagna, att det egentligen inte funnits utrymme för några besparingar. Men om det trots allt var nödvändigt att göra inskränkningar, så hade det väl varit bättre, om myndigheterna själva fått göra en or-

dentlig planläggning än att de skulle behöva leva i någon sorts osäkerhetstillstånd och inte veta vilket beslut som i varje särskilt fall skulle komma att fattas i departementet — beslut som kanske skulle bli beroende av deras egen förmåga att övertyga vederbörande departementstjänsteman om nödvändigheten av den ena och andra utgiften.

Det var intressant att höra statsrådets syn på besparingseffekten: både att det gjorts besparingar och att motsatsen inträffat. Men jag hoppas statsrådet så vitt möjligt vid tillfälle lämnar en närmare redogörelse på den punkten.

Jag uttalade mig förmodligen otydligt, då jag talade om statsutskottets granskning. Jag menade inte dess granskning av årets budget utan den granskning statsutskottet kommer att gå till nästa år. Vi brukar då ta hänsyn till de reservationer som har uppstått under föregående budgetår.

Slutligen vill jag tala om svårigheten att tolka författningen. Givetvis finns det möjlighet att uttolka den i det ämbetsverk jag har äran att tillhöra. Det är inte på uppdrag av detta ämbetsverk jag uppträder här i Sveriges riksdag. Jag kanske också själv har förstått vad som låg bakom. Men vad jag inte kan förstå är, att statsrådet i ett sådant fall inte begagnar de möjligheter som finns att göra ett fylligt uttalande i den svenska pressen. De möjligheterna brukar ju statsrådet använda vid så många andra tillfällen, då det anses lägligt för regeringen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. statsförvärv av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation ang. statsförvärv av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hagberg i Stockholm har frågat mig vilka åtgärder regeringen vidtagit för att i enlighet med 1945 års riksdags rekommendation åt staten förvärva Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Vidare har herr Hagberg frågat om regeringen ämnar, därest försök till dylikt statligt aktieförvärv skulle strandas på stamaktieägarnas motstånd, underställa riksdagen frågan om åtgärder i anledning därav.

Såsom svar får jag meddela, att Kungl. Maj:t genom beslut den 17 december 1954 uppdragit åt särskilda sakkunniga att verkställa utredning i frågan om statens inlösen av stamaktierna i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och att snarast möjligt inkomma till Kungl. Maj:t med av utredningen betingade förslag. Utredningen beräknas bli slutförd inom den allra närmaste tiden. Det ligger i sakens natur, att regeringen ej dessförinnan tar ståndpunkt i saken. Frågan kommer emellertid att före propositionstidens utgång underställas riksdagen.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat herr Hagbergs interpellation.

Härpå anförde:

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för att finansministern gett ett slags svar på min interpellation, men jag skulle ha varit tacksammare om svaret verkligen berört de ställda frågorna. Frågan nr 1 gällde nämligen inte om regeringen nu skall förelägga riksdagen förslag om att på malmavtalets grunder inlösa TGO:s stamaktier i LKAB. Frågan gällde i stället, vad regeringen gjort för att realisera det beslut som riksdagen fattade 1945. Kan ett missförstånd här föreligga?

Den andra frågan gäller inte, såsom

den framställts i svaret, att TGO skulle kunna förhindra ett kommande statligt aktieförvärv, utan den gällde om regeringen försökt på den linje, som 1945 års riksdag fastställde, överföra aktierna i statlig besittning, om detta strandat på stamaktieägarnas motstånd och om regeringen i så fall skulle underställa riksdagen frågan om åtgärder i anledning därav. I den lilla omredigering som frågan fått i svaret passar frågan in i ett sammanhang, där den inte ställts, nämligen om stamaktieägarna skulle i strid mot malmavtalets bestämmelser motsätta sig ett statsförvärv. Den frågan verkar meningslös i sammanhanget.

Jag erinrar i min interpellation om att en inlösen på grundval av malmavtalets bestämmelser år 1957 ekonomiskt ter sig synnerligen oförmånlig för staten. Jag erinrar därför om den andra väg, som riksdagen på regeringens förslag uttalade sig för 1945. Innebördens denna framgår av finansministerns diktamen till proposition nr 247 vid 1945 års riksdag. Där heter det: »För den händelse riksdagen biträder uppfattningen, att tillsägelse om inlösen icke bör ske, kan frågan uppkomma om förvärv av TGO:s aktier i LKAB på andra och för staten gynnsammare villkor än dem som vid tillsägelse om inlösen automatiskt träda i tillämpning. De skäl jag i det föregående anförat rörande det önskvärda i att staten förvärvar hela äganderätten synas mig så bärande, att det förtjänar undersökas om möjligheter föreligga till sådant förvärv. Frågan om ev. inlösen på andra villkor än de avtalade har ansetts böra tagas upp med bolaget, först om och när beslut fattats, att inlösningsrätten enligt avtalet icke skall utnyttjas av staten.»

Var och en inser utan vidare, att här handlar det om en annan form för statsförvärv än vad som framgår av malmavtalet och vad finansministern utgår ifrån i sitt svar. Det handlar icke

Svar på interpellation ang. statsförvärv av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelöunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

här om statens möjligheter att vart tionde år fr. o. m. 1947 inlösa TGO:s aktier i LKAB. Det handlar om en ekonomiskt fördelaktigare form. Det var på grundval härav som statsutskottet i sitt utlåtande nr 176 till 1945 års rikslag skrev, vilken skrivning också godkändes av en enhällig riksdag:

»Även om sålunda avtalsmässig tillgängelse om statsinlösen icke nu sker torde dock i enlighet med vad departementschefen uttalat förtjäna undersökas, huruvida ej möjligheter föreligga till ett statsförvärv av TGO:s aktier i LKAB under avtalstiden.»

Sedan denna uttryckliga fullmakt gavs regeringen har denna haft tio år på sig för att överföra lapplandsgruvorna i samhällets ägo. Ingenting synbart har emellertid inträffat på denna front.

Jag tycker, herr talman, att så bestämda beslut, fattade av riksdag och regering i fullt samförstånd, borde ha resulterat i något. I vart fall tycker jag att finansministern kunde ha hittat på något klyftigare än en undanmanöver i frågan.

Jag utgår alltså från att finansministern förstått innebörden i mina frågor. I så fall måste jag av tystnaden på den punkten dra slutsatsen, att regeringen ingenting gjort under dessa tio år för att realisera beslutet från 1945.

Detta är i så fall att fullfölja en tröstlös tradition. 1907 lyckades Grängesbergsbolaget förhindra att gruvorna överfördes i samhällets ägo genom ett avtal, som gav staten möjlighet att 1932 förvärva dem. Det hade inte då varit så dålig affär. Men som bekant fick Ivar Kreuger fingrarna på TGO under 1920-talet och lyckades med den dåvarande folkpartiregeringens hjälp — om vi får kalla det så — 1927 pressa igenom ett nytt malmavtal, enligt vilket inlösen uppskötts till 1947 och där efter vart tionde år. 1927 års malmavtal hade emellertid en paragraf 26, enligt vilken staten under vissa villkor

kunde inlösa aktierna år 1937. Efter som bolagsledningen både 1931 och 1934 lyckats driva det lukrativa företaget till konkursens brant, var paragraf 26 tillämplig. Men detta tillfälle försatts, och 1945 tyckte regeringen med rätt att inlösen blev orimligt dyr. Den beräknades då gå löst på 400 miljoner kronor. Denna gång lär den bli en och en halv gång dyrare eller i runt tal en miljard.

TGO:s ursprungliga investering i lapplandsgruvorna var omkring 20 miljoner kronor. Det har redan nu erhållit en utdelning på detta belopp med ett par miljarder förutom vad det tillskansat sig på indirekt väg. Skall det nu tillföras ytterligare en miljard, blir utdelningen 150 gånger den ursprungliga investeringen. När såg man maken till affär?

Det är ju så vist ordnat med detta malmavtal, att ju större vinster de privata intressenterna gör på malmbrytningen, desto större pris får de vid inlösen. Eller med andra ord: ju mer gruvorna utplundras och minskar i värde, desto mer skall Grängesbergsbolagets aktieägare ha för att de överläter dem till staten. Men just detta förhållande är samtidigt en allvarlig varning för nya uppskov med frågans positiva lösning.

Det är naturligtvis ingenting att säga om att finansministern innan frågan är avgjord i regeringen inte tar ställning till spörsmålet, om möjligheten till statsinlösen nu skall utnyttjas. Om regeringen tvekar, förvånar det inte. Om den som 1945 skulle komma till den uppfattningen, att man måste söka en annan väg för att överföra lapplandsgruvorna till staten, bör riksdagen vara varnad av det som skett.

Jag beklagar sålunda djupt att regeringen struntat i riksdagens beslut 1945 och att skilda regeringar så illa förvaltats samhällsintresset under gångna decennier.

Svar på interpellation ang. statsförvärv av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelöunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag skall inte gå in på en sakdiskussion i denna fråga. Detta kommer ju riksdagen att få rikliga tillfällen till innan vårsessionen är slut. Jag vill bara säga några ord i en ren formfråga.

Herr Hagberg gör här gällande att riksdagen 1945 fattade ett visst beslut. Saken ligger ju så till att dåvarande finansministern i motiveringen till sin proposition gjorde det uttalandet, att man, trots att man icke föreslog en uppsägning av avtalet, skulle göra ett försök att komma fram på en annan väg, nämligen att lösa in Grängesberg-bolagets aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Den meningen tog man fasta på i utskottsutlåtandet, och riksdagen ställde sig bakom detta. Det innefattade dock ingalunda ett beslut, utan det var bara ett uttalande från regeringen och från riksdagen. Det ligger i sakens natur, att den dåvarande regeringen och den dåvarande finansministern försökte få veta om Grängesberg-bolaget var intresserat för en sådan sak. Man fick svaret nej.

Då återstår ingen annan laglig utväg än att gå över avtalet, och det är ju den frågan som nu är föremål för utredning. Det är denna fråga som kommer att underställas riksdagen.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Nu kröp det i alla fall fram att någonting gjorts, nämligen att regeringen inhämtat stamaktieägarnas uppfattning i frågan och fått ett nej. Jag tror inte att det är någon mening i att ingå på en diskussion om huruvida riksdagens och regeringens dåvarande rekommendation var att uppfatta som ett beslut. Jag tror nog att åtskilliga viktiga beslut som fattats efter hörande av riksdagen har haft en till det yttre

minst lika litet förpliktande innebörd som i detta fall. Det är emellertid i alla fall betecknande, att regeringen tydligen uppfattade det som någonting liknande ett beslut, eftersom den vände sig till stamaktieägarna.

Nu återstår den andra frågan, som jag tycker har sitt intresse i sammanhanget: Innebar verkligen den hållning som riksdagen intog 1945 att man skulle låta saken bero om stamaktieägarna sade nej? Det kan naturligtvis regeringen i dag vilja hävda, men i så fall framtvingas den reflexionen: Om stamaktieägarna intog denna avvisande hållning till en enhällig riksdags mening, skulle inte regeringen under de gångna tio åren ha gjort några försök att modifiera denna ståndpunkt i stället för att stärka stamaktieägarna i deras hållning? Det sedan dess fattade beslutet om ökning av brytningen har nämligen obestriddligen automatiskt drivit upp inlösenssumman. Jag har tidigare diskuterat denna sak med regeringen, och den har därvid åberopat sina experter, som förklarat att något sådant är uteslutet. Man behöver emellertid bara se hur nettovinsterna har stigit med varje ökning av malm-brytningen som ägt rum för att konstatera, att resultatet blivit det av mig angivna. Det är mycket beklagligt att denna sida av saken inte observerats, så att en inlösen, om en sådan nu kommer till stånd, inte behövt ske under villkor som ekonomiskt varit så förskräckliga för samhället.

Jag understryker att jag i dag inte alls vill ta ställning till frågan huruvida inlösen ändå inte bör ske. Det är möjligt att de skäl som kan åberopas för inlösen är så starka att inlösen trots allt bör komma till stånd. Jag tror i varje fall att en annan väg skulle provas och att man borde ha kunnat pröva den under de gångna åren i stället för att endast nöja sig med ett bleklagt nej från Grängesberg-bolagets stamaktieägare.

**Svar på interpellation ang. statsförvärv av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelö-
sunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag**

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag vill bara göra den stillsamma anmärkningen att herr Hagbergs i Stockholm uppfattning, att den ökade malmbrytningen skulle leda till ogynnsammare inlösenvillkor för staten, är fullkomligt felaktig. Som var och en vet är inlösenpriset fastställt med utgångspunkt från en relativt låg kvantitet bruten malm, någonting på 4,2 miljoner ton, och den siffran har inte ändrats, låt vara att den större brytningen kanske medfört någon ökning av vinsten per ton. Denna rationalisering av brytningen har emellertid inte medfört den största ökningen utan endast en liten del. Det ligger i sakens natur att det är lättare att finansiera en inlösen när man kan bryta 12—15 miljoner ton än om man kunnat bryta 8—9 miljoner ton, då den kvantitet på vilken inlösensumman skall beräknas är den gamla, för länge sedan fastställda.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Själva den kvantitet, som inlösensumman skall beräknas på, har ingenting att göra med de grunder, varifrån man utgått vid bestämmandet av inlösensummans belopp, eftersom det där var fråga om genomsnittsvinsten per ton. Eftersom denna genomsnittsvinst stigit undan för undan när vi medgivit en ökning av brytningskvantiteterna, är det uppenbart att inlösensummans storlek bestämts av hur stor kvantiteten är. Det förhåller sig nämligen så, att om man bryter låt mig säga fem miljoner ton är de fasta kostnaderna ungefär desamma som om man bryter sju miljoner ton, men givetvis höjs därmed i verkligheten nettovinsten per ton, och det är denna nettovinst som blir avgörande när inlösensumman skall beräknas.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Inte skall jag diskutera avtalets innehåll med herr Hagberg, ty herr Hagberg är naturligtvis mycket mera sakkunnig beträffande detta avtal än jag. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att herr Hagberg säger att inlösensumman bestäms av nettovinsten per ton. Är då inte det tontal, på vilket denna nettovinst skall appliceras, avgörande för inlösenpriset?

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Avgörande härvidlag är inte bara den tonkvantitet som angivits utan också den nettovinst som kommit fram. Uppenbart är att man kommer till olika resultat om nettovinsten har varit fem kronor per ton eller om den — som man nu kan räkna med — har uppgått till femton kronor per ton och dessa båda siffror multipliceras med det tontal man har. Vi lär väl få klarhet i detta inom mycket kort tid när regeringen framlägger sin proposition i ärendet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 91, angående anslag till statens rättsläkarstationer för budgetåret 1955/56 m. m.,

nr 92, angående överlåtelse av vissa kronan tillhöriga fastigheter m. m. och nr 94, angående vissa anslag till epileptikervården; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 95, med förslag till förordning angående tillfälligt upphävande av viss i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) föreskriven

Ändrad lydelse av förordningen ang. tillverkning av brännvin, m. m.

besiktningskyldighet, m. m. samt till förordning om ändring i vägtrafikförordningen.

§ 8

Föredrogs vart för sig statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 36, angående överlämnande till lagutskott av två till statsutskottet hänvisade motioner, som äga samband med frågan om fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till H. K. Almkvist m. fl.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till A. Magnusson;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom; och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 9

Ändrad lydelse av förordningen ang. tillverkning av brännvin, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av

brännvin, m. m., jämte en i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Den blanka reservation jag har avgivit till bevillningsutskottets betänkande nr 9 beror på att den motion beträffande sulfitspriten, som jag har väckt tillsammans med herrar Kollberg och Stenberg, enligt min mening inte vunnit tillräckligt beaktande. Denna uppfattning ber jag att med några ord få motivera.

Detta ärende behandlades i riksdagen under höstsessionen 1950 med anledning av en kungl. proposition om skattefrihet för motorsprit. I anslutning härtill föreslogs i en då väckt motion »att riksdagen beslutar hos Kungl. Maj:t hemställa om att åtgärder snarast vidtagas i syfte att avveckla stödåtgärderna för motorsprit». Utskottet avstyrkte motionen. Utskottet förutsatte nämligen »att Kungl. Maj:t även utan särskild framställning från riksdagens sida ägnar frågan om motorsprits beskattning och därmed sammanhängande spørsmål fortsatt prövning». Utskottet betonade också att man kunde tänka sig särskilda åtgärder för snabbare avveckling av statens avsättningsgarantier till spritfabrikerna om därmed minskade kostnader för folkushållet kunde uppnås.

Såvitt känt vidtogs dock inte några sådana åtgärder. Finansministern synes ha avvaktat tiden för avtalens utlöpan. Sista avtalet utgick den 30 april 1954. Den 27 mars samma år uppdrog finansministern åt ledamoten av denna kammare herr Severin i Gävle att utreda sulfitspritindustriens framtida produktions- och avsättningsförhållanden. Utredningsmannen avgav sitt betänkande den 5 oktober i fjol. Det är ett mycket klagörande och realistiskt betänkande. Detta framgår också av den kungl. propositionen nr 24 i år, som

Ändrad lydelse av förordningen ang. tillverkning av brännvin, m. m.

framlagts med anledning av betänkandet.

Den reflexionen kanske kan tillåtas, att det är sällan man ser remissinstanser så allmänt och oreserverat ansluta sig till en utrednings principer som i detta fall.

Det viktigaste resultatet som uppnås genom bifall till propositionen och utskottets betänkande är väl att utredningens förslag om avskaffande av gällande avsättningsgaranti och prissättningsregler för sulfitsprit kommer att förverkligas. Priset på sulfitsprit kommer alltså i fortsättningen att grundas på det verkliga marknadsläget och icke på en statlig reglering. Det konstateras både i utredningen och i propositionen att den statliga regleringen varit ett hinder för sulfitspritindustriens sunda utveckling mot rationell tillverkning.

Det framhålls i propositionen att utredningen påvisat att marknadsregleringen och de subventioner som utgår i form av skattelättnad för motorsprit bidragit till att upprätthålla en delvis oekonomisk sulfitspritproduktion.

Jag kommer härmed in på frågan om motorspitens beskattning. Under åren 1951—1953 var motorsprit skattefri utom under sista halvåret, då skatt uf gick med tre öre per liter. Under dessa år uppgick försäljningen av motorsprit till cirka 22 000 kubikmeter per år. Med den skattelättnad av 25 öre per liter, som motorsprit under den tiden åtnjöt, betyder det att staten bara under dessa tre år subventionerade motorsprit med i runt tal 17 miljoner kronor. Det beslut, som i dag kommer att fattas, innebär ytterligare subvention på cirka 25 miljoner kronor räknat från och med 1954 under förutsättning av samma försäljning och samma bensinskatt som nu.

Den redan 1950 förfäktade ståndpunkten att det är olämpligt att favorisera motorsprit har vunnit allt flera anhängare. Riksnämnden för ekono-

misk försvarsberedskap har vid olika tillfällen betonat, att inga stödåtgärder för produktion av motorsprit är motiverade, att motorsprit ej i större utsträckning kan ersätta importerade drivmedel och att det är mera ekonomiskt att lagra bensin än att subventionera sulfitspritproduktionen. Kontrollstyrelsen hävdar alltjämt sin uppfattning att en subventionering av sulfitspritindustrien icke bör ske i form av en lägre skatt på motorsprit än på bensin. Kungl. automobilklubben anser, att sedan numera större tillgång till högoktanig bensin finns inom landet synes från klubbens utgångspunkter anledning saknas att bibehålla skattedifferensen mellan bensin och motoralkohol för att åstadkomma enhetligt försäljningspris på bensin och lättbentyl.

Utredningen har också förordat att skatten på motorsprit efter viss övergångstid blir densamma som på bensin.

I detta sammanhang kanske jag också får framhålla, att det även av andra skäl är mycket oekonomiskt att favorisera motorsprit. Tillverkningen av sulfitsprit är nämligen mycket bränslekrävande. I stort sett kan man säga, att bränslekostnaden för framställning av en liter sulfitsprit är lika stor som kostnaden för import av en liter bensin.

Det hade varit önskvärt att utskottet i enlighet med motionärernas förslag velat förordna en mera radikal lösning av frågan om motorspitens beskattning.

Det kan också framhållas, att sulfitsprittfabrikerna numera har så stor användning av sprit, att den egna tillverkningen i vissa fall inte kan tillgodose behovet. Därför måste sprit importeras, och därmed kommer också tullkostnaden in i bilden.

Utredningen har föreslagit en värdetull av 12 procent. Sedan 1932 har tullen på denaturerad sprit varit 40 öre per kilogram eller omkring 32 öre per liter. Finansministern föreslår en tull

Ändrad lydelse av förordningen ang. tillverkning av brännvin, m. m.

av 10 öre per kilogram, motsvarande 8 öre per liter. Detta skulle betyda minst 25 procent av värdet, kanske t. o. m. 30 procent.

Utskottet har följt finansministern. Något intresse för den av utredningsmannen föreslagna tullen av 12 procent har utskottet inte haft. Jag hoppas dock att genom utskottets skrivning tullkommittén i enlighet med motionärernas tankegång skall finna anledning ta upp frågan i samband med tulltaxans allmänna revision.

Då det med hänsyn till utskottets ställningstagande inte funnits några utsikter att få igenom några andra förslag, har jag inte ansett mig böra reservationsvis föreslå någon lösning i anslutning till motionen. Jag har alltså inte något yrkande.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Det är klart att man kan diskutera det här problemet i oändlighet, i all synnerhet om man inte stannar vid 1950/51 som herr Sjölin utan går tillbaka till 1924, när vi första gången genomförde detta uppfostringsskydd, som skulle vara i fem år. Det uppfostringsskyddet har sedan behandlats många gånger i denna kammare och i medkammaren, och man har alltid skjutit på det.

Vad är det nu då som är märkvärdigt? Jo, att det uppfostringsskydd, som skulle vara i fem år efter 1924, blev 31 år gammalt och kanske litet till. Då föreslår bevillningsutskottet och Kungl. Maj:t, att man skall ge industrien en femårsperiod för rationalisering eller avveckling av detta problem. Det är således inte alls så märkvärdigt som herrar tekniker söker göra detta problem till. Vems felet är skall vi inte diskutera nu. Jag tror att felet i mycket hög grad är riksdagens, och riksdagen får således skylla sig själv för de åtgärder, som vidtagits under årens lopp.

Utskottet stryker starkt under att av-

görandet i tullfrågan — men tullen sänks ju dock från 40 öre till 10 öre enligt den kungliga propositionen — skall ske i samband med att man behandlar tullkommitténs stora förslag. Om riksdagen, efter det att det kungliga förslaget är genomfört, vid prövningen år 1959 vill följa herr Sjölin och utredningsmannens väg eller om under tiden genom detta oktan 93, eller vad det heter, frågan plötsligt har aktualiserats utan riksdagens medverkan, det blir väl en sak som vi får ta ställning till vid den tidpunkten. Jag tror inte att det finns några som helst skäl till att man, när man nu har kommit in på en väg som måste leda till avveckling av detta uppfostringsskydd, skall krångla till det hela mer än vad som är oundgängligen nödvändigt, och det är den ståndpunkten som bevillningsutskottet har tagit till alla de olika författningsförslag som här föreligger.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till bevillningsutskottets förslag i oförändrat skick.

Herr SEVERIN i Gävle (s):

Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord med anledning av bevillningsutskottets betänkande.

Frågan om beskattning av motorspriten är ju, som herr Olsson i Gävle sade, en gammal stridsfråga i denna församling. Jag tror dock att denna fråga kommer att lösas snabbare än såväl utredningen som finansministern och nu senast bevillningsutskottet anser eller har ansett. På marknaden har under de senaste veckorna kommit, som herr Olsson i Gävle antydde, den s. k. högoktaniga bensinen, och jag skulle tro att vi om några månader är i det läget att intet av de i Sverige nu verksamma oljeföretagen kommer att köpa motoralkohol. Sulfitspriten måste därför söka sig andra användningsområden, nämligen som råvara för en kemisk-teknisk industri. Den kemisk-tekniska indu-

Ändrade bestämmelser om kostnadsfria läkemedel

strien har ju också glädjande nog utvecklats under de senaste åren. Denna utveckling pågår, såvitt man nu kan förstå.

Det värdefulla med bevillningsutskottets betänkande är väl att det skapas frihet på detta område och att den statliga garantien upphör. Genom ett sådant beslut kommer väl de rationaliseringssträvanden, som man har förmärkt mycket litet av under de sista 20 åren, att göra sig gällande inom sulfitspritindustrien i en större utsträckning än hittills. Om företagen verkligen får ett incitament till att bedriva rationaliseringsarbete på detta område så tror jag att man också skall kunna tillverka sulfitsprit till en kostnad som är väsentligt lägre än den nuvarande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omställnings- och utskänkningskatt å rusdrycker, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Ändrade bestämmelser om kostnadsfria läkemedel

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om viss ändring i bestämmelserna rörande kostnadsfria läkemedel.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 209, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herrar *Johanson* i Västervik och *Almgren* hemställt, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av läkemedelsförordningen, att karensbeloppet slo-

pas för de läkemedel som rabatteras med 50 % sedan karensbeloppet på 3 kronor erlagts».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 209, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHANSON** i Västervik (s):

Herr talman! En riksdagskamrat frågade mig förut om jag skulle gå upp och hålla något begravningsstal över motionen nr 209, i vilken vi hemställer om att karensbeloppet på medicin skall slopas. Men om det som jag här kommer att anföra kommer att utgöra ett begravningsstal så hoppas jag ändå att det kommer att bli ett begravningsstal liknande det som jag föreställer mig att man höll, om man nu höll något alls, då man slaktade galten Särimner, och jag vill tillägga: så till vida att man i princip är överens om att anställningsformen i och för sig inte kan få vara avgörande för ett olikartat skydd vare sig i det här avseendet eller i andra.

Utskottet har i sitt yttrande över motionen bitit sig fast vid vad man anförde föregående år i samma sak, och man tillägger att reformen har varit i kraft under så kort tid att man ännu inte kan bedöma dess verkningar.

Att sjukförsäkringsreformen och den därmed sammankopplade läkemedelsreformen har varit i praktisk tillämpning endast ett par månader kan väl ingen bestrida. Men om utskottet i detta inlägger något mera, t. ex. att man skulle sakna praktisk erfarenhet från ett rabattsystem av den art som föreslås i motionen, finns det anledning till gensaga.

Jag upprepar vad jag anförde här föregående år i denna fråga, nämligen att 80 procent av de erkända sjukkassorna med mer än två tredjedelar av samtliga sjukkassem medlemmar hade infört läkemedelsförmån och att majoriteten

Ändrade bestämmelser om kostnadsfria läkemedel

av dessa medlemmar har haft en läkemedelsförmån som innebär att läkemedlen har rabatterats med 50 procent utan något karensbelopp. Det finns alltså en viss erfarenhet att bygga på.

Man räknade med att denna läkemedelsförmån skulle kosta mellan 7 och 8 kronor om året i avgift per medlem. Den kostnad som man har kommit fram till när det gäller de stats- och kommunalanställda för de fria läkemedel som dessa erhöll uppgick till omkring 16 kronor, alltså ungefär det dubbla. Detta kan väl bevisa, att det inte ens när det gäller de grupper som har haft helt fria läkemedel kan påvisas att de på något sätt skulle ha haft någon onödig läkemedelskonsumtion. Men, herr talman, det har inträffat ett par saker, sedan denna fråga senast behandlades i riksdagen, som har gjort att vi så snart efter reformens ikraftträdande funnit anledning redovisa vår småländska enlighet. För det första har man träffat uppgörelse med tjänstemännen om att de skall få bibehålla de förmåner i detta avseende som de tidigare hade, alltså att de icke skall ha några karensdagar vid sjukdom och att de skall ha sin medicin helt fri. För det andra har sedan denna fråga senast behandlades i riksdagen priset på läkemedel stigit med 100, 200, ja upp till 400 procent enligt vad herr Huss i första kammaren meddelat.

Nog borde väl sådana omständigheter kunna leda till en omprövning. Var inte syftet med denna läkemedelsreform att ge de sjuka inom den öppna vården en lättnad i fråga om utgifterna vid sjukdom? Jag förmodar att detta var syftet. Effekten av denna läkemedelsreform kan ju bli illusorisk, om kostnaden för läkemedlen stiger mer än vad man rabatterar. Tjänstemännen slår vakt om sina sjukförmåner, och det finns ingenting att säga om det enligt mitt förmenande. Är det då förvånansvärt, att även andra människor står vakt om de förmåner de tidigare hade?

Att stämningen är irriterad bland dem som tidigare erhöll läkemedel rabatterade med 50 procent utan erläggande av karensbeloppet, är väl rätt förklarligt.

Ändå är sjukförsäkringsreformen av oskattbart värde. Bara det att man räknar med att det årligen kommer att utbetalas omkring 500 miljoner kronor mera i sjukförmåner än vad de erkända sjukkassorna utbetalade för samma ändamål säger väl tillräckligt.

Får jag, ärade kammarledamöter, ta ett exempel i mindre skala? Föregående år höjdes riksdagsmännens arvoden. Om man då kommit på den befängda idén att höja arvodena för ledamöterna i första kammaren och därvid tagit en del av det erforderliga beloppet genom att sänka arvodena för denna kammars ledamöter, skulle det ändå totalt sett kunna sägas, att riksdagsmännen fått det bättre. Men skulle i så fall någon av ledamöterna här i andra kammaren uppfattat det på det sättet?

Låt mig ta ett exempel i fråga om läkemedlen. Här har jag tre recept. Det gäller en man, som har varit sjuk under många år. Han är utförsäkrad ifrån sjukkassan. Medicinen enligt dessa tre recept kostar sammanlagt 9 kronor 72 öre. Före den 1 januari 1955 fick denne man på de här recepten tillbaka 4 kronor 86 öre. I dag, efter den 1 januari 1955, får han en rabatt av 1 krona 93 öre. Hans standard har inte på något sätt förbättrats. Det här är ju inget särskilt extremt fall. Det skulle ha kunnat vara på det sättet, att han endast fått tillbaka 36 öre och själv fått erlægga 9 kronor 36 öre. Om jag emellertid tänker mig, att denne man i stället hade bott i Stockholm, så skulle sjukförsäkringsreformen för honom ha inneburit en förmån. Stockholms erkända sjukkassa har nämligen aldrig infört någon läkemedelsförmån. Det innebär alltså, att mannen i Stockholm får det bättre, då han får tillbaka 1 krona 93

Ändrade bestämmelser om kostnadsfria läkemedel

öre, medan han tidigare fick betala hela kostnaden själv.

Jag skall inte anföra några fler exempel, även om jag skulle ha lust att i likhet med föregående år tala om skillnaden i kostnaderna för dem som vårdas i den öppna vården och dem som vårdas i den slutna vården.

Jag skall emellertid, för att något missförstånd inte skall uppstå, sluta med att säga, att denna framstöt inte bottnar i något misstroende mot de löften om förbättringar å här ifrågavarande område, som socialministern avgav föregående år. Det är bara så, att vi har litet bråttom när det gäller att rätta till saker, som vi inte anser vara riktigt riktiga.

Med stöd av det anförda ber jag att få hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av läkemedelsförordningen, att karensbeloppet slopas på de läkemedel, som rabatteras med 50 procent, sedan karensbeloppet på 3 kronor erlagts.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! När riksdagen förra året diskuterade den här frågan, hade vi ju att utgå ifrån det principbeslut, som var fattat 1953. Då hade riksdagen fastställt den kostnadsram, inom vilken vi hade att röra oss när det gällde läkemedelsreformen. Vi fann det angeläget, att man använde de medlen på det sättet, att de kom de mest behövande till del. Karensbeloppet på 3 kronor innebär ju, att man har möjlighet att ge mera åt dem som får köpa dyrbara läkemedel.

Vi menar i utskottet att ingenting sedan riksdagen i fjol diskuterade den här frågan har inträffat, som kan motivera att man nu slopar karensbeloppet.

Jag vill, herr talman, med hänvisning till den diskussion, som fördes förra året, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga utskottets ärade talesman: Anser inte utskottet att en höjning av läkemedelspriserna med mellan 100 och 400 procent bör ge anledning till en omprövning av denna fråga?

Det var ju på det sättet, att man ville rabattera bort en del av kostnaderna för de människor, som drabbades av sjukdom, och när det gäller människor i mycket små omständigheter kan man inte bortse från att detta karensbelopp kan vara betungande.

Enligt uppgift som vi fått här på riksdagens bord fanns det 1953 här i landet 1 100 000 inkomsttagare, som hade en inkomst under 4 000 kronor om året. Kan man påstå, att det inte skulle vara betungande för dessa människor att betala detta karensbelopp, i all synnerhet om det är människor som tidigare i de erkända sjukhassorna haft förmånen att ha läkemedlen rabatterade med 50 procent?

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Johanson i Västervik frågade om vi inte genom att slopa karensbeloppet kunde förbättra situationen för dem som behöver köpa de nu så fördyrade läkemedlen. Härpå kan jag svara, att man ingenting vinner genom att ta bort karensbeloppet. Ty det är ju så, herr talman, att om vi skall behålla den nuvarande kostnadsramen och samtidigt slopa karensbeloppet innebär detta, att vi skulle få ännu mindre över till rabatt på dyrare läkemedel. Rabatten kommer de läkemedel till godo, som kostar mer än 3 kronor och som har blivit dyrare. En kostnadsstegring kan man således inte motverka genom att slopa karensbeloppet, om man samtidigt vill bibehålla den nuvarande kostnadsramen.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Det kanske kan synas egendomligt att vi redan efter ett par

Ändrade bestämmelser om kostnadsfria läkemedel

månaders erfarenhet av den stora sjukförsäkringsreformen tar upp en motion om ändring av densamma. Men anledningen är den, att vi redan förra året ansåg oss ha tillräcklig erfarenhet för att gå på det förslag som vi då motionerade om, nämligen en rabatterning med 50 procent på dessa läkemedel, det här är fråga om, från botten. Detta är viktigt att komma ihåg. Jag har annars all respekt för detta resonemang, att man skall vänta och se vad man får för erfarenhet av en reform. Här ligger det emellertid så till att flertalet erkända sjukkassor här i landet har haft 50 procents rabatterning från botten, och såvitt jag förstår har de inte haft några dåliga erfarenheter härav. Därför tycker jag att man mycket väl skulle kunna godta detta förslag, nämligen att rabattera med 50 procent utan något som helst karensbelopp.

Norra Smålands erkända central-sjukhus, som jag själv tillhör, har haft enbart goda erfarenheter från denna rabatterning. Representanter för denna sjukhus uttalade sig förra året vid en kongress i Jönköping för att behålla dessa 50 procent från botten, men riksdagen beslöt något annat.

Beträffande yrkesskadeförsäkringen har det tidigare varit så, att de yrkesskadade genom arbetsgivarnas försorg fått fria läkemedel. Genom samordningen kommer dessa att få betala sina läkemedel i likhet med vad som gäller för andra sjuka. Detta är en väsentlig försämring. Jag tror därför att det vore mycket lyckligt om vi kunde komma därhän, att vi finge en rabatterning i enlighet med vår motion.

Förra året nämnde statsrådet Sträng, att man i England på sin tid gick in för att rabattera läkemedlen med 100 procent, alltså helt fria läkemedel, men man förlyfte sig och fick slå till reträtt. I Danmark har man enligt statsrådet Sträng 75 procent av läkemedlen rabatterade utan något karensbelopp. Här i Sverige har flertalet kassor haft 50 pro-

cents rabatt. När man nu försämrar detta genom att införa ett karensbelopp på 3 kronor, måste man säga att det är med alltför stor försiktighet som man här går till väga för att förhindra missbruk. Jag har därför den uppfattningen att man inte behöver invänta erfarenheterna på denna punkt.

Vidare blir det till följd av karensbeloppet ofta bara några få ören i rabatt, summor som är rent löjliga och som ofta retar folk ute i bygderna, när de köper medicin och läkemedel.

Nu kan man säga att finansieringen är av stor betydelse. Den föreslagna reformen skulle kosta åtskilliga miljoner. Men vi säger i vår motion — och jag tror det är riktigt — att medlemmarna i sjukhusorna ute i landet mycket gärna skulle ta på sig de merkostnader som det skulle medföra att få denna rabatterning med 50 procent från botten. Det skulle inte röra sig om mer än några kronor, men det skulle vara en förmån som skulle hälsas med tillfredsställelse inte minst av de små inkomsttagarna, där varje krona betyder en hel del, om man blir sjuk.

Jag ber därför, herr talman, att få instämna i det förslag, som herr Johansson i Västervik här lagt fram.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Johansson i Västervik under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Västervik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Johanson i Västervik under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för jappropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 71, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Persson* i Appuna *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel att karensbeloppet komme att anknytas till varje särskilt recept i stället för till varje läkemedel.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 71, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Magnusson*, utan angivet yrkande;

2) av herr *Lundberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen med bifall till förevarande motion, II: 71, måtte för sin del antaga ett av reservanten framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **PERSSON** i Appuna (s):

Herr talman! Med hänvisning till att denna fråga hänger så nära samman med den vi alldeles nyss tog ställning till kan jag fatta mig kort. Skillnaden är bara den, att herr Johanson i Västervik i sin motion begärt att vi skall slopa karensavgiften helt, medan jag i min motion begärt att receptet skall ligga till grund för karensavgiften. Nu är det som kammarens ledamöter känner till så, att man får betala 3 kronor i karensavgift för varje läkemedel. Jag har alltså i min motion föreslagit, att receptet skall utgöra underlaget för karensavgiften. Jag tycker att jag ju gärna kan ta tillfället i akt för att här uttrycka en annan mening än herr Johanson i Västervik gjorde. Jag tycker att det först bör framhållas, att man inte skall se läkemedelsreformen isolerad utan knyta den samman med sjukförsäkringsreformen i övrigt. Och då må jag gärna göra det erkännandet, att sjukförsäkringsreformen emottagits med mycket stor tillfredsställelse ute bland folket; det erkännandet tycker jag som sagt bör ges. Vad jag här menar är, att man genom att låta karensavgiften utgöra 3 kronor per recept kan ta bort något av den irritation som förekommit inom vissa grupper.

Nu kanske det kan tyckas otillbörligt att man bara ett par månader efter det att förordningen trätt i kraft kommer och begär att det skall göras ändringar i densamma. Men det har stärkt mig i min uppfattning att det föreligger ett behov av en ändring på denna punkt, och jag tror att utskottet i sin skrivning också gjort klart för sig, att så småningom måste man väl ändå här komma fram till ett annat resultat. Nu säger utskottet att man inte kunnat gå med på detta förslag därför att det ur administrativ synpunkt skulle medföra vissa besvärligheter. Det är klart att de iterationsrecept som för närvarande utfärdas betyder en viss kontroll, och det är möjligt att på det området

Ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

utskottet i viss mån kan ha rätt i sina påståenden. Men jag tror inte att de är tillräckligt starka för att man inte här skall göra en ändring. I fråga om vad däremot utskottet sagt om kostnaderna kan jag givetvis inte uttala någon bestämd mening, men det är klart att en ökning av kostnaderna, vilkas storleksordning emellertid varken utskottet eller jag kan ha någon mening om, kommer till stånd. Jag vill emellertid minnas att det var någon remissinstans — möjligen socialstyrelsen — som förra året sade att kostnadsökningen kanske skulle komma att stanna vid 3 å 4 miljoner kronor. Motiveringen att man inte skulle kunna ta förslaget ur kostnadssynpunkt är sålunda såvitt jag kan förstå ingen stark sådan.

Herr talman, jag skall inte säga mera, och jag vet inte om jag i likhet med Johanson i Västervik skall behöva väcka galten Särinner till liv; jag hoppas att jag inte skall behöva göra det. Däremot skulle jag vilja rikta en uppmaning i första hand till socialministern och i andra hand till andra lagutskottet i den mån det får frågan upp till vidare behandling att försöka ändra på dessa förhållanden i enlighet med vad jag föreslagit i motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som vid utskottsutlåtandet fogats av herr Lundberg.

Herr BENGSSON i Varberg (s):

Herr talman! När läkemedelsreformen antogs förra året var vi alla överens om att den var försiktigt utformad. Detta motiverades med att vi inte hade så stor erfarenhet på området. Men vi sade också ifrån i utskottet, att denna läkemedelsreform måste ses som en liten del av det stora reformkomplex som sjukförsäkringen är och inte betraktas som en isolerad företeelse. Det är väl ingen människa som kan förneka att läkemedelsreformen betytt oändligt mycket för många människor. Vi får

ändock komma ihåg att den frivilliga sjukkasserörelsen inte alls hade genomfört läkemedelsförmånen för sina medlemmar, och därtill kom ju att en stor del av medborgarna stod utanför den frivilliga sjukkasserörelsen. Vi måste således vara överens om att läkemedelsreformen ändå är en stor sak för de flesta människorna, och därvidlag är utskott och motionär överens.

Sen skall man inte heller glömma, att de människor som drabbas av sådana sjukdomar, som gör det nödvändigt för vederbörande att medicinera praktiskt taget hela livet, knappast kan förlora någonting på reformen, eftersom de får fria läkemedel. Det är visserligen sant att det i och för sig icke är någon förmån att drabbas av sådana sjukdomar, men de fria läkemedlen måste ändå vara en stor förmån för dem, som drabbas därav.

Vi har i utskottet erkänt att denna reform är utformad med stor försiktighet. Vi har emellertid sagt — och det framhöll vi även förra året, när en motion i samma ärende behandlades — att denna detalj i sjukförsäkringen naturligtvis måste bli föremål för justeringar i fortsättningen. Den detaljfråga vi här diskuterar debatterades sålunda även förra året, och motionären fick då ett mycket sympatiskt formulerat avslag på sin motion. Vi ansåg då att ett bifall till motionen skulle kunna medföra kostnadsstegringar av en storlek som vi inte kunde bedöma, och dessutom skulle ett bifall uppenbarligen medföra stoda administrativa svårigheter. Vi anser det viktigt att uppgjorda kostnadsramar icke överskrides. Om vi hade bifallit motionen, hade vi kanske varit tvungna att tillämpa en annan procentsats, om vi menar allvar med de fastställda kostnadsramarna.

En annan sak är, att i den mån en läkare sammanför flera läkemedel i en formel, betraktas det som ett läkemedel, för vilket man får erlægga ett visst karensbelopp. I utskottet har vi haft

Ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

den uppfattningen att läkarna skulle kunna skriva under en och samma formel i större utsträckning än vad som nu tycks ske.

Det har inte hänt någonting nu, som gjort oss mindre sympatiskt inställda till herr Perssons i Appuna motion än vi var förra året. Då hemställde motionären till socialministern att han skulle ägna frågan uppmärksamhet i fortsättningen, och socialministern svarade på ett sätt, som angav att han skulle ge förtursrätt åt läkemedelsreformen. Statsrådet sade då att han ansåg detta vara en viktig fråga och att justeringar av reformen säkerligen behövde företagas. Då detta sades så sent som förra året, har vi i utskottet ansett att socialministern kunde få fortsätta med sina undersökningar i detta stycke. Reformen har ju endast hunnit bli två månader gammal, och då tycker vi att man bör vänta på resultatet av socialministerns översyn och att alltså inte nu bifalla herr Perssons i Appuna motion.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifal! till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Appuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Bengtsson i Varberg missuppfattade mig, eller om det anförande han höll var riktat till herrar Johanson i Västervik och Almgren. Såvitt jag kommer ihåg sade jag nämligen inte, att läkemedelsreformen icke innebar någon förmån. Vad jag sade var, att genomförandet av sjuk- och läkemedelsreformerna har skapat en del irritation. Och för att slippa den irritation, som nu finns på detta område, skulle man kunna göra den föreslagna ändringen. Det var vad jag sade, och det står jag fast vid.

Nu säger herr Bengtsson i Varberg, att min motion har fått ett sympatiskt avslag, och det är ju tacknämligt. Men de sjuka lever inte på att man får motioner sympatiskt avslagna här i riks-

dagen. Jag skall emellertid inte uppta tiden längre med dessa saker. Jag har fått en försäkran av herr Bengtsson i Varberg, som är ledamot av andra lagutskottet, att utskottet skall behandla motionen lika sympatiskt nästa år, och sedan kanske hela frågan löser sig. Jag har emellertid inte velat att påståendet att jag inte betraktar sjukreformen som en förmån, skulle stå oemotsagt. Jag tycker att den är en förmån, herr talman. Den uppfattningen har jag deklarerat vid tidigare tillfällen, och den hyser jag även i dag — och där är även läkemedelsreformen inbegripen.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Vi betraktar väl alla sjukreformen som en viktig och värdefull reform i vårt samhälle. Men både när vi fattade beslut om densamma och efteråt har vi väl varit på det klara med att den är behäftad med vissa skönhetsfläckar, som behöver putsas bort. I det avseendet har jag sympatier för herr Johansons i Västervik och herr Almgrens motion. Jag tror emellertid att herr Perssons i Appuna motion är mera ägnad att skapa bättre förhållanden på detta område än vad som råder för närvarande. Jag vill endast peka på en sådan sak som att karensbeloppet skall anknytas till en sjukdom, att man så att säga skall ha en formel. Detta måste innebära, efter vad jag kan förstå, att de sjuka har mycket svårt att få ut någon ersättning för medicin. Detta har i varje fall av dem som har erfarenhet på området uppfattats som en väsentlig försämring jämfört med tidigare, då det inte fanns något karensavdrag. Jag tror därför att man ur praktisk synpunkt kan säga att det är angeläget, att man vidtar denna begränsade förändring och att man gör det snarast möjligt, inte minst för de gamla människorna i det här landet.

Det har sagts att om man skulle tillämpa en generösare metod, skulle vi

Ändring i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

nödgas sänka den procentsats — för närvarande 50 procent — som nu rabatteras på vad som ligger över karensbeloppet. Jag vill säga till herr Bengtsson i Varberg att jag känner inte till vad som göres inom socialdepartementet, men mig veterligt är det väl inget belopp som i detta sammanhang är fastslaget för all evighet, utan riksdagen har säkerligen möjlighet att kunna justera i ena eller andra riktningen.

Det har även talats om krångel. Jag undrar om det inte just när det gäller hjälpen till de fria läkemedlen förekommer ett krångel och en pappersexercis som behöver förenklas. Om man knyter det hela till recepten och även förutsätter att läkarna inte delar upp dessa i den utsträckning som för närvarande sker, så har sjuka människor möjligheter att få hjälp.

Rent allmänt, då det gäller snålheten i samband med fria läkemedel, skall vi komma ihåg, att för de människor som är friska är detta intet problem. Men för människor som råkat ut för sjukdomar, en eller flera, eller vilkas familj drabbats därav, är det ett stort problem. Därför tror jag att man måste ordna så att de friska människorna skall bidra till att det utanordnas medicin för dem som behöver den.

Man befarar missbruk också från läkarnas sida, befarar att de skall skriva ut för mycket medicin på recepten. Ja, ärade kammarledamöter, sitter man i en sjukhusdirektion och får höra rekommendationerna att läkarna endast skall skriva ut den eller den medicinen därför att den är så billig, blir man ibland en smula beklämd. Vi skall minnas att utvecklingen på medicinens område har inneburit väsentliga kostnadsbesparingar för samhället, inte minst inom epidemivården. De besparingar, som vi tack vare den moderna medicinen kan göra enbart inom epidemivården, skulle mer än väl täcka den utgiftsökning som reformen medförde. Vi bör inte heller glömma att när det gäl-

ler den moderna medicinen kan vi, även om den i och för sig är dyr, genom densamma förkorta den tid som de sjuka måste vara borta från sitt arbete. Även där har vi en hel del att vinna.

Herr talman! Jag tror att det ligger mycket i dessa motioner. Nu vet jag att första kammaren har avslagit dem, och det lär väl inte vara möjligt att i år få igenom ett annat beslut på denna punkt. Jag skulle emellertid ändå, för att ge uttryck åt min uppfattning om betydelsen av denna reform, vilja yrka bifall till den av mig avgivna reservationen. Dessutom skulle jag vilja rikta en allvarlig vädjan till statsrådet Sträng att visa större generositet och större förståelse för de sjuka än andra lagutskottet har gjort och att om möjligt till nästa år lägga fram en proposition, som beaktar de bärande krav som i dessa motioner har framförts.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till min reservation.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag kan i stora delar instämma i herr Lundbergs allmänna resonemang och spekulationer kring sjukdomen. Men jag kan inte hålla med honom då han påstår att andra lagutskottet ställt sig kallsinnigt gentemot de sjuka människorna. Framför allt kan jag inte hålla med honom då han gör gällande, att gamla människor skulle ligga illa till på grund av det sätt, varpå andra lagutskottet behandlat denna fråga. Det kan inte vara obekant för herr Lundberg att 500 000 folkpensionärer stod utanför den frivilliga sjuk-kasserörelsen och tidigare således inte hade någon ersättning alls för läkarevården, medan de numera kommit in under den obligatoriska sjukförsäkringen och är delaktiga av de läkarevårdsförmåner denna försäkring ger och vari läkemedelsreformen ingår som en ganska betydande del just för gamla människor.

Ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen

Att det på många håll i detta land pågår en pappersexercis är naturligtvis riktigt — men vi får inte mindre pappersexercis genom ett bifall till den reservation, som herr Lundberg står för, ty vi måste ju ändå kontrollera de pengar, som skall gå till apoteken. När jag talar om kostnadsramen vet jag mycket väl att det är riksdagen obetaget att vidga denna ram, men jag talade om hur vi måste handla inom kostnadsramen. En annan sak är alltså om riksdagen vill utöka kostnadsramen. Jag har deklarerat att vi inom andra lagutskottet är sympatiskt inställda till motionens synpunkter, men vi ansåg att motionen var litet för tidigt väckt, i all synnerhet som samma motion väcktes förra året och statsrådet vid behandlingen då lovade undersöka möjligheterna och återkomma med förslag, som i stort sett skulle kunna tillmötesgå de önskemål motionären hade. Under sådana omständigheter tycker jag inte någon har rätt att säga, att andra lagutskottet är kallsinnigt mot de sjuka människorna.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är som herr Persson i Appuna nyss sade, att folk klarar sig inte på välvillig skrivning och sympati, när de blir sjuka. Då man här i kammaren talar om välvillig skrivning och sympati kan det låta bra, men det är ord och inte mycket mera.

Att herr Persson i Appuna kommit tillbaka i denna fråga anser jag vara rimligt, därför att vi betraktar den som så viktig. Dessutom skall vi komma ihåg att vi talat om den fria medicinen på ett sådant sätt, att vi bibringat både äldre och yngre människor här i landet den uppfattningen, att det skulle bli en verklig reform, men när reformen kommit ut i praktiken och man fått se tillämpningen av föreskrifterna, så har det blivit en misräkning. Det är detta som motionärerna velat komma

till rätta med — något annat har de inte önskat ge uttryck åt.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Lundberg avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Appuna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Lundberg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 28 januari 1955 dagtecknad proposition, nr 58, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av

Ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen

andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1).

Det i propositionen framlagda förslaget innebar en komplettering av regeln om dispens från förbudet att använda minderårig, d. v. s. den som ej fyllt 18 år, till arbete under jord i gruva m. m. Den gällande dispensregeln — avseende yngling som fyllt 16 år och som vid läkarbesiktning befunnits äga god hälsa och kroppsutveckling — skulle enligt förslaget utvidgas att under viss förutsättning gälla yngling om 15 år.

I samband med propositionen har utskottet förehaft en i anledning av densamma inom första kammaren väckt motion, nr 393, av herrar *Norling* och *Öhman*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag å motionen I: 393 måtte bifalla propositionen nr 58.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Arbetarskyddslagen har med rätta ansetts vara en av de främsta framgångarna för arbetarrörelsen. Som regel har de olika delarna av denna lag också drivits igenom under starkt borgerligt motstånd. När det nu gäller gruvarbetet erinrar jag mig en episod, då vi för några år sedan behandlade en annan detalj av skyddsbestämmelserna för samma arbetargrupp. Gentemot socialdemokrater och kommunister, som framhöll att arbetet i gruvorna är ytterligt ansträngande och farligt, replikerade en högerman med nära anknytning till Arbetsgivareföreningen, att sådant tal var pjoskigt. Han fortsatte med

att säga, att det är väl troligt att gruvarbetarna får ta i hårt ibland, men å andra sidan är det ju ett »friskt och härdande arbete» de har.

Det förefaller som om detta högerargument varit det helt dominerande för dem som nu vill genomföra en försämring av arbetarskyddslagen, så att bolagen skall kunna få använda även fjortonåringar i underjordsarbete. Nu tycks allt gruvarbete vara »friskt och härdande», så att det lämpar sig även för fjortonåringar. De skall arbeta under jorden 32 timmar i veckan och dessutom ha teoretisk undervisning, så att deras sammanlagda arbetstid blir ungefär lika lång som vuxna arbetares. För den händelse det är någon som tänker upplysa mig om att gruvarbetets teknik har förbättrats genom maskiner och att det finns fläktar, som drar ut en del av dynamitgaserna och borrdammet, vill jag i förväg tala om, att jag känner till den saken. Men jag känner också till att gruvarbetet fortfarande är ett av de tyngsta och hälsofarligaste arbeten som finns, och jag vet att risken för olyckor, som medför döden och livstidsinvaliditet, ingenstans är större än i gruvarbetet.

Jag hävdar därför, att den försämring av skyddslagen, som nu föreslås, innebär ett upprörande avsteg från den linje, som arbetarrörelsen har följt i sådana frågor.

Det enda riktiga, som anförts till motivering för lagändringen, är att gruvbolagen behöver mera folk. Det är emellertid inget giltigt skäl för mig. Just därför att gruvarbetet är farligt och tungt och därför att lönen inte står i rimlig proportion härtill har man svårt med rekryteringen. Men det finns inga ekonomiska hinder för gruvbolagen att göra gruvarbetet mera attraktivt. Vid våra största gruvfält har bolaget en nettovinst på mer än 200 kronor per gruvarbetarskift. Om man bara tar en obetydlig del av dessa vinster för att förbättra löner och arbetsförhållanden

Ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen

kan man få så många vuxna gruvarbetare man vill och behöver inte be om statsmakternas hjälp för att få barn till underjordsarbete.

Förevändningen att man behöver den nya anordningen med hänsyn till yrkesutbildningen håller inte. Det finns redan nu gruvskolor, som har kunnat bedriva sin verksamhet med nuvarande lagstiftning. En sådan har vi i Kiruna. Där börjar eleverna i 14-årsåldern, men de första två åren består undervisningen — förutom den teoretiska delen — av utbildning och praktik i mekaniskt verkstadsarbete, i handhavande och reparation av olika slags maskiner och arbetsredskap o. s. v. Först därefter, sedan ungdomarna alltså har uppnått den ålder, som föreskrives i den nuvarande arbetarskyddslagen, följer utbildningen i direkt gruvarbete. Det är av allt att döma en ur alla synpunkter lämplig anordning. Just därför att gruvarbetet i så hög grad är maskinellt behöver ungdomarna en grundlig undervisning i hur man sköter och reparerar maskiner av olika slag. Jag vet också, att elever, som deltar i sådan undervisning, anser den vara väl avvägd, inte minst därför att den blir grundligare och ger större möjlighet till varierande yrkesval inom gruvdriften. Jag har även haft tillfälle att i viss mån pejla föräldraopinionen i gruv-samhällena och har inte märkt några tecken till att man från det hållet vill ha någon ändring. Det är väl också ganska självfallet, att de, som på nära håll känner till vad gruvarbetet innebär av kroppsansträngningar och faror, inte vill skicka sina pojkar, som knappt kan kallas mer än barn, ned i underjordsarbete.

Jag skulle till slut vilja fråga andra lagutskottets ledamöter, om de inte någon gång har kommit på tanken att det vore värdefullt att veta, vad gruvarbetarnas fackföreningar säger, när det nu handlar om att rasera en skyddslagstiftning, som arbetarna har slagits för

alltsedan gruvarbetarförbundets tillkomst.

Den kommunistiska gruppen tänker i varje fall inte vara medansvarig i denna uppseendeväckande försämring av arbetarskyddslagen, och jag yrkar därför bifall till den motion, som innebär, att det inte skall företas någon förändring av nuvarande lag.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Även jag är av den uppfattningen, och den delas av utskottet, att gruvarbetet är alltför tungt, riskfyllt och hälsovådligt för minderåriga över huvud taget. Det är emellertid inte den saken det är fråga om här i dag.

För närvarande har arbetsmarknadsstyrelsen möjlighet att ge dispens åt ynglingar att ägna sig åt underjordiskt gruvarbete vid 16 års ålder. Nu föreslår man, att denna gräns skall sänkas med ett år till 15 års ålder, om så kan anses påkallat med hänsyn till yrkesutbildningen. Jag tror, att det är värdefullt att man får till stånd en rationell yrkesutbildning även inom gruvindustrin. Det förhåller sig för närvarande så, att de flesta pojkar slutar skolan vid 14 år, och då uppstår en lucka. Förhållandena i våra gruvindustrisamhällen är ju sådana, att det inte finns så många olika yrken att välja, utan gruvindustrin är dominerande. Då är det nog också bra, om denna kan ta hand om pojkarna redan på ett tidigt stadium.

Jag vill här också framhålla, att lärlingsutbildningen står under kontroll av en lärlingsnämnd. I denna är även arbetarparten, alltså fackföreningen, representerad. Arbetet ledes hela tiden av en instruktör och står således ständigt under uppsikt. Det kan även, om så anses önskvärt, förläggas till en speciell del av gruvan, där man kan företaga speciella säkerhetsåtgärder för att göra arbetsplatsen så riskfri som möj-

Ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen

ligt. Så sker i varje fall i Grängesberg, där man har gjort i ordning en särskild arbetsplats, där pojarna sammanförs och arbetar under en instruktör. Likadant är det i Malmberget. Där har man anlagt en miniatyrgruva. För övrigt har eleverna timlön. Arbetet bedrivs alltså inte som något slags ackordsarbete. Vidare arbetar i varje fall inte första årskursen hela tiden under jord. Den kursplan, som gäller för lärlingsskolan i Grängesberg, går ut ifrån att eleverna skall arbeta 20 veckor under jord det första året. I Malmberget arbetar de under andra årskursen 32 timmar i veckan under jord. Man utnyttjar således inte helt nuvarande bestämmelser, som ger möjlighet att ge ynglingarna som under året uppnår 16 års ålder heltidsarbete under jord. En dag i veckan anslås till teoretisk utbildning. Det är emellertid ganska troligt, att om det blir möjligt att låta 15 års pojkar arbeta under jorden, kommer de inte ändå att arbeta där så mycket. I första årskursen ingår ju mycken teoretisk yrkesutbildning, maskinlära etc. Jag menar, att när man därtill har möjlighet att iordningställa särskilda arbetsplatser i gruvan för yrkesutbildningens bedrivande, försedda med god ventilation etc., och arbetet för övrigt står under ständig kontroll, bör förslaget kunna godtagas.

Herr Holmberg ställde vidare den frågan till mig, huruvida inte andra lagutskottet kommit på den idén att man skulle fråga fackföreningarna, vad de anser om det nya lagförslaget. På den vill jag endast svara, att gruvindustriarbetareförbundet har medverkat till denna framställning. Man har där ansett det vara värdefullt att få en ändring till stånd med hänsyn till betydelsen av en god lärlingsutbildning.

Till slut vill jag särskilt framhålla, vad andra lagutskottet säger i sitt utlåtande — vilket alla denna kammares ledamöter själva kan läsa — nämligen att utskottet särskilt vill »understryka

vikten av att dispensprövningen i varje enskilt fall sker i samråd med vederbörande fackorganisation». Jag tror, att detta är en garanti för att dispens icke kommer att beviljas annat än när det gäller verklig, organiserad yrkesutbildning och att alltså inte möjligheter skall ges att så att säga bakvägen föra in barnarbete i gruvorna.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! De förhoppningar om hur lagen skall komma att tolkas, som herr Fredriksson här givit uttryck för, är faktiskt alltför ljusblå. Först och främst vill jag erinra om att det i lagtexten inte finns något som ger belägg för att arbetet under jord skall förläggas till arbetsplatser som särskilt iordningställt för ändamålet. I motiven till lagen heter det visserligen, att så skall ske, om det anses önskvärt, men det är ju en tänjbar formulering som kan användas för att motivera nästan vilka arbetsförhållanden som helst. Med kännedom om hur LKAB brukar tolka t. o. m. klara lagbestämmelser har jag inte alls några sådana förhoppningar som herr Fredriksson tycks ha.

Jag vill också göra kammaren uppmärksam på att herr Fredriksson här konsekvent talar om 15-åringar, medan det, såsom var och en som läst utskottsutlåtandet vet, i mycket hög grad kan vara fråga om 14-åringar, t. o. m. sådana som skickas ned i gruvan för att arbeta under jord dagen efter det de fyllt 14 år.

Förklaringen att den nu föreslagna bestämmelsen skulle vara nödvändig för en rationell yrkesundervisning är felaktig, bl. a. av den anledningen att det, såsom jag förut nämnt, redan med nuvarande lagstiftning finns gruvarbetarskolor som arbetar bra, och det har aldrig från dessa skolors sida framförts önskemål om att få till stånd någ-

Ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen

ra sådana lagändringar som det här gäller.

När herr Fredriksson säger att gruvarbetarförbundet har blivit hört i saken, vill jag erinra om att det dock inte är genom något initiativ från detta förbund eller från arbetarhåll som det nu föreliggande förslaget kommit på riksdagens bord, utan detta har skett efter en framstöt från bolagshåll. Det är arbetsgivarnas intressen som herr Fredriksson här är uppe och fäktar för.

Den försämring, som sker genom detta förslag, är så stor att vi kommer tillbaka till den punkt där arbetarna befann sig för 43 år sedan — ja, den är till och med så stor att förhållandena blir ännu sämre än då. I 1912 års arbetarskyddslag fanns ett bestämt förbud mot att i underjordsarbete använda någon som inte fyllt 15 år. Arbetarrörelsen lyckades sedermera genom 1931 års lagstiftning få gränsen satt till 16 år, men nu skall gruvbolagen få möjlighet att använda till och med 14-åringar i gruvarbete under jord. Talet om att detta behövs för yrkesundervisningen är inte riktigt. Även vid tillkomsten av 1931 års lag var det en stridsfråga, i vilken utsträckning ungdomar skulle få användas i sådant arbete såsom ett praktiskt led i yrkesundervisningen. Högerrepresentanterna motsatte sig då den gräns vid 16 år, varom motion hade väckts av ett mycket stort antal ledande socialdemokrater med andra kammarens förre talman Sävström i spetsen. Nu har det uppseendeväckande inträffat, att högerargumenteringen helt accepterats av andra lagutskottets talesman.

Med anledning av att gruvarbetarförbundets styrelse skulle ha blivit hört i saken och tillstyrkt förslaget vill jag återigen betona, att detta inte är det samma som att gruvarbetarna blivit hörda. Att så inte skett beror kanske på de erfarenheter man fick för några år sedan när det gällde att för gruvornas del ge dispens från nattarbetstidslagen.

Då var man nämligen oförsiktig nog att höra gruvarbetarna själva och begärde att få ett yttrande bl. a. av den största gruvarbetaravdelningen här i landet, nämligen avdelning 12 i Kiruna. Det visade sig att av hela gruvarbetarkåren i Kiruna röstade endast tre medlemmar för bifall till framställningen om dispens. Men bolagen fick i alla fall dispens. Det är knappast troligt att man skulle ha fått något större stöd bland gruvarbetarna, om de nu blivit tillfrågade, huruvida bolagen borde få använda 14-åringar i gruvarbete under jord.

Det skulle vara intressant att diskutera en annan liten detalj. Varför har man nu så rasande bråttom med att åstadkomma en klar försämring av arbetsförhållandena för ungdomarna, när man har kunnat ta så otroligt god tid på sig när det gäller allt annat som har att göra med yrkesutbildningen? Den nioåriga enhetsskolan, som i detta sammanhang åberopas, befinner sig ju ännu på försöksstadiet. Framför allt den del, som gäller yrkesundervisningen, ligger för närvarande i stöpsleven. 1952 års sakkunniga har nyligen avgivit ett betänkande i ämnet, och vid denna riksdags början fick vi besked om att det inom ganska kort tid var att vänta ett regeringsförslag i frågan. Nu skall man alltså på denna enda punkt föregripa riksdagsbehandlingen om yrkesundervisningen. Jag tycker det är förvånande, att andra lagutskottet verkligen ger sig in på en så orimlig anordning ens av formella skäl. Det är inte mer än två dagar sedan en av utskottets ledamöter, fru Johansson i Norrköping, med alldeles särskild skärpa i en annan fråga framhöll, att man inte bör föregripa behandlingen i en fråga, som redan ligger under regeringens förberedelse. Hur kan det då komma sig att utskottet när det gäller denna fråga inte har kunnat erinra sig denna uppmaning utan nu skall skynda i väg på detta sätt? Detta

Vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område

utlåtande är så mycket märkligare, som det inte bara strider mot de formella skäl som utskottet brukar förebära, utan alla sakliga skäl talar emot utskottets förslag.

Herr **FREDRIKSSON** (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att det inte i lagtexten finns inskrivet, i vilka former denna yrkesutbildning skall ske. Jag vill emellertid påpeka vad departementschefen uttalat, nämligen att det torde ankomma på arbetskyddsstyrelsen att meddela de särskilda föreskrifter som här behövs. Detta torde väl vara en garanti för att man tar tillräcklig hänsyn till arbetets risker i det sammanhanget.

Beträffande ställningstagandet under tidigare diskussioner i dessa frågor vill jag hänvisa till vad jag förut sade, att herr Holmberg diskuterar en annan sak än det är fråga om i dag. När man då diskuterade åldersgränsen var yrkesutbildningen inte aktuell. I dag är den det. Det är väl inte orimligt att man anknuter yrkesutbildning i gruvindustri till enhetsskolans 9 y. Det är inte mera orimligt än att man inför undervisning inom andra industrier.

Beträffande herr Holmbergs påpekande att gruvindustriarbetarförbundet inte talar å gruvindustriarbetarnas vägnar vill jag säga, att jag mycket mer respekterar vad gruvindustriarbetarförbundet sagt än vad herr Holmberg säger. Jag tror att förbundet är mer representativt i detta fall än herr Holmberg. Till yttermera visso har också Landsorganisationen tillstyrkt denna framställning.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag vill också instämma i att det inte alls är orimligt att anknuta gruvarbetarutbildning till enhetsskolans 9 y. Däremot är det fullständigt orimligt att av den anledningen

rasera arbetarskyddslagstiftningen och skicka fjortonåringar till underjordsarbete. Det behöver man inte med hänsyn till yrkesutbildningen. Man kan göra som man gjort i Kiruna och låta eleverna gå de två första åren i mekaniskt arbete, som också har samband med gruvarbetet. Först därefter skickar man ned dem i gruvarbete.

Jag har redan exemplifierat hur det förhåller sig med arbetarskyddsstyrelsens hänsyn till vad arbetarna vill i denna fråga. Mot en praktiskt taget enhällig mening bland gruvarbetarna genomförde man i alla fall nattarbete i strid mot nuvarande arbetarskyddslag — naturligtvis med dispens av vederbörande myndighet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som å Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru **LÖFQVIST** (s):

Herr talman! När denna fråga behandlades i riksdagen 1947 utmynnade

Vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område

utskottets utlåtande i en hemställan om en förutsättningslös utredning. Bakom detta förslag ligger väl också, förmodar jag, medvetandet om att det här fortfarande finns ett behov av en viss ändring av ensittarlagens första paragraf — en ändring så till vida, att lagen skall omfatta även de ensittare som tecknat ensittaravtal eller torpkontrakt och byggt bostadshus efter år 1919.

Sedan 1947 har frågan avancerat så långt, att fastighetsbildningssakkunniga tagit sig en titt på frågan — men inte heller mer. Sedan de sakkunnigas verksamhet upphört, har riksdagsskrivelsen överlämnats till 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Herr talman! Jag vill nu i likhet med utskottet beklaga, att fastighetsbildningssakkunniga under den tid de hade möjligheter att utreda frågan inte tagit någon ställning till densamma. Det är emellertid min förhoppning, att 1954 års fastighetsbildningskommitté skall finna en möjlighet att låta denna fråga få förtursrätt bland de arbetsuppgifter som kan åligga kommittén.

Under 1920-talet bebyggdes många lägenheter enligt denna typ av arrendekontrakt. Av dessa ensittare finns ännu i dag de som inte har möjlighet att få inlösa sina s. k. torplägenheter. Detta betyder exempelvis, att en hel del av dessa människor inte har möjlighet att utföra ett mera omfattande reparationsarbete på sin bostadslägenhet. De har ingen möjlighet att inteckna sin lägenhet, och de har heller ingen möjlighet att komma i åtnjutande av de bidrag för bostadsförbättringar som kan tillfalla i övrigt jämställda medborgare.

En annan sak i sammanhanget — och inte den minst viktiga — är den otrygghet, under vilken dessa människor lever och bor. De har någon gång i början av 1920-talet tecknat ett arrendekontrakt om en jordtorva, där de har slagit sig ned. De har där byggt ett nödtorftigt bostadshus, lagt ner oerhört mycket arbete just på denna torva och

i många fall skapat en vacker och ändamålsenlig trädgård kring sitt lilla hem. Men de har inte möjlighet att nu inlösa sin torva och få känna fastigheten som sin egen. Vid den tidpunkt, när dessa kontrakt tecknades, hade det inte i allmänna medvetandet hunnit spridas kunskap om de möjligheter som redan då stod till buds att skaffa sig en torva att bygga en nödtorftig bostad på, nämligen de s. k. egnahems-lånen och vad som därmed var jämförbart. Lagar, som skall bli kända ute i bygderna, brukar inte få full effekt vare sig första eller andra året efter ikraftträdandet. Just så har förhållandet varit med lagstiftningen på detta område.

Sedan 1920-talet har en hel del förbättringar gjorts på olika områden i landet, icke minst i fråga om bostadsförhållanden. Därför, herr talman, hoppas jag att dessa människor skall ha möjlighet att få sina bostadsproblem lösta genom en lagändring av nyssnämnda slag. I förhoppning om att fastighetsbildningskommittén skall ta upp detta problem, så att vi får en ganska snar lösning av detsamma, ställer jag inte något nytt yrkande i det läge frågan har i dag. Jag instämmer med utskottet, när utskottet beklagar att fastighets-sakkunniga hela den tid de arbetade inte någon gång tog ställning till frågan. Jag är, herr talman, övertygad om att här finns saker som måste redas ut inom en snar framtid. Frågan gäller inte småstugor av den typ, som i allmänhet kallas sommarstugor, utan fasta familjebostäder för människor som lever och verkar på landsbygden.

Jag yrkar under nuvarande förhållande bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården (fp):

Herr talman! Jag skulle ha nöjt mig

Vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område

med att instämma i vad fru Löfqvist här har sagt och i hennes yrkande i motionen. Men som denna fråga för mig är en gammal bekant, vill jag lägga några ord till detta.

Jag satt med i andra lagutskottet när frågan behandlades 1947. Det var knappast någon ledamot som då inte hade väntat sig att det skulle bli något gjort. Fastighetsbildningssakkunniga var ute och undersökte vissa fall, som var aktuella. Bland annat var de i min hembygd och i den socken som jag och fru Löfqvist representerar och där vi har kvar ett stort antal sådana ensittare som inte har inlösningsrätt. Att de inte kunde komma till något resultat berodde på att man sade att lagen skulle försvinna; när sista torpet vore inlöst, skulle det inte behövas någon ensittarlag.

Men det måste alltid bli en skarv hur man än gör och det är därför också ett antal människor som blivit lidande genom denna lag. Det blev som fru Löfqvist anförde inte lättare för människor att bygga nytt därför att ensittarlagen tillkom till skydd för dem som hade hus på ofri grund. Det var inte subvention på tomter och bostäder på den tiden, utan varje människa fick själv försöka att skapa sig ett hem. För att spara på kostnaderna och slippa köpa mark, när man skaffade tomt, arrenderade man ett område och betalade ibland med dagsverken eller på annat sätt in natura och byggde ett hus på platsen. Detta förfarande var nödvändigt för att människorna över huvud taget skulle få någonstans att bo. Lagen bestämde att det skulle finnas en nöjaktig bostad vid en fastställd tidpunkt för att lagen skulle bli tillämplig. Bestämmelsen har ändrats ett par gånger. Vad sker det för större olycka om man ändrar den en gång till? Tidpunkten, nu den 1 januari 1919, har i motionen föreslagits ändrad till den 1 januari 1930. Den kan väl också tänkas flyttad till 1940.

Nu mera är bostadsförhållandena i landet sådana att det inte förekommer sådana nya upplåtelser. Därför är det synd om människorna som kommer i skarven. Bara i vår kommun finns det 15 sådana fall, som fastighetsbildningssakkunniga har undersökt. Som fru Löfqvist antydde kan dessa ensittare inte göra några bostadsförbättringar, ty staten engagerar sig inte i sådana hus och det finns inte in-teckningsrätt i dessa lägenheter eller andra finansieringsmöjligheter. De har ju sina hus på ofri grund, och man kan inte begära att staten skall engagera sig i dessa företag. Vederbörande husägare reparerar då i den mån han själv förmår betala, eller han lånar pengar på privat väg till dess huset blir alldeles för dyrt. Så en dag kommer jordägaren och säger: Nu får Ni flytta med Edert hus. Husägaren blir alltså uppsagd. Det är ovärdigt vårt svenska samhälle att vi har dessa torpare, som bor på ofri grund, där nyttjanderättstiden är ute, och som när som helst kan vänta en uppsägning från vederbörande jordägare.

När denna lag antogs var det väl mest jordbrukare som ägde de jordplättar där man hade sådana här ensittare eller torpare. Nu har också en hel del städer engagerat sig i markupplåtelser för sommarstugebebyggelse i mycket stor utsträckning. Dessa städer slår nu bakut och säger att om tillämplighetsområdet för denna lag utökas skulle det omöjliggöra för dem att få sina jordområden tillbaka. Om emellertid jordfrågan inte kan lösas på annat sätt får den i lag ordnas så att jordägaren i stället löser in husen. Det är inte något märkvärdigt för en stor stad att på detta sätt lösa ett eller annat småställe för att komma åt tomtmark som behövs för industrier och annat. Den saken skulle säkert kunna ordnas om man kände likadant för människorna år 1955 som man kände det år 1918, då den första ensittarlagen an-

Interpellation ang. bro över Torne älv i mellersta Tornedalen

togs och frågan bara gällde jordbrukare.

Denna lag har inte utgjort något handikapp för jordbrukarna här i landet, det kan jag vittna om. Jag har på mitt hemman haft 40 ensittare som löst sina ställen, och det har aldrig varit några tvister. Gode männen har värderat jordområdena och allt har gått bra. Vederbörande ensittare har blivit belåten och jag har blivit belåten, och jag tror att det skulle gå precis lika bra att ordna denna sak för städernas vidkommande.

Jag skall nu inte framställa något yrkande mot tredje lagutskottets enhälliga utlåtande. Jag har tidigare i denna fråga ställt yrkanden, som just inte resulterat i någonting. Jag vill emellertid påpeka, att det är anmärkningsvärt att utskottet skriver: »Den fråga motionärerna upptagit till behandling är otvivelaktigt förtjänt av uppmärksamhet.» Det menar nog inte utskottet. Innerst inne vill inte statsmakterna att den här lagen skall göras annorlunda än den är, och de litar på att det nog skall ordna sig. Det är därför inte riktigt när det uppges i pressen, att riksdagen här har intagit en positiv ställning. En och annan ensittare som läser detta kanske förbättrar sitt hus ytterligare, vilket han annars inte skulle ha gjort, eftersom det är tämligen värdelöst. Det skulle enligt min mening ha varit bättre om tredje lagutskottet hade sagt, att man många gånger försökt lösa frågan men att det visat sig vara alldeles omöjligt.

Jag skulle eljest inte önska någonting hellre än att få rösta för ett positivt förslag, men det kan jag inte göra med någon utsikt till framgång, eftersom saken för närvarande befinner sig i samma läge som förut. Liksom fru Löfqvist beklagar jag detta och hoppas att statsmakterna kan göra någonting åt saken.

Jag skulle i det fallet vilja vädja till regeringen — om det protokoll som

förs över anförandet kommer under regeringens observation — att ändå försöka göra någonting åt detta och utöka tidrymden i 1 § så som nu har förslagit åtminstone med tio år, så att de som byggt sina hem under besvärliga tider får denna lösningsrätt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring i 18 § lagen om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Herr TALMANNEN anförde:

Jag får meddela, att kammarens plenum onsdagen den 9 mars kommer att börja klockan 10.

§ 18**Interpellation ang. bro över Torne älv i mellersta Tornedalen**

Herr LARSSON i Hedenäset (bf) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I finska riksdagen har aktualiserats frågan om uppförande av en bro över Torne älv, förslagsvis vid Pello by.

Gränsen mellan Sverige och Finland följer till större del olika vattendrag, Torne älv med biflödena Muonio och Könkämä älvar. Sammanlagt rör det sig om en sträcka av omkring 50 mil. F. n. finns endast en bro å denna sträcka, vid Torne älvs utlopp mellan Haparanda och Torneå städer. Färjförbindelse upprätthålles därjämte vid Pello och Karesuando, 13 respektive 38 mil norr om Haparanda.

Att behov av bättre förbindelser över Torne älv föreligger torde bl. a. framgå av trafikintensiteten vid färjstället i

Interpellation ang. utredning om vetenskaplig forskning rörande arbetslivet och arbetsplatsens förhållanden

Pello. Under år 1954 omfattade den — enligt uppgift från vederbörande svenska gränspostering — icke mindre än 19 048 motorfordon och 189 704 personer. Härvid är att märka att uppgiften över antalet motorfordon endast omfattar antalet utresande från Sverige. Att observera är även att trafiken vid denna överfart måste vara stängd under en betydande tidrymd, såväl höst som vår.

För den berörda befolkningen är det av största betydelse att ernå bättre förbindelser över Torne älv. Likaså är detta angeläget såväl för virkestransporter som för turismen.

Då denna fråga berör såväl Sverige som Finland torde för frågans lösning erfordras underhandlingar mellan dessa stater. Sådana underhandlingar torde i och för sig innebära ett för frågans lösning fördröjande moment. Det framstår därför som desto mera angeläget att ett snart initiativ i positiv riktning vidtages från ömse håll.

Med stöd av det ovan anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet Hjalmar Nilson få rikta följande frågor:

1. Bedrives f. n. av svenska myndigheter eller mellan vederbörande svenska och finska instanser några underhandlingar eller utredningar om åstadkommande av broförbindelse över Torne älv å lämplig plats i mellersta Tornedalen?

2. Om så icke är fallet, kan några initiativ i detta syfte vara att emotse från svensk sida?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Interpellation ang. utredning om vetenskaplig forskning rörande arbetslivet och arbetsplatsens förhållanden

Ordet lämnades på begäran till

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! År 1951 beslöt riksdagen

med bifall till då väckta motioner att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att utredning måtte verkställas om i vilken omfattning arbetet och arbetsplatsens förhållanden är föremål för vetenskaplig forskning och hur en sådan forskning på lämpligaste sätt bör befrämjas.

Vid såväl vår- som höstriksdagen 1952 framställdes enkla frågor till socialministern, om inga åtgärder hade vidtagits eller skulle komma att vidtagas med anledning av skrivelsen 1951: 210.

I svaren framhöll socialministern bl. a. att han inte vidtagit några åtgärder i avvaktan på vad Arbetsgivareföreningens beslut om att anslå medel för detta ändamål och att tillsätta ett personaladministrativt råd skulle leda till.

I tidningen Fackföreningsrörelsen har under hösten 1954 frågan väckts till nytt liv i en serie artiklar. I dessa framhålles att från arbetstagarhåll har man varit passiv i dessa frågor. Forskning bedrivs huvudsakligen av arbetsgivarna och deras organisation, vilket framhålles som lovvärt. Man ifrågasätter dock, om inte forskningen kan få en viss ensidig inriktning och om man inte från LO-håll borde intressera sig för dessa frågor och anslå medel för forskning. I denna serie artiklar hade också vetenskapsmännen tillfälle att yttra sig, och därvid framgick att de ansåg den forskning som kommit till stånd värdefull. De ansåg dock att när en intresseorganisation svarar för forskningen risk föreligger, att den inriktas mera på målforskning än på den viktiga grundforskningen. Vidare framhölls olämpligheten av att forskning skulle komma att bedrivas av olika organisationer kanske i en viss motsättning till varandra. Samtidigt påtalades att den samhällsvetenskapliga forskningen på detta område behöver medel och att frågorna när det gäller den mänskliga faktorn i arbetslivet är mycket outredda.

Med hänvisning till vad jag här an-

Interpellation ang. utredning om vetenskaplig forskning rörande arbetslivet och arbetsplatsens förhållanden

fört får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga.

Vill herr statsrådet ta initiativ till att den av riksdagen år 1951 begärda offentliga utredningen om vetenskaplig forskning rörande arbetslivet och arbetsplatsens förhållanden blir tillsatt?

Denna anhållan bordlades.

§ 20

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser angående försegling av s. k. valedelspaket vid allmänna val,

nr 7, i anledning av motioner angående viss ändring av bestämmelserna om partibeteckning å valedlar vid allmänna val, och

nr 8, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för poströstning i vissa fall vid politiska och kommunala val;

statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av väckt motion om förhöjning från och med den 1 april (eventuellt 1 maj) av tilldelningen av spritdrycker för motboksinnehavare,

nr 12, i anledning av väckta motioner om upphävande av varuskatten för marmelad och ersättningsmedel härför,

nr 13, i anledning av väckta motioner om viss ändring av nöjesskatten för biograföreställningar m. m., och

nr 14, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om beskattning av traktamentsersättningar;

bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om tilläggs-pension åt materialförvaltaren M. Karlsson;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om viss ändring av näringsfrihetsförordningen, och

nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring av semesterlagens pre-skriptionsbestämmelser;

tredje lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469), och

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om centrala åtgärder för inventering av privata arkiv i landet m. m.

§ 21

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 under försvarets fonder m. m.; och

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad av-

ser finansdepartementets verksamhetsområde;

från bevillningsutskottet:

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin, m. m.; och

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å rusdrycker, m. m.;

från första lagutskottet:

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340), m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 115, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207), dels ock i ämnet väckt motion; och

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av två provisoriska europeiska överenskommelser om social trygghet och en euro-

peisk konvention om social och medicinsk hjälp samt tilläggsprotokoll till dessa avtal.

§ 22

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 89, med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 23

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 510, av herr *Fröding m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 77, angående ersättning till vissa beställningshavare i reserven m. fl. för minskning i avlöningsförmåner till följd av beslut vid 1940 års lagtima riksdag.

Denna motion bordlades.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.55.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 8 mars

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 1 och den 2 innevarande mars.

§ 2

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr Ward, som vid kammarens sammanträde den 11 nästlidna februari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgörömlen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 89, med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

§ 4

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 510 av herr *Fröding m. fl.*

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 6—8, statsutskottets utlåtande nr 3, bevillningsutskottets betänkanden nr 11—14, bankoutskottets utlåtande nr 6, andra lagutskottets utlåtanden nr 13 och 14, tredje lagutskottets utlåtande nr 8 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3.

§ 6

Föredrogs den av herr *Larsson* i Hedenäset vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Hjalmar Nilson angående åstadkommande av broförbindelse över Torne älv å lämplig plats i mellersta Tornedalen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs den av fröken *Elmén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående utredning om vetenskaplig forskning rörande arbetslivet och arbetsplatsens förhållanden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Till bordläggning anmäldes: statsutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av väckt motion om rätt för instrumentmakaren Knut Ragnar Östlund att för erhållande av pension tillgodoräkna viss tjänstgöring; och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för dödsboet efter fjärdingsmannen N. G. Linné

från viss ersättningskyldighet till kronan;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels angående godkännande av konvention rörande internationellt erkännande av rätt till luftfartyg, dels ock med förslag till lag om inskrivning av rätt till luftfartyg, m. m.; och

nr 17, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om viss ändring i bestämmelserna rörande kostnadsfria läkemedel;

nr 5, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för effektivisering av det statliga utredningsväsendet;

nr 6, i anledning av väckta motioner om anpassande av järnvägstågens avgångstider till skolornas begynnelse- respektive avslutningstider; och

nr 7, i anledning av väckta motioner om beredande av arbetsmöjligheter för tidigare straffade personer m. fl.

§ 9

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till H. K. Almkvist m. fl.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till A. Magnusson;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom; och

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde.

§ 10

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse tillstälts kammaren, nämligen

nr 96, angående hörselvårdens organisation m. m.;

nr 97, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela dispens från vissa bestämmelser i syfte att möjliggöra en ändamålsenlig omorganisation av uppbörds- och indrivningsväsendet i vissa städer, m. m.;

nr 98, angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare;

nr 99, med överlämnande av redogörelser från Nordiska rådets svenska delegation;

nr 100, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 101, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 102, angående stuteristatens organisation m. m.;

nr 103, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 5 april 1949 (nr 114) om val av borgmästare och rådman;

nr 104, angående statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering;

nr 105, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1955/56 m. m.;

nr 106, angående anslag till Landsfogdarna m. fl.: Avlöningar för budgetåret 1955/56;

nr 108, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 109, angående vissa markförvärv för försvaret m. m.; och

nr 115, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades.

§ 11

Anmäldes följande till herr andre vice talmannen under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 511, av herr *Rubbestad m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 77, angående ersättning till vissa beställningshavare i reserven m. fl. för minskning i avlöningsförmåner till följd av beslut vid 1940 års lagtima riksdag;

nr 512, av fru *Ewerlöf*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 83, angående anslag för budgetåret 1955/56 till bidrag till vissa privatläroverk; samt

nr 513, av herr *Kristensson* i Osby, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83.

Vidare anmäldes följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 85, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 8 juni 1951 (nr 457) om särskilt bidrag till producent av svensk film, så ock om fortsatt giltighet av samma förordning, m. m., nämligen

nr 514 av fru *Andrén m. fl.*;

nr 515 av herr *Widén m. fl.*;

nr 516 av herr *Hamrin m. fl.*; och

nr 517 av herrar *Adamsson* och *Nilsson* i Östersund.

Slutligen anmäldes motionen nr 518, av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 91, angående anslag till statens rättsläkarstationer för budgetåret 1955/56 m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 12

Ordet lämnades på begäran till

Herr **KRISTENSSON** i Osby (fp) som yttrade:

Herr talman! Med hänsyn till ärendets omfattning tillåter jag mig hemställa, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. måtte utsträckas till 15 dagar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.05.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 9 mars

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 96, angående hörselvårdens organisation m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 97, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela dispens från vissa bestämmelser i syfte att möjliggöra en ändamålsenlig omorganisation av uppbörds- och indrivningsväsendet i vissa städer, m. m.; samt

till statsutskottet motionen nr 98, angående vissa frågor rörande tjänstebo-städerna för folkskolans lärare.

§ 2

Utrikesdebatt

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts skrivelse nr 99, med överlämnande av redogörelser från Nordiska rådets svenska delegation; och anförde därvid:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**:

Herr talman! I anslutning till remissen av Kungl. Maj:ts förevarande skrivelse torde jag få framlägga några synpunkter på det utrikespolitiska läget i världen.

Under året 1954 har den utrikespolitiska debatten till stor del rört sig kring den avspänning i det internationella läget, som kunde konstateras. President Eisenhower har i sitt budskap till kongressen den 6 januari i år berört den internationella avspänningen i följande ordalag: »Slutligen råder det nu fred i världen. Det är visserligen en

osäker fred, men hela mänskligheten gläds över det enkla faktum, att det under en avsevärd tid inte har funnits något slagfält på jorden, där strider rasat. Detta faktum inspirerar oss att arbeta ännu mera effektivt tillsammans med andra nationer för varje människas välförhållanden, frihet och värdighet.» Det torde också vara den amerikanska statsledningens försiktiga bedömning strax före årsskiftet, att den internationella situationen under 1954 utvecklats sig i gynnsammare riktning än tidigare och att faran för en allmän väpnad konflikt minskat. Men ingen har velat underskatta de faror, som den internationella situationen innesluter. De har, som vi alla vet, den senaste tiden accentuerats. De är att finna på olika håll i världen. Ett problemkomplex har tilldragit sig särskild uppmärksamhet under det förra årets sista månad. Jag syftar på förhållandet mellan väst och öst i tysklandsfrågan och särskilt den tyska upprustningen. Strax efter nyåret kom formosafrågans aktualisering att ånyo påminna om det oroliga Östasiens latenta konfliktämnen.

Om vi först kastar en blick på vad som hänt under 1954 som tyder på avspänning, så kan mycket anföras: Genève-konferensen medförde fred i Indo-Kina, den anglo-iranska oljekonflikten har blivit bilagd, mellan England och Egypten har en uppgörelse träffats om kanalzonen utrymmande, Italien och Jugoslavien har kunnat enas om Trieste, stilleståndet i Korea fortsätter, vänligare signaler har märkts i förhållandet mellan östblocket och Jugoslavien. Östblocket — särskilt Sovjetunionen — har demonstrerat önskemål om förbättrade förbindelser med de de-

Utrikesdebatt

mokratiska länderna i väst. Ur politisk synpunkt har därvidlag begreppet »co-existence» — »samlevnad» eller »fredlig samlevnad» — särskilt understrukt. På det kulturella och sportsliga området har Sovjetunionen gått in för ett stort utbytte med bl. a. vårt land. Någon ändring i dessa vänligare signaler efter det regeringsskifte, som nyligen ägde rum i Moskva, eller i samband med de allvarligare tongångar, som framkommit i samband med den förestående västtyska upprustningen, synes i varje fall än så länge icke ha skett. Handelspolitiskt sett har man kunnat notera en ökning av handeln mellan öst och väst och vidare en viss modifiering av västmakternas inställning till export till östblocket. I Förenta Nationerna har nedrustningskommissionen kunnat ena sig om att åter sammankalla den tidigare tillsatta underkommittén för att söka nå fram till en nedrustningsöverenskommelse. Ett annat framsteg i FN är den på Förenta staternas initiativ antagna resolutionen om fredligt bruk av atomenergi. Som ett tecken till sovjetrysk samarbetsvilja på det fredliga atomområdet kan anföras ett meddelande den 15 januari om att Sovjetunionen erbjudit sig att ställa tekniska rön om sitt första atomkraftverk till FN:s förfogande. Detta erbjudande har kommit just inför de första förberedelserna till atomkraftkonferensen i augusti i år.

Utvecklingen har visat, att man utanför östblocket i stort sett icke uppfattar de nya signaler, som sedan Stalins död eller tiden däromkring kommit från Sovjetunionen, såsom uttryck för en varaktig eller djupgående ändring i Moskvans politik. Under året har sålunda systemet av pakter och västallierade statsförbund knutits fastare, alla med en syftning — front mot det kommunistiska blocket både i dess europeiska och asiatiska form. Vi har fått balkanblocket, som knutit Jugoslavien till Grekland och Turkiet, vi fick i början

av året axeln Karachi—Ankara, vilken i dessa dagar ökats med en särskild länk mellan Turkiet och Irak. Vi har som resultat av Manila-konferensen fått SEATO-pakten, bestående av USA, Frankrike, Australien, England, Nya Zeeland, Pakistan, Thailand, Filippinerna och den ur kinesisk-kommunistisk synpunkt utmanande pakten mellan USA och Formosa. Ringen kring östblocket har alltså slutits fastare.

Det är knappast något tvivel om att detta, men i all synnerhet Västtysklands förestående upprustning och inträde i NATO, åstadkommit stor oro i både Moskva och Peking.

Såsom nyss antydde, är det två problem som för ögonblicket dominerar på det internationella planet: det ena gäller Tysklands anknytning till västerns försvarssystem med därav följande konsekvenser, det andra avser tvisten om Formosa.

Den tyska frågan har under det senaste året stått i centrum för stormaktspolitiken. Sedan Berlin-konferensen i början av 1954 hade misslyckats i försöken att ena de deltagande stormakterna, fortsatte notkriget. Därunder lade Sovjetunionen allt större vikt vid planen på ett kollektivt europeiskt säkerhetsfördrag, avsett som ett motförslag till västmakternas europeiska försvarsgemenskap. Tysklandsfrågan inträdde i ett nytt stadium genom den franska nationalförsamlingens vägran den 30 augusti att ratificera fördraget om Europaarmén. I en rysk not den 23 oktober uttalades att franska nationalförsamlingens avvisande av Europaarmén hade öppnat möjligheter för ett närmande mellan de fyra makternas ståndpunkter. Sovjetregeringen förklarade sig beredd att ånyo, med hänsyn till de nya omständigheterna, diskutera de förslag om genomförande av alltyska val, som på Berlin-konferensen framlades av England med understöd av Frankrike och USA. Härvid utginge Sovjetunionen från att man också skul-

Utrikesdebatt

le behandla vederbörande förslag från dess sida. I noten hänvisades också till Sovjetunionens ändrade hållning i debatten i FN om nedrustningen. Sovjetregeringen hade föreslagit, att som grundval för en nedrustningskonvention skulle läggas Frankrikes och Englands förslag. Ett närmande mellan parternas hållning i denna viktiga fråga hade alltså enligt den ryska noten börjat framträda.

Att detta ryska närmande icke av västmakterna ansågs utgöra tillräcklig grundval för en ny konferens, framgår bl. a. av en brittisk svarsnot den 29 november. Däri förklarades, att den ryska noten av den 23 oktober icke givit besked om sovjetregeringens hållning till den praktiska plan för hållande av fria val i Tyskland såsom ett första led i en återförening, vilken framlagts av de franska, amerikanska och brittiska regeringarna under Berlin-konferensen. I samma brittiska not föreslogs följande program:

1. Överenskommelse att underteckna det österrikiska statsfördraget.
2. Klarläggande från sovjetregeringens sida av dess ståndpunkt till frågan om fria val i Tyskland såsom det väsentliga första steget mot tysk återförening.
3. Meningsutbyte på diplomatisk väg rörande andra europeiska frågor av gemensamt intresse, vilka lämpligen kunde prövas vid ett senare fyrmaktsmöte, särskilt frågor avseende europeisk säkerhet.
4. Ett möte mellan de fyra utrikesministrarna så snart det synes föreligga verklig utsikt att nå lösningar och sedan ratifikation av Paris-fördragen skett av de berörda länderna.
5. Ifall det därefter skulle befinnas gagneligt, kunde en större konferens mellan europeiska och andra intresserade makter sammanträda för att ta i övervägande återstående sidor av europeisk säkerhet.

Under tiden hade emellertid västmak-

terna varit livligt verksamma för att åvägbringa en ersättning för det fallna förslaget om en europeisk försvarsgemenskap. En konferens mellan tio stater ägde rum i London under tiden 23 september—3 oktober. Målsättningen var nu mindre ambitiös. I stället för den integrerade Europa-armén skulle avtal träffas om en allians av mera konventionell typ. I uppgörelsen ingick, att Västtyskland skulle inträda som medlem i NATO och att både Västtyskland och Italien skulle ansluta sig till Bryssel-pakten av 1948, som dittills omfattat Storbritannien, Frankrike och Benelux-länderna och enligt sin text var riktad bl. a. mot faran från Tyskland.

London-konferensen följdes av en konferens i Paris den 19—23 oktober för komplettering och slutlig behandling av de avtalsförslag, som preliminärt antagits vid London-mötet. Parisfördragen omfattar som bekant ett stort avtalskomplex med varierande signatär-makter. Genom Bryssel-konventionen i dess reviderade skick skapas »den väst-europeiska unionen», såsom försvarsförbundet skall benämnas. Bland bestämmelserna märkes föreskrifter om maximering av medlemsstaternas militära styrkor på kontinenten och Storbritanniens åtagande att kvarhålla på Europas fastland de brittiska styrkor, som för närvarande är tilldelade NATO:s europeiske befälhavare. Ett särskilt kontrollorgan för rustningarna skall inrättas. Vidare ingår bland avtalen texter som reglerar Västtysklands inträde i NATO. I samband med anslutningen till Bryssel-pakten och NATO har förbundsrepubliken avgivit en förklaring, vari den förbinder sig att aldrig tillgripa våld för att ernå Tysklands återförening eller för att åstadkomma jämkning av förbundsrepublikens nuvarande gränser samt utlovar att endast med fredliga medel lösa tvister mellan förbundsrepubliken och andra stater. De tre västliga stormakterna har å sin sida förklarat, att de betraktar för-

Utrikesdebatt

bundsrepublikens regering som den enda tyska regering, som bildats fritt och lagligen och som på denna grund är berättigad att tala i Tyska rikets namn såsom företrädande tyska folket i internationella angelägenheter. Det tillägges, att det fria avslutandet av en fredstraktat mellan Tyskland och dess forna fiender, gällande för hela Tyskland, förblir ett väsentligt mål för västmakternas politik. Det definitiva bestämmandet av Tysklands gränser bör anstå till avslutandet av denna traktat.

Paris-fördragen föranledde nya ryska demarcher. I en cirkulärnot, som även överlämnades till svenska regeringen, föreslogs sammankallande av en konferens för behandling av planen på ett kollektivt europeiskt säkerhetsfördrag. I noter till franska och brittiska regeringarna förklarade sig sovjetregeringen ämna uppsäga de fransk-ryska och engelsk-ryska allianstraktaterna ifall Paris-fördragen bleve ratificerade.

Konferensen om ett europeiskt säkerhetssystem avböjdes som bekant av västmakterna. Icke heller de inbjudna »neutrala» staterna ansåg sig under sådana förhållanden ha anledning delta. I den konferens som sedan kom till stånd deltog endast östblockets stater.

Den franska nationalförsamlingen, som hade att behandla regeringens förslag om ratificering av Paris-fördragen, fällde genom votering den 24 december en central del av förslaget. Men genom en ny omröstning den 30 december, då regeringen ställde förtroendefråga, godkändes avtalskomplexet med 287 röster mot 260 och 74 nedlagda röster. Den franska senaten, »republikens råd», har ännu ej slutbehandlat frågan. Den tyska förbundsdagen har nyss godkänt fördragen. Det har dock framträtt en jämförelsevis stark opposition, med det socialdemokratiska partiet i spetsen, som motsatt sig ratifikation i avvaktan på ytterligare förhandlingar med Sovjetunionen. Ännu återstår behandlingen av ärendet i förbundsrådet.

Det förtjänar nämnas, att sovjetregeringen i en förklaring, publicerad den 15 januari detta år, ytterligare understrukit sitt närmande i den tyska frågan till västmakternas program under Berlin-konferensen, den s. k. Eden-planen. Sålunda accepteras bl. a. att fria val blir första ledet i proceduren för en tysk återförening. Internationell övervakning över valfrihetens respekterande godtages. För övrigt användes beträffande valfriheten ordalag, som ganska nära överensstämmer med Eden-planens. Från brittisk sida har anmärkts, att denna deklaration icke framförts i en not till västmakternas regeringar och att sovjetregeringen ej svarat på den brittiska noten av den 29 november med dess precisa frågor.

Ehuru sålunda ett visst närmande mellan ståndpunkterna i den tyska frågan onekligen kan konstateras, är utsikterna för en överenskommelse med Sovjetunionen för närvarande icke stora. Sannolikt kommer Paris-fördragen att inom en nära framtid ratificeras av samtliga signatärstater. Föreställningen att därefter vägen skulle vara banad för en framgångsrik konferens om Tysklands återförening synes tyvärr föga grundad. Paris-fördragets ratificering betyder inte en lösning av den tyska frågan. Delningen i två Tyskland blir bestående. Vad som sker är närmast en konsolidering av ståndpunkterna på västsidan. Då västmakterna så hårt engagerat sig för planen att lotsa Parisfördragen i hamn, innan nya förhandlingar med Sovjetunionen upptages, torde ett viktigt motiv ha varit, att Sovjetunionen befaras eljest få möjlighet att utnyttja skiljaktigheter i västmakternas inställning och spela ut dessa makter mot varandra. Ratifikationen av Parisfördragen skall enligt denna tankegång skapa den enhetliga front, som man anser nödvändig vid upptagande en gång i framtiden av nya förhandlingar med Sovjetunionen i den tyska frågan.

Utrikesdebatt

Såsom i annat sammanhang nämnts har den latent tvisten om *Formosa* under senare månader inträtt i ett kritiskt skede.

Enligt amerikansk uppfattning utgör *Formosa* en viktig länk i USA:s försvarspositioner, och det anses följaktligen vara ett betydelsefullt strategiskt intresse att ön är i »vänskapliga händer» såsom orden ofta fallit. Nationalistregeringen, som i slutet av 1949 installerade sig på ön med en betydande armé, åtnjuter amerikanskt stöd och skydd. Peking-regeringen åter anser ön vara kinesiskt territorium och förklarar sig ämna befria *Formosa* med våld. Nationalistarméns kvarstannande på *Formosa* betraktas av Peking-regeringen som ett latent hot mot fastlandet. Det betonas också gärna av representanter för nationalistregeringen, att denna har till mål att befria fastlandet från kommunistväldet.

Genom att underteckna ett försvarsförbund med nationalistregeringen den 2 december förra året markerade USA sin avsikt att, om så erfordras, ingripa militärt till öns skydd mot anfall från kommuniststyrkor. Innan detta försvarsavtal hade hunnit ratificeras av senaten, ansåg president Eisenhower att läget blivit så kritiskt, att han omedelbart behövde kongressens bemyndigande att använda amerikanska försvarsstyrkor för försvaret av *Formosa* och den närbelägna ögruppen *Pescadore*na. Presidenten avlämnade ett budskap härom den 25 januari i år och erhöll kort därefter den önskade fullmakten.

Olika faktorer hade bidragit till denna skärpning av läget. En sådan faktor var antagligen, att Peking-regeringens ställning hade stabiliserats och att tiden därför nalkades, då den störtade regeringen och dess anhängare borde fördrivas från dess sista maktställning. Under hösten 1954 hade pekingstyrkor bombarderat en av de öar, som är besatt av nationalisttrupper. Underteck-

landet av försvarsförbundet mellan USA och Chiang Kai-shek hade framkallat en häftig reaktion från Peking-regeringens sida. I januari ockuperade pekingstyrkor en liten ö, som innehafts av nationalistregeringen. Andra öar bombarderades. Enligt den amerikanska regeringens råd och med amerikanskt bistånd evakuerades besättningen på den från *Formosa* längst avlägsna ögruppen, *Tachen-öarna*, som därefter kunde ockuperas av pekingstyrkor.

Det nyssnämnda försvarsavtalet mellan USA och nationalistregeringen kan synas implicite innebära, att USA anser nationalistregeringen ha suveräniteten över *Formosa*. Därav skulle då följä, att USA betraktade *Formosa* som hörande till Kina, eftersom nationalistregeringen enligt USA:s ståndpunkt är Kinas legala regering. Emellertid har utrikesminister Dulles varit angelägen betona, att försvarstraktaten icke berör frågan om suveräniteten över *Formosa*. Någon officiell amerikansk tes om *Formosas* internationella ställning synes över huvud icke ha formulerats under den senaste tiden.

Betraktas *Formosa* som kinesiskt territorium, är striden om ön ett inbördeskrig. Med utgångspunkt från denna tes har Peking-regeringen gjort gällande, att den är i sin fulla rätt att utan inblandning från andra stater ta *Formosa* i besittning även med brukande av våld. Ett amerikanskt ingripande blir enligt denna tankegång ett angrepp mot den legala regeringen vid dess försök att kuva rebellernas motstånd.

Från andra håll hävdas, att frågan om *Formosas* rättsliga anknytning till Kina ännu är oavgjord. Visserligen har genom deklarationer i Kairo 1943 och i Potsdam 1945 de amerikanska, brittiska och sovjetryska regeringarna givit löften att överlämna *Formosa* till Kina. Men dessa löften har ännu ej bekräftats i någon fredstraktat. Det sista ledet i överlåtelsen är från denna utgångs-

Utrikesdebatt

punkt icke verkställt. Emellertid tillkommer ytterligare ett faktum, nämligen att ön på hösten 1945 överlämnades till de kinesiska myndigheterna. Detta förvaltningsuppdrag gavs uppenbarligen ej till den dåvarande regeringschefen Chiang-Kai-shek personligen utan till Kinas regering.

Ytterligare kompliceras det rättsliga problemet av att olika stater intagit skilda ståndpunkter till erkännandet av Peking-regeringen. Som bekant har majoriteten inom FN vägrat erkänna denna och ser i nationalistregeringen Kinas legala regering. Ett ingripande i striderna blir från denna utgångspunkt en hjälp åt Kinas legala regering gentemot en upprorsrörelse.

Angående FN:s hållning till hela problemet märkes den regeln i stadgan, att FN är oberättigat att ingripa i frågor, som väsentligen faller inom vederbörande stats egen behörighet. Bestämelsen kan dock ej anses förbjuda säkerhetsrådet att upptaga frågan, ifall Peking-regeringen accepterar dess medling. När frågan på förslag av Nya Zeelands regering upptogs i säkerhetsrådet, inbjöds också Peking-regeringen att låta sig representeras. Den vägrade dock, och detta initiativ har tyvärr misslyckats.

Av politiska skäl brukar staterna ofta följa principen att icke intervensera i inbördeskrig. Men de är ur rättslig synpunkt oförhindrade att ingripa på den legala regeringens sida. När nu olika ståndpunkter intages till frågan, vilken av de stridande regeringarna som är den legala, följer därav att ingen allmängiltig regel kan åberopas för utpekande av en angripare.

Det måste hälsas med tillfredsställelse, att det från utomstående regeringars sida göres ansträngningar att få till stånd ett modus vivendi, som innebär att krigshandlingar avlyses och att en slutlig lösning av formosafrågan får tills vidare anstå. Ifall dessa försök

misslyckas, är faran för komplikationer betydande.

När *Förenta Nationernas* generalförsamling började sitt årsmöte hösten 1954 kunde många talare i den inledande debatten konstatera, att för första gången i FN:s historia remissdebatten försiggick utan ackompanjemang av egentliga krigshandlingar någonstades i världen. Årsmötet präglades otvivelaktigt av större saklighet och mindre hetighet i meningsskiftet än de närmast föregående årsmötena. Helhetsintrycket var, att atmosfären blivit gynnsammare, viljan till samverkan större. Utan avsevärda meningsskiljaktigheter kunde resolutioner antagas bl. a. i de tidigare högeligen kontroversiella frågorna om nedrustning och om atomenergiens fredliga utnyttjande.

I *nedrustningsfrågan* gällde debatterna väsentligen viktiga procedurspörsmål. Den underkommitté av FN:s nedrustningskommission, som tidigare under året hade sammanträtt i London, erhöll genom samstämmigt beslut nya direktiv. Sovjetunionen avstod från kravet, att ett absolut förbud mot massförstörelsevapen skulle utgöra det första ledet i en nedrustning. I stället skulle nedrustningsarbetet beträffande atomvapen och konventionella vapen fortgå parallellt och i etapper. Förbud mot tillverkning av massförstörelsevapen skulle inträda först i andra etappen. Förslaget om åtagande att icke använda massförstörelsevapen utom till försvar mot angrepp — såsom första punkt i programmet — skulle studeras. Vidare kunde Sovjetunionens tidigare krav på en reduktion med $\frac{1}{3}$ av alla väpnade styrkor åtminstone tills vidare utmönstras ur programmet. Beträffande kontrollorganet och den omstridda frågan i vad mån vetorätten kan göra kontrollen illusorisk, var man enig om att vetorätt ej skulle gälla beträffande kontrollorganets beslut. Men det yrkades icke längre från västmakternas sida, att kontrollorganet skulle ha befogenhet att

Utrikesdebatt

påbjuda sanktioner vid överträdelser av nedrustningskonventionen. Endast säkerhetsrådet skulle alltså vara behörigt att besluta om sanktioner. Angående bestämmandet av sanktionsbegreppet torde dock meningsskiljaktigheter kvarstå. Den antagna resolutionen rymmer utan tvivel åtskilliga bestämmelser, som under kommande överläggningar kan föranleda olika tillämpningar. Den betyder över huvud icke mera än att en gemensam grundval för de fortsatta diskussionerna i viss utsträckning föreligger.

Medan de destruktiva verkningarna av atomkraften och möjligheten att förebygga dessa utgör en väsentlig aspekt av nedrustningsproblemet, har FN numera som en motvikt också upptagit på sitt program en positiv atompolitik, nämligen främjandet av atomenergiens användning för fredliga syften. Initiativet härtill har tagits från USA:s sida. I december 1953 höll president Eisenhower sitt stora tal i generalförsamlingen om en »atombank». Efter förhandlingar inom en mindre krets av stater framlade sedermera utrikesminister Dulles ett förslag i ämnet, som upptogs på församlingens dagordning. Därvid framgick, att den amerikanska regeringen frångått planen på en »atombank» och ersatt den med förslag om ett clearing- eller »mäklare»-organ för material, varav atomenergi kan utvinnas. I en resolution, som i väsentliga delar antogs enhälligt, förordades upprättandet av ett internationellt atomkraftsorgan med uppgift att underlätta för hela världen användning av atomenergi för fredliga syften och att uppmuntra internationell samverkan i arbetet härför. Det förutsattes, att det nya organet skall på lämpligt sätt anknytas till FN. I resolutionen bestämmes också, att en internationell teknisk regeringskonferens skall sammankallas i FN:s regi i augusti detta år, med uppgift att i olika hänseenden främja atomenergiens fredliga

utnyttjande som kraftkälla, på biologiens och medicinens områden etc.

Församlingen har vidhållit sin hållning till *Kinas representation* i FN. Att Formosa-regeringen av ett stort antal stater anses vara den legala regeringen i Kina medför konsekvenser av skilda slag och torde i hög grad försvåra FN:s behandling av frågor rörande Fjärran Östern. Genève-konferensen om koreafrågan kunde icke hållas i FN:s regi. I särskilda fall har det visat sig nödvändigt för FN att ta direkt kontakt med Peking-regeringen, ehuru denna inte är erkänd av församlingen eller säkerhetsrådet. Sålunda fick generalsekreteraren som bekant i uppdrag att direkt förhandla med folkrepublikens regering i frågan om de elva amerikanska flygarna, som hade dömts som spioner, och begav sig som bekant för detta ändamål till Peking. Såsom i annat sammanhang framhålles har även FN:s handläggning av formosafrågan försvårats genom att Kina i FN företrädes av nationalistregeringen på Formosa.

Under debatten i vederbörande utskott om *koreafrågan* gjordes från svensk sida ett inlägg, vari den neutrala övervakningskommissionens möjligheter att utföra en effektiv kontroll närmare belystes. I sammanhang härmed framhölls, att svenska regeringen funne det föga tillfredsställande att bemanna en omfångsrik kontrollmaskin, när det i verkligheten icke funnes någon möjlighet att utföra den uppgift, som väntades av ett sådant organ. Det antyddes, att Sverige måhända nödgades ta sitt fortsatta deltagande under omprövning.

Denna avsikt har sedermera fullföljts på diplomatisk väg. Därvid har två möjligheter nämnts: kommissionens upphörande eller en väsentlig reduktion av dess personal. Meningen är att fortsatta överläggningar i denna sak skall äga rum i en nära framtid.

Under det möte med generalförsamlingen, som äger rum i höst, skall enligt bestämmelse i stadgan övervägas,

Utrikesdebatt

huruvida anledning finnes att sammankalla en konferens för *revision av stadgan*. Ändringar kräver icke anslutning av samtliga medlemsstater. Om två tredjedels majoritet vid konferensen vinnes för en ändring och tillika två tredjedelar av medlemsstaterna ratificerar ändringen, träder denna i kraft. Dock under den viktiga förutsättningen, att samtliga permanenta medlemmar av säkerhetsrådet hör till den grupp, som röstar för ändringsförslaget och ratificerar detsamma. Stormakterna har med andra ord vetorätt beträffande alla ändringar av stadgan.

I den offentliga debatten i olika länder och inom FN har framförts talrika önskemål om mer eller mindre vittgående reformer i FN:s konstitution.

Stundom har yrkats på en radikal omstöpning av organisationen i syfte att ge den överstatliga befogenheter och att därmed få till stånd en verklig världsregering. Denna »världsfederalistiska» riktning bland anhängarna av en revision torde för närvarande helt sakna anslutning bland regeringarna.

Det vanligaste revisionskravet går ut på avskaffande av stormakternas vetorätt vid fattande av beslut i säkerhetsrådet. Dock finns knappast hos någon av stormakterna själva resonans för totalt avskaffande av vetorätten. När det gäller påbjudande av sanktioner, vill sannolikt ingen av dem godtaga en röstningsregel som skulle kunna leda till att vederbörande stormakt invecklades i sanktioner, som den själv röstat emot. Däremot har på sina håll visats sympati för vetorättens avskaffande vid beslut om undersökning och fredlig lösning av internationella tvister. Flertalet av de permanenta rådsmedlemmarna — dock ej Sovjetunionen — har dessutom för några år sedan förklarat sig villiga att avstå från vetorätt vid beslut om upptagande av nya medlemmar i FN. Från officiellt amerikanskt håll har senare förklarats, att man önskar ha frihet att begagna vetorätten i ett analogt

fall, nämligen vid beslut om godkännande av delegaternas fullmakter. Det är det kinesiska problemet, som här spelar in.

Bland ändringsförslag kan ytterligare nämnas önskemålet, att de allmänna principerna i stadgan om medlemmars rättigheter och skyldigheter må preciseras och iklädas rättsligt bindande former. En viktig punkt gäller det nuvarande förbudet mot behandling i FN av »inre frågor», ett förbud som på somliga håll anses alltför restriktivt, på andra håll däremot icke tillräckligt preciserat för att effektivt hindra olämplig inblandning i medlemsstaters interna förhållanden.

Slutligen har det gjorts gällande, att en revision av stadgan borde väsentligen vara av formell art och syfta till undanröjande av motsägelser och otydligheter och samtidigt till intörande av tillägg eller ändringar, som redan i praxis godtagits.

Det har emellertid också anförts starka betänkligheter mot att över huvud upptaga till behandling frågor om revision av stadgan.

Eftersom man på förhand vet, att åtminstone en av säkerhetsrådets permanenta medlemmar, nämligen Sovjetunionen, i princip motsätter sig alla ändringar eller i varje fall sådana av någon större vikt, har det ansetts lönlöst att ägna tid och möda åt en omfattande undersökning av framkomna uppslag om revision. Därvid har även den synpunkten tillfogats, att man endast framkallar besvikelse hos en måhända utbredd opinion genom att sätta i gång en stor apparat för en revision, som från början är dömd att misslyckas.

Mot revisionstanken har också anförts, att önskemålen i många punkter är motstridande och att den nuvarande stadgan utgör en rimlig kompromiss, som är den under omständigheterna bästa möjliga och därför är förtjänt att bibehållas.

Somliga av revisionsförslagen kan —

Utrikesdebatt

har det framhållits — genomföras i praktiken utan ändring i stadgan, om blott förutsättningarna för deras godtagande av vederbörande länder är för handen. Vad angår vetorätten i säkerhetsrådet — som för övrigt ofta kan kringgå genom en frågas hänskjutande till församlingen — vore det tillräckligt, om rådets permanenta medlemmar enade sig om att frivilligt avstå från vetot i närmare angivna fall. Om sådan enighet ej kan vinnas, finns ju inte heller utsikter till en stadgeändring med samma syfte. Vidare kan t. ex. obligatoriskt domstolsförfarande i rättstvisiter genomföras genom staternas anslutning till den s. k. fakultativa klausulen i domstolsstadgan utan att någonting i FN:s stadga behöver rubbas.

Ehuru det ur svensk synpunkt vore ett framsteg om vetorätten i säkerhetsrådet kunde begränsas, så att den ej gällde för beslut om fredlig lösning av tvister eller om upptagande av nya medlemmar och om dessutom obligatoriskt domstolsförfarande i rättsliga tvister kunde allmänt införas, är vi säkerligen på svensk sida medvetna om att dessa framsteg inte kan nås genom sammankallandet av en revisionskonferens. Invändningarna mot en sådan är vägande. Emellertid finns knappast anledning att ta definitiv ställning till denna fråga redan nu. Enligt beslut av församlingen har sekretariatet i uppdrag att göra vissa utredningar och sammanställningar för belysning av revisionsfrågan. Vidare har enligt överenskommelse mellan de skandinaviska länderna utredningsmän blivit utsedda i resp. länder för undersökning av problemet. Med ledning av dessas rapporter torde frågan komma att upptagas till överläggning vid nordiskt utrikesministermöte före nästa församling.

Vad angår Sveriges medverkan i *Europarådet* lämnas en utförlig redogörelse för rådets verksamhet i den sedvanliga blå boken härom.

Den diskussion som ägt rum först i

ministerkommittén, därefter i den rådgivande församlingen om ett arbetsprogram för organisationen har varit ägnad att understryka värdet av en planmässig samverkan för behandling av konkreta samarbetsuppgifter. Det nu uppgjorda programmet omfattar sålunda de områden som uppräknas i stadgan för Europarådet: samarbete i ekonomiska, sociala, kulturella, vetenskapliga och juridiska frågor. De långt syftande konstitutionella reformplanerna har tills vidare skjutits åt sidan.

Den rådgivande församlingen har tidigare gärna gjort sin röst hörd beträffande de allmänpolitiska problem av större räckvidd som varit aktuella. Det må erinras om resolutionen angående Saar-frågan, den europeiska försvarsgemenskapen m. m. Sedan planen på Europaarmén fallit genom Frankrikes vägran att ratificera avtalet och ersatts av Paris-fördragen, inklusive den reviderade Bryssel-pakten, har församlingen i en resolution deklarerat sin anslutning till den nya planen för Tysklands infogande i det västliga försvarssystemet.

Den av deltagarna i Bryssel-pakten bildade »västeuropeiska unionen» skall enligt överenskommelsen ha bland sina organ ett råd och en parlamentarisk församling. Den sistnämnda skall bestå av brysselmakternas delegater i Europarådets församling. Rådet skall årligen framlägga för församlingen en rapport rörande sin verksamhet, särskilt i vad avser kontroll över medlemsstaternas rustningar.

Under debatten i Europarådets församling och dess utskott framträdde en tendens att i möjligaste mån samordna de bägge församlingarnas verksamhet. Denna tendens tog sig uttryck bl. a. i ett förslag om delvis gemensamt sekretariat. Särskilt borde enligt förslaget den nya församlingens generalsekreterare samtidigt vara biträdande generalsekreterare i Europarådet.

Under debatten i ministerkommittén

Utrikesdebatt

om församlingens resolution framhölls på den svenska regeringens vägnar nödvändigheten av en klar boskillnad mellan de bägge församlingarna. Resolutionen blev icke slutligt behandlad av ministerkommittén.

Från svensk sida har alltid hävdats att Europarådet enligt sin stadga saknar behörighet att befatta sig med försvarsfrågor och att Sverige fäster stor vikt vid denna begränsning i Europarådets program. Såsom redan nämnts skall den nya församlingen speciellt syssla med kontroll över de deltagande ländernas rustningar — främst har helt visst Tysklands rustningar åsyftats. Det synes ur svensk synpunkt vara all anledning att även i fortsättningen markera nödvändigheten av en bestämd gräns mellan de bägge församlingarna, deras arbetsuppgifter och deras personal.

På det ekonomiska området har det internationella samarbete, i vilket även Sverige deltagit, fortskridit.

Inom det regionala samarbetsorganet OEEC (Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete) har det sedan flera år tillbaka pågående arbetet att frigöra handels- och betalningsförbindelserna fullföljts genom ytterligare åtgärder. Sålunda har genom ett beslut av organisationens ministerråd i januari i år frilistningsåtagandena höjts till 90 procent. Principiell överenskommelse har även nåtts att förlänga den europeiska betalningsunionen för en tolv månadersperiod efter halvårsskiftet 1955. Samtidigt härmed pågår inom OEEC ett utredningsarbete angående de problem av handelspolitisk, finansiell och organisatorisk art, som kan väntas uppkomma i samband med en övergång till valuta-konvertibilitet.

Det allmänna tull- och handelsavtalet, eller det s. k. GATT, vars medlemskrets omfattar flertalet av världens viktigare handelsnationer och som provisoriskt fungerat som internationellt organ i handels- och tullpolitiska frågor, har

varit föremål för översyn under de senaste månaderna. Man har därvid strävat efter att anpassa avtalets regler till aktuella förhållanden och skapa grundvalen för en gemensam permanent organisation för det internationella samarbetet på handelns område. Resultaten av denna revisionskonferens, som avslutats i dagarna, kommer nu att underställas medlemsstaterna för ställningstagande.

Såväl inom GATT som inom OEEC har från svensk sida i samarbete med andra lågtullländer ansträngningar gjorts för att påskynda arbetet på en utjämning av tullnivåerna.

Dagens utrikesdebatt är knuten till remissen av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med överlämnande av rapporter från den svenska delegationen i *Nordiska rådet*, avseende rådets sessioner i Oslo i augusti förra året och dess session i Stockholm innevarande år. Rapporterna blir föremål för utskottsbehandling, och sålunda kommer ett utlåtande från utrikesutskottet i sinom tid på kammarens bord, men några korta anmärkningar torde för dagen vara motiverade.

Först må nämnas att det är en konstitutionell nyhet, att den parlamentariska delegationen avger rapporter, som av regeringen vidarebefordras till riksdagen. Denna form har valts efter samråd med utrikesutskottet.

Viktigast bland de talrika frågor, som vid bägge sessionerna varit under behandling, är otvivelaktigt den som avser främjande av ekonomiskt samarbete mellan våra länder. En koncentrerad översikt över vad i detta ämne förekommit återfinnes i den nyss utkomna publikationen Utrikesfrågor, till vilken må hänvisas.

Som bekant tillsattes 1948 det gemensamma nordiska utskottet för ekonomiskt samarbete, vars utredning till en början gällde möjligheten av en tullunion. Sedan det i en preliminär rapport från utskottet i januari 1950 kon-

Utrikesdebatt

staterats att förutsättningar för en sådan icke fanns, inriktades den fortsatta utredningen på vad man betecknat som ett nordiskt frihandelsområde eller en partiellt gemensam marknad.

I juni 1954 kom utskottets rapport. Det hade ej lyckats medlemmarna att bli eniga om slutsatserna. Frågan upptogs till ingående diskussion vid Nordiska rådets oslosession, och nu antogs en kompromiss, utformad i en rekommendation till regeringarna.

Häri accepterades som målsättning upprättandet av en gemensam nordisk marknad på så stora områden som möjligt. Men takten i åtgärderna måste vara förenlig med de olika ländernas särskilda förhållanden. Vidare rekommenderades förhandlingar om konkreta samarbetsuppgifter av betydelse för ländernas produktivitet och levnadsstandard, härunder samarbete om teknisk-naturvetenskaplig, lantbruksvetenskaplig och annan forskning, om kraftfrågorna och om andra föreliggande produktivets- och investeringsfrågor.

Vid ett nordiskt ministermöte på Harpsund i slutet av oktober enades man om vissa verkställighetsåtgärder på grundvalen av nyssnämnda rekommendation. Som exempel på branscher som borde undersökas med hänsyn till en gemensam nordisk marknad nämndes kemiska och läkemedelsindustrierna, järn- och stålindustrien, elektrometallurgiska och elektrotekniska industrierna samt metall- och metallhalvfabrikatsindustrien. Vidare borde undersökas möjligheten att genom gemensamma nordiska insatser starta ny produktion eller samordna och utbygga redan befintliga företag. Utredning borde ske av de förhållanden som påverkar den relativa konkurrensförmågan mellan de tre ländernas industrier, t. ex. subventioner, löne- och skatteförhållanden, avskrivningsregler. Arbetet skall ledas av en statsrådsgrupp, och under denna skall finnas ett nordiskt samarbetsutskott. Varje lands representanter

i detta skall arbeta i nära samråd med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer.

På den sålunda lagda grunden fortgår nu arbetet. Det är uppenbart att de överenskomna riktlinjerna präglas av stor försiktighet. Men takten i ett samarbete av denna art kan inte bestämmas av dem som önskar skynda snabbast. Varje land har sina särskilda intressen och hänsyn att iaktta. Samarbetet måste, för att bli fruktbart, uppfattas såsom ett nationellt intresse av alla de deltagande länderna.

Svenska regeringen anser att rekommendationen i Oslo och de mera preciserade riktlinjer, som utformades vid mötet i Harpsund, utgör en realistisk och efter omständigheterna tillfredsställande grundval för de fortsatta försöken att få till stånd ett intimare ekonomiskt samarbete i Norden.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Dagens debatt är knuten till ett meddelande om Nordiska rådets verksamhet och en allmän utrikespolitisk översikt av utrikesministern. Jag tänker inte i dag närmare diskutera de frågeställningar som rådets arbete har aktualiserat, då jag för inte så länge sedan haft tillfälle att beröra några av dem och även får möjlighet att återkomma därtill.

Det måste erkännas att Nordiska rådet i år inte har några mer sensationella ting att rapportera, men en nyttig funktion utför rådet säkerligen dessförutan genom att driva på samarbetet i många var för sig kanske inte så betydelsefulla frågor. Så länge förutsättningar för en på väsentliga punkter samordnad försvars- och utrikespolitik saknas, måste rådet naturligtvis koncentrera sig på kulturella, sociala och ekonomiska uppgifter. Jag vill emellertid i förbigående markera att jag inte har ändrat mening därom, att de tre skandinaviska ländernas regeringar

Utrikesdebatt

utan någon förändring av den utrikespolitiska inställningen med fördel skulle kunna uppehålla kontakt rörande sådana frågor som vore av intresse, om dessa tre länder samtidigt angreps av främmande makt. Det skulle inte behöva medföra några försvarspolitiska förpliktelser, allra minst av försvarsallianstyp, ej heller behöva innebära avslöjanden av någotdera landets militära hemligheter.

I detta sammanhang tillåter jag mig fråga utrikesministern, hur regeringen för närvarande ser på spørsmålet om den s. k. Trondheimsleden. Hur långt har förhandlingarna med Norge fortskridit?

På det ekonomiska området är det stora spørsmålet ett eventuellt tullpolitiskt samarbete mellan Danmark, Norge och Sverige. Alla vet att Norge för något år sedan svarade nej till propån om en fullständig tullunion. Vi i Sverige har ingen anledning kritisera detta beslut. Det är inte svårt att förstå, att olika grenar av norskt näringsliv ville ha tid på sig att reorganisera och rationalisera för att sedan överväga sin ställning. Man bör också hålla i minnet, att nästan hela Norges export till Danmark och Sverige redan är tullfri, medan största delen av den danska och svenska exporten till Norge är så sammansatt att den är tullbelagd. De mera omedelbara fördelarna av tullfrihet skulle alltså troligen bli något mindre för Norge än för de båda andra länderna. Å andra sidan är det uppenbart såväl att farhågorna för att den norska industrien skulle konkurreras ihjäl är starkt överdrivna som att fördelarna av en stor hemmamarknad i längden inte kan bli mindre för Norge än för Sverige, utan snarare tvärtom. Vi har ju redan en hemmamarknad som är nära tre gånger så stor som den norska, och vi kan därför mera dra nytta av stordriftens och de långa seriernas kostnadsbesparande effekt.

Jag hoppas att de pågående utred-

ningarna om en partiell tullunion skall klargöra detta och de övriga fördelar som skulle följa med tullfriheten. Men jag hoppas också att utredningarna nu kommer att bedrivas i snabbare takt än vad fallet varit med de sista fem årens utredningsarbete.

På tal om tullfrågorna vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att OEEC, Parisorganisationen, med svenska regeringens stöd har beslutat, att de OEEC-länder som är medlemmar av GATT skall verka för att så snart som möjligt få till stånd förhandlingar inom GATT:s ram om en automatiskt verkande plan för tullsänkningar, varigenom särskilt högtulländernas tullmurar skulle reduceras.

Utrikesministern berör i sin översikt många från tidningspressen och radion välkända spørsmål, och han gör det med ett minimum av egna reflexioner. Själva sättet att beskriva händelseutvecklingen kan dock på några punkter bli talande nog. Utrikesministern kommer in på frågan om Sovjetrysslands »nya signaler» efter Stalins död och tycks fästa vikt vid de kontakter på det sportsliga och kulturella området som Sovjet har påbörjat. Dessa, särskilt vad sporten beträffar, inte sällan propagandamässigt utnyttjade saker kan emellertid enligt min mening inte tillmätas någon nämnvärd utrikespolitisk betydelse, lika litet som den svenska riksdagens resa till Moskva innebär någon världspolitisk »begivenhet».

Utrikesministern beskriver utförligt, hur länder utanför sovjetblocket vidtagit åtgärder, »alla med en syftning — front mot kommunistblocket», och tillägger sedan: »Ringens kring östblocket har alltså slutits fastare.»

Herr Undén tycks känna en mild förvåning över att västmakterna inte uppfattat de s. k. nya signalerna såsom uttryck för en varaktig eller djupgående ändring i Moskvas politik. Såvitt jag kan se, anför emellertid inte utrikesministern själv någon grund för den

Utrikesdebatt

motsatta, optimistiska slutsatsen. Sitter inte Sovjet alltjämt kvar i Österrike — en oberättigad okkupation i klart politiskt utpressningssyfte, frånsatt de rent ekonomiska fördelar man tilltvingar sig på Österrikes bekostnad? Är det möjligt att beskriva orsaken till spänningen i Europa och därvid behandla t. ex. uppkomsten av det s. k. balkanblocket, innefattande Jugoslavien, Grekland och Turkiet, utan att med ett ord nämna den ryska politiken i Österrike, Ungern, Rumänien och Bulgarien? Naturligtvis inte. En skildring sådan som utrikesministrernas förefaller att vara minst sagt ensidig.

Det är också karakteristiskt, att herr Undén på tal om Tysklands deltagande i Västeuropas försvar använder mot västmakterna klart polemiska tonfall, vilka blir iögonenfallande med hänsyn till hans återhållsamhet i fråga om den ryska politiken. Han konstaterar: »Parisfördragets ratificering betyder inte en lösning av den tyska frågan», vilket väl inte heller någon människa har påstått, och tillägger sedan: »Delningen i två Tyskland blir bestående.»

Detta är verkligen att skåda in i framtiden och åtaga sig att med säkerhet veta, hur den skall arta sig. Måhända kan det förtjäna att tilläggas, att Sovjetryssland sedan länge beväpnat ansenliga östtyska förband utan att visa någon benägenhet för medgivanden i fråga om Tysklands återförening och fria val, förrän Västtysklands återuppbyggnad blivit aktuell. Då först blev man förhandlingsvillig efter årtal av konferenser om procedurfrågor och dylikt, dock utan att ännu ha visat något verkligt tillmötesgående. Jag åtager mig inte att som utrikesministern skåda in i framtiden, men nog är det möjligt, att just Västtysklands återuppbyggnad kan bidra till att hos Sovjet skapa vilighet till en större uppgörelse i utbyte mot garantier, att den tyska försvarsmakten förblir begränsad. Tanken på en uppgörelse av denna art föresväva-

de för övrigt för en del år sedan just utrikesminister Undén.

Även om utsikterna till en sådan överenskommelse inte är stora, kan de mycket väl ha ökats genom beslutet om tyskt deltagande i Västeuropas försvar. Ur svensk synpunkt förefaller återuppbyggandet av ett tyskt försvar att medföra inte oväsentliga fördelar i händelse av en konflikt mellan öst och väst. Sydsverige blir mindre sårbart i samma mån som Danmarks försvarsläge förbättras, men framför allt kan den tyska försvarsinsatsen bidra till att demokratiernas möjligheter att motstå ett angrepp på Europas kontinent väsentligt ökas, vilket bör minska riskerna för att ett sådant angrepp över huvud kommer till stånd. Därigenom bör även Sveriges läge bli mindre otryggt. Det verkar snarast som om utrikesminister Undén hade en motsatt mening, ehuru det inte direkt utsäges.

Men hur den svenska regeringen ser på detta problem — som ligger utanför den svenska utrikespolitikens egentliga sfär men väsentligt påverkar den miljö i vilken denna har att verka — därom svävar vi i Sverige fortfarande i ovisshet. Däremot tycks mr Attlee, ledaren för det brittiska arbetarpartiet, vara väl informerad. Enligt tidningsreferat av ett föredrag i förra månaden gav han där intrycket att socialdemokraterna i Sverige intar en negativ inställning till det västtyska försvaret. Det vore i så fall mycket beklagligt. Men om man har denna inställning på regeringshåll i Sverige och om man framför den vid internationella konferenser, varför inte stå för den utåt? Kanske kommer den dag då den svenska socialdemokratien vågar säga högt här hemma vad man tydligen viskar vid de internationella socialistiska konferenser, som förr i tiden antog så många resolutioner mot den hemliga diplomatin.

I utrikesministrernas redogörelse för FN:s verksamhet finns också en hänvisning till att FN numera upptagit på

Utrikesdebatt

sitt program en atompolitik, som syftar till att främja atomenergiens användning för fredliga syften. President Eisenhower's modifierade förslag, som i sin nuvarande form innebär en clearingcentral för material, varav atomenergi kan utvinnas, bör hälsas med tillfredsställelse. Detsamma gäller FN:s förord för bildande av ett internationellt atomkraftorgan och Sovjetrysslands villighet till utbyte av tekniska erfarenheter om atomkraftverk. Vem kan annat än hoppas att allt detta skall vara början till en utveckling, som av atomenergien gör ett medel att lösa mänsklighetens fredstidsproblem, ett medel att göra slut på mörker, fattigdom och svält.

Tyvärr är vi ännu långt därifrån. Svensk försvars- och utrikespolitik får tills vidare bedrivas under de förhållanden som nu råder. Jag tillåter mig att framföra några reflexioner om vårt läge, med särskild hänsyn till de problem, som atomenergien aktualiserat för vårt försvar.

Vi lever för närvarande även i vårt land i skuggan av motsättningar mellan två maktblock, som vardera håller på att skaffa sig förstörelsevapen av hittills oanad styrka. De frukter mänskligheten hämtat på kunskapens träd är sannerligen på både ont och gott. Med ängslan och skräck erfar vi att de nya vätebomberna kan utsläta allt liv inom så stora områden, att ett nytt storkrig om några år sannolikt skulle döda flertalet människor i de krigförande länderna och göra liv inom stora områden i andra länder omöjligt under en ansevärd tidsperiod.

Hur fasansfulla än de nya vapnen ter sig vore det ett misstag att tro att riskerna för framtida internationella konflikter beror på deras existens. Snarare kan det sägas, att själva det faktum att ett storkrig skulle lämna kvar endast besegrade folk — inga segrare — måste förstärka de hämningar som i alla länder verkat mot öppnandet av ett krig.

Själva ängslan och skräcken för väte- och atombombernas fasor kan bli en bundsförvant till freden.

Men det är i så fall en opålitlig bundsförvant. Det framstår i dag som mänsklighetens kanske största och svåraste uppgift under det närmaste decenniet att avlägsna det hot mot dess bestånd som ett atom- och vätebombskrig utgör. Ingen lösning på detta problem kan ännu skönjas. På kunskapens väg går ingen färd tillbaka. Den insikt i naturens mysterier som vetenskapen skaffat oss blir icke glömd.

Närmast till hands ligger väl att pröva en allmän och successiv begränsning av rustningarna i världen, gällande atomvapen och andra vapen samtidigt. Det vore orimligt att omedelbart förbjuda de vapen, där den demokratiska Västern har övertaget, men låta det kommunistiska blocket behålla sin oerhörda överlägsenhet i fråga om de konventionella vapnen. Det vore att utlämna Europas folk till att leva i ängslan och beroende av de kommunistiska härskarna och skulle kunna leda till frihetens förlust och demokratiens undergång. Den känsla av förfäran, som vi alla känner för vad atom- och vätebomben skulle kunna åstadkomma, befriar oss inte från skyldigheten att genomskåda de oärliga propagandamanövrer, som i fredsappellernas förklädnad framföres av kommunisterna i alla länder.

Den rätta halten hos de under flera år framförda kommunistiska förslagen om förstörelse av atomvapnen och förbud för tillverkning av nya sådana framgår måhända bäst av deras negativa inställning till en i förväg ordnad kontroll över anläggningar, där atom- och vätebomber skulle kunna tillverkas. Förstör först de nu existerande bomberna, säger man, så får vi sedan se hur tillverkningskontrollen kan ordnas. Ett accepterande av denna ryska linje skulle kunna leda till icke blott att den kommunistiska överlägsenheten i fråga

Utrikesdebatt

om konventionella vapen består utan också till en hemlig tillverkning av atomvapen någonstans i Asien i strid mot en överenskommelse, som däremot respekterades av den demokratiska Västern. Nog verkar detta som den kortaste vägen till en kommunistisk världsdiktatur.

Västmakternas förslag att man i en strävan att göra slut på atomvapnen skall börja med skapandet av en effektiv kontroll över tillverkningen framstår som det enda naturliga. Vårt land har också i FN bestämt understött detta förslag. Men jag måste tillägga, att jag inte ser optimistiskt på möjligheterna att förverkliga detsamma tills vidare, även om Sovjetryssland efter flera års motstånd äntligen accepterat att närmare diskutera det. Svårigheten ligger däri, att en kontroll av att ett förbud mot tillverkning av atomvapen efterlevs måste förenas med möjligheter från FN:s sida att inskrida med kraft mot den stat, som överträder förbudet och med styrka kan varna dem som överväger ett sådant handlingssätt. Hur detta skall kunna ordnas är oklart. En väg vore att FN utrustades med ett vätebombsförsedd flygvapen — och monopol på ett sådant — att användas som påtryckning på stater, som överväger att överträda förbudet. Jag erkänner att jag inte anser utsikterna till en rysk eller kinesisk accept av en dylik eller annan effektiv ordning vara stora. Särskilt som dessutom en överenskommelse rörande atomvapnen måste åtföljas av en samtidig begränsning av de övriga rustningarna, så att ingendera sidan behåller en avgjord militär överlägsenhet.

Trots dessa oerhörda svårigheter, som möter en internationell nedrustningssträvan, bör naturligtvis arbetet härpå bedrivas med största tänkbara energi. Historien lär oss att även problem, som på ett visst stadium förefaller olösliga, likväl emellanåt finner en lösning genom att förutsättningarna ändras un-

der inflytande av bl. a. målmedvetna åtgärder. För Sveriges del finns det all anledning att även i framtiden stödja strävandena på en allmän nedrustning och atomvapnens, giftgasernas, bakteriekrigföringens försvinnande under betingelser som bevarar och tryggar en tillräcklig försvarskraft hos västerns demokratier. Men det är inte nog härmed. Redan själva experimenten med bombexplosioner av detta slag synes — om de blir talrika — medföra allvarliga risker för svåröverskådliga skadeverkningar, vilket en grupp amerikanska vetenskapsmän nyligen framhållit. I avvaktan på de större problemens lösning förtjänar därför frågan om en internationell överenskommelse som åtminstone en tid framöver begränsar antalet experimentexplosioner att allvarligt övervägas. Under tiden kan frågans räckvidd utredas och underlag skaffas för en säkrare bedömning.

Vårt eget lands försvarsproblem har naturligtvis undergått en radikal förändring genom framkomsten av atomvapen. I samma mån som förrådet av sådana vapen ökas och vapen av begränsat format blir tillgängligt i öst och väst, får vi räkna med att de kan komma till användning mot oss om det ohyggliga skulle inträffa att ett krig utbryter. En bedömning av frågan hur vi bäst kan trygga vårt lands fred är därför numera uppenbarligen omöjlig utan att hänsyn tas till att stormakterna håller på att skaffa sig atomvapen i stigande antal. Jag erkänner att jag därför med stigande förvåning iakttagit hurusom den svenska regeringen underlåter att ge Sveriges folk upplysning om hur den ser på dessa vitala frågor. Endast regeringen med dess tillgång till alla de informationer, som måste vara hemliga, kan ge den erforderliga upplysningen utan att skada andra intressen. Man hade väntat att landets statsminister eller dess försvarsminister skulle ge Sveriges folk vägledning till en bedömning av frågan

Utrikesdebatt

om hur Sveriges försvarsproblem ter sig i det nya läget — en vägledning som går utöver överbefälhavarens av begripliga skäl begränsade antydningar och som klargör *regeringens* inställning. Hur förhåller det sig egentligen med de s. k. taktiska atomvapnen? Vilka är de och finns de i sådan skala och till sådan kostnad att de kan väntas om något år ingå i olika länders krigsmakt? Är Sveriges utsikter till försvar bättre, om både vi och en eventuell angripare har sådana taktiska atomvapen, än dessa utsikter hittills varit då ingendera sidan har haft dem? Hysar regeringen denna åsikt och anser regeringen därför att taktiska atomvapen i svenska händer skulle minska riskerna för angrepp och öka våra utsikter att få behålla fred? Vilka praktiska slutsatser för vårt lands vidkommande drar regeringen i så fall av dessa förhållanden? Svara nu inte att detta kommer regeringen att lämna besked om nästa år! Det är inte bundna ståndpunkter och definitiva beslut jag efterlyser. Det är ett bidrag till en offentlig debatt i livsviktiga frågor — en vägledning som regeringen allena kan ge — som jag efterlyser.

Jag upprepar att Sverige självklart fortsätter att stödja ansträngningarna att avlägsna det hot mot mänskligheten som atomstridsvapen, vätebomben, giftgaser, bakteriekrig men i grunden även andra krig innebär. Men så länge detta arbete inte lett till framgång får vårt lands politiska ledning inte rygga tillbaka för de problem som då, mycket mot vår vilja, inställer sig. Ingen annan än regeringen har tillgång till de avgörande informationerna. Kanske har inte ens den i dag tillräckligt med fakta för mer än begränsade praktiska slutsatser. Men en upplysande debatt, som kan i väsentlig mån klargöra frågeställningarna för hela vårt folk, är det regeringens plikt att möjliggöra. Sveriges utrikespolitik, som syftar till fredens bevarande, måste föras mot bakgrunden

av en så klar insikt rörande försvarsproblemens art, som det är möjligt att åstadkomma.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Det finns en mera realistisk utgångspunkt än Stalins död när man såsom regeringen och herr Ohlin vill precisera tidpunkten för de ändrade signalerna i världspolitiken. Det kom när det blev klart för amerikanerna att de hade kört fast i Korea. Då inleddes en period av förhandlingar, som medförde vapenstillståndet i Korea, konferenserna i Berlin och Genève, freden i Indokina och de något vaga besluten i Förenta Nationerna till förmån för nya överläggningar om nedrustning och avlägsnande av atomkrigsfaran.

Därmed uppnåddes, som utrikesministern riktigt påpekar, en viss avspänning, och för första gången på många decennier rasar inget krig mellan skilda stater.

Men problemet Taiwan — eller Formosa som utrikesministern betecknar det — beslutet om Västtysklands militarisering och beslutet att Atlantpaktens stridsstyrkor skall utrustas med atom- och atomvätevapen är nya mardrömmar för dem som inbillat sig att förhandlingslinjen nu definitivt har triumferat.

Vad Taiwan beträffar vill jag fatta mig kort. Amerikanernas faktiska ockupation av denna kinesiska ö, som USA själv betecknar som en länk i sitt försvar — tiotusentals kilometer från Amerika — skapar ett kritiskt läge i Fjärran Östern. Att den positionen utnyttjas för handelsblockad, sjöröveri mot många länder och terror mot Kina tvingar detta land att göra slut på det nuvarande tillståndet. Inget suveränt land kan i längden tolerera att en del av dess territorium används för skadegörelse mot det egna landet. Att Kina härvidlag har den moraliska rätten liksom folkrätten på sin sida lär vara svårt att bestrida.

Utrikesdebatt

Utrikesministern har erinrat om de urkunder, i vilka USA erkänt Kinas rätt till Taiwan. Frågan är juridiskt och moraliskt kristallklar. Den nya amerikanska ståndpunkt, enligt vilken Taiwan inte skulle vara kinesiskt territorium — samtidigt som dess skuggregering skall låtsas företräda hela det väldiga Kina i Förenta Nationerna — representerar en vrångbild av diplomati. Detta kan bara ytterligare kompromettera den amerikanska politiken och öka den imponerande raden av fiaskon för de amerikanska makthavarnas utrikespolitik under kriget.

Utrikesministern fastslår, att om Taiwan är kinesiskt måste aktionerna mot Chiang-Kai-chek-regimen betecknas som inbördeskrig. Ja, för den svenska regeringen och för Sverige liksom för alla länder som har erkänt Kina borde det väl inte finnas ens en skugga av tvivel i detta fall. Därför borde också den svenska regeringen använda sitt inflytande för att stödja de krafter som hävdar parollen: Bort med de amerikanska händerna från Kinas territorium!

Utrikesministern pekar med rätta på Västtysklands militarisering som en anledning till ny oro i Europa. Väsentliga överenskommelser mellan de segrande nationerna under och efter det andra världskriget har genom Västtysklands upprustning överkorsats. Samma krafter som på 25 år utlöst två världskrig får åter vapen i sina händer. Vad dem själva beträffar är det bara en tidsfråga när de slår in på de militära erövringarnas och revanschens väg. Inget folk, inte heller vårt, kan nu känna sig säkert för angrepp. Naturligtvis är hotet störst mot små och svaga stater. Jag vill instämma med utrikesministern när han påpekar, att dagens kombinationer snart kan komma att utbytas mot nya kombinationer mellan staterna.

Men utrikesministern har med tystnad förbigått de allra allvarligaste av de senaste månadernas händelser, nämligen atlantpaktens beslut i decem-

ber att utrusta sina stridskrafter med atomvapen för att vid första tillfälle använda dessa. Detta innebär ju bland annat att de dömda hitleristiska krigsförbrytarna, som nu står i spetsen för de västtyska stridskrafterna, kommer att disponera dessa vapen.

Atlantpaktspresen har försökt vissa undanmanövrer för att fördunkla innebörden av dessa orimliga beslut. Det slutliga avgörandet, om atomvapen skall brukas, ligger inte hos generalerna, utan hos atlantblockets regeringar, säger man. Men eftersom de mindre A-paktstaterna har överlämnat sin utrikespolitik, sin försvarspolitik, frågan om krig eller fred liksom bestämmandet över sina stridskrafter till NATO har de avhändert sig allt faktiskt inflytande. Avgörandet ligger hos generalerna. I den mån någon regering kan påverka detta så är det den amerikanska regeringen. Vem kan då glömma att så sent som år 1954 den nuvarande amerikanske utrikesministern, Mr Dulles, ville tillgripa atombomber mot Indokinas folk? Han upprepar därvid bara general Mac Arthurs krav från år 1951 att få bruka atombomber mot Korea och Kina.

Mr Dulles har för övrigt klaggjort, att om kriget kommer ämnar den amerikanska regeringen tillgripa atomvapen. Att detta är meningen avslöjades för övrigt den brittiske fältmarskalken Montgomery i höstas, då han förklarade: »Jag vill göra det fullkomligt klart att vi i SHAPE baserar hela vår operativa planläggning på atom- och väteatomstridsmedel i vårt försvar. För oss gäller det inte längre att de kanske skall användas. Nu är det alldeles bestämt att de skall användas.»

Var och en inser naturligtvis, att om stridskrafterna utrustas och utbildas med atomvapen, om man i detta syfte minskar arméstridskrafter och konventionella stridsmedel, så kan de med atomvapen utrustade stridskrafterna inte avstå från sådana i provningens stund.

Utrikesdebatt

En annan propagandafint som även brukats i vårt land är talet om att man närmast avser *taktiska* atomvapen; herr Ohlin berörde ju nyss detta spörsmål. Med taktiska atomvapen menar vederbörande exempelvis atombomber, som är betydligt starkare än Hiroshimabomben. Endast 6 000 av Hiroshimas 250 000 invånare antogs vara helt oskadade när den första atombomben krevade. Men så sent som i fjol dog 13 »oskadade» överlevande från Hiroshima av strålningsskador. Vart sjätte eller sjunde barn som födes av överlevande föräldrar från Hiroshima är vanskapt.

Såvitt man kan förstå menar vederbörande att alla atomvapen i motsats till vätevapen nu kan betraktas som konventionella och taktiska stridsmedel. Häromdagen brände amerikanerna av en sådan, skall vi säga taktisk atombomb, varvid man kunde se krevaden på 1 300 km avstånd. Om denna s. k. taktiska bomb alltså hade krevrat över London skulle det ha synts i Stockholm, eller från Kiruna till Köpenhamn. Detta säger oss rätt mycket om demagogien kring de s. k. taktiska försvarsvapnen.

I allt detta tal om taktiska och konventionella vapen vill man få folk att glömma att det här inte handlar om militär betvingelse utan om blind massutrotning och massförstörelse. En bomb för varje stad — som det amerikanska slagordet nu är. Hotet mot förberedda stridskrafter är ringa jämfört med hotet mot de öppna städerna.

Slutligen förbiser man att atomvapnen riktar sig mot *båda* de krigförande parterna, eftersom det numera inte är bara en stat som har monopol på dessa vapen.

Med anledning av att herr Ohlin nyss pläderade för att vi skulle skaffa oss atomvapen vill jag framhålla, att dessa vapen naturligtvis måste vara farligast för länder med mindre territorier. En sådan krigföring skulle alltså bli särskilt ödeläggande för länder som Sverige. Desperados med eller utan gene-

ralsstjärnor, som kräver att Sverige skall anskaffa atombomber och därmed legalisera användningen av atomvapen mot vårt land, borde därför kallas till ordningen. Det är lika groteskt att beteckna atomvapen som försvarsvapen som att påstå att atomvapen gynnar försvararen.

Statsministern gav i sitt interpellationssvar i första kammaren den 18 maj i fjol en ohygglig bild av atomvapnens verkningar. Ändå kan man fråga om inte det som därefter skett tillfört så mycket nytt att det är befogat att tala om nya omvälvande fakta, ja, om en ny situation. Jag tänker då på två saker: förstörelsekraften och radioaktivitetens verkningar. Den franske socialdemokratiska ledaren och förutvarande inrikesministern Jules Moch har nyss i en bok skildrat vätebombens verkningar. En vätebomb säges kunna utplåna Paris. En vätebomb över Stockholm skulle enligt hans uppgifter förstöra alla byggnader inom 15 km radie från explosionscentrum, hettan skulle döda allt inom 30 km och åstadkomma skador upp till 120 km från explosionscentrum, medan radioaktiviteten skulle kunna döda levande varelser upp till 100 km från centrum. Det innebär att en vätebomb över Stockholm skulle kunna skada samhällen och levande varelser bortom Östhammar, Sala, Västerås, Eskilstuna och Nyköping. En motsvarande bomb över Eskilstuna skulle kunna bringa skador öster om Stockholm och väster om Karlskoga.

Som bekant skadades japanska fiskare — som det senare visade sig också dödligt — 140 km från en krevadplats föregående sommar. Ett område av Värmlands storlek i Stilla havet var långt efter en krevad livsfarligt infekterat, enligt en uppgift från amerikanska atomkraftskommissionen för ett par veckor sedan. Att förekomsten av radioinfekterad fisk ökar i Stilla havet sju månader efter en krevad är en uppgift av den japanske professorn Mori.

Utrikesdebatt

Många människor har därjämte skadats i samband med experimenten, enligt nya officiella amerikanska uppgifter.

Om radioaktiviteten framhöll statsministern i sitt interpellationssvar att den förs upp i stratosfären och dras vidare med luftströmmarna. Men vi hade radioaktivt regn över södra Sverige den 30 oktober i fjol! I somras var radioaktiviteten tio gånger starkare än normalt i Paris och naturligtvis även i andra delar av Europa. En fördubbling av denna dos, säger en vetenskapsman som för närvarande arbetar i Stockholm, kan på 60 år minska Europas befolkning till hälften.

Så mycket nytt har i vart fall bringats i dagen att man kan hävda att nya värderingar är nödvändiga, att det gamla betraktelsesättet måste revideras och att man måste söka finna vägen till en ny politik i frågan. Detta borde inte behöva bli en partipolitisk tvistefråga, eftersom dessa nya krafter av förstörelse och död inte kommer att göra skillnad på människorna efter deras åsikter, nationalitet eller hudfärg. Man kan nämligen inte slå sig till ro med ursäkten att man själv respektive ett litet land förmår så litet. Här måste enligt vår mening både regeringar och parlament träda i spetsen.

Jag vill särskilt betona att man måste börja hemma. När exempelvis marinen och armén höll sina övningar föregående höst brände man av attrapper, som gav föreställningar om exploderande atombomber. Avsikten därmed avslöjades av Ny Militär Tidskrift: Det gällde »att vänja våra soldater och vårt folk vid att atomstridsmedel kan komma till användning». Det gav ju också en förvarning om ÖB-planens krav på atomvapen till de svenska stridskrafterna, som presenterades kort tid därefter. Militärerna vet sedan gammalt hur en slipsten skall dras.

Så sent som förra hösten påpekade försvarsministern vilket stort ansvar den regering påtar sig, som beslutar in-

sättandet av atomvapen. Det är efter hans och statsministerns uttalanden i interpellationsdebatten märkligt, att man tillåtit generalernas atomvapenlek utan att på något sätt anmäla sitt missnöje därmed.

Att opinionsrörelsen mot atomstridsmedlen inte varit utan verkan framgår av erfarenheterna. Utan denna rörelse hade general McArthur säkert fått fullmakt att bruka atomvapen mot Korea och Kina. Utan densamma hade utrikesminister Dulles kunnat sätta in det amerikanska flyget med atombomber i Indokina, såsom han förordade.

Men *de vågade inte!* Ännu har inte det amerikanska folket övervunnit chocken efter Hiroshima och Nagasaki. Förenta Nationernas enhälliga beslut 1946 om åtgärder mot atomvapen verkar återhållande, trots den s. k. Baruchplanen och det senare sabotaget av alla strävanden i syfte att kriminalisera atomvapen. Den stora stockholmsappellen, som samlade 500 miljoner namnunderskrifter, bidrog starkt till att kyla av atomkrigarnas heta pannor.

Alla de fakta som kommit i dagen och som jag nyss erinrat om öppnar nya möjligheter för insatser mot atomvapenkrig. Många regeringar har uttalat sig mot sådan krigsföring. Den svenska regeringens inställning bör väl vara klar, även om den en tid förirrat sig i den amerikanska kontrolljungeln. Ja, jag tror man kan säga att i Sverige är de människor ganska lätt räknade som vågar uttala sympatier för atomvapenkrigföring, även om herr Hjalmarsons gälla röst i årets remissdebatt försökt uppmuntra sådana.

Det vore av stort värde om Sveriges regering klart sade ifrån, att den fördömer alla dem som propagerar för atomvapenkrig. Ännu värdefullare vore om regeringen i FN föreslog konkreta åtgärder för att kriminalisera atomvapens användning, för att förstöra befintliga lager och för att få slut på ex-

Utrikesdebatt

perimenten med atomvapen. En sådan insats skulle bli ett verksamt stöd åt alla dem som betraktar atomvapenkrig som en förbrytelse mot hela mänskligheten och dess framtid.

I ett tal, som utrikesminister Undén höll i Oslo den 20 november förra året, gjordes några intressanta värderingar. Han konstaterade där att atlantpaktspolitiken är en balanspolitik, som innebär ett återvändande till ett primitivt skede av internationell politik, en politik som genomfördes före första och andra världskrigen och som ledde till kapprustning, spänning och krig. Han ville inte beteckna Atlantpakten som en internationell ordningsmakt och hävdade, att anslutning dit ökar otryggheten för vårt land. Vår politik vill satsa på freden, minska antalet friktionsytor och vägrar att genom en allians utpeka näraliggande grannar som latent eller permanenta fiender.

Slutsatsen av hans resonemang var att det egentligen endast finns två alternativ: kollektiv säkerhet eller den s. k. jämviktspolitiken, varav den första visar vägen till fred och den andra till kriget. Det kan inom parentes erinras om att talet belönades med censur i norsk och dansk press och med utskällning i den svenska atlantpaktspressen.

I talet gjordes emellertid en slags kommentar till det svar svenska regeringen dagen före hade avgivit till sovjetregeringen i anledning av inbjudan till en konferens för behandling av frågan om europeisk kollektiv säkerhet. I dagens anförande har utrikesministern med tystnad förbigått detta spörsmål och nöjt sig med ett konstaterande att »endast» de icke-kapitalistiska länderna i Europa deltog i Moskvakonferensen. Eftersom dessa representerar mer än hälften av Europas befolkning är detta ingenting att bagatellisera. Utrikesministern ville emellertid i sitt Oslo-tal beteckna förslaget om europeisk kollektiv säkerhet som en linje

för »ett framtida tillstånd» av ökat förtroende mellan staterna.

Jag tror icke att man kan slå sig till ro med sådana undanflykter. Är inte detta, herr utrikesminister, en blindbockslek av samma innebörd, som när utrikesministern i Oslo framhöll, att den perfekta tryggheten skulle vara att säkerheten överlämnades till en liten grupp ingenjörer och vetenskapsmän, som med en eller annan bomb kunde släcka varje krigsbrand i dess linda. Utrikesministern kan ju inte vara okunnig om att det är just dessa experter som konstruerar skräckvapnen. Våra egna experter är så fulla av fördomar, att de inte ens vågar tala om för det svenska folket, att världens första och enda atomkraftverk arbetar sedan 9 månader tillbaka, helt enkelt därför att det sker i Sovjetunionen, men däremot berättar man om planer att i England och USA om något eller några år skapa sådana atomkraftverk.

Nej, vi tror inte på en sådan slags säkerhet. Men vi anser att det skulle ha varit fördelaktigt om regeringen själv klart sagt ifrån, hur den anser att strävandena till trygghet bäst kunde betjänas. Man borde inte avvisa förslag till kollektiv säkerhet utan att precisera, hur man själv skulle vilja lösa frågan. Till dess denna fråga är löst hoppas vi att regeringen sätter in sina krafter på uppgiften att befordra den fredliga samlevnaden mellan de båda systemens länder och alltid vara beredd att jämna förhandlingarnas väg.

På tal om fredlig samlevnad visar en episod, att det göbbelska hotet vid krigsslutet om fascistiska varulvar inte bör bagatelliseras. Jag tänker på attacken mot den rumänska legationen i Schweiz, som ju även krävde ett människoliv. Eftersom organisatören av dessa attacker befinner sig under USA:s beskydd och med telegrambyråernas förmedling hotat att upprepa ogärningarna även i andra länder, vill jag rikta regeringens uppmärksamhet

Utrikesdebatt

därpå och hoppas att man är uppmärksam på element som med dylika kriminella metoder vill öka den internationella spänningen och försvåra den fredliga samlevnaden mellan staterna.

Utrikesministern, som för en tid sedan i ett utmärkt tal i Förenta Nationerna försvarade vetorätten, påstår nu att det kunde vara ett svenskt intresse att vetorätten slopades när det gäller inval av nya medlemmar i Förenta Nationerna. Men om man såsom regeringen hävdar kravet på Förenta Nationernas universalitet och företräder den ståndpunkten, att samtliga stater som begär inträde skall beviljas sådant, hur kan man då vilja ändra stadgan på den punkten? Det är bekant att en rad stater nu ställs utanför, emedan amerikanerna inte vill släppa in Ungern, Rumänien, Albanien och andra stater. USA vill bara släppa in stater som kan bli delar av dess voteringsmaskin i Förenta Nationerna. USA gillar den nuvarande ordningen, som innebär att Island med 100 000 invånare har större inflytande i Förenta Nationerna än Kina med 600 miljoner invånare, och slår vakt om en ordning som innebär, att en rad småstater under USA:s ledning kan votera ner förslag bakom vilka står världens största länder, som representerar flertalet medborgare i FN-anslutna stater.

Jag fruktar att ett bifall till revideringskraven i fråga om FN-stadgan bara kommer att förstärka denna skadliga tendens att utplåna FN:s kvarstående universalitet och göra organisationen till ett öppet bihang till USA:s utrikesdepartement.

Utrikesministern talar i dag om att Förenta Nationernas nionde möte i höstas präglades av större saklighet och bättre atmosfär än tidigare. Jag måste då med beklagande konstatera, att den svenska delegationen vid FN:s nionde möte i så hög grad inpassades i den amerikanska voteringsapparaten. Herr Hjalmarson, som tillhörde den svenska

delegationen, bör kunna känna sig belåten.

Utrikesministern omnämner, att den svenska regeringen är angelägen om att tillmötesgå kraven på avskaffande av kontrollkommissionen i Korea. Motiveringen därför är svårigheterna att genomföra en effektiv kontroll och att dessa svårigheter grundas på vapenstillståndsavtalets bestämmelser. Men jag måste fråga: Kan det verkligen vara en svensk angelägenhet att verka för en revidering av detta avtal? De förmenta svårigheter, som den svenska regeringen här pekar på, var ju förutsedda i avtalet. Enligt vad jag kan förstå innebär därför regeringens krav på avveckling av Sveriges verksamhet i koreakommissionen ett stöd åt de krafter som vill göra slut på vapenstillståndet. Detta borde inte vara ett svenskt intresse. Det kan lika litet vara en väsentlig fråga, därest Sveriges deltagande i kontrollen skulle dra ut på tiden ännu ett tag till dess mera normala förhållanden upprättas i Korea.

Den formella utgångspunkten för denna utrikesdebatt är, såsom utrikesministern påpekar, remissen av en rapport om verksamheten i Nordiska rådet. Försvaren av Nordiska rådet brukar peka på passfriheten och den fria arbetsmarknaden i Norden som bevis på effekten av Nordiska rådets verksamhet. Men på dessa och en del andra områden har väl ingenting annat inträffat än som kunnat uppnås utan nordiskt parlament.

När man tar del av Nordiska rådets protokoll får man ofta intrycket av att en samling utopister underhåller varandra med lika välklingande som verklighetsfrämmande talövningar. Detta konstaterande motsägs inte av det faktum, att det kalla krigets röster ibland skär igenom den välvilliga och menlösa ordkören. Just menlösheten och detta att vederbörande inte kan åstadkomma någonting praktiskt har ibland anförts som försvar för Nordiska rådet. Men

Utrikesdebatt

att försvara en institution med dess oförmåga är ett dåligt försvar.

Är inte Nordiska rådet ett stort självbedrägeri? Bidrar det inte till att dölja för de oroliga nordiska folken hela omfattningen av de nordiska ländernas splittring i deras livsfrågor? Ty all rökelse kring Nordiska rådet till trots, alla försök att ge illusion av nordisk enhet kan inte dölja enkla fakta: våra folk har inte en gemensam utrikespolitik, inte en likartad försvarspolitik, och de kan inte heller genomföra en gemensam ekonomisk politik.

Vi kan inte förmena Norge och Danmark att själva bestämma sin utrikespolitik. Men vi bör inte dölja oron över att dessa länder överlämnat beslutanderätten över sin utrikespolitik liksom över sina stridskrafter till amerikanska generaler och skaffat sig garantier för att från ett nytt storkrigs första dag indragras som krigförande.

Utrikesministern anger de ekonomiska frågorna och samarbetet för deras lösning som de viktigaste för Nordiska rådet. Man torde väl få betrakta Harpsundskonferensen i slutet av oktober som en torped på det ekonomiska samarbetet och planerna på en nordisk tullunion och en gemensam nordisk marknad. Vi beklagar det inte. Om en nordisk tullunion, såsom norrmännen påpekat, förutsätter gemensam valuta, gemensamma växelkurser, en gemensam ekonomisk politik, en gemensam skattelagstiftning, en gemensam räntepolitik och en gemensam löne- och prispolitik — hur kan man därefter föra en självständig nationell politik? Vem kunde vinna därpå — det land som står utanför Atlantpakten eller de länder som står inom densamma?

Det har utpekats som en möjlighet att de nordiska länderna borde samtidigt förverkliga vissa sociala reformer, såsom arbetstidsförkortningen, arbetarpensioneringen m. m. Vi fruktar för att en sådan samordning skulle konservera de nuvarande förhållandena.

Det skulle kunna försvåra partiella lösningar i industrier, där betingelserna är särskilt gynnsamma för sådana. Med kännedom om den norska industriens svaga konkurrensförmåga finge man befara, att just de mest efterblivna företagen skulle få bestämma reformtakten. Något dylikt kan inte vara ett svenskt arbetarintresse och motsvarar för övrigt inte arbetarintressena i övriga nordiska länder.

Jag tror att det vore bättre både för det svenska folket och för Norges och Danmarks folk att komedien med Nordiska rådet upphörde och att folken gjordes uppmärksamma på den tragiska splittringen i Norden. Detta skulle på längre sikt befördra ett sakligt samarbete mellan de nordiska folken.

Jag är därmed vid slutet av mitt anförande. Vi stöder varje steg från regeringens sida på den alliansfria linjen och som underlättar en svensk neutralitetspolitik. Det finns trots allt åtskilligt fler positiva drag i denna utrikespolitik nu än tidigare.

Men det finns som bekant olika slags neutralitet. En sådan variation som innebär att ta ställning mot den ena sidan i en tänkt kombination och på skilda sätt förbereda understöd av motparten är en dålig neutralitet. Men är det inte ett sådant slags neutralitet som förespeglar våra militärer, för att nu inte tala om herrar Hjalmarson och Ohlin?

Med sådana föreställningar om neutraliteten kunde också flygstabschefen uppbygga sina israeliska kolleger med fantasier om den lille Davids utomordentliga möjligheter mot den store Goliat, d. v. s. om kommande svenska bragder mot det ryska folket. Detta är för all del inte ett nytt tema. Det spelades upp med särskild intensitet efter det första världskriget av gruppen »Antingen—eller» och har både tidigare och därefter tillåtits prägla svenskt militärt tänkande. Men det är ett ohållbart slags neutralitet.

Utrikesdebatt

Det finns också en variation som ställer opartiskheten som ledstjärna. Den ger mer respekt och förtroende, och jag betvivlar inte att den uppriktigt önskas av det svenska folket.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Vad beror det på att den utrikespolitiska debatten i vårt land så ofta endast förmår mobilisera högaktningfulla likgiltighet, att den inte tycks kunna tränga fram till människornas intresse och uppmärksamhet?

För riksdagens del är ju utrikespolitik någonting, åt vilket man pliktskyldigast ägnar sig en gång om året. Vi demonstrerar vår respekt och skyndar över till något annat och mer inspirerande. Den svenska riksdagen bryr sig varken om staren eller tsaren, för att låna ett uttryck från Karlfeldt.

Det bristande intresset för utrikespolitiska problemställningar är en allvarlig omständighet. Vi riskerar att förlora den levande kontakten med den värld, i vilken vi befinner oss. Folket som lever vid sidan av, kallade en amerikansk tidningsman oss nyligen. Vi löper risken att psykologiskt sett bli tagna på sängen av det som händer, om något händer.

Riksdagen leder inte opinionsbildningen i utrikespolitiskt avseende. Tyvärr kan jag inte finna att regeringen gör det heller. Pressen gör aktningssäva försök, men dess utgångsmaterial från hemmaplan räcker inte. Delvis duger det inte. Det är för allmänt och för ängsligt i sin strävan att undvika bestämda formuleringar. Den svenska utrikesdebatten håller sig i alltför stor utsträckning inom det självklaras gränser. Därför hotar den att bli en upprepningarnas uppvisning.

Naturligtvis har vi alla skuld till detta. Vi är alla så angelägna att vara säkra på det vi säger, att mycket litet

blir sagt. Vi vill allihop framstå som objektiva uttolkare av den enda rätta utrikespolitiken och förvandlas därför till något slags alliansfrihetens exegeter, som rör oss i vår egen abstrakta värld, inte i den konkreta och motsäggelsefulla, där nödvändigheten föreligger att oupphörligt ta ståndpunkt, inte till nyanser i tolkningen, utan till handlinger och människor.

Detta har inte minst framträtt, då militärpolitiska frågeställningar i Skandinavien aktualiserats — t. ex. i samband med diskussionen om trondheimsleden.

I Förenta Nationernas generalförsamling företrädde Sverige i likhet med bl. a. de andra skandinaviska länderna av en delegation med representanter både för regeringsmajoritet och opposition. Detta arrangemang främjar saklig samverkan i utrikesfrågorna och ligger i linje med formerna för utrikesärendenas behandling i riksdagen. Självfallet måste vår verksamhet i generalförsamlingen bygga på ett förtroendefullt samarbete inte endast inom delegationen, utan också mellan denna å ena sidan och regeringens och oppositionens företrädare på hemmaplan å andra sidan, särskilt när det gäller att ta ställning i politiskt viktigare angelägenheter. Ett sådant samarbete brukar väl också vara regel. Men då måste även regeringen vara på det klara med att det inte får komma i fråga, att den förelägger någon sig närstående delegat att uppläsa ett anförande i en betydelsefull fråga utan att delegationens medlemmar får tillfälle att diskutera det och eventuellt föreslå ändringar eller tillägg, vilka, om så erfordras, kan bli prövade av regeringen och oppositionens representanter i Sverige. Delegationen bör med andra ord inte betraktas som statsanställd uppläsare utan som ett organ för aktiv medverkan vid utformningen av Sveriges politik i FN.

Från denna princip skedde ett flå

Utrikesdebatt

grant avsteg, då det svenska inlägget i koreadebatten i FN skulle göras. Detta inlägg förelades från Stockholm utan förvarning. I detsamma förekom även vissa politiska uttalanden — det gällde speciellt Kinas representation i FN — som enligt mitt förmenande byggde på en juridiskt-formalistisk grundsyn men som framför allt skulle presenteras vid en tidpunkt, som med hänsyn till stämningen i Amerika inte hade kunnat vara mera olyckligt vald. Delegationen fick inget som helst rådrum för att överväga dessa uttalanden eller för att kontakta Sverige, innan anförandet skulle hållas. De som inte var tillfreds hade bara att reservera sig i delegationen. Så får det, herr talman, inte gå till.

Det borde också vara möjligt att genom bättre informationer ge riksdagen ett bättre underlag för den utrikespolitiska diskussionen här hemma — inte bara den, som anordnas en gång om året utan också den, som pågår året om, man och man emellan. Beskickningschefer, militärattachéer och andra experter, som kommer hem för att rapportera från händelsernas centrum, borde få rapportera också för utrikesutskottet. Det finns ingen anledning att hemligstämpla dem eller deras erfarenheter. Över huvud taget skulle utrikesdepartementet göra sig och den utrikespolitiska debatten en stor tjänst, om det ville spara på hemligstämpeln. Den är och bör vara ett instrument för sällsynta undantagsfall — inte för dagligt bruk.

Regeringen borde vara angelägen att låta de nyanser och meningsskiljaktigheter, som finns, komma till synes. Det skadar på intet vis vår ställning, om det klart framgår att den ståndpunkt, vi kommit till, har vi nått efter diskussion. Vi fick nyligen en publikation på 153 sidor, som heter Utrikesfrågor. Varje rad i den är ägnad vad regeringen och dess ledamöter under 1954 haft att anföra — inte en bokstav är upplåten för oppositionen. Doku-

ment nr 8 i samlingen karakteriseras på följande sätt i registret: »Anförande av utrikesministern vid valmöte i Årjäng (alliansfriheten, polemik mot högerledaren hr Hjalmarson).» Vad har då bemälda Hjalmarson haft för sig, som framkallat polemiken i Årjäng? Vad hade han att anföra för förmildrande omständigheter, sedan åklagaren i Årjäng utfört sin talan? Ja, därom har skrifterna intet att förtälja. Där finns bara polemiken mot figuren i fråga.

I publikationen redovisas ett antal interpellationssvar men inte en enda interpellation. Det är alltså bara svaren, som anses förtjänta av uppmärksamhet.

Ehuru rätt anmärkningsvärt är inte själva faktum någonting att länge hänga upp sig på. Allvarligare är, att en teknik av detta slag ger mig en känsla av att det finns de, som förmenar att utrikespolitik skulle vara någonting för excellensen och inte för oss andra, som går här och funderar.

I Amerika, i England, i Holland, ja, så nära oss som i Danmark resoneras ständigt och ivrigt om konkreta utrikespolitiska frågor. Meningarna är delade, och deras företrädare biter ifrån sig åt alla håll. De ansvariga sätter tydligen värde på den debatten. De engagerar sig i den, ger den material och näring. De tar kritiken för vad den är värd. De tar hänsyn till kritiken. Ej sällan bryter debatten igenom partilinjerna. Den söker sina egna vägar. Frågan om hur USA skulle agera, då krisen i Indokina gick mot sin kulmen, diskuterades livligt i hela Amerika. Alla nyanser och alla meningsriktningar gjorde sig hörda. Där fanns folk, som ville omedelbar väpnad amerikansk insats. Där fanns folk, som ville att USA skulle koncentrera alla sina styrkor till Formosafrenten och låta Indokina falla. Där fanns de, som ansåg att en uppgörelse över hela fältet med det aggressiva Kommunist-Kina borde eftersträvas, även om det betydde ett uppgi-

Utrikesdebatt

vande av bastionerna på öarna utanför Kina. Tonen i debatten var stundvis rätt hetsig, men den fördes hela tiden om den sak det rent konkret gällde. Det var mig veterligt ingen i ansvarig ställning, som försökte vrida meningsutbytet till en uppgörelse om de grundläggande linjerna för amerikansk utrikespolitik. Man lät helt enkelt detta vara detta.

I själva verket är naturligtvis också svensk utrikespolitik ett antal ståndpunktstaganden till en lång rad praktiska och påtagliga frågor, icke tillämplad alliansfrihet eller neutralitetspolitik. Utanför en smal sektor av det rent militära området ger oss dessa begrepp ingen vägledning alls. De löser inte vårt trygghetsproblem, och de sprider intet ljus över hur vi skall kunna bidra till att lösa andras. Men inom och utom FN ställs vi inför oupphörliga avgöranden. Vi måste rösta. Vi måste ge uttryck för vår mening på annat sätt. Att konsekvent avstå från att ha någon uppfattning är inte möjligt. Det skulle innebära att vi ställde oss utanför den värld vi lever i. Vi skulle flytta från jorden till planeten Neutralia, en i världsrymden fritt svävande företeelse.

Då vi tar ställning, gör vi en bedömning. Vi försöker bilda oss en föreställning om vad som är klokt och vad som är rätt. Att det händer att vi då kommer till olika resultat är inte märkvärdigt. Det betyder inte att den ene är mera alliansfri än den andre, bara att vi drar olika slutsatser av ett givet material. Ej sällan händer det att fortsatta resonemang ger enighet.

Vem skall representera Kina i FN? Enligt regeringens mening Peking-regeringen, som har den faktiska makten på det kinesiska fastlandet. Enligt min mening tills vidare den regering, som inte gått till öppet krig med FN, d. v. s. Formosa-regeringen. Det kan anföras skäl för båda ståndpunkterna, men man kan inte säga att någon av dem är oförnelig med vår alliansfria linje. En så-

dan argumentation är meningslös. Utan meningsskiljaktigheter uttalade vi vår mening om de kinesiska spiondomarna över de fångna amerikanska flygarna. Domarna har naturligtvis en utrikespolitisk bakgrund, men vår bedömning tog väsentlig hänsyn till rättsliga och mänskliga omständigheter. Vi sade vårt ord som västerlänningar och människor, inte som företrädare för en viss utrikespolitisk linje.

När Genève-konferensens resultat i koreafrågan skulle redovisas för FN, röstade vi för västmakternas resolution med dess uttalande om målsättningen för den internationella säkerhetsorganisationens aktuella strävanden — helt enkelt därför att detta enligt vår bedömning svarade mot organisationens uppgifter i nuläget.

Herr Hagberg i Stockholm menade, att Sverige i Förenta Nationerna skulle ha inordnat sig i vad herr Hagberg kallade den amerikanska voteringsmaskinen. Eftersom jag har haft förmånen att delta i FN:s senaste session, kan jag konstatera att denna voteringsmaskin liksom så mycket annat är en herr Hagbergs egen uppfinning. Mig veterligt finns det i Förenta Nationernas generalförsamling bara en enda grupp, som vid varje tillfälle röstar absolut enhetligt, och det är östblockets förespråkare. När en talare från östblocket har haft ordet, vet man precis vad alla andra talare därifrån kommer att säga. På den demokratiska sidan däremot förekommer mycket ofta stora meningsbrytningar, och röstningen sker där än så, än så. Sverige utgör därvidlag icke något undantag. Det är riktigt, herr Hagberg, och det har jag antytt förut, att när det gällde frågan om spiondomarna och Genève-resolutionen i koreafrågan, så röstade vi på samma sida som västmakterna, men detta av sakliga skäl. Och vad har herr Hagberg att invända mot dessa skäl?

Internationell politik är alltså praktisk politik, som i avsnitt efter avsnitt

Utrikesdebatt

engagerar de medverkande. Men naturligtvis måste vi ha vissa grundläggande värderingar att falla tillbaka på. Detta är inte mindre nödvändigt, därför att arbetet tyvärr måste bedrivas i en laddad atmosfär och i en värld, där två stora och mäktiga grupper alltså står låsta i ett motsatsförhållande.

Vad är det som gör fredlig konkurrens och fredlig samlevnad mellan den fria världen och den kommunistiska till ett mål, som alla hoppas på men ingen riktigt vågar tro på? En sådan samlevnad måste till sist förutsätta en någorlunda fri andlig växelverkan på det personliga och mänskliga planet mellan de olika länderna. Men hur skall en sådan kunna etableras med sovjet-systemet? Detta tolererar ingen fri opinionsbildning. Det har inte, för att citera ett bra uttryck av författaren Olof Lagercrantz, något personligt ansikte. Varje fritt utbyte av synpunkter, erfarenheter och tankar mellan människor i Sovjet och människor utanför är förbjudet. Den svenska riksdagen kan resa till Ryssland för att få se dess officiella ansikte från nära håll, men varje förhoppning att komma till ömsesidigt givande resonemang om väsentliga ting är utesluten. Sovjet kan byta regering, numera tydligen till och med utan arkebusering. Regeringsskiftet är emellertid ett faktum, när människorna får veta något om det. Pravda publicerar vad som *har* skett. Medborgarna har rätt att läsa Pravda.

Kommunisterna är övertygade om att deras samhällssystem är överlägset alla andra. Det är deras sak. Men sovjetrysk imperialism faller i varje läge, där detta är nödvändigt och möjligt, tillbaka på våld, aggressivt om än nödtorftigt maskerat våld. De ur frihetens synpunkt underutvecklade länderna hålls bundna vid Sovjet av våld. Bakom all aktivitet står en väldig militärmakt, som de härskande inte tvekar att sätta in i den stund då detta, det sista argumentet, förefaller dem effektivt.

Sovjetrysk diplomati och sovjetrysk propaganda ger fortfarande alla vederlagta uttryck och alla termer sitt eget innehåll. Frihet, fria val, demokrati betyder något annat i sovjetvokabulären än när vi tar det i munnen. Analyserar man de statliga deklarationer om fria alltyska val, som under åren gjorts från Moskva, finner man att de alla innehåller samma garantier för fortsatt ryskt herravälde över Tyskland. Jag för min del kan inte se, att de senaste ryska uttalandena — till exempel i Molotovs tal — förändrat någonting i sak. Ordvalet skiftar en aning, men vilket värde kan man tillmätta nyanser, uppenbarligen frampressade i tolvte timman, i den stund då den västtyska upprustning, som man från sovjetryskt håll till varje pris vill hindra, står inför sitt genomförande? Vackra ord, som kommer för sent, är bara ord, särskilt om den som uttalar dem haft god tid att visa god vilja.

Sovjetrysk utrikespolitik arbetar på två plan — ett synligt och ett osynligt. I sin tjänst har den inte bara legationer och ambassader, pressavdelningar och militärattachéer utan också effektiva instrument för underjordiskt arbete med uppgift att förbereda maktens erövring inom svaga och utsatta områden.

Det är alldeles klart, herr talman, att då det vi kallar fredlig samlevnad och konkurrens på lika villkor inte ännu är möjliga, så är den fria världens styrka en förutsättning för fred.

»Den svenska opinionen satsar på freden», sade utrikesministern i Oslo. Ja, det gör vi, men inte bara vi utan alla fria folk. Vi satsar på freden men på den fred, som har resurser till motstånd mot varje fredskränkning och varje attack på friheten. När utrikesministern i sitt Oslo-tal ville till »myternas område» hänvisa den föreställningen, att en artikel i FN:s stadga skulle vara garanti nog för att avskräcka från fredsbrott, hade han naturligt-

Utrikesdebatt

vis rätt. FN-tadgan kan inte rädda freden, men det faktum att de västliga länderna sätter makt bakom FN:s *grundtanke* om den odelbara friheten och den odelbara freden kan — kanske — göra det. Det finns under alla förhållanden inget alternativ, inte i världen som den nu ser ut.

Just det förhållandet, att vi lever i den fria sfären, gör det naturligt för oss att kritisera vad som enligt vår uppfattning bör kritiseras i de stora demokratiernas utrikespolitik. Enskildheter förstår vi inte, ett och annat förefaller med våra utgångspunkter olämpligt och oklokt. Två ting bör vi dock aldrig glömma, när vi bedömer och dömer.

De stora demokratierna — inte minst Amerika — tar risker, stora risker för fredens skull. Inte heller en amerikansk soldat har mer än ett liv. Risktagandet gäller ofantliga områden, från Centraleuropa till Sydostasien, där Formosa är den nödvändiga replipunkten för att tre svaga länder, Laos, Kambodja och Thailand, inte skall falla offer för kommunistisk aggression. Att vara stark över hela denna yta måste vara påfrestande och oerhört dyrbart. Icke minst ur denna synpunkt måste den västtyska kraftanspänning, som nu tar konkret form, vara en fördel — en fördel för alla Europas fria folk. Den europeiska kraften till motstånd blir större. Den blir fast förankrad också på Europas fastland, inte bara på de brittiska öarna. Kraftbalansen blir bättre och därmed chansen för att det kalla krigets temperatur inte stiger.

Den svenska alliansfria linjen är möjlig, därför att de fria demokratierna är sammanslutna i en allians, som är militärt stark nog att skapa jämvikt. Fanns ingen motvikt till de kommunistiska arméernas styrka och den ryska världserövrarpolitikens vikt, skulle våra möjligheter att hävda vår rätt till handlingsfrihet vara minimala. Det är alltså atlantpaktsländernas uppslutning till frihetens försvar och deras bered-

villighet att ta ansvar för denna, som ger oss behövlig rörelsefrihet och de utsikter vi har att föra den alliansfria politik vårt läge gör naturlig för oss.

Försvarspolitiskt har den tankegång en utförts i överbefälhavarens försvarsutredning, såväl i de allmänna riktlinjerna som i de konkreta förslagen. Bland dessa senare har synpunkterna på det taktiska atomvapnets plats i ett framtida svenskt försvar väckt stor uppmärksamhet. Det är viktigt att den svenska diskussionen om atomstridsmedel håller sig till sak och inte flyter ut i allmänna skräckmålningar. Vad vi har att diskutera i anslutning till överbefälhavarens utredning är ett atomvapen avsett att användas mot anfallande fiendliga stridskrafter och konstruerat för denna begränsade uppgift. Det är alltså över huvud taget inte fråga om t. ex. hiroschimabomber. Ingen i vårt land har haft en tanke på att, även om vi kunde det, med vårt försvar införliva atombomben som massförstörelsemedel mot befolkningscentra. Det taktiska atomvapnet — det går att definiera detta — ger försvararen en större fördel än angriparen. Redan detta är skäl att kallt och realistiskt diskutera det som ett led i vårt försvar.

Därtill kommer emellertid den omständighet, som överbefälhavaren sammanfattar i följande ord: »Om en småstat saknar atomstridsmedel och ej ingår i någon allians, som disponerar sådana stridsmedel, kan detta därför i vissa lägen utgöra en lockelse för en angripare.» Vårt försvar har i första hand till syfte att göra vårt land så litet lockande som möjligt för en angripare. Därför är det angeläget att försvaret tillföres taktiskt atomvapen så länge inte ett internationellt förbud mot användande av atomvapen över huvud kunnat genomföras i förening med effektiv kontroll över förbudets efterlevnad. I FN har vi under enighet mellan de politiska partierna röstat för ett sådant förbud.

Utrikesdebatt

»Det är under krigstid man skiljer mellan neutrala och krigförande», säger utrikesministern i sitt anförande i Oslo om den kollektiva säkerhetens filosofi. Det kan alltså inte vara träffande att beteckna den svenska utrikespolitiken som neutralitetspolitik. Att ordet fortfarande användes beror väl huvudsakligen på gammal slentrian och på en viss obenägenhet att analysera begreppen. Såvitt jag förstår är det inte heller realistiskt att, som läget nu är i världen, tala om en alliansfri politik, vars enda syfte skulle vara att möjliggöra neutralitet vid krig. Den stora uppgiften är att rädda friheten och undvika kriget. Det är en handlingsnorm, som är praktiskt användbar, och för vilken *alla* folk, stora som små, måste ta sin del av ansvaret.

Då och då dyker det upp funderingar på något slags allians mellan de alliansfria. Neutralitetstankens aktivister framträder. Man får den känslan att det finns folk, som tycker att det ur mänsklighetens synpunkt skulle vara likgiltigt om öst eller väst tar hem spelet. Låt oss vara ärliga nog att säga, att i ett Europa behärskat av Sovjet funnes intet utrymme för en oberoende svensk demokrati.

Utrikesministern hävdar, att den internationella konstellationen i sina huvuddrag är densamma som före Nationernas förbund och Förenta Nationerna. Det har inte skett någon djupgående förändring i den internationella politiken. Denna karakteriseras alltjämt av strävan efter maktbalans. Formellt sett är det så. Blocken balanserar till all lycka varandra. Ytligt sett är det också fråga om två maktkonstellationer och ingenting annat. Men varken på den ena sidan eller på den andra är det fråga om stormaktsallianser av traditionellt slag. Det demokratiska blocket svetsas samman av en idé, av idén om allas rätt att leva sitt eget liv. Motsidan kräver världsherravälde. Lyckas den nå sitt mål, ges det ingen återvändo. Då är världets välde befäst för överskadlig tid, då

måste kampen för frihet och rätt börja från början igen.

Vi skall inte föra vad utrikesministern kallar en emotionell utrikespolitik, men realism behöver inte vara känslökyla — inte ens i utrikespolitiken.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr *Widén* (fp) instämde i det avsnitt av anförandet, som berörde samarbetet mellan den svenska delegationen i FN och vår utrikesledning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag skall be att få göra några randanmärkningar till de anföranden, som hållits av herrar Ohlin och Hjalmarson.

Herr Ohlin anmärkte i fråga om den exposé, varmed jag inledde denna överläggning, att där fanns ett minimum av personliga reflexioner. Det är alldeles riktigt. Jag har inte ansett att det var av så särskilt stort intresse för kammaren att få del av mina subjektiva åsikter om det storpolitiska händelsespelet, om den ena eller andra maktens åtgärder och politik, utan jag trodde det var viktigare att presentera, hur de olika makterna ser på varandra och reagerar inför varandras åtgärder, när det rör sig om sådant som inte direkt har att göra med Sveriges politik och Sveriges intressen.

Fastän det var ett sådant minimum av egna reflexioner har herr Ohlin i alla fall lyckats pressa fram någonting som inte alls fanns där. Han säger, att jag uttryckte en »mild förvåning» över att västmakterna inte hade ansett, att det skett en varaktig och djupgående ändring i Sovjets politik. En fullständig fel-tolkning, herr Ohlin, av mina ord! Jag hyser, om jag får säga det i detta sammanhang, inte heller den uppfattningen, att det skett någon varaktig eller djupgående förändring i Sovjetunionens po-

Utrikesdebatt

litik. I det avseendet har jag alltså alldeles samma mening som man har inom västmakterna, och jag uttryckte inte någon »mild förvåning» över att de reagerat på detta sätt.

Herr Ohlin ville vidare göra gällande, att den exposé jag givit var ensidig i vissa hänseenden genom valet av fakta och genom presentationen av dessa. Han tog ett par exempel. Det första gällde de ord jag uttalade om att västmakterna hade reagerat genom att etablera baser och pakter i olika delar av världen med påföljd att ringen var sluten. Herr Ohlin menade, att detta var ett mycket otillfredsställande bedömande. Jag borde ju på samma gång, ansåg han, ha talat om vems felet var att utvecklingen blivit sådan.

Herr Ohlin förutsätter, att man alltid skall ha ett moraliskt bedömande färdigt. Det räcker inte att konstatera, att här finns militärbaser på olika fronter, utan man skall strax ge sig in på en historisk-moralisk skildring av vem som var orsaken till det ena och det andra, vems politik som framkallat den och den situationen. Jag tror för min del inte att det är nödvändigt att alltid för ena faktiska konstateranden och analyser med känslomässiga eller moraliserande omdömen om vem som bär skulden till att utvecklingen gått i en viss riktning. Jag tror tvärtom att ett sådant moraliserande bedömande lätt leder till att man glömmer bort det väsentliga för oss i detta ögonblick: blicken skymmes mycket lätt för realiteterna i läget. Det är för oss mycket viktigt att veta om det har skett en tendens att genom militärbaser inringa öststaterna, ty då kan vi dra vissa slutsatser om hur dessa stater i sin tur betraktar denna politik. Inte ens i ett sådant sammanhang är det av något särskilt intresse att lägga till: ja, det hela är ju Rysslands fel, ty det är Ryssland som framkallat denna politik. Då kanske man glömmer bort det faktiska läget, att det med hänsyn till vår politik är viktigt att konstatera, att läg-

ges militärbaser runt om kommer detta att ha en viss effekt på det land som känner sig inringat.

Också på en annan punkt tog herr Ohlin ett sådant exempel. Han anmärkte på mitt uttalande att när nu Parisfördragen blir ratificerade — sannolikt blir de det inom kort — så är detta inte någon lösning av den tyska frågan. Jag framhöll att delningen av Tyskland fortbestår. Det tycker nu herr Ohlin var en olämplig profetia. Jag förmodar att herr Ohlin för sin del har den mening- en att det lika väl kunde vara så, att sedan Västtyskland inlemmats i det västliga försvarssystemet var grundvalarna lagda för en gynnsammare förhandling med Sovjetunionen. Det är klart att man kan ha den uppfattningen, eftersom alla västmakterna tycks ha den, åtminstone officiellt. Jag tror att även därvidlag gäller detsamma som jag sade på den förra punkten: man förbiser lätt realiteterna i ett läge. Här har sagts från så många håll att Parisfördragen är ett viktigt steg mot en lösning av den tyska frågan. Det är den vanliga framställningen i en stor del av den svenska pressen. Jag anser det viktigt att man gör klart för sig, att det är en överdriven optimism och att den tyska frågan kvarstår. Åtminstone för dem som i likhet med mig fäster en utomordentligt stor vikt vid återföreningsproblemet är det inte möjligt att blunda för de stora risker som föreligger, att den sidan skymmes bort när man talar om att den tyska frågan har fått en lösning.

I detta sammanhang kanske jag kunde få till herr Hjalmarson säga ett par ord. Han talade om att visserligen hade från rysk sida gjorts vissa uttalanden, som kanske innebar ett närmande, men de kom för sent, sade herr Hjalmarson. »Vackra ord som kommer för sent» var ju inte mycket att ta hänsyn till. Nej, det är klart, om intresset är att ge moraliska värderingar och att säga vem som har skulden. Då går det mycket bra att säga: Det är er skuld, ty ni kom för

Utrikesdebatt

sent med edra medgivanden. Men om intresset är att komma till ett politiskt resultat, som leder till en gynnsammare utveckling i fredens intresse, då kan det aldrig sägas om någon att han kommer för sent. Även om han kommer i sista ögonblicket är han välkommen, om det leder till en gynnsam uppgörelse.

Herr Hjalmarson hade en del reflexioner om att det här i landet egentligen inte finns någon utrikesdebatt och att varken riksdagen eller regeringen leder opinionsbildningen. Pressen gör sitt bästa, men inte heller debatten där är riktigt lyckad. I stället fick vi en hänförd skildring av hur livligt man i Amerika diskuterar alla de politiska problemen, hur alla tidningar och allmänheten engagerar sig och hur värdefullt detta är. Ja, jag tycker nog att det ligger i sakens natur att det är en stor skillnad på den utrikespolitiska debatten i stormakterna, som har intressen över hela världen, och i de mindre staterna som försöker hålla sig undan från intressekonflikterna.

Jag vet inte om herr Hjalmarson lagt märke till att t. ex. i Schweiz förekommer ytterst sällan utrikespolitiska debatter i parlamentet, mycket mera sällan än här. Över huvud taget är man i de mindre staterna inte så angelägen om att skynda sig fram och ge uttryck åt sina meningar i varjehanda frågor, där man inte ställes inför nödvändigheten av ett direkt ställningstagande.

Herr Hjalmarson hade klart för sig att man kunde göra den invändningen, att det i stor utsträckning förekommer ställningstaganden även här och vi borde vara angelägna om att riksdagen blir bättre informerad. Vidare gjorde han några uttalanden mot hemligstämpeln på diplomatiska handlingar. Jag vill i denna sista punkt bara säga till herr Hjalmarson, att om vi inte hemligstämplar de diplomatiska rapporterna, även för riksdagen och dess representanter, så får vi hädanefter inga värdefulla nyheter i dessa rapporter. Vill

man ha några mer ingående informationer, utöver det som är allmänt bekant, måste man iakttä stor diskretion. Man kan inte offentliggöra diplomatiska rapporter, ty detta kan medföra att vi aldrig lyckas få några förtroliga samtal i de olika huvudstäderna om viktiga politiska frågor. Vi har från litet längre tillbaka erfarenheter av vart det kan leda, om man inte iakttar diskretion när det gäller diplomatiska informationer.

Vidare hade herr Hjalmarson en mycket bestämd och kraftig invändning att göra i anledning av en liten episod, som inträffat inom vår delegation vid Förenta Nationernas sista höstmöte, då även herr Hjalmarson var medlem av delegationen. Herr Hjalmarson ville först rent principiellt uttala sin tillfredsställelse med att oppositionen är representerad i denna delegation. För dem av kammarens ledamöter, som inte förut känner till det, kan jag nämna, att det är mycket sällsynt att delegationerna i Förenta Nationerna omfattar delegerade även för oppositionen i respektive länder. De skandinaviska länderna iakttar i detta avseende en annan praxis, men i övrigt förekommer det nog endast mycket sporadiskt att oppositionen är representerad.

Herr Hjalmarson kunde också vitsorda att samarbetet inom vår delegation på det hela taget har varit mycket bra, men han hade som sagt en bestämd invändning att komma med. En av delegaterna hade fått i uppdrag att i vederbörande utskott göra ett inlägg i ko-reafrågan, och det hade enligt herr Hjalmarsons mening inte givits tillräcklig tid för delegationen att framföra sina synpunkter och få dem befordrade till regeringen i Stockholm och i sin tur övervägda av denna, med det resultat som detta kunde få. För att kammaren skall få en riktig bild av det hela vill jag nämna, att det var fråga om ett inlägg i samband med vårt uppdrag

Utrikesdebatt

inom övervakningskommissionen i Korea. Vi hade för avsikt att på ett tydligt sätt ge uttryck för den tankegången, att Sverige inte under obegränsad tid kunde kvarstå i denna övervakningskommission. Verksamheten hade redan dragit mycket längre ut på tiden än man väntat, och dessutom var uppgiften mycket otacksam, eftersom reglerna för övervakningen är otillräckliga och ofullständiga, vilket i hög grad försvårar möjligheterna att åstadkomma en effektiv övervakning.

Det var angeläget för oss att få detta sagt och det på ett tidigt stadium av debatten för att se vilken effekt det skulle ha. Vi har ju inte någon makt att ändra stilleståndsfördraget, och när vi tagit emot ett övervakningsuppdrag, är det en ömtålig sak att utan vidare förklara att vi inte kan fullgöra det. Vi ville därför i försiktiga former kasta fram tanken på att Sverige inte i fortsättningen skulle kunna åta sig övervakningsuppdraget för att vi skulle få se hur de andra delegaterna i kommissionen reagerade. Det inlägg, som i sådan avsikt skulle göras i utskottet, var skrivet långt innan jag lämnade New York — jag var inte där under sista skedet av FN:s session — och säkerligen innan herr Hjalmarson kom dit. Såvitt jag har mig bekant lästes inlägget upp för delegationen. Herr Hjalmarson hade vissa invändningar att göra, men det hade kommit direktiv från regeringen om att saken skulle upptas omedelbart efter det utskottet börjat sin debatt i koreafrågan, och det var inte tid att skjuta på det hela, tills herr Hjalmarson skulle ha fått sina invändningar luftade och diskuterade här hemma.

Vidare bör jag kanske något redogöra för vad det var i detta inlägg som gjorde, att herr Hjalmarson reagerade så kraftigt att han inte bara ville skjuta på saken utan också ansåg sig böra delge offentligheten den uppfattningen

att han blivit utsatt för ett stort övergrepp inom delegationen.

Herr Sohlman, som hade fått uppdraget att göra inlägget, talade först om hur man på svenskt håll såg på kommissionens verksamhet och fortsatte därefter på följande sätt: »Allmänt talat syntes en uppgörelse förutsätta att parterna sökte praktiskt lösa de skilda frågor, varom överenskommelse måste nås i ett fredsfördrag. Det nya Kina erkände icke FN:s auktoritet. Men FN erkände ej heller den kinesiska regimen. Pekingregeringen kunde icke väntas känna sig bunden av stadgan hos den organisation, som vägrade erkänna Pekingregeringen som medlem.»

Det var det hela som kunde framkalla reaktion. Jag kanske för klarhetens skull bör tillägga, att av rapporterna från den konferens i Genève, som sökt lösa koreafrågan men misslyckats, framgick att det fanns två krav från västmakternas sida som var oeftergivliga. Det ena var att FN:s auktoritet måste beaktas. Det andra gick ut på att övervakningen av eventuella fria val i Korea måste ske i FN:s regi. Den från svenskt håll gjorda kommentaren innebar alltså en viss kritik mot denna ståndpunkt, att de fria valen nödvändigtvis måste ske under övervakning av en FN-kommission och att man måste ur denna synpunkt hålla på FN:s auktoritet. Om detta uttalande väckt uppmärksamhet och även missnöje på sina håll, anser jag att det har fyllt sin uppgift, ty det var just detta som var meningen. Vår avsikt var att framföra en viss kritik av den ståndpunkt som jag här talat om, och jag skulle, om herr Hjalmarson så önskar, kunna ge honom ytterligare, mera förtroliga upplysningar, som visar att framförandet av denna uppfattning nog inte varit till skada för Sverige.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Utrikesdebatt

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan väl inte råda mer än en mening om att det är värdefullt, att en utrikesdebatt i den svenska riksdagen någon gång belyser viktiga utrikespolitiska händelser, även om de inte alla har direkta och omedelbara konsekvenser för den svenska utrikespolitiken. Detta är också regeringens uppfattning — det framgår av utrikesministerns redogörelse i dag. Då är det alldeles klart att det är nödvändigt, att de inom oppositionen — kanske rentav också inom regeringspartierna — som anser, att utrikesministerns framställning i vissa väsentliga avseenden är skev och missvisande, framför detta. Eljest skulle Sveriges folk lätt kunna få en oriktig uppfattning om hur man på olika håll bedömer det utrikespolitiska läget i världen, och kanske skulle man även i utlandet kunna dra felaktiga slutsatser.

Nu säger utrikesministern, att han inte har ansett det vara av så stort intresse för kammaren att få del av hans åsikter om de utrikespolitiska händelser, som han här skildrat. Kan man verkligen ge en skildring av vad som skett i detta myller av händelser utan att det just i själva urvalet av vad som sägs i hög grad ligger en egen åsikt? Nej, herr utrikesminister, det visar inte minst Ert anförande här i dag. Där om torde det inte kunna råda några delade meningar. Det är principiellt omöjligt att ge en sådan redovisning utan att i viss mån redovisa eller underförstå egna åsikter. Om det inte ligger ett åsiktsmaterial bakom, är hela skildringen tämligen värdelös. Vad den svenska allmänheten och den svenska riksdagen önskar måste ändå vara att få inte bara ett kartotek över utan en belysning av hur man på regeringshåll ser på viktiga sidor av det utrikespolitiska skeendet.

Enligt utrikesministerns påpekande bör man inte göra några moraliska bedömningar. Herr utrikesminister, det

är inte fråga om att uttala några moraliska omdömen. Det är fråga om huruvida man skall gå förbi sådana fakta, som möjligen skulle kunna tolkas som kritik, i detta fall av östblockets politik. Skall man gå förbi sådana fakta? Skall man tala om att balkanblockets tillkomst har framkallat oro på rysk sida, men inte att den ryska politiken i Österrike och på Balkanhalvön har framkallat oro inom balkanblocket och på andra håll? Det är just den systematiska underlåtenheten att påpeka den ena sidan av saken och det konsekventa framhållandet av den andra, som gör utrikesministerns referat så ensidigt.

Utrikesministern håller före, att man skall tala om, att ifall det uppstår militära baser runt om östblocket, får detta vissa konsekvenser. Gärna det. Men varför gå förbi att Ryssland år efter år håller Österrike och andra stater besatta och att detta framkallar stor oro? Varför enbart tala om att västblocket framkallar oro inom östblocket? När det gäller det senare talar utrikesministern praktiskt taget uteslutande om sådant som är välvilliga »nya signaler». Herr utrikesministern ser på östblocks-sidan bara vad som betecknas som utslag av samarbetsvilja, men hos västblocket endast de åtgärder, som framkallar en enligt hans framställning rätt naturlig oro på rysk sida.

Beträffande Tyskland, herr utrikesminister, tror jag inte, att någon i detta sammanhang beaktansvärd person har sagt, att Parisfördragets ratificering betyder en lösning av den tyska frågan. De har syftat till en förstärkning av Västeuropas försvar, inklusive Tysklands, men inte till att i och för sig trygga en återförening av Tyskland. Om man då uttalar sig, såsom utrikesministern här har gjort, får det en obestridlig färg av polemik mot den politik, som innebär Västtysklands upptagande i demokratiernas försvar. Det tycker jag är en skev och ensidig bild.

Utrikesdebatt

Jag har anfört skäl för uppfattningen, att det ur demokratiernas synpunkt i allmänhet och även ur Sveriges synpunkt är önskvärt, att Västtyskland spelar sin roll i det gemensamma försvaret. Det vore av värde att litet utförligare få höra, om utrikesministern har en annan åsikt. Den engelske arbetarledaren Attlee har ju mycket klart antytt, att den svenska socialdemokratien hyser en annan åsikt. Frågan är: Var står den svenska regeringen? Är regeringens ledamöter kanske oense i denna fråga och vill därför inte uttala sig? Om man inom regeringen har en utrikespolitisk diskussionsklubb, kan vi kanske få höra vad där kan ha uttalats för olika synpunkter.

Till sist, herr talman, bara detta: när utrikesministern nyss talade om att reglerna för kontrollkommissionen i Korea var ofullständiga, vilket försvårade övervakningen, gjorde han sig återigen skyldig till en intressant underlåtenhet, genom att inte nämna, att det som främst har gjort, att kontrollen blivit tämligen ineffektiv och mött stora svårigheter, är att östblockets representanter visat en systematisk partiskhet i kontrollkommissionen — vilken kan statistiskt ådagaläggas utan några moraliska bedömanden.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Den värderingsfria utrikespolitik, för vilken herr utrikesministern gör sig till tolk, är i praktiken omöjlig att tillämpa. Vi är ju oavbrutet tvungna att ta ställning, när vi som medlemmar i Förenta Nationerna har att bestämma vår röstning i den ena intrikata frågan efter den andra. Då gör vi ständigt just sådana värderingar, som utrikesministern nu själv i denna debatt är så angelägen att inte gå in på. Utrikesministerns inlägg i den utrikespolitiska debatten är ju helt enkelt endast en registrering i efterhand av vad som har skett men innehåller icke någ-

ra utblickar över framtiden, som kan tjäna till ledning för diskussionen med tanke på våra kommande ställningstaganden. Det är klart att denna attityd inte precis stimulerar den utrikespolitiska debatten.

Låt oss bara tänka på en sådan sak som den aktuella utvecklingen i Västtyskland. Varför skulle vi inte här i riksdagen kunna fritt resonera om hur denna utveckling på längre sikt kan tänkas påverka läget i Skandinavien? Varför kan vi inte ta upp resonemang om hur denna utveckling kan komma att påverka den militärpolitiska situationen i norra delen av Europa, ett problem som ju i högsta grad berör våra egna intressen?

Det är riktigt att det i Schweiz inte förekommer någon intensivare utrikespolitisk debatt, men det beror på den säregna ställning som Schweiz intar. Schweiz är inte med i de olika internationella organisationerna. Vi behöver emellertid bara gå till Danmark för att finna en betydligt större livlighet och intensitet i den utrikespolitiska debatten än här i Sverige.

Det är, herr talman, inte alls ovanligt att delegationerna i Förenta Nationerna har en allsidig sammansättning. Det är inte bara i de skandinaviska länderna som delegationerna företräder de olika politiska partierna. Detta gäller också delegationerna från t. ex. Indien och Frankrike. Därmed är jag inne på frågan om det svenska inlägget i Korea-debatten.

Vad jag främst reagerar mot, herr utrikesminister, är tillvägagångssättet från regeringens sida vid utarbetandet och det definitiva ställningstagandet till detta inlägg, ett tillvägagångssätt, som jag inte anser vara alldeles korrekt. En morgon fick vi i den svenska FN-delegationen helt enkelt ett meddelande om att ambassadör Sohlman instruerats att göra ett inlägg i Korea-debatten. Ingen hade förut hört talas om den saken. Anförandet upplästes

Utrikesdebatt

aldrig i delegationen. Några exemplar av anförandet fanns inte tillgängliga för delegationens medlemmar. Jag fick låna ett exemplar över dagen och upptäckte då, att utöver synpunkterna på den neutrala kommissionens arbete innehöll det ett par, enligt min mening, diskutabla politiska uttalanden — ett av dessa direkt olyckligt. Nästa morgon föreslog jag att dessa uttalanden, som inte behövdes för sammanhanget, skulle tas bort eller i varje fall väsentligt modifieras. Herr Widén instämde i detta. Vi fick veta att inga ändringar kunde komma i fråga. Anförandet skulle hållas samma dag. Tidsnöd kunde dock inte ha varit det verkliga skälet härför.

Vad själva sakfrågan angår vill jag bara säga, att det enligt min mening är verklighetsfrämmande att tro, att Kina inställning till FN-stadgans principer hade varit en annan, om det hade varit representerat i FN. Men det är inte detta, herr utrikesminister, som är det väsentliga. Det av utrikesministern citerade uttalandet skulle göras vid en tidpunkt, då hela den amerikanska nationen våldsamt reagerade mot de kinesiska spioneridomarna över de amerikanska flygarna. Jag har haft en känsla av att man kanske inte alltid här hemma förstått hur stark denna reaktion var. En del ting kan te sig annorlunda från aktuell FN-synvinkel än från svensk horisont. Det är bland annat för att få en bättre inblick i sådana saker som vi har en delegation i Förenta Nationerna. Nu är det i USA som FN har sitt säte, och det är ett faktum att ta hänsyn till. I USA ägnas arbetet i FN en helt annan uppmärksamhet än här hemma. De tongivande tidningarna refererar det dagligen och utförligt och televisionskamerorna sveper varje dag över sammanträdena i kommittéerna och generalförsamlingen. I radion lämnas ibland rapport flera gånger om dagen från FN.

Precis som man kunde förutse uppmärksammades särskilt punkten om

Kina i det svenska inlägget, och kommentarerna vid samtal med representativt folk var alltid desamma: Var det verkligen lämpligt att göra detta uttalande just nu? Behövdes detta verkligen när FN bara några veckor tidigare i stadgeenlig demokratisk ordning beslutat att uppskjuta frågan om Kommunistkinas representation i Förenta Nationerna? Enligt min tro tjänade detta uttalande inte något nyttigt syfte.

Kanske jag bara till slut får nämna, herr talman, att efter vad jag erfarit hade mina meningsfränder här hemma i Sverige vid överläggningarna med regeringen aldrig blivit informerade om de politiska uttalandena i slutet av det svenska debattillägget. Jag skall emellertid inte ytterligare fördjupa mig i denna sak — vi kanske kan enas om att betrakta den som en olyckshändelse. Olyckor kan dock ofta förebyggas. Om vi är överens om att söka förhindra liknande i framtiden, är i varje fall syftet med min framställning nått.

Får jag, herr talman, lägga till ett enda ord om hemligstämplingen. Jag tog upp frågan om principerna för dess användande. Det är onekligen besvärligt att i en offentlig debatt åskådliggöra den saken just därför att materialet är hemligstämpelat. Vad jag vänder mig emot är att man hemligstämplat ett material som är allmänt bekant, t. ex. de s. k. meddelandena i utrikespolitiska frågor. Och nog övergår det väl de flestas fattningsförmåga att begripa, varför man behöver gå så långt i hemlighetsnit att man t. o. m. hemligstämplat det enkla registret över dessa meddelandena.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Hjalmarson får nog själv svara för utblickarna mot framtiden, om han vill ha den sortens spekulativa debatter om det kommande utrikespolitiska händelseförloppet.

Utrikesdebatt

Ingen lägger några band på honom, om han vill göra det. Det står honom också fritt att därav dra politiska konsekvenser för vårt framtida försvar. Men jag tror inte att det vore någon lycklig utveckling, om vi här i svenska riksdagen skulle ordna debatter av den arten, även om det skulle verka stimulerande på herr Hjalmarsons inbillningsförmåga.

Vad beträffar den lilla episoden i New York, är jag mycket överraskad över den hetta, med vilken herr Hjalmarson har tagit fatt på den saken och gör den till en stor händelse. Jag hade inte ens reda på herr Hjalmarsons mening. Jag satt i Stockholm och fick läsa i tidningen till *min* stora överraskning, att herr Hjalmarson hade gjort en skarp attack mot regeringen för att denna gjort ett uttalande i kommissionen, vilket i sak stämde med den ståndpunkt som vi i åratal hade intagit. Det var inte lämpligt, menar herr Hjalmarson, att vi, när amerikanska opinionen var så upphetsad av krigsfångefrågan, i samband med behandlingen av Koreafrågan i kommissionen skulle göra en antydan om att Pekingregeringen inte var erkänd. När vi behandlade en sakfråga i den internationella organisationen skulle vi alltså hålla tyst med en reflexion som helt och hållet hörde till ämnet, därför att den amerikanska opinionen var upphetsad i en annan fråga. Förenta Nationerna borde inte ha sitt säte i New York, om vi skulle ta den sortens hänsyn, herr Hjalmarson. Jag anser att herr Hjalmarsons reaktion är helt omotiverad. Ett sådant inlägg som det herr Sohlman gjorde enligt regeringsdirektiv måste kunna göras utan att vi tar sådana hänsyn som att herr Hjalmarsons betänkligheter först skulle omprövas inom delegationen. För oss var motivet att inlägget skulle komma i början av debatten. Detta begrep inte herr Hjalmarson, som ansåg det vara fullkomligt onödigt att inlägget kom i debattens början. Men den saken får vi väl bedöma själva här hemma.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i diskussionen mellan utrikesministern och herr Hjalmarson, men utrikesministerns skarpa replik nu har fått mig att ta till orda. Han säger att herr Hjalmarsons kritik är fullständigt omotiverad. Jag tror att kammaren har fått det intrycket, att FN-delegationen mycket väl skulle kunnat få ett tillfälle att diskutera det omstridda anförandet, innan det hölls. Detta har delegationen icke fått. Jag finner det helt naturligt, att herr Hjalmarson med instämmande från herr Widén här påtalar, att ett sådant tillfälle icke har givits.

Sedan vill jag tillfoga en sak beträffande det förra meningsskiftet. Utrikesministern säger, att om man fäster stor vikt vid Tysklands återförening, såsom han själv och vi väl alla gör, skall man inte blunda för de risker som Västtysklands upptagande i demokratiernas försvar medför. Nej, naturligtvis inte, herr utrikesminister. Men skall man blunda för de risker, som det har både för de demokratiska västmakterna och för Sverige om demokratiernas försvar förblir alltför svagt? Detta blundar utrikesministern för. Skall man blunda för de risker, som kommer därutav, att man inom Sovjetryssland är efter år har vägrat att på allvar förhandla om spörsmål som gäller Tysklands återförening och börjar vilja förhandla först nu, när Västtysklands återupprustning har blivit aktuell? Detta blundar herr utrikesministern för. Den första risken nämns i redogörelsen, men de båda andra riskerna som självklart är minst lika väsentliga utelämnas. Det är luckor av den arten, som ger en sådan skevhet i utrikesminister Undéns överblick här i dag.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Den upplysning, som herr utrikesministern lämnade om att minister Sohlmans inlägg i Koreade-

Utrikesdebatt

batten hade förelegat länge, ställer vad som inträffat i ännu mera anmärkningsvärd dager. Då måste man fråga sig, varför inte delegationen, eftersom det tydligen varit gott om tid härför, hade fått tillfälle att ta del av materialet?

Jag är övertygad om att herr utrikesministern är lika medveten som jag om att det är nödvändigt, när vi gör våra utrikespolitiska deklARATIONER, att ta hänsyn till den miljö i vilken dessa görs. Den saken förefaller mig vara så uppenbar, att man inte behöver närmare motivera den. Vidare! När vi nu har en delegation i Förenta Nationerna får inte denna, allra minst när det gäller ställningstagandet i en viktig fråga, av regeringen betraktas enbart som ett passivt instrument, ett verkställighetsorgan för regeringen. Regeringen måste utgå från att de som sitter i delegationen har intresse av att aktivt medverka vid uppläggningsen av den svenska FN-politiken. Jag skulle beklaga, om utrikesministerns sista inlägg skulle kunna tolkas så, att han inte delar min uppfattning om att detta är en förutsättning för det goda och förtroendefulla samarbete vid handläggningen av FN-frågorna, som vi väl alla eftersträvar.

Slutligen, herr talman, vill jag bara fråga vem som har sagt, att utrikespolitiska debatter behöver präglas av spekulativa utblickar? Vad fanns det för spekulativa utblickar i mitt inlägg här i dag? Är det inte meningen när vi träffas till utrikespolitisk debatt, att vi på grundval av det sakmaterial som föreligger skall försöka göra de bedömningar, som kan bli vägledande för vårt framtida ställningstagande och för människors sätt att resonera här i landet kring livsviktiga spörsmål? Vad skall vi ha en utrikespolitisk debatt till här i riksdagen, om inte meningen just är att skapa större intresse och intensivare uppmärksamhet kring behandlingen av dessa ting?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag har ända sedan år 1946, då Sverige kom in i Förenta Nationerna, varit ordförande i den svenska delegationen under den tid jag varit i New York, och såvitt jag vet har det aldrig behövt bli några svårigheter i detta avseende. Det har aldrig förekommit klagomål över att oppositionens medlemmar inte fått fritt ta ståndpunkt i de uppkommande frågorna.

Å andra sidan är det självfallet, att om det av några tillfälligheter inträffar, att regeringen får ett meddelande om att en debatt börjar påföljande dag klockan 10 eller hur dags det nu var, och regeringen då ger direktiv om att ett visst anförande bör komma i början av debatten, så har regeringen sin fulla frihet att handla så. Jag kände inte till herr Hjalmarsons betänkligheter och att herr Hjalmarson inte hade sett detta tal i förväg. Jag kan inte sitta i Stockholm och dirigera detta. Jag måste emellertid hålla på att, om en brådskande situation inträder, hänsynen till den ene eller andre delegatens invändningar inte kan få hindra att ett uttalande som är av politisk betydelse göres.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Det var närmast en del av herr Ohlins första anförande som föranledde mig att ta till orda på detta stadium av debatten, men jag kanske får anknyta till den ordväxling som just nu pågått.

Givetvis är det ett önskemål att få till stånd en livlig utrikespolitisk debatt i vårt land. I en demokrati bör frågorna genomlysas, det är självklart. Men nog är det ganska märkligt, i varje fall för mig, att från herrar Ohlin och Hjalmarson få höra dessa tongångar, där det liksom framställs anklagelser mot oss för att vi inte skulle vara intresserade av en utrikespolitisk debatt.

Utrikesdebatt

Det svenska folket får ju huvudparten av sina informationer under valrörelserna. När jag tillät mig att i ett tal ta upp de utrikespolitiska frågorna var det ingen måtta på de beskyllningar som både högern och folkpartiet överöste mig med, inte därför att jag hemlighöll någonting utan därför att jag tillät mig att dra ned utrikespolitiken genom att föra in den i den politiska debatt där det svenska folkets opinioner skapas. Är det under icke valår som det skall förekomma utrikespolitiska debatter, medan det under valår enligt högern och folkpartiet är förbjudet att vidröra utrikespolitiken? Om det förhåller sig så är det ju en intressant form av opinionsbildning som herrarna startat.

Den andra reflexionen, som jag inte kan undgå att göra efter de korta sekunder jag varit inne i kammaren, är att om utrikespolitiska debatter skall föras i den anda av smågnatighet och allmän knarrighet, som här har utmärkt herrar Ohlin och Hjalmarson, tror jag att sådana debatter kommer att fullständigt trötta ut det svenska folket. Det går att föra en utrikespolitisk debatt på ett annat sätt. Jag kommer just nu från senaten. Det är kanske inte första gången som senatens debatter är intressantare än debatterna i den folkvalda kammaren, där partiledarna siter. Jag måste säga att herr Ohlons anförande verkligen var värt att lyssna till. Han framhöll att vi nu står inför en världspolitisk situation som ingen generation tidigare stått inför. Han utgick från det Churchillska talet, och jag tillät mig att med anknytning därtill säga, att dramatiken i den nuvarande situationen, med utsikterna till en total förintelse av civilisationen å ena sidan, och å andra sidan en fullständig oanad välståndsutveckling om mänskligheten tar sitt förnuft till fånga, den dramatiken är tillräckligt pres-sande för att få ett våldsamt grepp över

våra sinnen utan att den behöver underbyggas av mycken vältalighet.

Det enda jag hade att anmärka på herr Ohlons anförande, som fäste uppmärksamheten på den situation världen för närvarande befinner sig i, var att han, liksom också herr Ohlin har gjort, kräver att den svenska regeringen på ett tidigt stadium skall ta en position i dessa utomordentligt invecklade frågor. Det var även hos herr Ohlon liksom en underton att regeringen flydde klarheten, att vi försöker undvika att ge allmänheten nödvändiga upplysningar.

Nej, herr talman, det är inte så! Det interpellations svar beträffande dessa frågor som jag på den svenska regeringens vägnar avgav för ungefär ett år sedan, betecknades även i den utländska pressen som den mest öppenhjärtiga och klarläggande orientering som dittills hade lämnats i något parlament. Att vi tillät oss göra detta berodde på en omständighet, som även herr Ohlon berörde, nämligen det märkliga förhållandet att världens ledande fysiker, världens ledande experter på detta område, i åratal har försökt klargöra för mänskligheten vad som håller på att hända. Atomfysikern Niels Bohr förklarade 1947 för alla som ville lyssna att den hemlighet, som Amerika då så intensivt bevakade, inom fem år komme att vara tillgänglig även för dem som opponerar sig mot För-enta staternas politik. Han fick ju nästan på dagen rätt. Men alla de varningar som uttalats av fackmän och fysiker har gått nästan spårlöst förbi därför att man från statsmännens och politikernas sida inte har gjort de klarlägganden som behövs för att opinionen skulle förstå att detta icke var några akademiska, mer eller mindre förryckta fantasifoster som spökade i forskarnas hjärnor, utan en hård realitet av samma typ som de vi i vanliga fall diskuterar i våra parlament.

Detta var anledningen till att rege-

Utrikesdebatt

ringen redan för ett år sedan försökte skapa så stor klarhet som det över huvud taget då var möjligt att skapa, och jag kan försäkra både herr Ohlin och herr Ohlon att vi kommer att fortsätta efter den linjen. Den klarhet i denna för oss väsentliga fråga, som det går att få fram genom våra experter, kommer vi att delge den svenska allmänheten.

Men däremot är det för mycket begärt att vi i dag skall vara beredda att säga vilka konsekvenser som de nya upptäckterna får i det ena eller det andra avseendet. Det är dock endast tre länder i världen som har skaffat sig atomvapnet för sitt försvar, nämligen Förenta staterna, Sovjetunionen och England. Det är kanske för mycket begärt att vi här skall tillvälla oss en fjärdeplacering och komma och ange några riktlinjer innan man har tagit en mera definitiv ställning inom de makter där man har långt större möjligheter att bedöma situationen och där man har långt större resurser för experiment än vårt lilla land har.

Churchills tal var utomordentligt intressant. Jag rekommenderar det till livligt studium. Jag tror att det kan ge anledningar till eftertanke både åt det ena och det andra hållet.

Men, herr talman, det som uppkallade mig var något som herr Ohlin, efter det referat som jag fått, sade med utgångspunkt i Attlees uttalande, att den västtyska upprustningen stöds av alla de demokratiska arbetarpartierna i Europa med undantag av Schweiz och Sveriges. Herr Ohlin har i min närvaro sagt att regeringens ovilja att diskutera dessa ting förmodligen beror på att det råder oenighet inom regeringen. Jag skall inte göra några reflexioner om den saken — ämnet är för allvarligt för att man skall tillåta sig det helt naturliga skämt som här vill spela på läpparna — men herr Ohlin spårar alltså här en oenighet inom regeringen, och det är den, menar han, som är an-

ledningen till att vi undviker en diskussion om den tyska frågan.

Enligt det referat jag har fått hade herr Ohlin tidigare sagt att vi viskar vid internationella konferenser, men att vi inte vågar stå för vad vi har viskat när vi kommer hem till vårt land.

Ja, herr Ohlin, det tillhör väl tonen i dagens utrikespolitiska debatt att komma med insinuationer av denna art. Det är eljest mycket lätt för herr Ohlin att få reda på vad som har förevarit. Mr Attlees uttalande, som jag bara har sett i ett referat i en svensk tidning, baserar sig antagligen på det i alla tidningar återgivna faktum, att det vid den socialistiska internationals exekutivs möte år 1954 — jag tror det var i februari, uppstod en votering om europaarmén. Vid denna votering röstade Sverige, Schweiz och Finland genom att lägga ned sina röster, och Tyskland röstade emot europaarmén. Alla de övriga staternas partier röstade för europaarmén. Det är inga hemligheter vad som har hänt vid mötet. Det har såvitt jag vet återgivits i den svenska pressen precis på det sätt som jag här har skildrat det.

Men eftersom det förekommer så mycket kannstöperier, så mycket tal om vad som har förekommit på möten som inte har refererats i pressen eller som, där de har refererats i pressen, har refererats på ett sätt som kan ge anledning till missförstånd, begagnar jag herr Ohlins insinuation som en anledning att uppehålla mig ett ögonblick vid denna fråga.

Jag tror att kammarens ledamöter kan utgå ifrån att vi menar uppriktigt allvar med vår alliansfria linje, vilket betyder att vi i vissa situationer inte tar position. Den politiken driver vi även i Förenta Nationerna, men den hindrar oss ju inte från att delta i Förenta Nationernas arbete. I den mån som en fråga kommer upp, vars lösning vi tror oss kunna påverka i riktning hän emot ökat samarbete — ett steg på

Utrikesdebatt

fredens väg, om jag får begagna det uttrycket — försöker vi stödja den linjen. När vi socialdemokratiska politiker deltar i internationalens arbete är det klart att vi såsom ansvariga för regeringspolitikens utformning — eftersom vi är ett av regeringspartierna — är försiktiga i våra uttalanden. Det gäller naturligtvis i alldeles särskild grad de regeringsledamöter som skickas ut till de internationella rådslagen. Det är självklart att vi därvid icke tar någon position vilken kan komma i konflikt med den allmänna utrikespolitiska linje som vi här hemma är beredda att försvara. Allt tal om att vi viskar ett i London eller Scarborough och säger ett annat i Stockholm faller på sin egen orimlighet.

Å andra sidan är det lika klart att vi, på samma sätt som vi anser oss böra delta i Förenta Nationernas arbete för fred och samarbete bland folken, i Internationalen försöker stödja sådana tankegångar som vi tror vara ägnade att ta bort friktionsanledningar folken emellan. I den tyska frågan kan jag vidare säga att vårt ställningstagande har varit precis det som jag tillät mig att ge uttryck åt i ett offentligt tal på Stockholms stadshus' borggård år 1953, nämligen att den tyska upprustningsfrågan icke bör lösas över det tyska folkets huvuden.

Innebörden var den, att det kommer att vara meningslöst att utifrån söka skapa kontroller över ett upprustat Tyskland, om icke upprustningen kontrolleras av de demokratiska krafterna inom Tyskland självt. Det var ingen viskning, herr Ohlin, utan ett offentligt tal år 1953. Jag beklagar att det inte observerades, men jag gjorde vad jag kunde för att det skulle observeras.

Efter den linjen har vi arbetat. Vi har sagt oss, att vi inte kan finna en lösning av den tyska frågan — det strider mot hela vårt ställningstagande i internationella angelägenheter att uppträda med pretention på att ha funnit 6 — *Andra kammarens protokoll 1955.*

sanningen — men däremot har vi efter måttet av våra krafter sökt framhålla för ledarna för de två stora partierna, det engelska arbetarpartiet och det tyska socialdemokratiska partiet, vilka såvitt vi kan bedöma i stor utsträckning kommer att bära ansvaret för Europas framtid, att det blir utomordentligt riskabelt om de inte kan resonera sig fram till en gemensam lösning. Det svenska socialdemokratiska partiet har inte gjort någonting annat än att i Internationalen framhålla, att en lösning som beslutas mot det tyska socialdemokratiska partiets röst enligt vår mening icke är en bra lösning. Sedan går vi inte in på sakfrågan. Vi bara konstaterar, att det är olyckligt om denna för oss alla betydelsefulla fråga löses mot hälften av den tyska nationen.

När Internationalens exekutivs möte — jag tror det var i februari i fjol, men jag är inte säker — hade hållits och vi upptäckte vad som höll på att ske, tillät jag mig inbjuda till konferensen i Röstånga och Malmö för att Attlee och Ollenhauer åtminstone skulle få tillfälle att under förtroliga former klargöra sina positioner. Det var vad som skedde. De svenska och danska representanternas roll var mycket blygsam.

I Malmö och Röstånga skapades en atmosfär, som verkade så hoppingivande, att den brittiske partiledaren ansåg det klokt att vid det brittiska arbetarpartiets årskongress i september 1954 fortsätta de påbörjade överläggningarna. Därför inbjöd han Ollenhauer till det brittiska arbetarpartiets kongress i Scarborough, dit även jag och den holländske socialdemokratiska statsministern reste. Vi hade en överläggning, som emellertid inte ledde till särskilt märkliga resultat, såsom framgår av den följande utvecklingen.

Är det verkligen någonting att vara upprörd över att detta har hänt, herr Ohlin? Vem som helst som hade frågat skulle ha fått detta svar, och det finns såvitt jag kan förstå ingenting i det

Utrikesdebatt

som kan behöva föranleda någon insinuation om att man viskar ett i Scarborough och säger ett annat i Stockholm.

Låt mig sedan läsa upp vad den svenske representanten i Internationallens exekutiv sade. De andra tingen har kunnat kontrolleras utan vidare, men detta är såvitt jag vet inte offentliggjort. Herr Björk yttrade följande kloka ord, som jag gärna vill bringa till offentligheten, om man är så miss-tänksam mot vad vi har för oss: »Vi anser det vara en illusion att tro, att den tyska nationalismen i det långa loppet kan kontrolleras utifrån genom fördragsgarantier. Den inre utvecklingen i Tyskland kommer att bli avgörande. Det är därför djupt beklagligt, att beslutet om tysk upprustning och Västtysklands framtida status håller på att fattas mot de mest demokratiska tyska kretsarnas opposition — d. v. s. den tyska arbetarrörelsen. Det är ett stort nederlag för den internationella socialdemokratien att de viktigaste socialistiska partierna i Europa varit ur stånd att finna en gemensam linje i tysklandsfrågan. Man kan ifrågasätta, om det inte varit möjligt att finna en sådan linje innan det var för sent.»

Han fortsätter: »Vi svenskar gör inte anspråk på att ha funnit en lösning av det tyska problemet. Vi känner inte ryssarnas avsikter i fråga om Tyskland, och vi är inga optimister, men vi kan inte vara eniga med dem som anser, att varje överenskommelse med ryssarna är utesluten. Vi tror inte att Berlinkonferensen gjorde situationen tillräckligt klar, och vi tror att nya förhandlingar blir nödvändiga för att få ett ytterligare klargörande.»

Uppenbarligen är det den uppfattningen man har på ledande håll i världen, att nya förhandlingar är nödvändiga. Är det så farligt att den svenska socialdemokratiens representant har

hävdad dessa synpunkter i februari 1954?

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin och jag — som herr statsministern inte hörde här i kammaren — får veta att vi har ägnat oss åt allmänt smågnat i den utrikespolitiska debatten. Herr Ohlon, som vi inte har hört, har däremot tydligen enligt statsministerns mening hållit ett stort tal i första kammaren. Jag är övertygad, herr talman, om att herr Ohlon har hållit ett utmärkt anförande, och jag förstår att herr statsministern har hämtat mycken inspiration i senaten, även om det förvånar mig en smula att herr statsministern behöver komma över till andra kammaren för att tala om, hur inspirerad han har blivit i första.

Vi som inte i likhet med statsministern har förmånen att kunna vandra från kammare till kammare för att delta i överläggningarna får väl hålla oss till den debatt som förs här i kammaren. Jag kanske bara i all värdsamhet kan få upplysa statsministern om att jag för min del i mitt inledningsanförande tog upp tre som jag tycker rätt betydelsefulla ting: För det första förutsättningarna för fredlig samlevnad mellan kommunistvärlden och den fria världen, för det andra bakgrunden till och innebörden av vår alliansfria linje i det aktuella läget, och för det tredje en diskussion med utgångspunkt från utrikesministerns intressanta anförande i Oslo. Är detta, herr statsminister, inte väsentliga frågor?

Det finns mig veterligt ingen här i kammaren som har haft ett ord att invända emot att regeringen tar upp utrikespolitik i valrörelsen. Jag förstår inte var statsministern fått detta ifrån. Möjligen kan statsministern ha missuppfattat ett referat av vad jag sade. Jag tillät mig nämligen påtala angelägenheten av att den officiella redovisningen av utrikesfrågorna även

Utrikesdebatt

fick ge en bild av de meningsbrytningar i den ansvariga opinionen — den har regeringen inte monopol på — som har föregått det slutliga ställningstagandet. Skulle inte en sådan bild kunna bidra till större förståelse både här hemma och utomlands för våra utrikespolitiska problem? Kanske skulle härigenom de officiella publikationerna rent av kunna få ökat läsvärde.

Under alla förhållanden måste en sak stå fast: Tar man i en offentlig redogörelse in utpräglat polemiska inlägg från en valrörelse, då bör man även låta motparten komma till tals, annars bör man utesluta sådana inlägg. Detta är enligt mitt förmenande bara en fråga om fair play i den politiska debatten.

Till sist, herr talman, kanske jag får säga ett ord om den västtyska upprustningen, som även jag berörde i mitt första anförande. Parisfördragen har ju nu godkänts i Västtyskland av en i demokratisk ordning vald riksdag. Den armé, som där skall skapas, blir den tyska demokratiens armé. Den skall vidare införlivas med de europeiska demokratiernas egen försvarsgemenskap. Därmed får vi effektiva garantier för att den tyska krigsmakten uteslutande kommer att tjäna frihetens och demokratiens sak. Jag förstår att det kan vara ett intresse att sammanjämka den engelska och den tyska socialdemokratiens ståndpunkter i denna fråga, men det är ju närmast en intern partiangelägenhet. Det väsentliga just nu är väl ändå att samstämmighet har uppnåtts mellan de engelska och tyska regeringarna. Konrad Adenauer och Winston Churchill är pålitliga representanter för europeisk demokrati. Den fråga som nu är väsentlig för oss — och där måste jag säga att statsministerns inlägg inte gav någon vägledning — är: Vilken betydelse på litet längre sikt kan den aktuella tyska utvecklingen väntas få för läget i Skandinavien? Vilka konsekvenser får den för hela vår

ställning — utrikespolitiskt och militärpolitiskt? Är inte detta väsentligare än åtskilliga av de mera tekniska resonemang, som vi fått höra från regeringsbanken?

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi får väl anse att det tillhör statsminister Erlanders små egenheter att komma in i kammaren och karakterisera en debatt, som han inte har lyssnat till. Det är väl inte mycket mera att säga om den saken. När herr statsministern fällde detta yttrande, som herr Hjalmarson nyss berörde, vill jag endast göra det tillägget, att detta ju visar olämpligheten av tvåkammerssystemet. Annars skulle inte statsministern kunna falla i denna grop. Statsministern gör just det utrikesministern tyckte så illa om, nämligen att komma med moraliska domar. Om det nu skall vara ett sätt för statsministern att höja debatten upp till det rätta moraliska planet, därom kan ju var och en bilda sig en egen uppfattning.

Men, herr statsminister, det går alls inte att låtsas att de synpunkter, som här har framförts, är bara smågnat utan väsentlig betydelse. Det har här gällt en lång rad mycket väsentliga problem, som Ni kanske får erfara när Ni läser protokollet. Vi har påvisat luckor, ensidighet, skevhet i framställningen som väl, om det stode oemot sagt, skulle ge ett alldeles oriktigt intryck såväl hos den svenska allmänheten som i utlandet. Jag kan tillägga ytterligare utöver vad jag sade i föregående replik: det har ju ändå skett en hel del när det gäller nedrustningsfrågornas behandling. Den svenska inställningen som utrikesministern vid något tidigare tillfälle varit inne på, förbigår han nu. Nog skulle det ha varit värdefullt att där få en belysning ur svensk synpunkt i stället för bara ett kort referat på några få meningar rörande hur de andra ser på saken.

Utrikesdebatt

Statsministern säger, att man på vårt håll har krävt att regeringen i dag skulle ta position. Jag var angelägen att i mitt yttrande säga så här: »Det är inte bundna ståndpunkter och definitiva beslut jag efterlyser. Det är ett bidrag till den offentliga debatten i livsviktiga frågor, en vägledning som regeringen allena kan ge.» Statsministern har alltså fått ett något felaktigt referat av mitt anförande. Frågan är: Hur ser den svenska regeringen på det svenska försvarslägets ändring i atomteknikens tidevarv? Det var i och för sig mycket välkommet när statsministern höll ett anförande för ett år sedan, som dock väsentligen sysslade med andra sidor av problemet. Men det var många saker som statsministern då inte kunde gå in på, och det har skett åtskilligt under det senaste året. Utvecklingen går med väldig hastighet, t. ex. när det gäller de taktiska atomvapnen. Nog vore det anledning att få denna sak belyst för svenska folket och, herr statsminister, belyst långt innan regeringen tar definitiva ståndpunkter. Det går inte att säga, att vi i oppositionen begär i dag definitiva ståndpunkter — det vore orimligt — när vi tvärtom begär regeringens vägledning för en offentlig debatt, som i en demokrati måste föregå ett definitivt ståndpunktstagande.

Till sist, herr talman, när ledaren för kanske Europas största socialdemokratiska parti, med vilken statsministern har idkat åtskilligt umgänge under de senaste två åren, gör ett uttalande den 19 februari 1955 — alltså inte för ett år sedan — och därvid ger ett bestämt intryck om den svenska socialdemokratiens ställning i den tyska frågan, då finner jag för min del oundvikligt att man efterlyser besked, hur saken ligger till.

Nu säger statsministern, att han höll 1953 ett anförande, där han sade, att den tyska upprustningsfrågan inte borde lösas över det tyska folkets hu-

vud. Nej, tacka för det, men i Västtyskland har man ju en demokratisk författning! Det verkar som om utrikesminister Undén snarast intog en avog hållning, även om beslut fattas med $\frac{2}{3}$ majoritet av den demokratiskt valda västtyska riksdagen. Och statsminister Erlander är heller inte nöjd med detta. Statsministern säger: vi har sagt att det vore önskvärt med samförstånd mellan engelsk och tysk socialdemokrati. Man kan säga att det är önskvärt. Men när detta samförstånd inte går att uppnå, då säger statsministern, att en lösning mot den tyska socialdemokratien är olycklig. Alltså, en lösning av Västtysklands problem mot opinionen hos icke fullt $\frac{1}{3}$ av representationen tar statsministern nu ställning emot. Det är emellertid en lösning med $\frac{2}{3}$ majoritet i en demokratisk församling som håller på att ske. Det är onekligen klagande, att statsministern här nu tagit ställning mot en sådan lösning, därför att den tyska socialdemokratien icke är med på den.

Statsministern förklarade att en sådan lösning var olycklig. Det tycks vara så, att statsministern vill ge den tyska minoriteten, den tyska oppositionen, vetorätt. Men den svenska oppositionen kan resa till New York i offentligt uppdrag och får inte ens i förväg se de uttalanden som den svenska regeringen gör!

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det här blev ju en debatt av ungefär samma typ som den vanliga, där åsikterna glider alltefter som herr Ohlin gör försök att precisera dem.

Jag har inte uttalat mig om lösningen av den tyska upprustningsfrågan. Jag har sagt att det är olyckligt att den tyska upprustningen beslutats i den formen, att en stor del av de krafter,

Utrikesdebatt

på vilka demokratien har att bygga för framtiden, ställer sig utanför upprustningsbeslutet. Den som inte inser den oerhörda skillnaden förstår ingenting av demokrati och politik. Vi vet hur lätt det har varit tidigare för nationalistiska krafter i Tyskland att tillvälla sig våldet och hur angeläget det därför borde vara att förankra den tyska upprustningen i en folkopinion, på vars demokratiska sinnelag man inte haft anledning tveka ett ögonblick.

Jag tvivlar inte på att Adenauer är demokrat — men jag tror det varit mycket välgörande för Europa, om det beslut som här fattats, kommit till i en annan anda än den som det nu gör. Det är vad jag har sagt. Vill man sedan öva sig i de förvrängningskonster, som herr Ohlin excellerade i, så antar jag att det spelar väldigt liten roll.

Jag kan dessutom påpeka, att även på en annan punkt gör sig herr Ohlin skyldig till denna glidning i tankegången. Han säger: Vad jag begär är att regeringen lämnar så mycket som möjligt av material för att klargöra den situation, i vilken vi befinner oss, men vi begär inga ståndpunkter i dag. På det svarar jag, att den svenska regeringen har tidigare än någon annan regering försökt att göra det. Vi har för ett år sedan ställt det material, som då fanns, till förfogande. Vi är självfallet villiga att fullfölja denna politik. Om något är angeläget för oss så är det just detta. Men då är det väl ändå ganska vilseledande att använda ett ordval, som ger sken av att kravet på klarhet och fakta i målet skulle vara en sak som oppositionen tvingar fram, när i själva verket regeringen inte begär något bättre än att få lämna det material som erfordras.

Sedan säger herr Ohlin, att han vill dessutom ha reda på regeringens synpunkter på det aktuella läget. Det var där jag svarade, att det är vi inte beredda att lämna i dagens situation. De orden hörde jag direkt att herr Ohlin

sade från denna talarstol, att han ville ha regeringens synpunkter på det aktuella läget. Det är så att tekniken numera gått så långt framåt, att det går, trots tvåkammerssystemet, för statsministern att lyssna även på debatten i andra kammaren, och jag hörde en stor del av herr Ohlins anförande. Det kan hända att jag har oturen att alltid koppla in herr Ohlin i mina hörlurar, när han talar om oväsentliga ting. Jag kan inte bedöma något annat än det jag hört, men jag anknöt här, när jag började mina reflexioner, till den replikväxling som då pågick. Är det den formen av utrikespolitisk debatt som denna replikväxling är ett exempel på, då tror jag att den svenska allmänheten kommer att tröttna på gnatet och tristessen. Det var vad jag sade, och jag har ingen som helst anledning att på denna denna punkt ändra ett enda ord av det.

Vi lever i en stor historisk tid. Jag lyssnade ungefär en halv timme till denna debatt. Den rörde sig om ting som sannerligen inte står i nivå med den situation, i vilken vi lever.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera, att nu tvingades i alla fall herr statsministern till ett erkännande. Det är inte bara fråga om presentation av vissa atomfysiska fakta å ena sidan och om definitiva beslut å andra sidan. Det är ett långt avstånd mellan dessa ting. Däremellan måste ligga en debatt, där regeringen ger en vägledning successivt. Statsministern erkänner nu att det kan tänkas, men han säger, att regeringen inte är beredd till detta i dagens situation. Jag måste beklaga att regeringen inte är beredd därtill. Ty det gäller ett så allvarligt problem, att vi har all anledning att sörja för en kontinuerlig debatt kring dessa spörsmål — en debatt som endast kan äga rum, om regeringen därvidlag spelar

Utrikesdebatt

sin roll — icke bara genom att lägga fram vissa fakta — utan också genom att tillkännage sin *bedömning* av väsentliga aspekter på de lägen för Sveriges del, försvarspolitiska och andra, som uppkommer i atomfysikens tidevarv.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! För att det inte skall stå oemotsagt i kammarens protokoll vill jag bara notera, att denna min uppfattning om nödvändigheten för regeringen att framlägga material för en debatt deklarerade jag i februari i fjol. Den var alltså inte avpressad i dagens diskussion med den väldige herr Ohlin.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet **TORSTEN NILSSON:**

Herr talman! Alldenstund jag vid flera tillfällen under dagens debatt har blivit apostroferad anser jag mig skyldig att göra några korta kommentarer.

För det första kan jag inte annat än som min personliga mening uttrycka ett beklagande över att utrikesdebatten skall ha behövt få den tillspetsade form som den har fått. Utrikesministerns sakligt upplagda anförande inbjöd egentligen inte till något sådant.

När man emellertid med utgångspunkt från allmänna utrikespolitiska resonemang begär, att regeringen, som herr Ohlin uttrycker det, skall ge en belysning av de omedelbara konsekvenserna av vad som sker nu, på atomteknikens område, rent försvarspolitiskt för vårt eget vidkommande, vill jag understryka, hur svårt detta i själva verket är. Jag vill också påpeka det ömtåliga uti att från regeringsbanken göra några bestämda deklARATIONER, alldenstund vi lever i en värld utan nåd, där man iakttar varje nyans i uttrycksätten.

Jag kan erinra om, att överbefälhavaren i sin utredning dragit sina slutsatser om dessa ting, vilka vi så små-

ningom parlamentariskt skall bearbeta. Som statsministern redan tidigare förklarar, befinner världen sig emellertid mitt uppe i en hektisk utveckling på detta område. Jag vågar därför inte i dag göra något bestämt uttalande om hur länge överbefälhavarens utredning kan vara fräsande aktuell. En sak kan jag emellertid slå fast: från försvarsledningens sida lämnade man i slutet på föregående år en redogörelse för de konsekvenser som atom- och vätevapnen kunde ha för vårt lands vidkommande, men för några dagar sedan har man i svensk press kunnat påvisa, att dessa uppgifter varit oriktiga. Vad var det då för fakta, som försvarsstaben vid den tidpunkten stödde sig på? Jo, den stödde sig på uppgifter, som då lämnats i ett anförande av ordföranden i den amerikanska atomkraftkommissionen, dr Strauss, en man som borde sitta inne med förstahandsmeddelanden om atom- och vätevapnens verkningar. Efter ett halvt år har emellertid samma amerikanska atomkraftkommission kommit till helt andra resultat. Vad vi kan göra är, att inregistrera dessa fakta och försöka med utgångspunkt ifrån ett halvt år senare lämnade uppgifter dra andra slutsatser än de som vi avlämnat tidigare. Det är nämligen så, herr Ohlin, att vi inte har möjlighet att göra några egna experiment. Vi har inte hunnit så långt, att vi kan dra några slutsatser av erfarenheter, som vi själva gör. Vi måste inskränka oss till att så gott sig göra låter dra slutsatser genom de informationer vi kan erhålla om vad som sker på andra håll ute i världen. Detta är anledningen, herr Ohlin, till att det inte är så enkelt att belysa dessa ting, som han i sitt anförande föreställt sig.

Jag vill bara, herr talman, ha sagt detta för att dämpa ner diskussionen och för att det inte skall stå oemotsagt, att den svenska regeringen inte lämnar de upplysningar som den kan sitta inne med; upplysningar har, såsom

Utrikesdebatt

statsministern påpekade, då han höll sitt anförande här i kammaren, lämnats med utgångspunkt från de erfarenheter vi gjort.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (bf):

Herr talman! Jag vill först framhålla att jag hör till dem som anser att det är mycket värdefullt med en debatt i utrikesärenden här i riksdagen. Kanske just därför att vi är ett litet land är vi mest beroende av den politik som förs av stormakterna utanför våra gränser. Däremot är jag mycket tveksam om man i en sådan här utrikesdebatt skall behöva dra upp en procedurfråga i FN som t. ex. om att någon i delegationen där inte blivit i tid informerad i den ena eller den andra frågan på ett tidigt stadium. Det är väl ändå sådana saker som förekommer överallt, och sådant behöver man kanske inte dra upp här i riksdagen.

Utrikesministern har lämnat en utförlig redogörelse för det aktuella utrikespolitiska läget. Jag skall här bara knyta några kommentarer till en del punkter, som enligt min mening särskilt bör uppmärksammas. Först och främst skulle jag vilja uttrycka min tillfredsställelse över att den utrikespolitik regeringen fört vunnit så stor anslutning från samtliga demokratiska partier i vårt land. För några år sedan gjorde oppositionspartierna oftast mycket hårda angrepp mot denna politik. Jag vet inte hur debatten i dag skall uppfattas. Det verkar nästan som om det var hårda angrepp också i dag mot denna politik, och det är kanske därför anledning ställa den maningen till herrar Hjalmarson och Ohlin att det vore mycket värdefullt om de ville bestämt precisera sin ställning i de utrikespolitiska frågorna. Jag trodde annars att vi var tämligen överens om vår alliansfria utrikespolitik. Man får naturligtvis undantaga kommunisterna med herr Hagberg i Stockholm i spet-

sen som i utrikespolitiken har en helt annan mening. Denna princip har konsekvent tillämpats av regeringen. Jag tror också att man har rätt att konstatera, att denna politik tillvunnit sig ökad respekt ute i världen. I den tillspetsade situation vari vår värld befinner sig är det glädjande att kunna konstatera, att 1954 var ett avspänningens år, även om man därav inte kan våga dra några långtgående slutsatser för framtiden. Freden är, som president Eisenhower framhöll i sitt budskap till kongressen i januari, osäker. På sistone har ju läget tillspetsats i en del avseenden. Jag tänker då inte så mycket på de gränsintermezzon, som inträffat mellan Israel och Egypten. Man får hoppas att det därvidlag endast är fråga om en lokal spänning. Allvarligare är att spänningen mellan öst och väst äno synes ha ökat dels genom formosakonflikten, dels genom Västtysklands anknnytning till västerns försvarssystem. Detta är frågor med räckvidd över hela världen.

Lösningen av formosakonflikten försvåras ju därav att man inom FN inte är ense om politiken i Kina. Hur man än vill se på denna sak ur rättslig synpunkt måste man ha klart för sig, att den kommunistiska Peking-regeringen nu har makten över hela det kinesiska fastlandet. I praktiken är naturligtvis denna konflikt ett inbördeskrig — men ett inbördeskrig, där kommunismen söker utbreda sin diktatur över Formosa. Det väsentliga är inte att diskutera, om FN har möjligheter att ingripa, utan att man i stället ingriper på de vägar som står till buds i syfte att få slut på striderna. Man måste med tillfredsställelse hälsa att vissa ansträngningar i det syftet gjorts från utländska regeringars sida. FN har ju möjligheten att ta direkt kontakt med Peking-regeringen, detta även om denna inte är medlem av FN. Det var ju den vägen som anlätades, när generalsekreterare Hammar-skjöld förhandlade med Kommunist-

Utrikesdebatt

Kinas regim om de amerikanska flygarna.

Den tyska frågan har länge varit en ödesfråga för världen. Berlinkonferensen i början av år 1954 kunde inte bringa frågan till någon lösning, men det positiva var dock, att stormakterna kunde förhandla om frågan. Sedan Europaarméprojektet fallit på Frankrikes motstånd, har Västtyskland genom londonkonferensen och pariskonferensen fått en annan ställning än förut. Västtyskland skall nu få upprusta, det skall få inträda i Atlantpakten och i den västeuropeiska unionen. Därmed kan väl Västtyskland sägas ha återvunnit sin frihet och sin självständighet. Men den tyska frågan är därmed inte löst. Det blir den säkert inte förrän Västtyskland och Östtyskland återförenas. Så länge Tyskland är splittrat kommer det att utgöra en oroskälla i det maktpolitiska spelet i världen. Det är därför nödvändigt att alla ansträngningar görs för att ge det tyska folket möjligheter att på grundvalen av fria och demokratiska val bestämma över sitt land. Det kan väl tyckas att Västtysklands anknytning till västerns försvar inte ökat möjligheterna till en lösning av den tyska frågan, då ju följden kan bli en skärpning mellan öst och väst. Den osäkra freden bygger emellertid på maktbalansen mellan stormakterna, och mot den bakgrunden får man nog säga, att Västtysklands nya ställning innebär ett steg i den rätta riktningen.

Ett världskrig med de vapen som nu står till buds skulle vara ett förintelseslag mot hela mänskligheten. Detta gav Churchill uttryck för i sitt senaste underhusanföreläsande, då han vädjade om en förnuftig lösning av denna allt överskuggande fråga. Det finns inget verkligt försvar mot vätebomben, sade han. Man kan hoppas, att stormakternas regeringar har dessa konsekvenser klara för sig. Frukta för en sådan katastrof skulle då vara vårt skydd i den maktbalans, som nu råder mellan öst

och väst. Men det är en osäker fred, och det betyder att mänskligheten ständigt måste leva i fruktan.

Den säkerhetsorganisation vi har, FN, är ingen automatisk fredsorganisation. Det har vi heller inte vågat räkna med att den skulle kunna bli på avsevärd tid. Den bygger framför allt på samverkan mellan stormakterna för lösande av uppkomna konflikter. Men stormakterna har vetorätt i säkerhetsrådet. Blir det krig mellan stormakterna, så spränges hela organisationen sönder.

Vi har alltså ingen garanti för freden. Naturligtvis vill man hoppas att FN skall utbyggas vidare, så att vi kan få en sådan garanti. Det bör inte vara någon utopi. Folken vill inte ha krig, och vi måste komma dithän, att regeringarna över hela världen inte heller vill detta. Då skulle FN kunna bli en verklig, överstatlig organisation. För närvarande finns det emellertid enligt min mening inte några större möjligheter att ändra FN:s konstitution. FN måste fortfarande bygga på maktbalansen mellan stormaktsblocken. Det är den enda möjlighet vi har. Och man kan väl konstatera att FN dock betydde mycket för koreakonfliktens lösning.

Naturligtvis kan man också önska att Europarådet skulle kunna utvecklas till en institution av större betydelse för det internationella samarbetet. Förslaget om att dess verksamhet skulle samordnas med den västeuropeiska unionens måste vi emellertid ta avstånd från. Vi har alltid från svensk sida hävdats att Europarådet inte skall få befatta sig med försvarsfrågor. Europarådets uppgifter ligger på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena. Samarbetet där bör emellertid kunna utvidgas ytterligare. Det är t. ex. väsentligt att få till stånd en utjämning av tullnivåerna. Men naturligtvis måste därvid hänsyn tagas till de speciella problem, som kan föreligga i olika länder. GATT-avtalet måste

Utrikesdebatt

utformas på ett sådant sätt att vår inhemska odling, bland annat trädgårdsodlingen, får tillfredsställande existensmöjligheter. Vi måste förbehålla oss rätt till sådana export- och importavgifter, som vårt näringsliv behöver.

Den västeuropeiska unionen måste betraktas som ett specialorgan med sådana uppgifter som t. ex. Saar-frågan och den rustningskontroll, som man synes anse nödvändig för Tysklands del. Detta är uppgifter, som Europarådet inte kan ta befattning med. Det synes mig orimligt att Sverige skulle vara med om en sådan kontroll mot exempelvis Tyskland. Det kan inte förernas med vår alliansfria utrikespolitik. Den svenska regeringen har i ministerkommittén enligt min uppfattning på ett utmärkt sätt klargjort att det måste råda boskillnad mellan de båda organisationerna.

Världen på andra sidan järnridån innehåller många ovissa faktorer. Det påståendet gäller nu i kanske högre grad än tidigare. Man vet inte så mycket om förhållandena efter Stalins död för två år sedan. Malenkov har fått träda tillbaka, och ytterligare några ministrar har avpolleterats — möjligen i något humanare former än vad som tidigare varit regeln i Sovjetväldet. Partisekreterare Nikita Krustjev synes vara den, som nu har makten i Sovjet. Han är kanske en diktator i Stalins anda — men han är ändå ingen Stalin och har väl inte de maktpositioner, som denne hade. Det är tydligt att Sovjet har råkat in i en jordbrukskris, sedan kolchossystemet misslyckats. Av allt att döma är dock krisen av betydligt större omfattning än så, det är kanske en allmän inre kris, föranledd av maktkampen mellan olika grupper i Kreml.

Den diktatur som råder i Sovjetvärlden betyder tvångsvälde över folken. Man vill gärna hoppas att folken själva skall få frihet att bestämma över sina egna angelägenheter. Detta gäller Öst-

tyskland, de baltiska folken, satellitstaterna Polen och Tjeckoslovakien och, naturligtvis, det ryska folket. Vägen dit kan emellertid bli mycket lång. Krustjev—Bulganin-regimen kan möjligen betyda en mera aggressiv hållning från Sovjets sida, än vad Malenkov-regimen var.

För närvarande pågår en nedrustningskonferens. Man skall inte göra sig några överdrivna förhoppningar om positiva resultat på den vägen, men jag tror frihetens och demokratiens sak gagnas bäst, om de som makten har tillvaratar alla möjligheter, som kan finnas, för en avspänning mellan öst och väst. Sovjet har på sistone visat sig vilja ha bättre kontakt med västvärlden, framför allt på de kulturella och idrottsliga områdena. Det lär ha varit hårda strider mellan öst och väst i ishockey-VM, men ett sådant klubbkrig kan föra folken närmare varandra och är då inte utan sin betydelse för världsfredens sak, sett på lång sikt.

Ett framsteg i strävandena efter världsfred är också den av FN antagna resolutionen om fredligt bruk av atomenergien. Den är en motvikt till det ständiga intresset för atombomben. Ett närmare samarbete i fråga om atomenergiens fredliga utnyttjande kan måhända öppna vägen för en överenskommelse om förbud mot atombomben och andra sådana fruktansvärda vapen samt medverka till en nedrustning. Det är naturligtvis också av betydelse att man på den vägen snabbare kan nyttiggöra atomkraften i näringslivets och samhällets tjänst. För oss skulle det kanske betyda att vi slapp att helt utnyttja alla våra vattenfall för utvinnande av elektrisk energi. Vi skulle måhända då inte behöva förstöra alla våra älvar och de tillgångar i övrigt som dessa representerar.

När Nordiska rådet — vars verksamhet ju ligger till grund för denna debatt — höll sin första session i Köpenhamn i februari 1953, var vi nog

Utrikesdebatt

från svensk sida ganska skeptiska beträffande möjligheterna att utveckla detta organ till något mera betydelsefullt instrument i det nordiska samarbetets tjänst. Från norsk sida var också tveksamheten, som vi minns, mycket stor. Den första sessionen präglades otvivelaktigt av en viss osäkerhet. Representanterna visste knappast hur arbetet skulle utformas i praktiken. Nu har organisationen emellertid enligt min mening hunnit stadga sig i formerna. Det intrycket fick man redan vid den andra sessionen i Oslo i augusti i fjol, och stockholmsessionen nu i januari har befäst detta intryck.

Naturligtvis kan det finnas anledning till kritik. Men jag tycker nog att den kritik, som efter stockholmsessionen gjort gällande att Nordiska rådet arbetar i en ömklig tomning, skjutit betydligt över målet. Den livliga pressdebatt, som följt efter stockholmsessionen, inte bara i vårt land utan också i övriga nordiska länder, kan ju i varje fall vara ett bevis för att man allmänt anser, att rådet har en uppgift att fylla. T. o. m. i London och Moskva har man kommenterat detta möte. Det är klart att kommentarerna blir rätt olika, och kanhända har man särskilt från Sovjets sida velat missförstå rådets egentliga uppgifter. Detta har särskilt kommit till uttryck i den ryska tidskriften *News*, nr 3 för februari i år. Men vi hade väl egentligen inte väntat att de journalister från Tass, som var närvarande vid sessionen skulle ge någon annan tolkning än den de givit.

När stockholmsessionen kom så nära inpå oslossessionen, var man rädd att den inte skulle få många frågor att behandla. Men det blev ju inte mindre än 75 ärenden. Det var naturligtvis för många frågor på en vecka. Tiden blev alltför knapp för att frågorna skulle kunna få den ingående behandling som var önskvärd, och ärendena fick måhända i en del fall beröras alltför summariskt. För framtiden gäl-

ler det därför att se till att arbetet inte behöver forceras på detta sätt. Det är en fråga om själva arbetsformerna för rådet, och det är nog detta som bereder rådet de största svårigheterna.

Den viktigaste frågan vid de senaste sessionerna har enligt utrikesministern redogörelse varit den som avser främjandet av ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna. Detta är naturligtvis riktigt. Vår målsättning är ju att en gemensam nordisk marknad skall kunna upprättas på så stora områden som möjligt. Det säger sig självt att detta måste vara ett arbete på ganska lång sikt, ty de åtgärder som skall vidtagas får ju lov att anpassas efter de särskilda förhållandena i de olika länderna. Det är angeläget att vi kan få till stånd ett samarbete i syfte att öka produktiviteten och levnadsstandarden i våra nordiska länder. Men vi måste också ha klart för oss, att frågan om den gemensamma nordiska marknaden inte kan forceras. Skyndar vi fram i alltför hastig takt, skulle vi bara kunna skada den nordiska tanken. De riktlinjer, som uppdrogs vid ministermötet på Harpsund i oktober i fjol, tror jag är väl ägnade att utgöra grundvalen för strävandena till ett utvidgat ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna. I det sammanhanget vill jag emellertid understryka, att Finland inte får lämnas utanför bilden, även om det inte är med i Nordiska rådet.

Rom byggdes inte på en dag — och detsamma måste gälla om Nordiska rådet. Vi kan inte gärna begära, att organisationen skall vara färdig efter en så kort tid som tre år. Rådet skall ju ha en rådgivande karaktär, och det kan endast besluta om rekommendationer till regeringarna. Längre kan vi inte komma i nuvarande läge. Resultaten har dock inte varit så dåliga. Vi har kommit ett stycke på väg mot en friare samfärdsel mellan de nordiska länderna, och en samordning håller på

Utrikesdebatt

att ske på t. ex. socialpolitikens och lagstiftningens område. Det är sannolikt — och erfarenheten har redan gett belägg för detta — att det är lättast att få till stånd ett utvidgat nordiskt samarbete på det sociala området, särskilt inom sjukvården, och det är av allra största betydelse. Intresset för ett utvidgat nordiskt samarbete finns, och då bör det också finnas förutsättningar. Det gäller alltså bara att föra det påbörjade verket vidare, att förbättra formerna för samarbetet på de punkter, där detta är nödvändigt. Det är en riktig åtgärd att rapporter från den svenska delegationen nu göres till föremål för riksdagens behandling. Det är också betydelsefullt att vi i »Nordisk Kontakt» fått en publikation för kontinuerliga redogörelser om den parlamentariska verksamheten i de nordiska länderna. Jag hoppas, att den nordiska kontakten på det parlamentariska planet härigenom ytterligare skall kunna stärkas. Och, herr talman, måhända är det ett tidens tecken, att en rapport från Nordiska rådet ligger som grund för denna utrikesdebatt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr Pettersson i Dahl sade, att alla partier utom det kommunistiska varit ense i fråga om vår alliansfrihet och neutralitet. Men det finns intet stöd för detta uttalande i det avseendet, att kommunistiska partiet skulle vara eller har varit emot att Sverige för en alliansfri politik och siktar på neutraliteten. Jag har tvärtom i mitt anförande här i dag understrukt, att vår ståndpunkt är att Sverige skall vara alliansfritt, och detta kan inte vara främmande för herr Pettersson i Dahl. Därför måste jag beteckna hans uttalande i denna fråga som illvilligt.

Däremot instämmer jag med herr Pet-

tersson i Dahl, när han, särskilt om högerens ståndpunkt, konstaterar, att den för till en annan linje än en uppslutning bakom alliansfriheten. I synnerhet herr Hjalmarsons sabelskrammel gav ju intrycket, att han var fullt färdig att ställa sig i spetsen för dem som talar om att för kapitalistisk räkning befria de länder, som har brutit med kapitalismen, från deras nuvarande regimer. Det är en linje som leder till krig. Så långt drog väl inte herr Pettersson i Dahl slutsatsen, men det är faktiskt innebörden i högerens nya ståndpunkt. Folkpartiet har delvis uppträtt på samma linje, och därigenom har det denna gång blivit någonting nytt i utrikesdebatten.

Herr PETERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Hagberg i Stockholm har missförstått mig. Han sade att min tolkning var illvillig. Sedan jag talat om den utrikespolitik som regeringen har fört, nämnde jag också den alliansfria politiken och yttrade, att jag trodde att de demokratiska partierna därvidlag faktiskt var överens. Det är möjligt att jag i det sammanhanget skulle ha nämnt herr Hagberg och kommunisterna, ty jag tror nog — detta har åtminstone tidigare framgått — att det i dessa stycken är ett avstånd mellan de demokratiska partierna och kommunisterna, företrädd av herr Hagberg.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Av den i dagarna lämnade rapporten från Nordiska rådet framgår, att det i alla de nordiska länderna finns ett starkt intresse för att utveckla samarbetet över gränserna på en rad olika områden. Det är med djup sorg som vi samtidigt blir påminda om att den statsman, som var den mest drivande personliga kraften i det nordiska samarbetet efter kriget, försvunnit ur vår krets. Danmarks socialdemokra-

Utrikesdebatt

tiske statsminister och partiledare, Hans Hedtoft, var initiativtagare till Nordiska rådet, och det ligger en tragisk symbolik i att han avled under dess senaste möte. Det finns skäl att understryka vad som sades vid hans död, nämligen att vi som är kvar har ansvar för att föra hans verk vidare.

Nordiska rådet, som Hans Hedtoft ägnade ett så oförtröttligt intresse, måste bli ett verkningsfullt organ när det gäller att klargöra och utnyttja förutsättningarna för fortsatta framsteg i det nordiska samarbetet. Uppgiften sträcker sig emellertid ännu längre. Nordiska rådet måste också bidra till att öka allmänhetens förståelse och intresse för detta samarbete i alla de anslutna länderna. Det ligger då vikt uppå, att rådsmötena får en uppläggning och utformning, som verkligen drar uppmärksamheten till sig och förmår väcka debatt. Ur den synpunkten fanns det måhända skäl till en viss kritik mot det senaste rådsmötet i Stockholm. Man får hoppas att de framtida rådsmötena skall komma att koncentrera sig på centrala samarbetsproblem och genom sina debatter bidra till framsteg mot lösningar av dessa problem.

Vad särskilt gäller det nordiska ekonomiska samarbetet ankommer det nu närmast på regeringarna att fortsätta det undersökningsarbete som man kommit överens om vid överläggningarna på Harpsund. Det är emellertid tydligt, att det här gäller att gå fram med stor omsorg för att vinna resultat, som framstår som positiva för alla de anslutna länderna. Det är självklart att Sverige inte skall eftersträva någon dominans över de andra nordiska länderna på det ekonomiska området. Men det bör vara möjligt att finna lösningar som verkligen ligger i hela Nordens intresse. I en tid, då det ekonomiska samarbetet mellan staterna utvecklas efter en rad olika linjer och då den tekniska utvecklingen gör det allt an-

gelägnare att inte splittra produktionen på alltför små enheter, måste det vara i de små nordiska staternas intresse att finna en grundval för ökad samordning av deras näringsliv.

Jag företräder således, herr talman, i fråga om det nordiska ekonomiska samarbetet en fullständigt motsatt uppfattning till den som herr Hagberg i Stockholm gjorde sig till tolk för, när han menade att diskussionen på Harpsund var något av en torped under det nordiska samarbetet på det ekonomiska området. Jag tror att det mötet kommer att bli av betydelse för den framtida utvecklingen på detta område.

Finlands ställning till det övriga Norden och speciellt till Nordiska rådet har stundom diskuterats under senare tid. Härvid har det framkommit önskemål om att Finland skulle inträda som medlem i rådet och därigenom få tillfälle att utbygga det praktiska samarbetet med de övriga länderna. Hindret för en sådan anslutning synes främst vara farhågor för att den skulle missförstås av Finlands östra granne. Det finns i detta sammanhang anledning att på nytt understryka, att medlemskap i Nordiska rådet på intet sätt berör medlemsstaternas utrikes- eller militärpolitik. De misstänkliggöranden av Nordiska rådet, som emellanåt förekommer från rysk sida, måste bestämt tillbakavisas och kan på intet sätt motiveras av rådets hittillsvarande verksamhet.

Från svensk sida bör man givetvis undvika varje steg som kan försvåra Finlands ställning. Finlands fortsatta frihet och oberoende har stor betydelse även för oss, och vi har full förståelse för den återhållsamhet som Finland visar på det internationella området. Sveriges klara, alliansfria kurs torde för övrigt innebära ett stöd även för Finland. Den alliansfria politiken, som givetvis främst dikteras av våra egna livsintressen, får sålunda här en ytterligare motivering.

Utrikesdebatt

Ensamma kan de nordiska länderna icke avgöra sin framtid. Förhållandena i vår omvärld påverkar våra möjligheter till ökat välstånd och större trygghet. Om den internationella spänningen tilltar, kan vi påtvingas nya rustningsbördor. Ingenting har dock inträffat, som ger oss anledning att ompröva huvudlinjen för vår utrikespolitik. Utvecklingen kan emellertid medföra nya faromoment även för Sveriges del. Kvardröjande motsättningar mellan stormakterna har allvarligt försvårat möjligheterna till en stabil och varaktig fredsuppgörelse. Åtskilliga tvistefrågor har inte heller kunnat lösas. De beslut, som nu håller på att fattas om upprustning av Västtyskland och landets inlemmande i Atlantpakten, synes innebära att västmakterna misströstat om möjligheterna att nå enighet med Sovjetunionen om en återförening av Tyskland på demokratisk grundval. Visserligen säger man sig vara anhängare av nya förhandlingar med ryssarna i detta syfte, sedan Parisfördragen väl ratificerats av samtliga berörda stater, men det är svårt att förstå på vilken grundval man då vill förhandla med utsikt till framgång. Det förefaller uppenbart att intetdera stormaktsblocket är berett till några väsentliga eftergifter. Tanken på ett återförenat Tyskland, som står utanför de båda allianssystemen, avvisas sålunda av västmakterna med motivering att en sådan lösning skulle ge ryssarna alltför stora fördelar. Det är dock naturligt, att stora delar av den tyska opinionen känner sig tilltalade av detta alternativ. Samtidigt är det endast med tvekan som en majoritet av de övriga västeuropeiska folken biträder en upprustning av sina forna fiender.

Planerna på Västtysklands upprustning och anslutning till västblocket har därför mött utomordentligt stora svårigheter, sedan de först aktualiserades för snart fem år sedan. De långdragna och komplicerade förhandlingarna sy-

nes inte heller ha främjat det samförstånd mellan de franska och tyska folken, som man ursprungligen hoppades på. I Frankrike har den tyska frågan splittrat nationen och ytterligare bidragit till den bristande regeringsstabilitet, som är en olycka inte endast för Frankrike utan för hela Europa. I Västtyskland har sammankopplingen av problemen upprustning och återförening lett till en utomordentlig häftig och bitter inre strid, som öppnar oroande perspektiv för den tyska demokratiens framtid. Det är särskilt beklagligt att man inte funnit en lösning, som kunnat accepteras av den tyska arbetarklassens representanter. Därmed riskerar man att ett nytt tyskt militärsystem kommer att byggas upp under påverkan av de politiska krafter, som flera gånger tidigare kastat ut Tyskland och Europa i olycka.

Denna min uppfattning om den tyska frågan och de konsekvenser, som den kan få, delas på ett och annat håll även inom folkpartiet. I en framstående folkpartitidning kunde för några dagar sedan läsas följande: »Man kan inte komma ifrån, att detta» — alltså vad som händer i Tyskland — »innebär Europas definitiva uppdelning på de två stora världsblocken för oöverskådlig tid. Efter detta står bara Sverige och Schweiz obundna åt ömse sidor. Och det innebär också, att Tysklands delning genom järnridån permanentas, liksom på oöverskådlig tid. De båda stora motståndarna har ryckt ytterligare ett stort steg närmare varandra. Det är nu endast en gränslinje, som skiljer dem åt, ingen buffertstat, intet tredje mans land.» I slutet av artikeln heter det: »Men — det återstår två frågor: Hur går det för Östtysklands 18 miljoner? Och hur stark är den västtyska demokratin, hur djupt har den genomsyrat samhället, vilken trygghet kan den erbjuda mot den gamla militarismens smittofrön, som förr visat sin förmåga att övervintra? Det är ett nytt kapitel

Utrikesdebatt

i den tyska nationens historia, som nu inledes. För att inte säga i Europas.»

Dessa citat är hämtade ur en ledande artikel i Stockholms-Tidningen för den 28 februari i år, alltså ur den tidning där herr Ohlin brukar etablera sig som politisk medarbetare.

Ur svensk synvinkel kan en eventuell kapprustning mellan Västtyskland och Östtyskland tänkas medföra ökad spänning kring Östersjön. Å andra sidan har man från västmaktshåll uttryckt förhoppningar om att en upprustning av Västtyskland skulle förbättra den militära balansen i Europa och därmed öka stabiliteten. Om hållfastheten hos dessa förutsättningar vet vi för ögonblicket ingenting. Men vilken väg utvecklingen än tar, har Sverige starka skäl att hålla fast vid alliansfriheten, underbyggd av ett starkt försvar. För våra grannländer uppkommer i viss mån nya problem genom upprustningen av Västtyskland. Utvecklingen av dessa avvaktar vi med intresse.

Frågan om Västtysklands upprustning är trots allt endast en del av det mycket större problemet om förhållandet mellan östblock och västblock. Den senaste förändringen inom sovjetregimen har framkallat åtskilliga spekulationer om Sovjetunionens framtida utrikespolitiska kurs. Flertalet av dessa spekulationer förefaller tämligen löst grundade. Den relativa uppmjukning av Sovjetunionens attityd till yttervärlden, som inträdde efter Stalins död, förefaller inte att helt ha avskrivits sedan Malenkov lämnat plats för Bulganin. Lika litet som man bör överdriva förändringarna i den ryska politiken efter Stalin, lika litet bör man på förhand överdimensionera de förändringar, som kan tänkas inträda efter Malenkov. För Sveriges del bör vi givetvis alltså eftersträva goda grannskapsrelationer till Sovjetunionen.

Utvecklingen av situationen kring Formosa har framkallat åtskillig oro, och man frågar sig, om kommunismens

seger i Kina skall följas av kommunistiska framgångar i andra underutvecklade länder. Bristen på politisk och ekonomisk stabilitet i dessa kan nämligen ge kommunisterna där särskilda möjligheter att rycka till sig makten. För de västliga demokratierna aktualiseras därigenom kravet på att klargöra för människorna i de underutvecklade länderna, att demokratierna är villiga att hjälpa dem att lösa deras problem. Avstår man härifrån inställer sig lätt risken, att demokratiernas folk blir isolerade och att demokratierna som livsform får allt svårare att göra sig gällande. Det ligger sålunda i demokratiernas eget intresse att här göra en verksam insats. Men det är inte bara en intressefråga utan också en fråga om enkel mänsklig solidaritet. För det parti jag företräder framstår det som särskilt naturligt att understryka denna solidaritetssynpunkt. Arbetarrörelsens strävanden har varit inriktade på att avlägsna klasskillnader inom nationerna, och det är självklart, att vi också måste reagera mot de väldiga klasskillnaderna mellan nationerna, som är en följd av skillnaden i framstegstakt hos utvecklade och underutvecklade länder.

Klyftan mellan de rika och de fattiga folken förefaller i själva verket att öka. Detta är en utveckling, som mänskligheten inte i längden kan acceptera. Frågan om hjälp till underutvecklade länder har därför ryckt alltmer in i blickpunkten. Sedan en rad folk i Asien efter det andra världskriget vunnit nationell frihet, har de också fått större möjligheter än tidigare att hävda sina anspråk gentemot de utvecklade industriländerna. Vad som hittills utträttats från de senares sida i syfte att ge teknisk och ekonomisk hjälp till de underutvecklade ländernas folk, har visserligen varit av rätt begränsad omfattning, men de vunna resultaten visar ändå, att detta är en hoppfull väg, som måste fortsättas framåt. Vårt eget land har hittills bidragit till detta arbete ge-

Utrikesdebatt

nom anslag till FN:s olika specialorgan. Nu har de svenska folkrörelserna i samförstånd med regeringen velat ge den svenska insatsen större bredd genom en landsinsamling för vissa projekt i Pakistan och Etiopien, som skall komplettera svenska statliga insatser i samma områden. Det finns all anledning att önska framgång för denna aktion. Men framför allt gäller det kanske att göra allmänheten medveten om problemets natur och dimensioner. Det kommer att krävas ett långvarigt och intensivt upplysningsarbete för att svenska folket till fullo skall förstå behovet av större insatser till förmån för de underutvecklade länderna.

Flertalet människors insikter i de internationella problemen är mycket begränsade. Men alla känner väl ändå emellanåt, hur de internationella problemen tränger sig på oss. Två världskrig och deras följder har på många sätt förändrat vår tillvaro. Frukten för ett tredje världskrig ligger som en skugga över oss. Framför allt har utvecklingen av de nya förstörelsevapnen ökat insikten om att ett nytt krig skulle innebära en aldrig tidigare skådad katastrof för mänskligheten. Kravet på effektivt avskaffande av dessa vapen har därför fått stor styrka. Men problemet har visat sig utomordentligt svårloöst, främst därför att de båda stormaktsblocken misstror varandras avsikter och därför att ett förbud har föga utsikter att bli effektivt, om det inte kombineras med en långtgående kontroll och insyn i de olika nationernas förehavanden. Det är möjligt, att vi länge än måste leva i en värld, där makterna balanserar varandra med hjälp av dessa nya terrorvapen. I en sådan situation måste det vara särskilt angeläget att avlägsna friktionsanledningar, som mot makternas medvetna vilja kan driva dem in i militära konflikter. Sverige har genom sin egen politik sökt bidra till att minska spänningarna i vår del av världen, och det

bör vara angeläget för oss att stödja varje ansträngning att minska den internationella spänningen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Herr Ohlin framförde i sitt huvudanförande några funderingar angående nordiskt ekonomiskt samarbete. Han trodde för sin del, att Norge skulle få mindre fördel än Danmark och Sverige av om man nådde fram till en gemensam marknad. Jag skall inte vid detta tillfälle försöka mig på några värderingar. Det blir nog tillfälle för riksdagen att senare diskutera dessa frågor.

Jag har begärt ordet för att lämna en del upplysningar i anledning av herr Ohlins fråga beträffande utredningarna om den s. k. trondheimsleden. Bakgrunden till utredningarna om denna led var ju den, att de svenska och norska regeringarna i mitten av mars förra året utsåg vissa ombud för att förhandla om åtgärder för en ökning av kapaciteten av den varutrafik, som över norska västkusthamnar går till och från Sverige. Denna åtgärd hade på svensk sida föregåtts av vissa utredningar rörande möjligheterna att i såväl normala tider som avspärrningstider i ökad utsträckning från svensk sida begagna sig av förbindelserna över Norge västerut. Dessa ledde till att i första hand trondheimsområdet kunde anses ha aktualitet i sådana sammanhang. Även från norsk sida hade uttalats önskemål om att möjligheterna till skeppning över trondheimsområdet i ökad utsträckning kom att begagnas från svensk sida. Utgångspunkten för de överläggningar som har förts har därför varit det gemensamma intresset att förbättra förbindelserna mellan de två befolkningscentra kring Trondheim och Östersund och det svenska intresset att kunna begagna dessa förbindelser även i avspärrningstider. De sven-

Utrikesdebatt

ska ombuden har meddelat mig, att de i dag kommer att till regeringarna i Norge och Sverige överlämna en gemensam rapport över resultatet av deras hittillsvarande överläggningar. Enligt de informationer jag har fått kommer de båda delegationerna bland annat att rekommendera en mellanriksväg över Storlien, att järnvägstaxorna för transitogods över Storlien justeras nedåt samt att en oljehamn anlägges i det inre av Trondheimsfjorden för transport av olja till Sverige under såväl normala tider som avspärrningstider.

Norr om landsvägen över Fjällnäs i Härjedalen till Röros i Norge finns ingen mellanriksväg, som normalt kan hållas farbar under vintrarna eller under snösmältningstiden. Inte heller är någon av dessa vägar utbyggd för en tät biltrafik och än mindre för en regelbunden tyngre lastbilstrafik. Här finns ett gemensamt intresse att i dessa trakter anlägga en mellanriksväg, som möjliggör genomgångstrafik under hela året och som kan motta den ökade trafik som med bilismens pågående och kommande expansion blir aktuell. En sådan mellanriksväg bör anknyta till de båda befolkningscentra Trondheim och Östersund. En undersökning av vägförhållandena har visat att avståndet längs en ny väg, som skär gränsen nära Storlien, med cirka tre mil skulle understiga längden av nuvarande kortaste landsvägsförbindelse mellan Trondheim och Östersund. Det torde också ställa sig ekonomiskt gynnsammare att bygga en ny väg än att bredda och förstärka någon av de befintliga mellanriksvägarna. Som det nu är slutar den svenska landsvägen i dessa områden vid Enafors omkring 21 kilometer från riksgränsen i Storlien och den norska landsvägen omkring 16 kilometer från riksvägen. Det skulle alltså vara över detta område som den nya vägen skulle byggas. Fortsättningen på den norska vägen ned till kusten

vid Stjördal är cirka 52 kilometer. Den är svag och måste breddas och förstärkas för att komma upp i en standard, som är jämställd med vägen i övrigt.

Att bygga en sådan väg ingår i de rekommendationer som förhandlingsdelegationerna föreslår. Preliminärt har man beräknat kostnaderna för en sådan väg till 20 miljoner kronor. Man har enats om att föreslå en sådan fördelning, att Sverige skulle betala ungefär 13,5 miljoner. Om man kunde börja detta arbete i sommar skulle vägen eventuellt bli färdig hösten 1958. Den järnväg, som över Storlien förbinder det norska järnvägsnätet med det svenska, har en i förhållande till den nuvarande trafikvolymen mycket stor kapacitet. Över Storlien passerar totalt f. n. ungefär 50 000 ton gods per år. Kapaciteten hos den norska bandelen är enbart i ena riktningen 1 200 000 ton per år. Det finns således ingen anledning att i detta sammanhang ta upp förslag om elektrifiering och dylikt. Däremot har delegationerna varit ense om att rekommendera järnvägstyrelserna i respektive länder att justera godstaxorna för att skapa förutsättningar för en livligare varutrafik. Som det nu varit, har de höga fraktsatserna inverkat på godsmängden. Goda möjligheter synes nu föreligga att inom kort nå en överenskommelse om en annan taxeberäkning. Denna skulle i princip baseras på att man från båda sidor i samma proportion bidrog till en sänkning av taxorna.

Från svensk sida har man under utredningsarbetet framfört önskemål om att få anlägga en oljehamn i det inre av Trondheimsfjorden och vidare en cistern i berg. De undersökningar som nu företagits om lämpliga platser m. m. har visat, att det skulle vara möjligt att genomföra ett sådant projekt. Vissa andra anordningar tillkommer för att säkerställa transportererna av olja på järnväg eller landsväg. I avspärrnings-

Utrikesdebatt

tider skulle man också kunna ta in viktigare styckeegods denna väg.

Jag utgår från att, när delegationerna nu överlämnar sin rapport till respektive regeringar, regeringarna inom kort i positiv anda prövar möjligheterna att förelägga riksdagen de av ombuden framförda förslagen och i samband därmed äskar anslag för förberedelsearbetenas fortsättande, för att senare återkomma till riksdagen med definitiva förslag för ett genomförande av de olika projekten. I den mån man lyckas slutföra de här av mig berörda tingena — och det förefaller som om det skulle ligga gynnsamt till för den saken — skulle vi alltså få en ny mellanriksväg mellan Östersund och Trondheim, användbar hela året om och byggd även för tyngre trafik. Vi skulle vidare även kunna förbättra de ekonomiska förutsättningarna för den kommersiella järnvägstrafiken genom en justering av fraktsatserna på ömse sidor. Detta skulle vara till båtnad för båda länderna och framför allt för de områden i Tröndelag och mellersta Norrland, som närmast kommer att beröras av förslaget. Vi skulle slutligen erhålla bättre möjligheter att under avspärningstider förse det svenska folkhushållet med utländska produkter.

Herr Ohlin uttryckte för sin del ett önskemål om att utredningarna om ett närmare och utvidgat nordiskt samarbete måtte bedrivas mera intensivt än under de senaste fem åren. Jag utgår ifrån att herr Ohlin inte sträcker sina önskemål eller krav så långt, att han kräver en forcering med därav följande risker. Detta vill i varje fall inte jag förorda. Däremot är jag villig att lämna det beskedet, att dessa utredningar skall bedrivas med all den energi och omsorg som dessa viktiga ärenden kräver med tanke på den stora betydelse de har för samarbetet mellan folken i Norden.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Denna debatt är ju formellt upphängd på det Nordiska rådet, men det är väl knappast någon av kammarens ledamöter som har det intrycket, att frågan om det Nordiska rådet och det nordiska samarbetet har spelat någon huvudroll i debatten — hur viktig den än är. Betydligt viktigare är självfallet det anförande, som hållits av utrikesministern före den egentliga debatten, och det är ju det anförandet som har givit det kommande meningsutbytet hela dess spännvidd.

Utrikesministern brukar i pressen kritiseras för att han sällan eller aldrig använder undertoner i sina framställningar. Jag delar inte den uppfattningen. Om man hör utrikesminister Undén, eller ändå bättre, har läst en hel del av hans anföranden, så märker man ganska väl någonting av en bakomliggande mening, även om det kanske är litet svårt att tolka den. Jag fäste mig alldeles särskilt vid att utrikesministern inledde sitt anförande i dag med ett längre citat av president Eisenhower's budskap till kongressen, där denne har en bra formulering om människans frihet och värdighet.

Beträffande de följande anförandena här i dag skulle jag vilja instämma med herr Ohlin, då han berörde utrikesministerns påpekanden om det närmare utbytet mellan Sverige och Sovjetunionen. Utrikesministern talade om det kulturella och sportsliga utbytet med Sovjet. Jag skulle gärna vilja att ett sådant samarbete utsträcktes högst väsentligt, så att olika grupper i ökad utsträckning fick tillfälle att — låt vara ganska begränsat — se hur det står till bakom järnridån — det må sedan vara skådespelare eller bibliotekarier, läkare eller ishockeyspelare. En verklig världssensation skulle det emellertid bli, om pressen fick vidgade tillfällen att se hur det står till med förhållandena inom den östliga världen.

Utrikesdebatt

Ännu så länge är ju som bekant pressens rörelsefrihet synnerligen inskränkt i Sovjetunionen.

I ett annat avseende skulle jag med åberopande av det här sammanhanget vilja gå något längre än herr Ohlin gjorde, då han talade om den resa till Sovjet, till vilken den svenska riksdagen har varit inbjuden. Ju mer jag kommit att fundera över denna inbjudan och de olika kommunikéer eller meddelanden som har utväxlats mellan riksdagens talmän och Sovjetunionens högsta sovjet, desto mer betänksam blir jag om det verkligen är förenligt med detta hus' värdighet och känsla för frihet att låta sig representeras hos det kollektiv som kallas Högsta Sovjet, i all synnerhet då det av uppgifter som erhållits på sista tiden framgår, att Sovjet tycks vara ganska ointresserat av att den svenska delegationen åtföljes av pressmän, som alltså i detta sammanhang skulle ha den betydelsen, att de kunde på ett naturligt sätt informera de svenska parlamentarikerna om förhållandena och kanske också göra iakttagelser som var riksdagsmännen förmenade. Mina damer och herrar! Tänk er om Ni 1939 skulle ha blivit inbjudna till Krollöperan i Berlin. Är det i denna församling någon av dem som var med då som skulle ha kommit på den vanvettiga idén att acceptera en sådan inbjudan? Jag överlåter åt det utrikespolitiska skarpsinnet att göra några distinktioner mellan dessa saker.

Utrikesministern viskar till mig ordet England, och det är naturligtvis alldeles riktigt att Englands parlament varit representerat i Sovjetunionen. Det karakteristiska för engelsmännen — jag känner ganska väl till det engelska parlamentet och dess arbetsförhållanden — är emellertid att de, kanske i någon mån i motsats till svenska statsmän, erkänner att de gör ett misslyckande, att de har begått någon form av felsteg. Jag undrar om man inte där numera skulle visa en viss tveksamhet

i detta avseende, på grundval av de informationer som i dag står engelsmännen till buds. Särskilt vill jag minnas att den engelska fackföreningsrörelsen har gett ut en rapport, som inte torde vara herr utrikesministern obekant.

Jag har självfallet härmed bara uttryckt min personliga uppfattning, den känsla jag har om den situation vi för närvarande befinner oss i beträffande denna ömtåliga och känsliga fråga.

Det tredje anförande jag skulle vilja ta upp, och det kan vara naturligt att övergå till det nu, är herr Hagbergs i Stockholm. Jag tycker alltid det är intressant att lyssna till herr Hagberg, när han talar i utrikespolitiska sammanhang. Även där gäller — naturligtvis med en hel del förändringar, jag vill inte på något sätt jämföra honom med utrikesministern — att man får höra litet bakom det som sägs. Man får dock också beträffande herr Hagberg lov att höra undertonerna, och de är naturligtvis betydligt lättare att iakttaga i hans fall än då det gäller utrikesminister Undén.

Herr Hagberg använde beträffande det Nordiska rådet sådana uttryck som att det bestod av en samling »utopister», »verklighetsfrämmande talövningar» hade de för sig, och de var dessutom »menlösa». Det hade bara fattats, att han tillagt ordet enfaldiga för att likheten med vad vår vän Herbert Tingsten i Dagens Nyheter brukar skriva skulle ha blivit fullständig.

Det är nog bra att vi har det Nordiska rådet, både det Nordiska rådet, Europarådet och självfallet också För-
enta Nationerna och även UNESCO. Vad det sistnämnda angår skulle jag ur minnet vilja citera Dagens Nyheter, som i en polemik mot UNESCO-rådets svenske ordförande sade, att det om sådana här internationella konferenser alltid kan sägas det triviala — eller vilket uttryck som nu användes — att det är bra att man träffas. Visst är det

Utrikesdebatt

bra att man träffas! Något av det värdefullaste med internationella konferenser är väl att man kommer samman och får resonera om olika ting, får lära känna andra politiker och delta i meningsutbyten bakom kulisserna med dem.

Självfallet förhåller det sig så beträffande både det Nordiska rådet och Europarådet att vad som utåt sker i dessa organisationer inte är så särskilt betydelsefullt. Båda dessa organ för mellanfolkligt samarbete befinner sig i alla fall i begynnelsen av sin historia. Man får därför pröva sig fram och se till att finna de bästa samarbetsformerna.

Eftersom jag i omkring fem år tillhört Europarådet, ömsom som ordinarie delegat och ömsom som suppleant, och sålunda känner till rådets verksamhet ganska väl, hade jag tänkt säga ett par ord just om denna organisation och dess verksamhet.

Utrikesministern har i sitt anförande kommit in på den mycket intressanta frågan om den västeuropeiska unionen och dess relation till Europarådet. Den mest brännande frågan för närvarande är hur Sverige, som inte är med i några militärallianser och som enligt min bestämda uppfattning icke bör engagera sig i sådana allianser, skall ställa sig i detta sammanhang. Sveriges utrikespolitiska linje måste i huvudsak stå fast. Det blir självfallet ett problem hur vi skall kunna vara med i en församling där det, efter vad jag vill minnas, bara är vi och Irland som står utanför den västeuropeiska unionen. Såvitt jag har kunnat följa denna debatt har den meningen gjorts gällande ifrån utrikesdepartementets sida — jag tror med instämmande från herr Pettersson i Dahl — att det är nödvändigt att göra en bestämd boskillnad mellan den nya unionen, som efter gängse mall skall ha sitt parlament och alla de där organen som numera är modellen för ett samarbete som detta, och Europarådet. Man kan då välja två vägar. Den ena, som onek-

ligen förefaller mig krångligare och besvärligare, är att göra den där bestämda boskillnaden och alltså ha två olika parlament och olika ministerkommittéer, en uppdelning som förefaller mig tekniskt ganska besvärlig. Den andra vägen är att i viss mån göra en fusion mellan dessa båda.

Jag måste bekänna att min egen ståndpunkt i den här frågan inte är fullständigt klar. Den lösning som här nämndes och som innebar en sammanslagning av de båda sekretariaten, kanhända blir litet besvärlig, men däremot vore det väl ganska naturligt, såvida man över huvud taget vill att vi skall vara med i detta internationella samarbete inom Europa, att man hade en i största möjliga utsträckning gemensam församling och sedan såge till att det bleve en möjlighet för Sverige och Irland att träda åt sidan när det gäller de försvarspolitiska sammanhangen.

Herr talman! Medan jag talar om representationen från svenskt håll i Europarådet vill jag säga, att det förefaller mig som om det skulle vara ett intresse, just från de utgångspunkter som jag har i denna fråga, att så många som möjligt skall vara med och knyta sådana här kontakter, att flera medlemmar av den svenska riksdagen blir i tillfälle att såsom svenska delegater följa Europarådets verksamhet i den rådgivande församlingen. Med andra ord, det förefaller mig naturligt att man tillämpar någon sorts cirkulationsprincip beträffande medlemmarna.

Det är alldeles klart, att när det gäller det yttre framträdandet i den rådgivande församlingen har de svenska insatserna inte varit särskilt betydande. Man får väl emellertid säga, att av aktiva riksdagspolitiker som har uppträtt där är det den i inrikespolitiska sammanhang av regeringen något häcklade herr Ohlin som, genom att han är en internationellt erkänd nationalekonom, i alla fall har varit den som har förmodat att i den rådgivande församlingen

Utrikesdebatt

bäst göra Sveriges stämman hörd. En man med hans stora kunskaper har ju alltid möjlighet att nå en ganska vid krets av lyssnare när han uppträder i de ekonomiska sammanhang, som kanske är det viktigaste som Europarådet sysslar med.

Jag slutar, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att det skall bli möjligt för den svenska utrikesledningen att manövrera på ett sådant sätt att Sverige fortfarande kan vara med i Europarådet och där på olika sätt göra sina insatser, även om det kommer att bli *ännu* svårare i fortsättningen än det har varit hittills.

Herr EDBERG (s):

Herr talman! En debatt har ju sitt värde genom att slå fast både vad som enar och vad som skiljer. Dagens debatt har nog hittills efterlämnat ett intryck av att det på vissa håll har funnits ett behov att mera understryka det skiljande än det enande. Jag tänker nu inte på den senaste talarens stillsamma reflexioner kring vilka resor som kan vara den svenska riksdagen värdiga eller inte, utan snarare på de båda oppositionsledarnas anföranden tidigare i kammaren.

Även om de bedömningsnyanser i en rad detaljfrågor, som har kommit till uttryck, inte kan rubba intrycket av uppslutning kring huvudlinjen i svensk utrikespolitik, ville man nog ändå önska att det stundom gavs något klarare uttryck både för vad som enar och för vad som kan skilja. Saksökeri i detaljfrågor och oklara och glidande formuleringar, som antingen kan emanera ur ansträngningar att markera skiljaktigheter, där sådana knappast finns, eller kan ge intryck av att täcka över skiljaktigheter, som är större än vad som öppet vidgås, kan ju knappast ha någon förnuftig mening.

Jag kom häromdagen, herr talman, att i en liberal tidning finna ett av de

klaraste uttrycken som jag tror någon sin har givits för den svenska utrikespolitiska linjen, nämligen i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning: »Sträng neutralitet har länge varit rättesnöret för svensk utrikespolitik. Det bör så förbliva... Neutraliteten måste vara neutralitet utan förbehåll och baktankar... Vår neutralitet skall vara allsidig, uppriktig och tveklös. Vi skola sätta in allt på dess hävdande.»

Det skrevs i en ledare 1938, och författaren hette Torgny Segerstedt. Sedan dess har visserligen maktbalansen förskjutits. Men maktbalansens system har ju icke ändrats — tidens orm förblir densamma även när den byter skinn. Dagens maktgrupperingar, som man har all anledning förmoda vara mer eller mindre tillfälliga, har inte ändrat rättesnöret för den svenska utrikespolitiken. Håller man fast vid alliansfriheten som rättesnöret måste den emellertid, för att använda Segerstedts ord, hävdas allsidigt, uppriktigt och tveklöst, utan förbehåll och baktankar.

En annan sak är — och det tror jag är viktigt att man slår fast — att alliansfriheten inte betyder isolering. Den kan vara utåtriktad, den kan och bör göras fruktbarande också för andra. Jag tror att det finns ett starkt behov hos vårt folk av att känna att så sker.

Det gäller redan i fråga om den snävaste samarbetskretsen, i fråga om den vrå av den stora vridscenen där vi agerar tillsammans med våra närmaste grannar. Att vi här i Norden i vår försvarspolitik valt skilda vägar kan och får inte utgöra något hinder för den intimaste möjliga samverkan på de flesta andra områden.

Den kritik, som herr Hagberg här i kammaren framfört mot Nordiska rådet såsom oförenligt med alliansfriheten, rör sig med argument som jag förmodar kammarens ledamöter redan förut känner igen från Izvestija och från professor Segals artikel i den sovjetryska tidningen News. Det gör ett bekläm-

Utrikesdebatt

mande intryck att höra dessa argument med nästan samma formulering upprepas här i kammaren. Det heter ju att inte ens tuppen gal på order, men det finns alltså ledamöter av denna kammare som gör det. Vore de svenska kommunisterna så angelägna om de svenska intressena som de utger sig för att vara, borde de kunna fylla en nyttig mission genom att bidra till att skingra uppenbara missuppfattningar om det nordiska samarbetets karaktär i ett väderstreck där de har speciella kontakter.

Nordiska rådet har nu tre sessioner bakom sig, och det bör vara möjligt att summera åtminstone vissa erfarenheter. Framför allt på två områden har rådet gjort en positiv egeninsats. Det har drivit fram likaberättigandefrågorna, och det gav vid Osломötet i följd av ekonomiska samarbetsfrågorna en stöt framåt genom att formulera en kompromiss, som uppenbarligen har givit en riktig plattform för de vidare undersökningarna i frågan. Enbart dessa resultat av den unga organisationens aktivitet är sådana att de borde kunna motivera en annan attityd än den smått nedlåtande, som man på sina håll har mött.

Men även för den som tror på rådet och på dess möjligheter har de hittills hållna sessionerna kvarlämnat vissa frågetecken. Det gäller särskilt Stockholmsmötet, som, även om det betraktas som en mellansession, kanske inte riktigt blev vad man hade väntat. Visserligen kom väl den främste idégivarens oväntade bortgång att lägga en viss sordin på förhandlingarna vid den tredje sessionen; Stockholmsmötet kom också väl tätt på Osломötet. Men detta räcker inte som förklaring. Uppenbarligen knyter sig en del av svårigheterna till konstitutiva drag hos rådet självt.

I och för sig är det naturligt att rådet får syssla med en mängd detaljfrågor; detta tillhör så att säga den parlamentariska vardagslunken i våra län-

der. Även om detaljerna var för sig kan synas små, bildar de dock tillsammans ett större mönster. Man får bara se till att de större och mera centrala frågorna inte kommer bort i detaljknäpet. Anmälningar av olika frågors läge i skilda samarbetsorgan har kommit att uppta en alltmer tyngande plats på rådets dagordning. Det är rimligt att rådet följer dessa frågor för att kunna ge påstötningar och impulser då så påkallas. Men om inte rådet i alltför hög grad skall bli en registreringsmaskin, nödgas man uppenbarligen söka andra och rationellare former för denna bevakning.

Strävan efter att i alla frågor, även de minsta, nå enighet kan också bli ett hot mot själva friskheten. Det är visserligen sant att man inte inom ett mellanfolkligt rådgivande organ kan träffa avgöranden med knappa majoriteter som inom ett enskilt lands parlament. Ett majoritetsbeslut, träffat mot flertalet inom en nationell delegation, skulle nästan undantagslöst vara en nullitet. Men en enighet, som nås genom att man med vaga skrivningar täcker över faktiska meningsskiljaktigheter, som skett vid upprepade tillfällen, är å andra sidan inte mycket värd. Och för behandling av frågor, i vilka alla redan på förhand är eniga, behövs ju ingen stor apparat. Man får se till att man inte hamnar i en enighet till döds. Att vissa frågor är grannlaga kan inte motivera att man går så långt i fyrsidig hänsynsfullhet att man i nästan alla frågor tassar fram i filttofflor. Så mycket har de nordiska folken gemensamt, att man inte på något håll borde ta anstöt av en öppen och gärna temperamentsfull debatt i frågor där meningarna bryter sig.

Rådet måste, om det skall kunna behålla sin förankring i opinionen, bli mera av ett friskt och levande debattforum. De hittills vunna erfarenheterna gör det angeläget att man allvarligt prövar, om inte rådets arbetsformer

Utrikesdebatt

delvis behöver förnyas. Det är möjligt att detta kan sägas i första hand vara en uppgift för de parlamentariskt valda ledamöterna av rådet, men jag har tagit upp denna sak för att understryka att regeringarna har ett klart ansvar för att rådet blir vad det var tänkt att bli. Det är bl. a. uppenbart att mera centrala frågor, som i regel kräver ett utförligt förarbete, måste föreläggas rådet genom regeringarnas försorg.

När det gäller Europarådet kan problemen sägas vara rakt omvända mot vad de är för Nordiska rådets del. Den ganska skeptiska inställning som ofta visats från svensk sida gentemot Europarådet får väl förklaras med att de skandinaviska länderna tillsammans med Storbritannien under de första åren i hög grad fick inrikta sig på att bromsa de vidlyftiga federalistiska planer som lanserades i Palais de l'Europe och för vilka vi stod ganska främmande. Nu förefaller det emellertid som om den federalistiska epoken skulle ha ebbat ut. Även om det främst skett genom tillskyndan av förre franske konseljpresidenten, har det samtidigt visat, hur rätt funktionalisterna haft i sin försiktigare bedömning av rådets möjligheter. Som en federalismens sista dynning får man väl betrakta den senaste tidens försök att lägga Europarådet som en ram kring kol- och stålunionen och kring västunionen, vilka ju inte är identiska i fråga om länderantal och heller icke i fråga om konstruktion, sedan europaarmén i dess överstatliga koncept avförts från dagordningen. Alldeles oavsett att en sådan ramfunktion har åtskilliga ganska diskutabla sidor kan den endast ge mycket litet av reella arbetsuppgifter åt Europarådet. Jag vill instämma med utrikesministern, när han menar att det är nödvändigt att finna en rägång, att göra en boskillnad mellan Europarådet och västunionen.

I detta läge förefaller det som om bollen gått över till funktionalisterna. Det är deras alternativ som nu skall

visa sin gångbarhet. Att efter alla dessa år av förvisso många gånger intressanta men lika ofta ofruktbara debatter lämna Europarådet åt dess öde med ett konstaterande av att federalismen har misslyckats, såsom en skandinavisk röst nyligen har förordat, kan ju rimligen inte komma i fråga. Som jag ser saken har de som tidigare »slagit til lyd» för en steg-för-steg-politik på grundval av konkreta och verklighetsbetonade uppgifter nu ett väsentligt ansvar för att Europarådet blir ett funktionsdugligt redskap för europeiskt demokratiskt samarbete.

Det är med tillfredsställelse man konstaterar, att det arbetsprogram som ministerkommittén har framlagt helt utmönstrat alla överstatliga element och slagit fast, att programmet bör förverkligas genom mellanstatligt samarbete. Programmet pekar ju också på en rad konkreta ämnesområden, som bör ligga väl till för rådets aktivitet. Av särskilt intresse i detta sammanhang är kanske det svenska regeringsförslaget om en kollektiv konvention för fredlig lösning av tvister mellan medlemsnationerna, ett förslag som med sin vidgning av tillämpningsområdet för skiljedomsprincipen tydligen har varit alltför radikalt för åtskilliga som ivrat för de mest radikala lösningarna av europaproblemen.

Jag skulle emellertid vilja ifrågasätta, om inte tidpunkten just nu borde vara gynnsam för en skandinavisk aktion i församlingen kring preciserade och konkreta frågor inom det uppdragna programmets ram. Utan att överskatta möjligheterna och utan att övervärdera de rätt blygsamma samarbetsresultat vi nått i detta hörn av Europa vill jag säga, att det förefaller som om Europarådet ändå skulle kunna tillföras en del av våra erfarenheter. Att det just nu finns ett betydande intresse för de nordiska metoderna ute i Europa är inte att ta miste på.

När det gäller Förenta Nationerna

Utrikesdebatt

är det väl uppenbart att de stora politiska tvistefrågorna — problemet Tyskland och de inflammerade problemen i Fjärran Östern, som fått sin brännpunkt på Formosa — till väsentlig del måste finna sin lösning utanför FN:s ram, dels därför att det rör problem som sammanhänger med allmänna fredsuppgörelsen efter världskriget, dels därför att FN:s möjligheter att erbjuda lösningar i tvister, där de stora makterna är engagerade, är ytterst begränsade. Vad som kan sägas är väl att en lösning av fjärranösternproblemen inte underlättas av att det verkliga Kina alltjämt hålls utanför FN.

Det finns däremot två problemkomplex av avgörande betydelse för världens framtid, som säkerligen till väsentlig del måste få sin lösning inom den universella organisationens ram, båda så tvingande och så angelägna, att om FN inte funnits, hade det måst uppfinnas.

Jag tänker på frågor om en internationell kontroll över atomkraften och ett fredligt utnyttjande av de nya energikällor som kärnfysiken givit oss och på de alltmör pressande kraven på att lyfta upp de eftersatta folken till en människovärdigare levnadsstandard.

Jag skall be att med ett par ord få beröra det senare problemkomplexet, emedan det förefaller mig att här finns ett område, där ett land som Sverige kan göra en icke ringa insats.

Den psykologiska klyftan mellan de 800 miljoner, som efter andra världskriget skakat av sig kolonialismens fjättrar och trätt fram i de självständiga nationernas led, skulle med visshet varit större, om inte FN hade bjudit en mötesplats, där man kan resonera med varandra. Alla skall veta att det ändå ofta är svårt att komma »på talefot» med varandra och tränga in i varandras föreställningsvärld, eftersom man har så väsentligt olika erfarenhetsbakgrund och ofta i dubbel måtto talar olika språk.

I FN är det en vanlig syn att se det arabisk-asiatiska blocket gå samman — det kan knappast råda någon tvekan om att den gemenskap, som på så sätt manifesteras, direkt eller indirekt fått sitt bindemedel från den gemensamma frontställningen mot kolonialismen, som mångenstädes kvarlämnat ärr så djupa, att vi svårligen kan göra oss en föreställning om dem.

Vid sidan av nödvändigheten att finna en väg till fredlig samverkan för atomkraftens utnyttjande kan jag inte föreställa mig en viktigare uppgift just nu än att försöka förstå de nya nationerna i Asien och deras problem. Långt efter det dagens spänningar och maktkonstellationer upplöstes — om det kan ske utan den förödande urladdning som fantasien fruktar men förnuftet vägrar tro på — kommer Asien med dess hav av människor och Himalayas av problem att stå där som den kanske skicksedigraste faktorn för mänsklighetens framtid.

Det är i regel en god investering att lyssna. Ingen investering förefaller i dag angelägnare än att lyssna till Nehru och andra andliga och politiska ledare för det nya Asien. Utan ett sådant lyssnande kan vi inte förstå den ekonomiska, sociala och andliga kamp, som pågår i de unga nationerna och vars utgång kan bli avgörande för demokratin i världen. Vad dagens politiska tvisteämnen beträffar finns det för övrigt mycket som talar för att vägen till det nya Kina och till förståelsen av dess attityder och aspirationer går över New Dehli.

Alla talar visserligen om Asiens enorma betydelse, men man har endast i ringa grad dragit konsekvenserna härav liksom av tidigare missgrepp som i så hög grad gjort Asien till en de vitas misstags kontinent. Medan det borde vara naturligt för västländerna att placera sina främsta diplomater på lyssnarposterna i New Dehli, Peking och Tokio, håller sig även de stora mak-

Utrikesdebatt

terna med förvånande små representationer i jordens folkrikaste länder. En tidigare amerikansk ambassadör i Indien, Chester Bowles, har också pekat på att medan USA efter kriget givit ett ekonomiskt stöd på 2 miljarder dollar vardera till Storbritannien och Frankrike och på en miljard dollar till vardera Tyskland och Italien, har endast en bråkdel av dessa belopp spenderats på de fria asiatiska länderna — med undantag för Japan. Demokratiernas samlade bidrag till Indien, den största fria nationen i världen, är betydligt mindre än Sovjetunionens materiella stöd åt Kina.

Det är svårt att förklara dessa disproportioner på annat sätt än att västerlandet allttjämt sitter fast i den kontinentalprovinsiella föreställningen om västerlandet som världens medelpunkt. Den världshistoria man läser i västländerna utelämnar allttjämt två tredjedelar av världen. Vi följer Alexander till Indus men återvänder lika snabbt som han själv därifrån. På så sätt glömmer man, att dessa länder hade en högt utvecklad kultur långt före Europa och långt innan de första pilgrimsfäderna drog ut för att kolonisera det land, som i dag framträder som världens ekonomiska stormakt nr 1, en kultur, som allttjämt präglar dessa folks sätt att vara, se och verka och som i hög grad utgjort en drivkraft i de nationella självständighetssträvandena.

Något av denna egengodhet tycker man sig väl också stundom förnimma i talet om de underutvecklade. Själva termen har visserligen accepterats av de åsyftade länderna själva. Alldeles adekvat är den väl inte. Riktigare borde vara att tala om alla länder som länder *under* utveckling, där olika länder nått olika grader av utveckling på olika fält. Men de stora, allt överskuggande problemen möter givetvis i de delar av världen, där industrialiseringen är i sitt embryo, där primitiva jordbruksmetoder förhindrar ett rationellt

tillvaratagande av vad jorden kan ge, där folktätheten ofta är stor och den endemiska svälten så enorm och så van vid sig själv, att den länge varit ovetande om sin egen existens, där malaria, tuberkulos, trakoma och andra folkens gissel kräver väldiga offer och undergräver arbetsförmåga och motståndskraft hos hundratals miljoner, där spädbarnsdödligheten i vissa regioner är en på två och medellivslängden bland de överlevande bara hälften eller tredjedelen av vad den är hos oss.

Att fylla ut eller rättare sagt minska den materiella klyftan mellan dessa folk och de privilegerade är enbart det en uppgift så stor, att den skulle nödvändiggjort ett universellt organ av FN:s karaktär.

På inget annat område har väl FN heller lyckats bättre än när det gäller att i världsvid skala angripa dessa problem. Genom den tekniska biståndsverksamheten, som i sin utvidgade form endast har fem år på nacken, genom vilken år 1953 64 länders experter arbetade i 86 länder, har något alldeles nytt införts i den mänskliga samlevnaden, en poolning i världsvid skala folk och nationer emellan av kunnande och erfarenheter, som kommit den engelske historikern Arnold Toynbee att förmoda, att vår tidsålder icke i främsta rummet kommer att gå till historien på grund av sina fasansfulla förbrytelser och förvånande uppfinningar utan som den första tidsålder sedan historiens gryning, då mänskligheten vågade tro det möjligt att göra civilisationens landvinningar tillgängliga för hela det mänskliga släktet. Det mest inspirerande i denna verksamhet är, att de flesta länder kunnat vara på en gång givare och mottagare och att man ofta med utomordentligt små medel nått förvånande stora resultat.

Det är glädjande, att Sverige i FN varit ett av de länder, som gått i spetsen för den tekniska biståndsverksamheten, liksom att Sverige och dess

Utrikesdebatt

skandinaviska grannar därutöver satsat på en mera bilateral verksamhet till vissa länder, en uppgift för vilken hela folket nu engagerats.

Men samtidigt bör det nedslående faktum noteras, att läget för den tekniska biståndsverksamheten under de senaste åren varit ganska krisartat och att programmet måst beskäras, att mindre medel stod till förfogande 1953 än 1952 och mindre 1954 än 1953 och att tre av fyra goda projekt måste föras åt sidan av brist på medel. Det är en bakvänd utveckling av något av det mest löftesrika inom internationellt samarbete i dag. Jag hoppas att den svenska regeringen icke skall förtrötas utan tvärtom öka sin aktivitet i FN för att denna verksamhet skall kunna tillförsäkras en fortsatt rytmisk utveckling.

Jag tror också vi bör göra oss förtrogna med att vi säkerligen inom en nära framtid kommer att ställas inför avsevärt ökade krav när det gäller ekonomiska insatser för de materiellt minst framskridna länderna, krav som kommer att gå utanför den tekniska biståndsverksamhetens ram och som tar sikte på att tillföra de eftersatta länderna investeringskapital för att de skall kunna bygga ut sina kommunikationer, rationalisera sitt jordbruk, bygga bevakningsanläggningar, starta egna industrier o. s. v. Dessa nya krav finns för övrigt förtecknade i årets statsverksproposition.

Om man erinrar sig att en privilegierad tredjedel av jordens befolkning njuter 85 procent av världsinkomsten bör det samtidigt stå klart, att här rör det sig icke om någon välgörenhet utan om en nödvändighet.

Jag är fullt på det klara med att man icke möter något alldeles enkelt överföringsproblem. Redan den tekniska biståndsverksamheten har kritiserats för en alltför tung och kostsam administration. Mottagarländernas möjligheter att rationellt tillgodogöra sig främst kapi-

talinsatser är olika utvecklade, och på vissa håll råder ett socialt privilegiesystem, som måste brytas, om insatserna utifrån skall bli verkligt produktiva.

Men när man samtidigt ser, hur de insatser, som hittills gjorts, icke kunnat förhindra, att klyftan mellan de hög-industrialiserade länderna och de andra, mellan de rika och de fattiga länderna, vidgats i stället för att krympa är det alldeles uppenbart att krafttag måste till i en helt annan skala än hittills. Det är ytterst en fråga om demokratiens möjligheter att vinna förtroende bland de folk som nu söker sin väg mot framtiden — man kan inte begära att människor skall stödja en civilisation, som inte kan tillgodose deras mest elementära behov.

Just på detta fält måste det vara naturligt för ett land som Sverige med dess speciella traditioner och dess frihet från kolonial belastning att göra en framskjuten insats. Här ges också ett naturligt utlopp för behovet att inom alliansfrihetens ram göra en fruktbar insats för andra.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Utrikespolitiken utgör ett exklusivt ämnesområde, som i själva verket endast bör beträdas av den invigde experten. När jag trots detta begärt ordet, beror det på att jag med herr talmannens tillstånd velat säga några ord i anslutning till den motion om hjälpen till underutvecklade länder, vilken herr Widén och jag väckt i anslutning till tredje huvudtiteln. Efter herr Edbergs anförande kan jag emellertid fatta mig kort.

Under det senaste årtiondet har utrikespolitiken fått ett utvidgat verksamhetsområde, som huvudsakligast aktualiserats genom en alltmer spridd kännedom om nöden och eländet i världen. Det är en nationellt betonad insikt, som redan Abraham Lincoln gav uttryck åt och som nu blivit internatio-

Utrikesdebatt

nell egendom, nämligen att en nation icke kan äga bestånd, om hälften av dess befolkning lever i slaveri och hälften i frihet. Den tanke, som Lincoln på sin tid formulerade på detta sätt, kan nu omskrivas med följande ord: Det är omöjligt att tänka sig en fredlig utveckling i en värld, där en tredjedel av mänskligheten lever i lyx och överflöd och två tredjedelar kämpar en fåfång kamp mot svält, sjukdom och en för tidig död.

Det är säkerligen ingen överdrift att säga, att samhällsutvecklingen över hela världen under de sista hundra åren bekräftat riktigheten av denna sats. Såväl i Sverige som i många andra länder i världen har politisk demokrati och ekonomisk utjämning kännetecknat samhällsutvecklingen. Skörden av den sådden har blivit befrielse från inbördeskrig och revolutioner å ena sidan och ett ständigt stegrat välstånd å den andra.

Bakom denna utveckling ligger ingen trolldomskonst men väl en medveten strävan att genom demokratiska medel förverkliga en människo- och samhällsuppfattning, som hämtat sitt material från såväl Athen som Nasaret.

I länder, där kristendom och humanism icke godkännts som riktpunkter för politisk och humanitär verksamhet, har utvecklingen blivit en annan. Uppror, revolutioner, blodsutgjutelser och nationella självmord samt t. o. m. stegrad nöd och fattigdom, såsom i Indien, har kännetecknat utvecklingen i många länder. Klassmotsättningarna har skärpts. Och en liten privilegierad härskargrupp har ersatts av en ännu mindre men ambitiösare maktgrupp, som ingalunda förminskat men väl skärpt nöden och eländet.

Löftena till de förtryckta vid alla revolutioner är endast camouflerad lögn — försäljningsmärket på denna lögn har ingen betydelse. Enligt min mening föreligger en parallell mellan den nationella och den internationella

utvecklingen. Skall man kunna motse en någorlunda fredlig och därmed framgångsrik utveckling i världen måste nog de högst utvecklade länderna ta initiativ till i första hand ekonomisk utjämning mellan nationer, världsdelar och folkkraser. Utan att bortse från de brister, som kan råda i vissa inbördes förhållanden mellan USA och andra länder, måste man erkänna att Förenta staterna är ett föregångsland på den internationella hjälpverksamhetens område. Även Sverige har en position, som förpliktar. Det är därför så mycket mer förödmjukande att nödgas erkänna att det svenska samhällets roll i detta sammanhang inte är särskilt ärorik. Vår utrikespolitik har varit framgångsrik i den meningen att den haft förmåga att samarbeta med ödet och därmed räddat oss undan förödande krig, vilket är mycket nog. Men konservativ är den och ganska sen att ta initiativ. Och för den som likt mig en gång trott att det fanns en hög socialistisk samhällsmoral känns det som en dubbel besvikelse att se den illusionen brista. I Norge hemställde det norska stortinget redan 1952 till regeringen att överväga en insats till hjälp åt underutvecklade länder. Redan i juni samma år föreslog regeringen stortinget att anslå tio miljoner kronor för ändamålet. Följande vinter startades en insamling bland allmänheten för samma ändamål. Först i år har något liknande startats i vårt land. Jag är dock inte säker på att den kommitté, som har hand om denna insamling, kommer att nämnvärt kunna bidra till insamlingens storlek, beroende på att den troligen är infekterad av en viss ideologisk fördom. Jag hoppas emellertid, att denna förmodan inte skall gå i uppfyllelse. Och ett säkert hopp är ju förbundet med det faktum, att Radiotjänst är knutet till denna insamling.

Ett studium av statsutskottets första avdelnings utlåtande om hjälpen till de underutvecklade länderna är inte av

Utrikesdebatt

uppbygglig natur. Statsutskottets resonemang måste betecknas inte bara som lättvindigt utan snarare som lättsinnigt. Ty först konstaterar utskottet i likhet med utrikesministern att läget är allvarligt och de ekonomiska fordringarna stora, därefter det beaktansvärda i motionärernas synpunkter, såsom utskottet uttrycker sig. Därefter yrkas avslag på motionärernas förslag att i någon ringa mån tillmötesgå de stegrade kraven, som nyss erkänts vara beaktansvärda. En sådan saltomortal i tankens värld, som utskottet här gör, kan väl knappast tänkas motiverad av något annat än prestigeskäl? Utskottet har icke nedlåtit sig till någon sakbehandling av problemet om hjälpen till underutvecklade länder. Ett avslag på vår motion måste sakligt sett motiveras på åtminstone ett av två sätt. Man måste visa antingen att hjälpen är onödig eller också att vårt land inte förmår hjälpa utöver det som sker.

Utskottets behandling av det föreliggande spørsmålet erinrar mig om ett kortfattat drama, som en grekisk läkare skrev någon gång på 60-talet e. K. I ett par korta satser skildrar han först människans situation, såsom den faktiskt är sig även i nuvarande stund, och säger: »En man begav sig från Jerusalem ned till Jeriko men råkade ut för rövare, som togo ifrån honom hans kläder och därtill slog honom. Därefter gingo de sin väg och läto honom ligga där halvdöd.» Därefter inför författaren i sin framställning de tre bekanta figurerna prästen, leviten och den barmhärtige samariten. Det skulle vara orätt att påstå, att utskottet liknade någon av dessa tre. Utskottet vill inte vara kallsinnigt inför nöden. Men det vill ej heller visa någon helhjärtad barmhärtighet. Det är naturligtvis inte lätt att försöka tjäna både kallsinnigheten och barmhärtigheten.

Vore det emellertid inte på tiden, att vårt välsituerade land toge itu med det här berörda problemet med större all-

var och energi än hittills? Låt oss inventera våra resurser och efter måttet av dessa sätta såsom punkt ett på ett aktivt utrikespolitiskt program en ny djärv tanke att åtminstone ställa vårt överflöd till de underutvecklade ländernas förfogande.

Utskottet söker tröst i en vag förhoppning, att vissa enskilda medborgare skall känna ansvar inför världshungern och bättra på utskottets svala intresse. Och säkerligen är det så, att den stora grupp av svenskar, som aldrig tidigare varit införstådd med den kristna kulturens offerväsende, tillfälligtvis kan inspireras till stora offer på samma sätt som skett i Norge. Vad det här gäller är dock inte ett arbete av tillfällig natur utan en långsiktig missionsinsats, som man i första hand måste beräkna skall komma att sträcka sig över minst en mansålder. Det finns visserligen många, som tror, att det är en relativt lätt uppgift att förvandla ett efterblivet land till en blomstrande örtagård. Erfarenheter säger emellertid att det är minst lika svårt att förvandla ett land eller ett samhälle, som det är att förvandla en människas vanor och karaktär — vilket i själva verket är det samma som att förvandla ett land.

På initiativ av enskilda grupper och enskilda människor har det i vårt land under tre generationer utförts ett storlaget arbete till efterblivna folks och länders gagn. Ärligen insamlas t. ex. inom Svenska missionsförbundet 3 miljoner kronor i runt tal. Man må observera att detta inte sker en gång eller någon gång, utan år ut och år in, årtionde efter årtionde, generation efter generation. Andra grupper både inom och utom Sverige handlar på samma sätt. För pengarna som kommer in byggs småskolor, folkskolor, realskolor och yrkesskolor, sjukhus, polikliniker och lasarett samt kyrkor. Lärare, sköterskor och läkare utsänds för att hjälpa.

Utskottet är för sent ute. Många en-

Utrikesdebatt

skilda har sålunda under årtionden redan uppfyllt utskottets förhoppning. Men varför vill inte utskottet att samhället skall ta itu med dessa problem på allvar? Säkerligen är det av stor betydelse, att vårt land inte spelar någon framträdande roll i dragkampen mellan stormakterna, men man får inte därav dra den slutsatsen att vi skall göra en betydelselös insats mot mänsklighetens gemensamma fiende: världshungern. Det torde snarast vara så, att just vår alliansfrihet och vår betydelselöshet som krigsmakt är ypperliga förutsättningar för en stor insats på det humanitära området. Det vore därför till stor skada, om utskottets tveksamhet skulle få bli den svenska hjälpverksamhetens ledstjärna för framtiden.

Till sist, herr talman, ville jag vända mig till hans excellens utrikesministern med en fråga angående innebörden av förändringen av FN-stadgan. Jag vore intresserad av att få veta, om denna förändring, som skulle genomföras 1955, också gäller FN:s underorganisationer. Jag tänker här närmast på livsmedelsorganisationen FAO. Finns det något svenskt intresse för att denna organisation får en sådan ställning, att den verkligen kan åtaga sig uppgiften att åtminstone ge ett effektivt bidrag till lösningen av världens hungerproblem? Det är nog så viktigt med världens industrialisering, som kanske den tilltänkta världsbanken skulle komma att sysselsätta sig med. Men man får inte bortse från att två tredjedelar av mänskligheten alltjämt lever av jordbruk och att dessa två tredjedelar alltjämt är oförmögna att klara världens behov av föda. I vårt land hör man oupphörligen klagan över att det produceras för mycket. Det är ett både själviskt och ansvarslöst tal, som dessutom är oriktigt. Det stora problemet är icke överproduktion utan underkonsumtion. Det väsentligaste i begreppet »frihet från nöd» är »frihet från hunger». Detta första och grundläggande mål för en

fredlig utveckling kommer aldrig att kunna nås, om man som första mål i stället för livsmedelsproduktionens blomstring sätter en industrialisering, som vi alla vet får sina förnämsta injektioner från världens kapprustningar. Vore det inte en livsuppgift att arbeta för att kommersiell och industriell blomstring finge sin naturliga inspiration från livsmedelsproduktionen och icke från den militära kapprustningen? Finns det från svensk sida, frågar jag herr utrikesministern, något intresse för att FAO finge en utvidgad uppgift med dels ett kortsiktigt program, som avsåge att utjämna de stora motsättningarna i fråga om livsmedelstillgången i vår värld, och dels ett långsiktigt program, som avsåge att varaktigt förverkliga önskemålet »frihet från nöd»?

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Diskussionerna här i dag har spant över stora områden och främst anknutit till de olika avsnitten i utrikesministerns exposé över världsläget men i någon mån även till en punkt under tredje huvudtiteln, som följer senare på dagens föredragningslista. Det är den punkt som herr Kilsmo varit inne på nu och som helt allmänt blivit kallad »Bidrag till internationell hjälpverksamhet», men som i sig inrymmer det svenska ståndpunktstagandet till en av de specifika förgrundsfrågorna i det internationella samarbetet för närvarande, nämligen frågan om tekniskt bistånd till mindre utvecklade länder. Jag har uppfattat det så, att såväl statsutskottet som de bägge talare, som senast berört ämnet i denna debatt, är utomordentligt positivt inställda till en svensk insats för nämnda ändamål. Utskottets varma rekommendation av Sverige-hjälper-insamlingen är en lika glädjande som unik opinionsyttring utanför den vanliga ramen för utskot-

Utrikesdebatt

tets aktivitet. Som kontaktperson mellan regeringen och den insamlande centralkommittén är jag tacksam för den puff på offerviljan, som utskottet därmed gett.

Nu finns det motionärer — herr Kilsmo är en — och meningsfränder till dem här i riksdagen, som menar, att den svenska staten *direkt* borde ge ett större anslag till fattigfolkens bistånd än vad som är förutsatt i tredje huvudtiteln. Jag har redan tidigare i samband med ett interpellationssvar diskuterat med herr Kilsmo storleksordningen av den svenska hjälpen till underutvecklade länder, och fast vi därvid varit överens om att ofantliga behov föreligger och att den svenska insatsen är blygsam i jämförelse med dessa behov, så har jag — i olikhet med herr Kilsmo — inte kunnat undgå att dra ut jämförelsen ett stycke till och göra några slutsatser beträffande finansieringen av den väsentligt utvidgade hjälp, som herr Kilsmo efterlyser, något som han underlät att göra i sitt anförande. Det är faktiskt så, att det svenska bidraget till Förenta Nationernas bistandsprogram, för närvarande tre miljoner kronor om året, utslaget per invånare i vårt lilla land blir ungefär lika stort, proportionellt sett, som Förenta staternas bidrag till samma program, om även det slås ut per capita.

Härutöver ger förstås Förenta staterna många gånger mer i *direkt* ekonomisk hjälp till länder, som spelar en försvarspolitisk roll enligt givarlandets bedömning, och här ligger Sverige som mindre förmögen småstat i lä. Vi har ju också genom vårt geografiska läge måst pålägga oss kostnader för försvaret, som tar djupa grepp i statskassan. Vad jag menade med att nyss säga, att herr Kilsmo underlåter, när han kräver väsentligt ökade bidrag till internationellt bistånd, är just att sammanställa dessa sina krav med kraven på pengar till försvarsutgifterna och de från samma håll

framförda kraven på sänkta skatter. Ekvationen går helt enkelt inte ihop, herr Kilsmo. Ingen skulle vara gladare än regeringen, om matsäcken räckte för alla munnar, som vi vill mätta inom och utom landet, och tillika för det militära säkerhetsbälte, som vårt eget lilla land behöver omspanna sig med. Så har vi då att hoppas på att svenskarna frivilligt vill ge till Sverige-hjälperinsamlingen något av det, som de kanske mindre gärna skulle betala på de olustbetonade skattsedlarna.

Även några av de andra frågor, som debatten har uppehållit sig vid, skulle jag vilja kommentera något utifrån de tentakler med Förenta Nationerna, som jag fortfarande har. Den utrikespolitiska översikt, som riksdagen hört här i dag, har redogjort för samarbetssituationen i Nordiska rådet, i Europarådet och i Förenta Nationerna. Delegater till respektive rådsförsamlingar har i kamrarna berört sina olika problem. Även världsfederalismens förespråkare har, som de brukar, skymtat i debatten, åtminstone i första kammaren. De har ju också fått *ett* av sina stora intresseområden belyst i utrikesministerns redogörelse i dag, som bl. a. omfattar ett avsnitt om en eventuell revision av FN:s stadga. Det framgick därav, att utrikesministern ansåg det ganska lönlöst, att vi ägnar tid och möda åt en mer omfattande undersökning av de olika förslag till tillägg och ändringar i stadgan, som framkommit och framkommer. Ett stormaktsveto, som vi redan kan förutse, gör det tämligen lönlöst. Någon författningsändring för FN:s del, som skulle kunna jämna vägen för en världsstat av federal struktur med en gemensam högsta regeringsmakt, finnes för närvarande ingen resonans för hos de fem stormakterna, som alla fasthåller vid sin suveränitet och inte vill tillåta FN att ingripa i s. k. »inre frågor», åtminstone inte när det gäller dem själva. Jag skulle tro, att alla som har följt skeendet i Förenta Nationerna, vilket po-

Utrikesdebatt

litiskt parti de än tillhör i denna riksdag och i den svenska FN-delegationen, anser denna bedömning riktig. Det är för övrigt bara ett konstaterande och ingen kritik detta. Vi vet inte, om vi själva skulle vara mer mogna för att uppge våra nationella intressen för en överstatlig anvisning, att »så eller så skall ni göra», om den situationen bleve aktuell. De regionala internationella organisationerna — Europarådet och Nordiska rådet bl. a. — visar också hur svårt det är att underordna eller samordna små nationella intressen med deras som ändå är närstående och besläktade folks. De svårigheter, som de skandinaviska länderna brottas med i Nordiska rådet, är mångfalt större i Europarådet och ännu så länge oöverstigliga i Förenta Nationerna, där klyftorna mellan de välsituerade industristaterna och de undernärda, tekniskt efterblivna länderna är gapande stora. Som jag ser detta, är det av stor vikt att de försök till regionalt samgående och organiserad samverkan, som Nordiska rådet och Europarådet utgör, bidrar till att undanröja föreställningarna, att det är så farligt att uppge, helt eller delvis, sin suveränitet i en sådan samverkan. Först när man har lyckats raserat dessa föreställningar, borde det över huvud taget finnas någon utsikt till att så revidera FN:s stadga, att den blir lämplig som författning för en federativt organiserad värld. Man kan inte tvinga fram en överstatlig regeringsmakt och ännu mindre tvinga fram en allas lydnad under en sådan regeringsmakt. Världsstaten är alltså en utopi. Man får treva sig fram tills vidare med det ofullkomliga samarbetsorgan, som FN utgör, och hoppas att det krig, som vi inte kan hindra med ett kollektivt säkerhetssystem för närvarande, därför att vi inte har kunnat få fram ett sådant säkerhetssystem, i varje fall skall låta hejda sig av allas vår fruktan för atomkrigets fasor.

Också atomvapnet har varit föremål

för reflexioner under debatten i dag, och vi har skymtat frågan, om inte också vårt land måste »följa med» i utvecklingen på detta område och skaffa sig del i de moderna stridsmedlen. Utöver vad statsministern redan har påpekat — att det ju bara är ett par, tre stormakter, som är innehavare av atombomber, och att inga småstater med så ringa ekonomisk bärkraft som vårt land tills dato har axlat den överväldigande ekonomiska börda, som igångsättandet av en atombombstillverkning skulle medföra — så vill jag framhålla, att det ju inte heller är säkert, att den överlägsenhet, som USA har på atom- och vätevapens område, kan utnyttjas vid en eventuell storkonflikt. De som följer med i den amerikanska tidningspressen har på sistone kunnat läsa en del artiklar, där man sagt sig tro, att den amerikanska försvarspolitiken med nedskärning av manskapsstyrkor och traditionella stridsvapen kanske är förfelad. Den motståndare man tänker sig, om ett krig skulle utbryta, har ännu en sådan övervikt i fråga om traditionella stridsmedel, att den inte för egen del skulle behöva tillgripa atomvapen. Och i en sådan situation skulle USA ha svårt — av allmänhumanitära och politiska skäl — att som första part inleda en atombombkrigföring. Det anses alltså inte säkert ens i Amerika, att atombomben är det starkaste försvaret.

Redan nu har vi nått ett läge, då civilisationen inte längre har råd med krig — vi betalar i alla länder orimliga andelar ur budgeten för destruktiva redskap och militärutbildning, som vi dock hoppas aldrig få användning av, och vi utarmar oss materiellt för detta i stället för att satsa motsvarande belopp just på den upprustning av levnadsstandarden i världen, som efterlysts här i dag och som är nödvändig för att undanröja de farligaste konfliktorsakerna till krig. Det är vår tidsålders verkligt svåra dilemma detta. Mänskligheten måste befrias från fruktan och nöd, och

Utrikesdebatt

våra ekonomiska resurser binds så hårt vid anti-fruktan-åtgärder av militärt slag, att det inte räcker även till ett effektivt bekämpande av nöden, som på en omväg blåser under samma fruktan och tillspetsar risken för krig. I just detta nu har vi emellertid ett andrum, då inga skott avlossas. Det gäller att begagna det andrummet väl.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström säger, att min ekvation inte går ihop. Men såvitt jag kan se av mitt manuskript har jag aldrig satt upp någon ekvation, och därför är det ju omöjligt att den skulle kunna gå ihop. Det är intet problem, utan det är statsrådet själv som har satt upp en ekvation, och då vet jag ingen annan råd än att statsrådet också själv får lösa ekvationen. Jag kan ju inte åtaga mig att lösa statsrådets ekvationer — det är omöjligt.

Jag förstår mycket väl att bakom statsrådets resonemang ligger den tanken, att om ett förslag ställes, som kostar pengar, så är det förslagställarens plikt att tala om var man skall ta pengarna. Men låt mig fråga: Tillämpas denna praxis i Sveriges riksdag? Jag hade tänkt mig att finansministern skall skaffa pengarna. Han skall väl göra någonting för bra förslag också. Att skaffa pengar är hans skyldighet och inte min.

När fru Lindström ställer upp sin ekvation och talar om försvaret och skatterna etc., så inser jag mycket väl, att det är ett försök att ställa mig mot väggen. Jag tycker emellertid att statsrådet ger begreppet försvar ett väl mager innehåll, ty försvar är väl inte bara militärväsende. De problem, som vi nu diskuterar, är också en del av försvaret, och det borde då inte behöva föreligga någon motsättning.

Jag slutar med att fråga statsrådet fru Lindström: Menar sålunda statsrådet med sitt resonemang, att Sverige

inte förmår ställa ytterligare 10 miljoner till de hungrande eller de underutvecklade ländernas förfogande? Det är för mig den avgörande frågan i detta sammanhang.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Kilsmo sade i sitt anförande, att han inte hade någon ekvation i sitt manuskript; och följaktligen fanns det ingen ekvation. Han satte upp en troskyldig min och menade, att man kan väl komma med förslag utan att behöva tala om, varifrån man skall ta pengarna till dem. Detta ansåg han var riksdagens rättighet. För min del tycker jag nog, att man också skall kunna ange, varifrån pengar skall tas. Det är inte herr Sköld ensam, som har den skyldigheten.

Sedan frågade herr Kilsmo mig direkt, om jag inte tror, att Sverige har råd med större anslag för detta ändamål. Ja, jag har bara uttalat mig om det förslag, som presenteras årets riksdag, och sagt »för närvarande». Vi vet ju inte vilket ekonomiskt utrymme vi får i fortsättningen. Jag hoppas givetvis, att det skall bli möjligt att ge mera anslag längre fram, men den budget, som vi har framför oss, har inte haft utrymme för mera.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Kilsmo började sitt anförande med att säga, att det egentligen bara är experter som skall uppträda i de utrikespolitiska debatterna, och han bad nästan om ursäkt för sitt i många avseenden intressanta anförande. Man kan nog inte komma ifrån det intrycket, att det är en ganska allmän föreställning här i riksdagen, att utrikespolitiken har blivit något som är förbehållet experterna. Det är klart, att förhåller det sig på det viset, får vi inte räkna med att dessa utrikespolitiska debatter skall vara så givande. Vad nu

Utrikesdebatt

anledningen än är till denna föreställning, sammanhänger den väl i viss mån med att vi tidigare haft ganska klen informationer. Jag vill dock ge regeringen det erkännandet, att särskilt när det gäller det nordiska samarbetet har vi fått informationer, som vi inte tidigare haft, och det är ju ett obestridligt framsteg.

Sedan skulle jag vilja instämma i herr Hjalmarsons yttrande när det gäller utgivande av dokument, att det väl ändå är värdefullare, om man också får se litet av vad oppositionen kommit fram med, än om man bara får läsa tal, som utrikesministern hållit i valrörelsen och i vilken han t. ex. polemiserar mot högerledaren, utan att samtidigt få veta vad herr Hjalmarson sagt. I det senare fallet är väl referatet ganska missvisande.

Hans excellens utrikesministern varnade för »spekulationer» i den utrikespolitiska debatten. Hans excellens vet mycket väl, att samma anklagelser riktades mot Winston Churchill, när han på 30-talet i det engelska underhuset varnade för den tyska upprustningen. Då sade Lansbury och andra ledare för det engelska arbetarpartiet, att hans resonemang var rena spekulationer och mycket verklighetsfrämmande. I dag vet vi alla, att de siffror, som Churchill lade fram vid 30-talets mitt, långt ifrån var några spekulationer. Enligt min uppfattning får förhållandet inte bli sådant, att man inte skall ha rätt att värdera de utrikespolitiska kraftfälten ifrån vissa synpunkter.

Jag tyckte mig i herr Edbergs anförande finna, att han, när han citerade Torgny Segerstedts yttrande år 1938, att »neutraliteten skall föras åt alla sidor», förbisåg något av det fundamentala i Segerstedts hela åskådning, vilket denne framfört redan i början av 30-talet, nämligen att det var den franska politiken gentemot Tyskland, som kommit att skapa de chauvinistiska strömningarna. Segerstedt menade aldrig, att

man skulle vara neutral när det gäller den kämpande armé, som måste finnas i fråga om de stora skiljelinjerna i utrikespolitiken.

Den holländske utrikesministern yttrade i FN:s generaldebatt härom året, att neutraliteten inte har något värde i och för sig och är förkastlig den dag, då man därmed bidrar till de totalitära strömningarnas segertåg. Det skulle se underligt ut, om vi i den svenska riksdagen förde en utrikesdebatt, vari vi inte hade rätt att värdesätta t. ex. hela frågan om Tysklands återuppbyggnad och andra problem just med utgångspunkt ifrån en demokratisk uppfattning. Det finns så mycket flera skäl till detta, som man märkte, att kommunistledaren i sitt anförande, vari han kritiserade det Nordiska rådet, framförde den uppfattningen, att Norden står splittrad försvarspolitiskt och utrikespolitiskt sett, och därav drog den konklusionen, att det nordiska samarbetet är en chimär. Jag finner hans yttrande ganska egendomligt. Det borde väl för kommunisterna med deras utgångspunkter vara en fördel, att Sverige inte står på samma linje som Danmark och Norge i fråga om Atlantpakten. Skulle detta emellertid i och för sig innebära, att inte ett nordiskt samarbete när det gäller väsentliga ekonomiska frågor skulle kunna vara av värde? Man förstår, när man tar del av en sådan kritik i den svenska riksdagen, hur den sovjetryska pressen kan rikta beskyllningar mot samma Nordiska råd, som Sovjetunionen en gång sade vara ett värdefullt inslag i internationella gemenskapssträvanden. Det är ju bara några år sedan Sovjetunionen intog en mycket positiv hållning till Nordiska rådet.

Hans excellens utrikesministern framhöll i ett tal under förra året, att vi skall bedriva en sådan utrikespolitik, att man förstår våra utgångspunkter och varthän vi syftar med den. I det fallet har vi verkligen lyckats illa när det gäller Nordiska rådet, och om kom-

Utrikesdebatt

munisterna ville bidra till att skapa den bättre värld, som de här i kammaren påstår sig vilja skapa, borde de åtminstone för sina uppdragsgivare där borta i öster tala om att svenska folket är intresserat av ett nordiskt samarbete, dels därför att de nordiska folken hör samman, dels därför att en större marknad kan vara värdefull t. o. m. för fredssträvanden som envar borde kunna acceptera.

Det är uppenbart — på den punkten kan jag instämma med herr Edberg — att Nordiska rådets stockholmsmöte delvis var en besvikelse. Herr Edberg har i sin tidning framhållit, att den väsentliga anledningen därtill var att regeringarnas initiativkraft när det gäller det nordiska samarbetet är ganska ringa. Men när jag lyssnade till herr Edbergs anförande här i dag kunde jag inte återfinna något av den väsentliga kritik, som han sålunda i sin tidning riktat mot regeringarna för passivitet i fråga om att ta initiativ på det nordiska samarbetets område — det var, såsom herr Edberg påpekade, bara ett enda förslag som regeringarna framförde till Nordiska rådets senaste möte. Det hade varit värdefullt, om herr Edberg på denna punkt kompletterat sin framställning med de intressanta synpunkter som han framfört i sin publicistik.

Tyvärr har det också i våra nordiska grannländer förekommit en viss kritik mot Sveriges politik i Nordiska rådet. Det är inte länge sedan Bergens Tidning gjorde gällande, att denna politik förestavades av krassa svenska egoistiska intressen. När man sålunda t. o. m. i våra grannländer missuppfattar våra intentioner, är det förklarligt att det är lång väg fram till en nordisk gemensam ekonomisk marknad. Att denna väg är lång beror också på att tullpolitiken i de nordiska staterna är väsentligt olika. Det behövs en mycket kraftig revidering av denna tullpolitik, om vi skall kunna få en tullunion som är

förenlig med den liberalisering som GATT-avtalet förutsätter. Det har gjorts gällande att det med hänsyn till GATT-avtalet skulle behövas en liberalisering på 70—90 procent.

Jag vill också framföra den förhoppningen, att Finland en gång måtte komma med i Nordiska rådet. Det har ju inte saknats starka sympatier för att Finland skall bli medlem av Nordiska rådet — både i den finlandssvenska pressen i Finland och i den finskspråkiga pressen har detta kommit till uttryck. Väl vet man att den nuvarande statsledningen i Finland ser mer mycken kritik och skepsis på Nordiska rådet, men Finland, som i övrigt gör så utomordentliga insatser i det kulturella nordiska samarbetet, skulle efter vad jag förstår mycket väl kunna vara med i Nordiska rådet utan att detta på något sätt inverkade på Finlands utrikes- och inrikespolitiska förhållanden.

Såsom statsrådet Lindström här framhållit är givetvis en förutsättning för den kollektiva säkerheten, att kapprustningen ersättes av nedrustning. Vi befinner oss emellertid långt ifrån den kollektiva säkerhetens stadium. Många betydelsefulla frågor har avgjorts utanför FN:s ram — jag tänker t. ex. på striden om oljetillgångarna i Iran, uppgörelsen mellan England och Egypten, upphörandet av kriget i Indokina etc. Det är väl heller ingen tvekan om att alla, som vill att FN skall vara en kollektiv säkerhetsorganisation, måste erkänna att FN misslyckats i frågor där FN direkt ingripit. Jag syftar bl. a. på Guatemalakonflikten.

Men samtidigt som man konstaterar detta, är det en glädje att från svenskt håll kunna ge uttryck för den uppfattningen, att Dag Hammarskjöld har tagit många friska och delvis djärva initiativ för att tillföra livskraft till den organisation, vars främste ämbets- och tjänsteman han är. Det har sagts många kritiska ord om hans resa till Kina, men nog har man det intrycket, att det be-

Utrikesdebatt

hövs ganska mycket av sådana energiska och personliga insatser för att FN skall bli vuxet sina uppgifter. När det t. ex. gäller flyktingproblemen har nog FN inte tagit itu med problemen med den kraft, som man från svenska statsledningens sida skulle ha önskat. Dessa frågor kan inte lösas på frivillighetens väg.

Vidare skulle jag vilja säga några ord till herr Kilsmo, som här talade om de underutvecklade ländernas problem. Man må göra hur stora ansträngningar som helst för att hjälpa de underutvecklade länderna, men resurserna räcker inte på något sätt till, därest folkökningen i dessa länder i fortsättningen skall ha samma dimensioner som nu. Frågan om befolkningsökningen är en viktig faktor i den ekvation, om vars lösande statsrådet Lindström och herr Kilsmo här var oense, nämligen hur man skall kunna åstadkomma en lösning av de underutvecklade ländernas problem. Med den utomordentligt stora folkökning, som sker t. ex. i Indien, är det inte möjligt, såvitt jag förstår, att under detta århundrade åstadkomma någon mer väsentlig höjning av folkets levnadsstandard utan en sänkning av födelsetalen.

Herr Pettersson i Dahl började sitt anförande med att uttrycka ett beklagande av att man under debatten här ägnat procedurfrågor i FN så stor uppmärksamhet. Jag kan för min del inte inse, att det är en betydelselös fråga, hur den svenska delegationen i FN arbetar. I vad mån den framförda kritiken är berättigad eller inte, är sedan en annan sak. Men, herr Pettersson i Dahl, detta är att förbise att också procedurfrågor kan vara väsentliga ting när det gäller en kollektiv säkerhetsorganisation, som är byggd på en vetorätt som hotar att paralysera organisationen, om man inte ökar möjligheterna för generalförsamlingen att skapa kollektiv enhet i den armé som kämpar för de demokratiska värden

som vi måste slå vakt om, om världen skall bli bättre. Det är omöjligt att tro, att internationella organisationer som sådana löser världsproblemen, om man inte gör världen trygg för demokratin och sätter in kampen i det lilla landet lika väl som i det stora mot det slaveri och det förtryck som varje totalitärt system innebär. Den fria tanken och kritikrätten är oförytterliga värden för denna kammare och för vårt folk. Det är också angeläget för oss att i en utrikesdebatt i svenska riksdagen säga, att vilken neutralitet och alliansfri politik vi än bedriver är vi inte neutrala i våra hjärtan när det gäller att slå vakt om humanitet och tolerans.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Det var bara en punkt i herr Braconiers anförande jag ville nämna några ord om. Det var vad han sade angående den publikation som utges av utrikesdepartementet under titeln »Utrikesfrågor». Liksom förut herr Hjalmarson beklagade herr Braconier, att denna publikation inte gjorts mera allsidig och fullständig. Jag vill därför klargöra, att denna publikation inte är avsedd att spridas för att vinna själar eller att övertyga läsarna om riktigheten av den utrikespolitik regeringen för. Den har ett helt annat syfte, nämligen att lämna informationer åt intresserade angående de riktlinjer som regeringen följer i sin utrikespolitik.

Det är klart att man kunde utelämna alla tal och liknande delar av boken och hålla sig bara till dokumenten, men det har ansetts att man genom att publicera stats- och utrikesministrarnas tal i utrikespolitiska frågor ger informationer som annars kanske vore mera svårtillgängliga. Nu kan det invändas, att det vore intressant för utomstående att också veta oppositionens uppfattning. Ja, det är klart att detta kunde vara intressant, men då finge boken

Utrikesdebatt

en helt annan karaktär. Då finge man redovisa vad herr Hjalmarson och herr Ohlin hade sagt i fristående tal och kanske också lämna särskilda kommentarer som angav i vad mån regeringen var ense med talaren. Annars kunde inte läsaren veta hur pass representativt det ena eller andra uttalandet var.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att till hans excellens utrikesministern få framföra mitt tack för hans svar. Det är mycket värdefullt att vi får regeringens tal i en bok, men det vore värdefullare om vi dessutom när regeringsmedlemmar som i de fall det här gäller polemiserar med oppositionens talesmän, fick reda på vilken uppfattning man polemiserar mot. Detta måste också för eftervärlden ha sitt stora intresse. Jag kan inte tänka mig att man inte skulle kunna acceptera den ökning av bokens storlek, som detta skulle medföra, för att på så sätt tillgodose allas intressen, även oppositionens.

Jag skulle också vilja framföra önskemålet att vi fick litet flera informationsdokument från utrikesdepartementet till riksdagen, fastän det blivit bättre med den saken på senare tid. Vi får nu bl. a. pressöversikter. Dem fann jag härnäst undangömda på en mycket skyddad plats. Jag skulle gärna vilja se en gallupundersökning av hur många här i kammaren som studerat dessa i och för sig mycket värdefulla pressöversikter, som gäller utrikespolitiska frågor. Jag tycker det visar bristande intresse här i riksdagen för utrikespolitiken, att vi inte gör allt vad på oss själva ankommer att få fram de utförliga informationer, som skulle ge riksdagen ökade möjligheter att föra en utrikespolitisk debatt.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall göra ett par små randanmärkningar med anledning av herr Edbergs anförande. Herr Edberg

hade hittat en formulering, som gjorts av professor Segerstedt i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning år 1938 om hurudan neutralitetspolitiken bör vara. Det var förvisso en mycket välformulerad definition som herr Segerstedt hade givit. När man nu anför denna formulering här, är det dock svårt att undgå följande reflexion: Tänk om vi hade tillämpat den neutraliteten under andra världskriget med samma oböjliga fasthet som herr Segerstedt påyrkade! Då skulle vi i åtskilliga avseenden ha stått friare än vad vi nu gör.

Den andra saken i herr Edbergs anförande som jag vill beröra — jag vill gärna i huvudsak instämma i detta — gäller betydelsen av det nya som sker i den asiatiska folkvärlden. Så fort man tar med ett större tidsavsnitt i blickfånget, så får man ett starkt intryck av hur fort händelserna utvecklas och vilka oerhört stora saker som sker i Fjärnan Östern. En lång rad stater som tillsammans omfattar större delen av jordens befolkning har efter andra världskriget blivit formellt och reellt självständiga. Där har vi först detta väldiga Kina, som håller på att utvecklas till en industri- och militärstat av oerhörda mått. Där håller tydligen på att skapas ett maktcentrum, som jag tror vi nu har svårt att sätta in i den framtida bilden och ge dess rätta värde. På den punkten vill jag gärna säga att jag tror, att utrikesminister Undéns ställningstagande till formosaproblemet har varit realistiskt och i huvudsak riktigt. Vidare har vi Indien som det största landet med en fri författning, som omkring sig samlat en grupp andra fria stater, Colombostaterna. Dessa har nu på sin senaste gemensamma konferens även sökt nå kontakt med Afrika. Dessa två väldiga grupper i Asien opererar nu i vissa avseenden gemensamt.

Det förefaller som om Indien chansar på en fredlig utveckling i förhållandet till Kina. I en intervju, som Nehru gav en amerikansk journalist för

Utrikesdebatt

tre-fyra år sedan, sade han bl. a., att det på 2 000 år inte varit några krig, fränsett några skärmytslingar, mellan Indien och Kina. Jag tror, säger han vidare, att det inte blir några heller. Oavsett vad Nehru innerst inne tror, är det uppenbart att hans arbetshypotes är att chansa på en fredlig utveckling mellan Asiens två största länder. Dessa problem ligger oss på visst sätt väldigt fjärran, men ändå tror jag, att de kan komma att beröra oss ganska nära. Jag håller för min del inte för otroligt, att utvecklingen i Asien på längre sikt kan förvandla de politiska frågeställningarna i väster, och detta kan i så fall i hög grad komma att beröra även vårt lands läge.

En annan reflexion jag skulle vilja göra med anledning av den debatt som här förekommer gäller den tyska upprustningen. Det är påfallande hur man från socialdemokratisk sida i debatten här i dag diskuterar den tyska försvarsfrågan med långt större frimodighet än den svenska. Om den senare säger man inte mycket.

Hans excellens statsministern hade åtskilliga vändningar i sitt tal om Tyskland. Bl. a. sade han att det är olyckligt att man genomför en upprustning mot halva tyska folkets vilja. Vilken hälft av det tyska folket syftar han på? Var det de västtyska socialdemokraterna och några till plus östtyskarna? Hur kunde hans excellens i så fall utrona Östtysklands inställning? I en annan vändning förklarade statsministern, att det är olyckligt att man genomför upprustningen emot de mest demokratiska krafternas vilja. I kraft av sin demokratiska kvalitet, menar han tydligen, skulle de tyska socialdemokraterna ha något slags vetorätt. Jag tror för min del att den tyska upprustningen inte bara har fördelar. Den för förvisso med sig åtskilliga problem. Om man försöker att väga de olika faktorerna mot varandra så tror jag dock att vi ur vårt lands synpunkt har anledning att vara

tillfredsställda över att det militära vaakuum, som funnits i Västtyskland, utfylles.

Jag tänkte annars beröra några saker som gäller vårt eget läge och inte minst vår försvarsfråga. Jag gör det därför att det är väldigt svårt att finna sig till rätta i denna församling och fungera, det må nu vara i hur anspråkslös ställning som helst, utan att känna oro för de problem som hör samman med vårt försvar, och det kan också vara svårt att helt och hållet tåga med denna oro.

Jag erinrar mig en sak från Churchills historieskrivning om det första världskriget. Han skildrar på ett ställe utförligt hur chefen för den engelska hemmaflottan bombarderade den engelska regeringen med alla möjliga och omöjliga anslagskrav praktiskt taget vecka efter vecka och månad efter månad så länge kriget varade. När Churchill gått igenom hela denna historia säger han som avslutning: »Men jag kan ju förstå honom, för han var den enda människa i världen som kunde förlora kriget på en eftermiddag.»

När det gäller det problem som nu är knutet till försvarsfrågorna måste det konstateras, att det inte finns något annat område i svensk politik där man kan begå så ödesdigra misstag. Med de perspektiv vi nu har står försvarsfrågan i särklass.

Om man känner sig orolig inför läget, så stillas denna oro knappast av vad den militära sakkunskapen säger. Tidigare i dag höll försvarsministern i denna kammare ett kort anförande, där han bland annat talade om, att den amerikanska atomkommissionens slutsatser är annorlunda i dag än för ett halvår sedan. Han redovisade inte närmare vad han lade in i detta uttalande, men det har å andra sidan från svenskt militärt håll sagts en del, som inte är så värst mycket annorlunda i dag än vad det var för åtskilliga år sedan.

I den försvarsutredning, som redovisades i ett betänkande i november

Utrikesdebatt

1947, lade man upp hela det strategiska problemet som en fråga om »djupförsvar». Det sades klart ifrån, att en fiende inte kunde stoppas vid gränserna, utan att man fick försöka bevara krigsmakten, dra sig tillbaka, vänta på hjälp utifrån och över huvud taget bida möjligheten att i en senare omgång gå till motanfall. Jag läser några ord på s. 21 i betänkandet: »Vilken kvaliteten på de båda sidorna än kunde vara, måste den försvarande på grund av den anfallandes stora numerära överlägsenhet räkna med att taktiska framgångar icke kunde utvidgas till operativa avgöranden. Försvaret kunde därför i längden endast bli uppehållande, icke avvärjande. Härunder måste delar av försvararens område uppges. Vore djupet stort, kunde avsevärd tid vinnas, som möjliggjorde hjälp från andra makters sida.»

Det var den svenska försvarsledningens syn på saken år 1947.

På s. 31, där målsättningen för krigsmakten anges, heter det: »Svensk krigsföring måste vid fientligt anfall gå ut på att vinna tid, så att understödsaktioner från annan sida hunne genomföras. Av mycket stor betydelse bleve därför, att huvuddelen av våra stridskrafter icke utsattes för förintande begynnelsemotgångar samt att förbindelserna åt andra sidan hölles öppna.»

Jag ber att få understryka att jag bara återger den svenske överbefälhavarens uppfattning år 1947. Jag nämnde att denna uppfattning i vissa avseenden inte har ändrats mycket sedan den tiden. Detta gäller till och med atomenergien, ty därom heter det redan i denna utredning: »Det syntes, som om ömsesidig användning av atomenergi vid en invasion skulle komma främst den försvarande tillgodo, även om denne numerärt vore vida underlägsen angriparen.»

Det är precis detsamma som överbefälhavaren i höstas, sju år senare, sade beträffande atomenergiens roll.

Emellertid blev man snart på det

klara med att ett försvar på djupet i modern krigsföring inte är något försvar, ty om man uppger landet åt en aggressiv stormakt för att ta det tillbaka senare, vet man ju inte om det över huvud taget finns någonting att ta tillbaka. Den allmänna opinionen blev därför mycket orolig över denna uppläggning av försvarsproblemen. Man har därefter talat försiktigare i detta avseende, men också oklarare, och jag skall ge ett exempel på denna oklarhet. Den bidrar knappast till att lugna någon.

Den 17 januari i år talade generalmajor Åkerman i Malmö och enligt ett TT-referat hette det bl. a.: »Det har påståtts att ÖB:s överväganden skulle innebära att en invasion i nuvarande läge icke kan avvärjas och måste leda till utrymning av vissa delar av landet. Det finns inget underlag för sådana påståenden. Den utrymning det talas om är utrymning av städerna för flygfällens skull.»

Men när man sedan går till överbefälhavarens utredning, sådan den publicerats i Kontakt med krigsmakten nr 9—10, oktober 1954, läser man följande: »Vi måste därför räkna med att vi redan från början kunna bli tvingade att till lands tillämpa en strategisk defensiv, som kan innebära att svenskt territorium efter hand måste uppgivas under det att våra stridskrafter så småningom nöta ut den fientliga anfallskraften genom ett segt försvar i bakom varandra belägna och om möjligt i förväg, helst redan i fredstid, utbyggda försvarszoner.» Det är två uttalanden från personer i den högsta militära ledningen som inte harmonierar med varandra.

Jag skall inte spekulera över hur detta skall förstås. Det är svårt att komma ifrån slutsatsen, att dylika uttalanden vore tämligen omöjliga om försvarsledningen verkligen hade den egna bakgrunden klar.

Som utgångspunkt för de fortsatta

Utrikesdebatt

reflexionerna skall jag anföra ytterligare något av ÖB:s utredning ur Kontakt med krigsmakten. Där heter det på s. 317: »Flyg- och fjärrvapenanfall kunna antingen tillgripas som en särskild betvingelsemetod eller också insättas i samband med avspärning eller invasion. I förstnämnda fall kunna de tillgripas för att bryta vår motståndsvilja genom psykisk påverkan på befolkning och riksledning. Flyg- och robotburna atomvapen kunna komma att insättas. Anfallen ge största resultat, om de träffa försvararen överraskande.» I sammanfattningen på s. 324 heter det — och det är ett kategoriskt tal — så här: »Flyg- och fjärrvapenanfall komma alltid att tillgripas. De komma att få större verkan i den mån tillgången på flygrobotar och atomvapen ökar.»

Beträffande atomvapnet kan man läsa på s. 280 i tidskriftens återgivande av överbefälhavarens utredning: »Atomstridsmedlen ge en angripare möjlighet till mycket stor verkan med flyg- och fjärrvapenanfall, vilket ökar kraven på luftförsvarets, reparationsberedskapens och civilförsvarets effektivitet. — — — Om den anfallande måste ta hänsyn till att den försvarande har eller kan understödjas med atomvapen, uppkomma för honom motsvarande krav på spridning och skydd. Kravet på skydd blir dock svårare att tillgodose för den anfallande än för försvararen.»

Ja, detta är naturligtvis kända saker, men jag har ändå velat citera något som stöd för min tankegång.

Om man ställer mycket väsentliga frågor till den militära ledningen, så förefaller det mig som om man antingen får ett svar som inte övertygar eller också får en hänvisning till den politiska ledningen. Såvitt jag har kunnat förstå skickar den svenska militärledningen de mest vitala frågorna vidare till den politiska ledningen. Och det gör den naturligtvis med all rätt, ty det är i sista hand inte militärledningen som skall ta de avgörande besluten.

Nu sade statsministern här tidigare i dag i sitt delvis rätt originella anförande, att regeringen inte begär bättre än att få redovisa. Det var tacknämligt. Men strax efteråt kom försvarsministern och höll ett anförande som var mycket kort och mycket innehållslöst. Såvitt jag kunde förstå sade försvarsministern bara tre saker: för det första beklagade han debattens form, för det andra sade han att det är svårt och ömtåligt att göra deklARATIONER och för det tredje sade han, som jag redan förut anfört, att den amerikanska atomkommissionen ändrat uppfattning på sex månader i någon viss utsträckning, vad det nu var.

Den redovisning, som lämnades i ett interpellationssvar om atomkraftens verkningar, må vara en sak, men en redovisning för svaret på de frågor, som den svenska militärledningen skickat vidare till den svenska politiska ledningen, får man inte. Jag har aldrig märkt att försvarsministern ens har försökt att bena upp själva problemställningen i det fallet.

Bland de frågor, som kan ställas eller som rättare sagt ställer sig själva för varje människa, som över huvud taget sysslar någonting med detta, är ju denna: Om en stormakt i ett visst läge skulle anse det angeläget att betvinga vårt land och om man i detta läge tillämpar den militära taktik, som ÖB skildrar och som jag förut har antytt, vilket stöd har då vårt lands politiska ledning av det försvar som nu planlägges för tio år framåt? Jag påstår inte att vi inte har *något* stöd — det hoppas jag vi har — men hur mycket har vi i det läget av verkligt stöd från försvaret? Det är på den punkten som man möter en av de verkligt avgörande frågorna. Men beträffande just de tankegångar, som hela tiden har levat i försvarsledningens skrifter och där frågorna hela tiden har skickats vidare till den politiska ledningen, så liknar

Utrikesdebatt

hela debatten en ökenflod som rätt vad det är försvinner, man vet inte vart.

Är det möjligen så, att vi trots våra konventionella vapen saknar väsentliga möjligheter att motverka ett angrepp som sättes in med bombflyg och fjärrvapen med eller utan atombomber, men framför allt i fall dessa skulle komma med i sammanhanget? Jag kan gärna instämma i vad herr Ohlin har sagt här tidigare: det går inte att begära slutgiltiga ståndpunkter eller några regeringsdeklarationer som skulle ha karaktär av att vara definitiva; det kan man över huvud taget inte tänka sig i sådana sammanhang. Men å andra sidan är det riktigt, som här har sagts tidigare, att bidragen till debatten är mycket minimala från regeringens sida.

Så långt jag har kunnat avlyssna meningsskiftet har det inte från något håll kunnat bestridas, att närvaron respektive frånvaron av atomvapen i vårt försvar betyder mer än någonting annat som nu kan ställas under debatt i sammanhanget. Det är alltså en av de verkligt stora, brännande frågorna, som tycks bli mer aktuell och mer oroande för varje dag som går.

Här skulle jag vilja ta upp en liten konkret sak, som hör hemma i sammanhanget och där jag gärna skulle ha velat ställa en fråga till försvarsministern, men han är ju inte här. I den försvarsutredning, som ÖB har gjort, skjuter man liksom undan det svenska atomvapnet cirka tio år. Jag gör nu antagandet att man skulle behöva fyra å fem år för fortsatta forskningar och ifall man sedan beslutar sig för att gå vidare ytterligare fyra å fem år för att tillverka sådana vapen. Om jag vidare gör antagandet, att man under denna sista femårsperiod, då man eventuellt skulle tillverka sådana vapen, behöver 1 000 tekniker för ändamålet — någonting sådant kanske det rör sig om — varifrån får försvarsministern då dem? Här är redan brist på tekniker. Ledningen för tekniska högskolan påstår,

att den när som helst kan placera 1 000 nya tekniker. Men samtidigt har regeringen i årets statsverksproposition skurit ned anslagen till tekniska högskolan så att det byggnadsprogram, som ledningen själv trots sig kunna genomföra, inte går att fullfölja.

Om vi nu verkligen skall klara oss själva och om vi skall hålla alternativa möjligheter öppna, är det då en ansvarsfull planläggning att i vårt läge och med vår utrikespolitiska kurs handskas med sådana saker på detta sätt? Man kan ju om man så vill slå samman anslagen till den för forskningen nödvändiga utbildningen med våra totala försvarsanslag och kommer då till en kostnad på över 2 000 miljoner. Fråga är, om en sådan sak som utbildningen av tekniker kan eftersättas av ekonomiska skäl, om det skall vara någon ordning och reda i ståndpunkterna.

Jag erinrar om vad överdirektör Hugo Larsson alldeles nyligen skrev om försvarets forskningsanstalt. Jag citerar bara några rader: »Vi annonserade en befattning i lönegrad 33 för en jurist och fick 45 sökande. När vi sedan skulle anställa en tekniker i samma lönegrad, blev det 3 sökande, av vilka bara en var kompetent, och han tog tillbaka ansökan sedan han fått ett bättre betalt jobb på annat håll.» Det är en bild som kompletterar den föregående frågan: Hur löser den svenske försvarsministern sådana problem, hur tänker han i dessa frågor och vilken syn har han egentligen på det hela?

Andra vapen kan köpas i viss utsträckning och i vissa lägen, men det kan väl inte för närvarande ske beträffande atomvapen. Ingen vet dock vad som händer under ett antal år framåt. Vi vet bra litet om de skiftande lägen som kan uppkomma, om möjligheter och villkor som ständigt måste finnas med i blickfältet och om de olika alternativ, som en svensk regering med våra speciella svenska utgångspunkter måste arbeta med.

Utrikesdebatt

När man talar om sådana frågor, måste man ju alltid diskutera de svåra alternativen. Det blir kanhända inte något krig, och det hoppas vi allesammans. Jag har visst inte någon övertygelse att det skall bli krig inom en nära framtid, men det är meningslöst att diskutera från någon annan förutsättning än att även de svåra alternativen kan inträffa.

Nu tror jag för min del inte, att det viktigaste är att rusta sig för seger i ett eventuellt krig. Om kriget väl har brutit ut, är allting numera så oberäkneligt, att det är många som med mig ställer frågan, om man över huvud taget kan tala om seger i något kommande krig. Därför måste det svenska försvarets främsta uppgift vara att förebygga och avvärja ett krig, och det är från den utgångspunkten man framför allt är intresserad av hur försvarsapparaten i fortsättningen byggs upp.

Detta är emellertid en fråga som också gäller försvarskostnaderna. Vi måste ha råd att hålla det försvar, som vi efter moget övervägande anser vara nödvändigt för att vi skall ha hyggliga chanser att överleva, men vi har inte råd att lägga ut två—tre miljarder på ett försvar som är självbedrägeri. Därför är de frågor som jag har rört vid av stor betydelse för försvarsdiskussionen och utrikespolitiken, och det känns fattigt och villsamnt, om debatten i detta hus i fortsättningen skall vara lika mager som den har varit under senare år.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Denna debatt är ju som remissdebatt knuten till Nordiska rådets rapport. Kanske det varit bättre — om jag får uttala min mening — att ta den i anknytning till tredje huvudtiteln, eftersom denna står bara några

få punkter längre ned på föredragningslistan, men jag skall inte kritisera den ordning som nu är uppgjord.

Eftersom emellertid herr Kilsmo tagit upp nionde punkten i statsutskottets utlåtande nr 3, skall jag i dag lämna ett kort svar, hur utskottet och avdelningen sett på denna fråga, för att ha den borta från debatten när vi återkommer till huvudtiteln, som jag antar på fredag.

Jag skulle då vilja säga, att det inte bara gäller att som den barmhärtige samariten i den bibliska berättelsen hjälpa den som har kommit i rövarhänder, utan man måste också veta hur man skall hjälpa. I synnerhet när hjälpen har en så väldig omfattning som här, måste hjälpåtgärderna sättas in på det absolut rätta sättet. Det är meningen att detta skall klarläggas genom bl. a. centralkommitténs arbete. Vi har i utskottet den uppfattningen att om man tar i betraktande såväl det som skall gå till det utvidgade hjälpprogrammet genom FN och det som Sverige direkt skall lämna, så har vi knappast möjlighet att metodiskt lämna denna hjälp i större omfattning än de 8,5 miljoner som enligt utskottet nu kommer att stå till förfogande för ändamålet.

Jag skall därmed lämna vad utskottet har skrivit i sitt förslag och eventuellt återkomma till det, när vi kommer till denna punkt.

Jag skulle till utrikesministern vilja säga, att jag är en av de många ledamöter här i kammaren som vill beklaga att vi icke i år som tidigare har fått utrikesministerns deklaration utdelad på våra platser i god tid före debatten. Nu har vi icke sett den, och detta gör att vi är hänvisade till vad man uppfattar vid den muntliga föredragningen. Det kan kanske synas räcka med detta, men å andra sidan är dock i utrikesdeklarationerna formuleringarna av större betydelse än vad de i regel är i andra uttalanden från regeringen. Jag skulle därför vilja uppmana utrikes-

Utrikesdebatt

ministern att från och med nästa år återvända till den goda praxis att låta kammarens ledamöter i förväg ta del av deklARATIONERNA.

Jag skall gärna erkänna för excellensen Undén, att när jag satt i min bänk och hörde föredragningen av denna deklARATION, så var det åtminstone på två eller snarare tre punkter som jag fick samma intryck som sedan bestyrktes av herr Ohlins inlägg i debatten, nämligen att uttalandena gav vid handen en inställning som var ägnad att inge i varje fall förvåning. Jag erinrar om att utrikesministern tidigare vid olika tillfällen här i kammaren uttalat sin oro för att oppositionen visserligen formellt anslöt sig till den alliansfria politiken och den neutrala attityden men att bakom denna anslutning låg en mentalitetsförskjutning åt väster, som skulle kunna inge misstro mot allvaret i vår alliansfria politik. Om jag får kvittera den oro som utrikesministern hade då för tiden — den har dess bättre tydligen försvunnit senare — så fick jag av en del av hans formuleringar i dag en känsla av att visserligen är den yttre attityden alliansfri och neutral men att det framskymtar en sympatiglidning, eller rättare sagt en glidning i förmågan att förstå intressena österut, på ett sätt som skulle kunna verka mindre fördelaktigt för Sveriges goodwill västerut. Jag måste säga att om oppositionens glidning enligt utrikesministern tidigare varit mindre lycklig för vårt land, så skulle nu en rubbning av förtroendet för oss och den goodwill vi har i väster kunna bli mycket allvarlig. Jag har förut berört synpunkten att man behöver få del av formuleringarna i förväg. Härutöver hoppas jag att vi till ett kommande år skall slippa den lätta olustkänsla som inställer sig genom osäkerheten och glidningen i formuleringarna på det sätt som jag här påpekat.

Får jag sedan som ett sista avsnitt av vad jag här har att säga uppehålla

mig några minuter vid Sveriges medlemskap i ett av FN:s fackorgan, nämligen Unesco. Det har ju varit en så livlig debatt om vad som hände vid höstens Unescokonferens i Montevideo, där jag hade äran att företräda svenska regeringen, att det kan finnas anledning därtill. Det har för resten efterlysts i pressdebatten, varför en kortfattad redogörelse beträffande de huvudpunkter, som har väckt oro här hemma, kan vara på sin plats.

Jag skulle då först vilja fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på det förhållandet, att medan vi här hemma icke diskuterar medlemskapet vare sig i FN, huvudorganisationen, i arbetsorganisationen eller i livsmedels- eller världshälsoorganisationen, så är vi däremot här hemma på många håll tveksamma om det finns anledning att stanna kvar i Unesco. Det är mot bakgrunden av den opinion, som finns här i landet och som jag är den förste att notera och respektera, ganska intressant att konstatera, att Unesco nu är den ojämförligt största av samtliga FN:s organ med 72 medlemsstater, varjämte i varje fall två har sökt men ännu inte vunnit inträde. Det visar, att Unescos ställning ute i världen på ett helt annat sätt är oomstridd och stark än vad den är här i Sverige.

Den andra punkten, som jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på, är kostnaderna för vårt medlemskap i Unesco. Vid konferensen i Montevideo lyckades det oss att få ned vår avgift i rimlig proportion till vad vi utifrån våra förutsättningar bör betala i FN och dess fackorgan. Det innebär, efter vad man preliminärt kan räkna ut, en avgiftsminskning på i runt tal 150 000 kronor. Jag hoppas att herr Rubbestad är här i kammaren och noterar, att det på detta område har gjorts betydande framsteg åt hans håll.

För det tredje vill jag fästa uppmärksamheten på att utvecklingen inom Unescos allmänna verksamhet numera

Utrikesdebatt

går i den riktningen, att organisationen försöker att aktivisera och för sin verksamhet inkoppla medlemsstaterna så, att Unesco mer och mer blir ett serviceorgan, ett hjälporgan åt medlemsstaterna och ingenting vidare.

Den punkt som emellertid under debatten här hemma vållat de största stridigheterna har gällt personalfrågorna. Det har från någon stor svensk tidning sagts, att i Unescos generalsekretariat i Paris härskar rena skrällen, beroende på att befattningshavarna inte vet från den ena stunden till den andra, om de skall kastas ut från sina anställningar. Det har också sagts, att de uppsägningar som har förekommit innebär ett grovt brott mot den människo-rättsförklaring, som även Unesco har gjort till sin. Det kan inte falla mig in att lämna någon utförlig redogörelse för Unescos personalpolitik, sådan den fastställdes i Montevideo, men jag tycker ändå, att det är befogat att ge en antydan om de rimliga proportionerna i den här frågan.

För det första ber jag att få fästa uppmärksamheten på att det antal befattningshavare som har sagts upp — något annat kan det nämligen enligt personalreglementet inte gälla — inskränker sig till sju befattningshavare av i runt tal 800. Att dessa uppsägningar skulle vålla någon större skräck bland personalen är väl därför knappast sannolikt.

För det andra vill jag påpeka, att Unescos personalreglemente till alla delar överensstämmer med de personalreglementen, som har antagits både i FN i New York och, med vissa smärre ändringar och modifikationer, i samtliga FN:s fackorgan. Det är alltså inte på något sätt fråga om någon nyhet. När dessa personalreglementen antogs vållade de ingen diskussion här hemma. Ingen oro yppades då. Men när samma reglemente antogs av Unesco, uppstod en stor diskussion. Jag vill här inför kammaren säga, att den enda mera be-

tydelsefulla förändring som gjordes i jämförelse med FN:s personalreglemente återfinnes i paragraf 9 mom. 1) ii, där det står, att generalsekretären må, därest omständigheter framkommer, hänförliga till tiden före vederbörandes anställning och av betydelse för hans lämplighet och vilka, om de varit kända, då han anställdes, skulle jämlikt stadgans krav ha uteslutit honom från anställning, uppsäga vederbörande. Detta stadgande gavs i Unesco en ytterligare uppmjukning på det sättet, att förutsättningen för att dessa omständigheter skulle kunna åberopas som uppsägningsgrund dessutom skulle vara, att de menligt inverkade på vederbörandes aktuella ställning som tjänsteman. Om han hade haft en tveksam inställning tidigare, alltså före sin anställning, skulle detta givetvis inte spela någon roll för hans ställning, därest man inte kunde påvisa, att det påverkade hans nuvarande tjänstgöring.

För det tredje vill jag i det här avseendet tillägga, herr talman, att generalsekretären i FN och generaldirektören i Unesco icke är i stånd att uppsäga en enda av de tjänstemän det här är fråga om, utan därtill krävs bifall från olika instanser, både rådgivande nämnder på ett förberedande stadium och därefter i slutstadiet godkännande av den administrativa domstol som för Unescos del finns knuten till internationella arbetsbyrån i Genève.

Det är sålunda en missuppfattning, när man tror att chefstjänstemännen i de internationella organisationerna kan kasta ut för dem misshaglig personal. Sådant är omöjligt. Tvärtom vet jag ingen personalgrupp — möjligen med undantag för svenska statstjänstemän, för vilkas avskedande det kräves domstolsförfarande — som har en mera tryggad anställning än befattningshavarna i dessa internationella organisationer. Jag tror också jag kan intyga att alla svenska delegater, som deltagit i konferenser i olika sammanhang, har

Utrikesdebatt

givit sitt oreserverade stöd åt den trygghet i anställningen, som det här gällt att skapa. De har nämligen ansett detta vara den enda möjligheten att få fram de högtstående kadrer av internationella tjänstemän, som vi behöver.

Sedan vill jag tillägga att vid Unesco-konferensen i Montevideo sades det från svenskt håll alldeles otvetydigt att någon inblandning från enskilda medlemsstaters sida mot någon viss befattningshavare under inga förhållanden fick förekomma. Detta var också den allmänna inställningen bland alla delegerade. Vad som i den vägen eventuellt kan ha förekommit under senare år har på intet sätt sanktionerats utan tvärtom bekämpats från skandinaviskt håll. Sådana företeelser tror jag att vi nu kan beteckna som barnsjukdomar, som redan är på väg att försvinna. Man kan därvidlag se lugnt på det framtida förhållandet mellan ledningen och de anställda i de internationella organisationerna.

Till sist vill jag understryka att chefer och ledare ju är ansvariga för organisationernas arbetsduglighet och effektivitet. Det måste därför vara dessa som i sista hand har rätt att bedöma de anställda och uttala sin åsikt om befattningshavarnas lämplighet, även om det sedan till de anställdas skydd har skapats alla de garantier, som här antytts. Jag vill alltså resumera det sagda och framhålla att den svenska opinionen kan vara alldeles lugn för att någon rättskränkning på detta område icke är att befara.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag kan ge kammaren det trösterika meddelandet, att talmanen medgivit mig att tala till kl. sex men inte en minut längre.

Utrikesministern talade om en revision av FN-stadgan, och han konstaterade, vilket naturligtvis var riktigt, att det finns föga resonans bland regering-

arna för en sådan ändring, som skulle syfta till skapandet av en världsregering eller något liknande. Jag tror att det är en realistisk bedömning. Jag hade satt ett frågetecken för den punkten här på mitt papper för att efterlysa om utrikesministern möjligen fann det önskvärt att längre fram ändå komma in på den linjen. Men när statsrådet Ulla Lindström, som kanske har ett något mera öppenlyst sätt att tala i dessa frågor än excellensen Undén, uppträdde här i kammaren med sitt yttrande, fick jag det starka intrycket att hon beklagade, att läget inte var sådant i dag att man kunde hoppas på en utveckling av FN i den riktning jag antytt. Jag delar hennes uppfattning därvidlag. Jag tror inte att det blir ordning i världen förrän man får någon form av överstatlig myndighet. Men jag håller med excellensen Undén om att dagen nog ännu inte är inne för att angripa problemet alltför starkt.

I Europarådet är det så, som kammarens ledamöter kanske känner till, att delegaterna har en något, jag vill inte säga mera människovärdig men självständigare status än vad delegaterna i FN har. I princip är det så att till Europarådet reser man som enskild människa, som efter måttet av sina förnuftsåvåror skall tala förnuftets ord i församlingen och där inte är så bunden av den egna regeringens allmänna politik. Detta i teorien. I praktiken är det ändå så — det vet utrikesministern — att den oro han kanske hyst för alltför stora avvikelser och alltför ystra språng ännu inte krävt någon större tribut. Hittills har alla — och det torde väl gälla även efter den lilla ommöblering som nu skett i delegationens sammansättning — varit på den alliansfria linjen, och någon förändring därvidlag är sålunda inte att befara. Nu betonar utrikesministern att sedan de nya organisationer, som sysslar med försvarsfrågor, kommit till, måste vi ha en bestämd gränsdragning mellan Europa-

Utrikesdebatt

rådet, där den svenska delegationen deltar, och dessa andra organisationer. Jag är inte riktigt säker på hur denna gränsdragning skall ske. Han antydde att det är farligt att sammanblanda, rent personellt, organ inom Europarådet och dessa andra organisationer och att man måste hålla det hela alldeles fritt från vartannat. När för ett par år sedan europaarmén var aktuell minns jag, att utrikesministern här inför kammaren deklarerade, att denna kunde sätta oss i en svår situation, ja, så svår att man kanske till och med måste ompröva vårt förhållande till Europarådet. Det gick bra den gången, men vi kom nog då och då i situationer, då det var rätt trångt. Det visade sig emellertid i praktiken att det går, som också herr von Friesen antydde här för en stund sedan, att hålla sig vid sidan av de från vår synpunkt sett inte alltför önskvärda samtalsämnena. Det är därför att hoppas att det skall gå att behålla vår plats i Europarådet även i fortsättningen. Jag tror själv att det är nyttigt att vi kan behålla vår plats där och därigenom dra vårt strå till stacken i det europeiska samarbetet.

Jag vill sedan bara säga några ord beträffande den gemensamma nordiska marknaden, som är ett önskemål för framtiden men som stött på hinder kanske mest beroende på norrmännens av oss insedda svårigheter när det gäller att i någon mera avsevärd grad släppa av på den nationella suveräniteten. Det har kastats fram, och jag tror att den tanken bör hållas vid liv, att om det inte på det ena eller andra området går att omedelbart samordna olika förhållanden mellan alla de tre nordiska länderna, kan man börja med två av dem; det skulle då närmast vara Sverige och Danmark. Jag skulle föreställa mig att det finns rätt många områden, där man försöksvis skulle kunna gå något längre i den kombinationen än i trippelkombinationen Sverige, Danmark och Norge, samt att man på det

sättet skulle kunna finna möjlighet att övervinna en del av det motstånd, som för närvarande råder i Norge.

Jag skall sluta med det anförda, och jag tror inte att jag missbrukat det förtroende talmannen så generöst givit mig.

Överläggningen var härmed slutad. Skrivelsen hänvisades till utrikesutskottet; och skulle jämväl de i anledning av skrivelsen inom kammaren avgivna yttrandena överlämnas till utskottet.

§ 3

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts på bordet liggande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 100, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 101, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 102, angående stuteristatens organisation m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 103, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 5 april 1949 (nr 114) om val av borgmästare och rådman;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 104, angående statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering; och nr 105, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1955/56 m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 106, angående anslag till Landsfogdarna m. fl.: Avlöningar för budgetåret 1955/56;

nr 108, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

Interpellation ang. konstfackskolans i Stockholm lokalfråga

nr 109, angående vissa markförvärv för försvaret m. m.; och

nr 115, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag.

§ 4

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande å bordet vilande motioner, nämligen

nr 511 av herr *Rubbestad m. fl.*;

nr 512 av fru *Ewerlöf*;

nr 513 av herr *Kristensson* i Osby;

nr 514 av fru *Andrén m. fl.*;

nr 515 av herr *Widén m. fl.*;

nr 516 av herr *Hamrin m. fl.*;

nr 517 av herrar *Adamsson* och *Nilsson* i Östersund; samt

nr 518 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*

§ 5

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 43—45, första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 17 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 4—7.

§ 6

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela, att kammarens nästa plenum blir fredagen den 11 mars kl. 14.00, då på föredragningslistan upptagna två gånger bordlagda ärenden kommer att företagas till avgörande.

§ 7

Interpellation ang. konstfackskolans i Stockholm lokalfråga

Herr CARLSSON i Stockholm (fp) erhöi på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Det pågående tunnelbanebygget i Stockholm medför att ett antal äldre byggnader måste rivas samt nya byggnader uppföras, bl. a. för att bereda plats för de företag, som måste avflytta. Byggnationen på nedre Norrmalm har nu påbörjats även inom det område i kvarteret Beridarebanan, som

Stockholms stad förvärvade av kronan. Dessa första byggnader, som nu är under uppförande, är helt avsedda för företag, som på grund av rivningar för tunnelbanebygget skall evakueras från sina nuvarande lokaler. Hela detta arbete måste forceras, så att de södra och västra tunnelbanegrenarna fortast möjligt kan sammanbindas. Ett fördröjande av detta kostar annars staden stora summor. Därför är det angeläget att rivningarna och evakueringarna bedrivs med all den skyndsamhet som är möjlig. De evakuerade företagen, som skall flytta in i de nu under byggnad varande fastigheterna, kommer emellertid i ett ytterst bekymmersamt läge, om icke hela kvarteret Beridarebanan kan bebyggas någorlunda i ett sammanhang. Affärlivet kommer icke att fungera, och stora förluster kommer att drabba de rörelseidkare, som där får sin boplat.

Konstfackskolan, som äges av staten, ligger emellertid inom detta kvarter som en propp och förhindrar helt den fortsatta utbyggnaden. I det avtal, som reglerar stadens köp av kvarteret Beridarebanan av kronan, stipuleras bl. a.: »Kronan skall vidtaga sådana åtgärder, att konstfackskolans avflyttning kan äga rum om möjligt före den 1 jan. 1957, och förbinder sig kronan att före den 1 juli 1954 giva staden meddelande, huruvida konstfackskolan skall överflyttas till nybyggnad eller till annan byggnad.» Denna utfästelse synes bli svår att förverkliga, och såväl stadens myndigheter som — framför allt — de rörelseidkare som skall flytta in i de under byggnad varande fastigheterna, ser med verkligt bekymmer på framtiden, om icke kvarteret inom de närmaste åren kan bebyggas i sin helhet. För att så skall kunna ske, fordras att den tomt som disponeras av konstfackskolan blir ledig.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommu-

Interpellation ang. konstfackskolans i Stockholm lokalfråga

nikationsdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet möjlighet vidtaga sådana åtgärder att konstfackskolan kan flytta till andra befintliga lokaler inom den avtalade tiden före den 1 jan. 1957?

Om så icke är fallet, har herr statsrådet för avsikt att förelägga innevarande års riksdag förslag till nybyggnad för konstfackskolan, och när kan denna i så fall beräknas bli färdigställd?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 126, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), dels ock i ämnet väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 118, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stödlån till jordbrukare, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 9

Anmäldes, att bankoutskottet jämlikt § 21 i riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgälds-

kontoret inkommit framställning med förslag angående inrättande av en postanstalt i riksdagshuset m. m.

Denna anmälan bordlades.

§ 10

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 119 angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till lärarhögskolan i Stockholm tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 11

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 519, av herrar *Carlsson* i Stockholm och *Kollberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 95, med förslag till förordning angående tillfälligt upphävande av viss i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) föreskriven besiktningskyldighet, m. m. samt till förordning om ändring i vägtrafikförordningen.

Denna motion bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.31.

In fidem
Gunnar Britth